

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ

РІЧНИЙ ЗВІТ

---

2 0 1 1

Шановні пані та панове!

Відійшов в історію 2011 рік. Маємо можливість згадати найважливіші його події. Їх було багато: хороших і неприємних, складних і непередбачуваних.

Це був особливий рік, позначений турбулентністю глобальних та регіональних фінансових ринків. Упродовж нього дедалі складнішими ставали виклики для фінансової стабільності всіх членів міжнародної спільноти, в тому числі й нашої країни.

Національний банк України уважно стежив і стежить за розвитком економічної ситуації у світі. Нестабільність на міжнародних ринках, розгортання боргової кризи в Європі спонукало нас до розробки та впровадження превентивних антикризових заходів.

Україна гідно протистояла зовнішнім викликам, насамперед завдяки скоординованим діям Президента, Верховної Ради, Уряду та Національного банку.

Для Національного банку цей рік був у цілому успішним. Кожен день дедалі більше віддаляв нас від важкого часу фінансово-економічної кризи. Ми зробили можливе і неможливе – досягли відчутних результатів, а за окремими показниками – навіть рекордних. Ми довели, що позитивні результати попереднього року були не випадковими.

Ми забезпечили стабільність грошової одиниці. За підсумками 2011 року споживча інфляція в Україні становила лише 4.6%. Це рекордно низькі цифри, дуже важливі як для інвесторів, так і для населення нашої держави. Більш низький показник інфляції порівняно з прогнозованим Урядом на 2011 рік (8.9%) забезпечив значну економію реальних доходів населення та збереження вартості їхніх заощаджень і створив підґрунтя для подальших сприятливих зрушень в макроекономічній сфері та на фінансовому ринку.

Відтепер наше головне завдання – стабілізувати разом з Урядом темпи інфляції на низькому рівні та досягти такого стану, коли темпи інфляції суттєво не впливають на інвестиційні рішення суб'єктів економічної діяльності.

Уповільненню інфляції активно сприяла передбачувана динаміка валютного ринку. Курсові коливання гривні відображали зміни в попиті і пропозиції, упереджуючи формування системних ризиків. Нам вдалося нівелювати негативні очікування, що проявилися через нестійкість світових резервних валют, загострення боргової кризи в Європі та Сполучених Штатах. Незважаючи на відсутність запланованих надходжень за програмою Stand-by, обсяг міжнародних резервів залишається достатнім для мінімізації поточних курсових невизначеностей.

Монетарна політика Національного банку сприяла економічному зростанню, що дозволило стабілізувати фінансову ситуацію в країні. Національний банк забезпечив макроекономічну стабільність. Так, у 2011 році значно прискорилося зростання ВВП – до 5.2%.

Національний банк України активно співпрацював з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими впливовими міжнародними інституціями.

Особлива увага приділялася забезпеченню стабільності банківської системи.

По-перше, ми були зосереджені на вдосконаленні правового поля з метою запровадження наших ініціатив, орієнтованих як на поліпшення регуляторних норм, так і на підвищення ефективності банківського нагляду. Зокрема, було ухвалено чотири важливі законопроекти: про підвищення прозорості банків, про нагляд на консолідованій основі, про захист прав кредиторів, про особливості корпоративного управління в банках (ухвалено у першому читанні). При цьому всі вони були відпрацьовані з банківською спільнотою та міжнародними фінансовими організаціями.

По-друге, ми концентрувалися на створенні комфортніших умов роботи банків і ринку в цілому.

За підсумками року ми відзначаємо значні поліпшення у діяльності банків. Головне – банківська система збільшила свій капітал. Це дозволяє зробити її стійкішою до можливих фінансових шоків. За 2011 рік регулятивний капітал банків збільшився на 11%.

Зазначу, що більше як на 11% зросли активи банківської системи. Нарощуються обсяги кредитування економіки. Відновлено довіру населення до банків, про що свідчать темпи зростання депозитів фізичних осіб.

Одночасно Національний банк України опікувався й поліпшенням інвестиційного клімату в Україні, зокрема запропонував новий надійний фінансовий інструмент для збереження коштів інвесторів – інвестиційні монети, вироблені із золота і срібла.

Одним із важливих здобутків вважаємо впровадження у національне законодавство міжнародних стандартів з питань ідентифікації банками клієнтів. З урахуванням цього у жовтні 2011 року Україну виключено зі встановленого FATF Переліку держав, які мають суттєві недоліки щодо відповідності стандартам та нормам з питань запобігання відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом/боротьби з фінансуванням тероризму. Це полегшує роботу українських банків з іноземними партнерами.

Національний банк усвідомлює важливість прозорості та зрозумілості своєї діяльності перед суспільством. Тому ключові кроки нашої установи супроводжувались інформуванням громадськості та консультаціями з банківською спільнотою. Упродовж року суттєво змінено формат Офіційного інтернет-представництва Національного банку, він став ближчим до світових стандартів поширення інформації центральними банками. Зокрема, запроваджено оприлюднення відеорелізів із заявами керівництва Національного банку, повідомлення про заходи, проведено інформаційні дні із засобами масової інформації, оптимізовано структуру та зміст публікацій тощо.

Діяльність Національного банку України і надалі спрямовуватиметься на виконання його основної функції – забезпечення стабільності грошової одиниці України. Виконуючи свою основну функцію, Національний банк України виходитиме з пріоритетності підтримки цінової стабільності в державі.

Саме стабільність грошової одиниці є однією з головних передумов досягнення стратегічних цілей економічного розвитку України – відновлення економічного зростання на засадах модернізації та інноваційного розвитку, побудова сучасної, стійкої, відкритої й конкурентоспроможної у світовому масштабі економіки та забезпечення на цій основі підвищення добробуту громадян держави.

У контексті сприяння стратегічним цілям розвитку країни діяльність Національного банку також буде зосереджена на виконанні завдань щодо подальшого забезпечення стабільності банківської системи, додержанні стійких темпів економічного зростання та посиленні інвестиційної спрямованості банківського кредитування.

Для досягнення зазначених цілей ми будемо використовувати всі наявні механізми та інструменти в межах законодавчого поля.

Голова

С. Арбузов

СКЛАД РАДИ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ (за станом на 01.05.2012 р.)

**Прасолов
Ігор Миколайович**
Постанова Верховної Ради України
від 11.01.2007 № 560-V
Голова Ради Національного банку України

**Акімова
Ірина Михайлівна**
Указ Президента України
від 16.04.2010 № 545/2010

**Арбузов
Сергій Геннадійович**
Входить до складу
Ради Національного банку України
за посадою

**Гайдуцький
Павло Іванович**
Указ Президента України
від 16.04.2010 № 545/2010

**Гончаров
Михайло Олександрович**
Постанова Верховної Ради
України від 11.01.2007 № 560-V

**Горбаль
Василь Михайлович**
Постанова Верховної Ради
України від 11.01.2007 № 560-V

**Клюєв
Сергій Петрович**
Постанова Верховної Ради
України від 11.01.2007 № 560-V

**Колесніков
Борис Вікторович**
Постанова Верховної Ради
України від 11.01.2007 № 560-V

**Полунєв
Юрій Володимирович**
Постанова Верховної Ради
України від 05.09.2008 № 504-VI

**Порошенко
Петро Олексійович**
Постанова Верховної Ради
України від 11.01.2007 № 560-V

**Портнов
Андрій Володимирович**
Указ Президента України
від 16.04.2010 № 545/2010

**Федосов
Віктор Михайлович**
Указ Президента України
від 16.04.2010 № 545/2010

**Хорошковський
Валерій Іванович**
Указ Президента України
від 16.04.2010 № 545/2010

**Шпек
Роман Васильович**
Указ Президента України
від 16.04.2010 № 545/2010

СКЛАД ПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ
(за станом на 01.05.2012 р.)

Арбузов
Сергій Геннадійович
Голова
Національного банку
України

Прохоренко
Валерій Петрович
Заступник Голови

Ричаківська
Віра Іванівна
Заступник Голови

Соркін
Ігор В'ячеславович
Заступник Голови

Іванюк
Ігор Михайлович
Директор
департаменту персоналу

Новіков
Віктор Володимирович
Директор
юридичного департаменту

Синявська
Наталія Богданівна
Директор
Генерального департаменту
інформаційних технологій
та платіжних систем

Ткаченко
Олексій Олександрович
Директор
Генерального департаменту
банківського нагляду

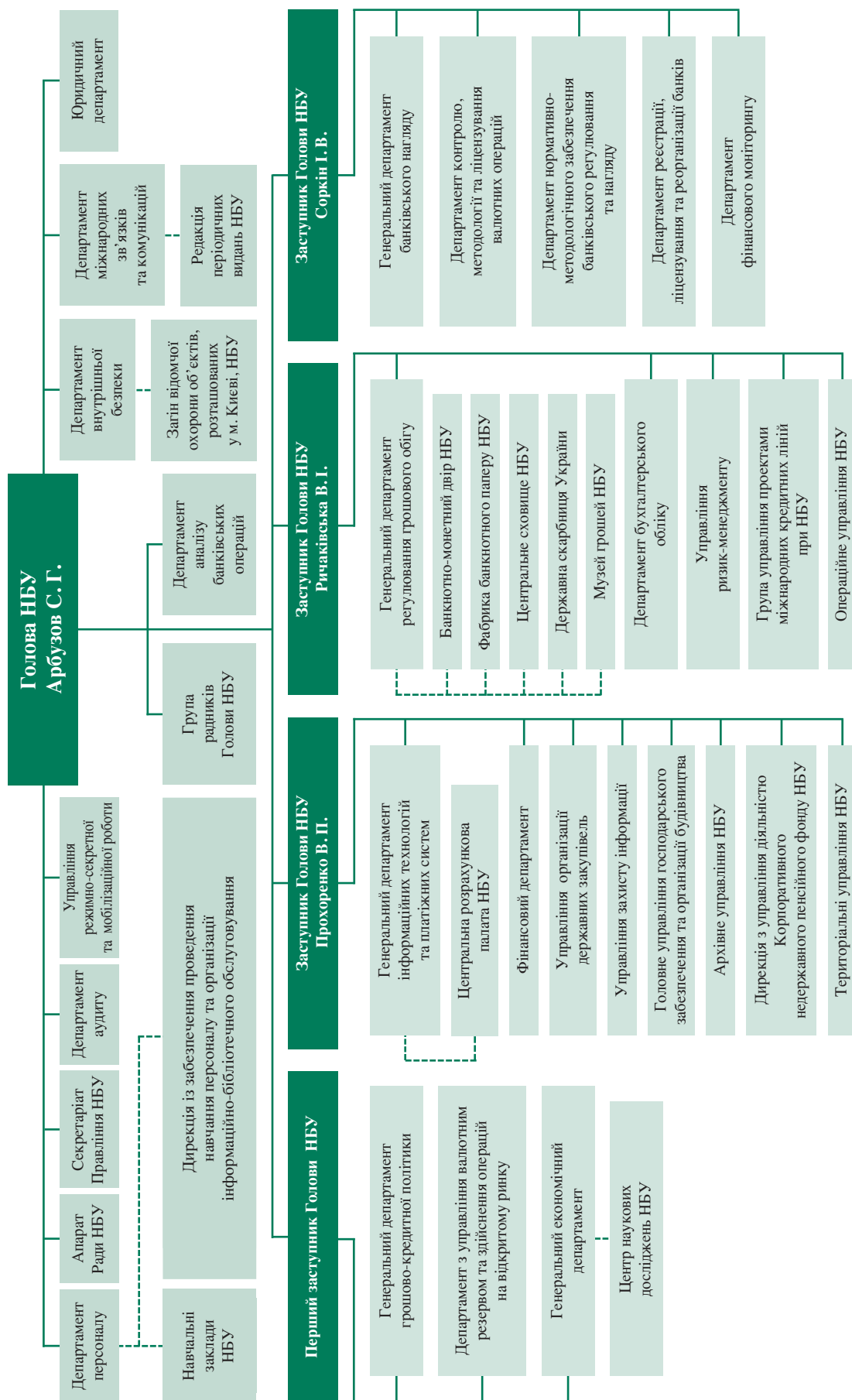

Шумило
Ігор Анатолійович
Директор
Генерального економічного
департаменту

Щербакова
Олена Анатоліївна
Директор
Генерального департаменту
грошово-кредитної політики

СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ (за станом на 01.05.2012 р.)

ГОЛОВНЕ

У 2011 році дії Національного банку були спрямовані на виконання своєї основної функції відповідно до Закону України «Про Національний банк України», а саме на забезпечення стабільності грошової одиниці України. Результатом скоординованих дій Уряду та Національного банку України стало уповільнення споживчої інфляції до найнижчого за останні 9 років значення та прискорення темпів зростання реального ВВП. Унаслідок оперативного реагування на зміну зовнішньоекономічної кон'юнктури ситуація на грошово-кредитному ринку залишалася прогнозованою та керованою, курс національної грошової одиниці був стабільним.

Висока волатильність зовнішнього макроекономічного середовища ускладнювала процес досягнення законодавчо визначених цілей діяльності Національного банку України та вимагала від нього своєчасного коригування цінових та кількісних монетарних інструментів. Збалансована грошово-кредитна політика Національного банку дала змогу подолати ці виклики.

Певне поліпшення зовнішньоекономічної кон'юнктури у першому півріччі 2011 року зумовило підвищення пропозиції іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку України і створило умови для поповнення міжнародних резервів Національним банком України та проведення лібералізації як готівкового, так і безготівкового валютного ринку.

В умовах припливу іноземної валюти та з метою запобігання сплеску монетарної інфляції Національний банк України у цей період вживав заходи щодо нейтралізації надлишку грошових коштів. Зокрема, в липні 2011 року було вдвічі зменшено розміри можливого зарахування для покриття обов'язкових резервів придбаних банками цільових облігацій внутрішніх державних позик України (випущених з метою фінансування заходів, пов'язаних із чемпіонатом Європи з футболу 2012 року) та оптимізовано нормативи обов'язкового резервування в напрямі створення сприятливіших умов залучення банками довгострокових коштів.

Починаючи з другого півріччя, уповільнення темпів відновлення світової економіки на тлі високої волатильності міжнародних фінансових ринків зумовило підвищення попиту на іноземну валюту та коливання депозитної активності вкладників банків. У таких умовах політика Національного банку України стала жорсткішою, а його дії були спрямовані на збалансування пропозиції та попиту на іноземну валюту, відновлення нормального функціонування валютного ринку та збереження позитивної динаміки депозитних вкладень. Результатом стало збереження стабільного курсу національної валюти, формування міжнародних резервів у достатніх для нормального функціонування економіки обсягах та збереження позитивної динаміки депозитних вкладень, половину приросту яких становили депозити сектору домашніх господарств.

Зростання економіки досить високими темпами потребувало кредитної підтримки з боку банків, загальний обсяг якої в 2011 році поступово нарощувався та перевищив рівень попереднього року. Активізація кредитування позитивно позначилася на активах і фінансовому результаті діяльності банків та сприяла збільшенню майже на третину обсягів безготівкових розрахунків у системі електронних платежів Національного банку України.

Задля підвищення ефективності функціонування банківської системи Національний банк України продовжував роботу з удосконалення банківського законодавства та нормативної бази. Зокрема за ініціативою Національного банку Верховною Радою України було розглянуто та прийнято ряд законопроектів, які сприятимуть досягненню вказаної мети. Продовжувало носити системний характер внесення змін до нормативно-правової бази Національного банку України. Були підготовлені та затверджені нові нормативно-правові акти з питань урегулювання порядку реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів та подання відомостей про структуру власності, спрощення процедури списання банками безнадійної заборгованості за кредитами за рахунок страхового резерву тощо.

Важливим кроком у напрямі посилення стійкості банківської системи стало прийняття Урядом України рішення про створення санаційного банку. У зв'язку з цим Національним банком України було підготовлено та затверджено Положення про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним.

Ефективний нагляд за функціонуванням банків залишався одним з основних напрямів діяльності Національного банку України. Система банківського нагляду ґрунтувалася на оцінюванні діяльності банків за рейтинговою системою CAMELS. Крім того, в умовах поступового відновлення економіки України в цілому та банківського сектору зокрема Національний банк України приділяв особливу увагу виконанню банками вимоги щодо збільшення мінімального розміру регулятивного капіталу.

Додаткова увага приділялася й банкам, які отримали кредити рефінансування в період кризи. В умовах підвищення рівня ліквідності банківської системи Національний банк України проводив роботу щодо своєчасного виконання такими банками своїх зобов'язань за кредитами рефінансування, а також за можливості прискорення процесу їхнього повернення. Трохи менше половини повернутих кредитів рефінансування становили кредити, які були повернуті достроково.

Ефективна реалізація заходів, спрямованих на виконання основних функцій Національного банку України, була б неможливою без своєчасного та повного інформування суспільства про цілі центральної банківської установи і шляхи їх досягнення. Задля цього впродовж року здійснювалося своєчасне поширення статистичних даних та аналітичних матеріалів відповідно до загальноприйнятої практики в Європейській системі центральних банків. Підвищення якості та оперативності інформаційних матеріалів сприяло зростанню довіри до грошово-кредитної політики Національного банку України та забезпечило фундамент для успішної реалізації покладених на нього функцій.

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

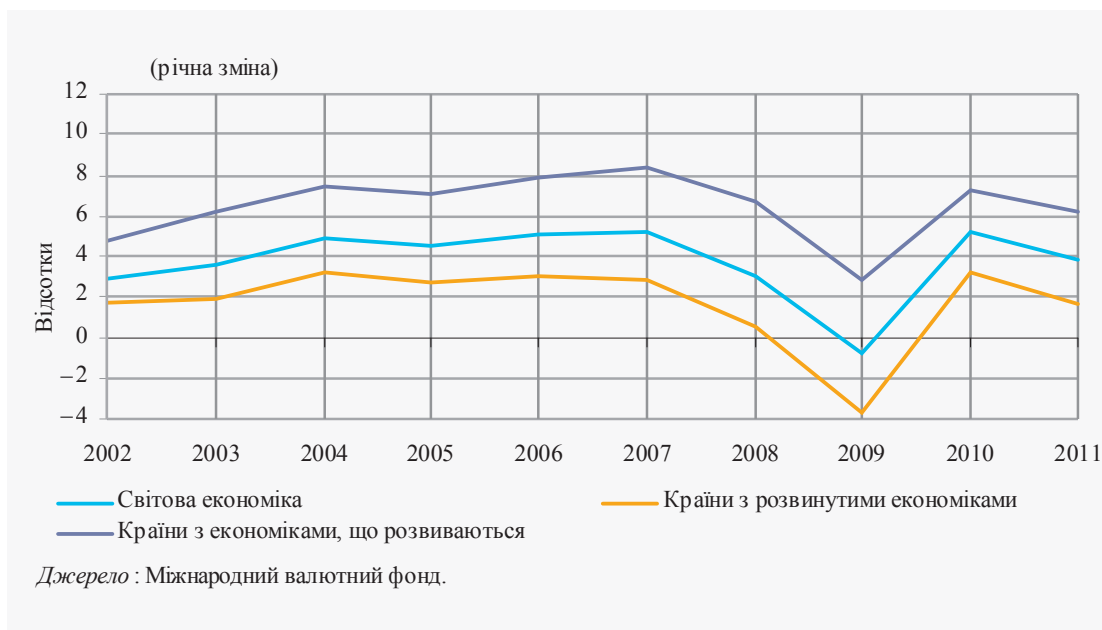

1. ОГЛЯД СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА МІЖНАРОДНИХ РИНКІВ

У 2011 році зовнішньоекономічні умови України формувалися під впливом уповільнення зростання світової економіки. За оцінкою Міжнародного валютного фонду¹, приріст світового ВВП зменшився до 3.8% після прискорення до 5.2% у 2010 році. Уповільнилося зростання економіки країн євросони – найбільших торгових партнерів України. Приріст ВВП країн євросони зменшився порівняно з попереднім роком на 0.5 процентного пункту – до 1.4%². Приріст ВВП Росії в 2011 році залишився на рівні попереднього року (4.3%). Найбільш суттєве уповільнення світової економіки спостерігалось у IV кварталі внаслідок відчутного погіршення економічної динаміки розвинених країн, що позначилося на зниженні річних темпів зростання світової торгівлі на 5.8 процентного пункту – до 6.9%¹.

Серед основних чинників, що стримували розвиток світової економіки в 2011 році, були: землетрус, цунамі та техногенна катастрофа на АЕС в Японії,

Графік 1. Динаміка світового ВВП

¹ «Світовий економічний огляд» МВФ, січень 2012 р.

² За даними Євростату.

переростання боргової кризи в системну в Європі, а також високий рівень державного боргу в США.

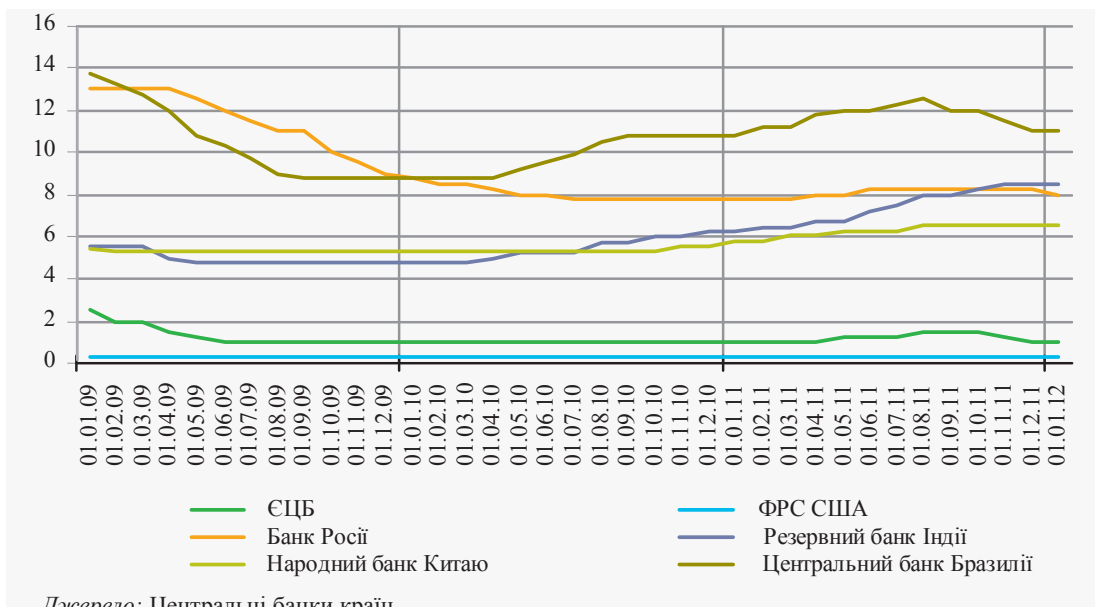
Динаміка інфляційних процесів упродовж року була помірною, хоча середньорічна інфляція в 2011 році перевищила рівень попереднього року як у країнах з розвинутою економікою, так і в країнах з ринками, що розвиваються, і становила відповідно 2.7% порівняно з 1.6% у 2010 році та 7.2% порівняно з 6.1% у попередньому році¹.

Розвиток світової економіки в II півріччі 2011 року супроводжувався підвищенням волатильності фінансових ринків через брак ліквідності в європейському банківському секторі. Задля запобігання звуженню банківського кредитування урядами та органами грошово-кредитного регулювання багатьох країн були прийняті рішення з надання ліквідності банкам.

Зміна кон'юнктури на фінансових ринках та поява ознак уповільнення розвитку світової економіки зумовили зміну параметрів цінових та кількісних інструментів грошово-кредитної політики ряду центральних банківських установ світу. Зазначені інструменти активніше використовувалися в європейських країнах, банки яких значною мірою потерпали від браку ліквідності, та у країнах, розвиток яких характеризувався високими темпами зростання ВВП та інфляції, зокрема в країнах БРІК.

Сплеск волатильності фінансових ринків супроводжувався переорієнтацією інвесторів на більш безпечні активи і відповідно впливом іноземного капіталу з країн, що розвиваються. Премія за ризик, що вимірюється індексом ЕМВІ+спред³, зросла майже в півтора раза (з 248 процентних пунктів до 377 процентних пунктів на кінець року) з розширенням розриву відносно інших нових ринкових економік.

Графік 2. Динаміка ключових процентних ставок центральних банків провідних країн світу, % річні

На світових товарних ринках динаміка цін на сировинні товари упродовж року була різноспрямованою. Проте у II півріччі сформувався низхідний ціновий тренд на продовольство та метали, а ціни на енергоносії характеризувалися незначними коливаннями. За рік індекс цін на сировинні товари, що розраховується МВФ, зріс на 8.9 процентного пункту – до 184.6.

³ Індекс ЕМВІ+ спред розраховується компанією JPMorgan як різниця між прибутковістю ліквідних єврооблігацій суверенних емітентів та державних компаній країн з новими ринковими економіками та прибутковістю держоблігацій США з відповідним терміном погашення.

2. ОГЛЯД ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Економічна ситуація в Україні у 2011 році характеризувалася поліпшенням основних макроекономічних показників. Рівень споживчої інфляції був найнижчим за останні 9 років, зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) прискорилося порівняно з 2010 роком.

Підґрунтям для зростання економіки та забезпечення цінової стабільності в Україні були спільні скоординовані дії Національного банку України та Уряду. Пожвавленню економіки також сприяли високий внутрішній споживчий та інвестиційний попит, сприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура у I півріччі та рекордні здобутки сільського господарства у другій половині 2011 року.

Таблиця 1. Основні макроекономічні показники України

Показники	темпи приросту (зниження), %				
	2007	2008	2009	2010	2011
Номінальний ВВП (у фактичних цінах), млрд. грн.	720.7	948.1	913.3	1 082.6	1 316.6
Реальний ВВП (у постійних цінах 2007 року)	7.6	2.3	-14.8	4.1	5.2
Індекс споживчих цін (до грудня попереднього року)	16.6	22.3	12.3	9.1	4.6
Індекс цін виробників промислової продукції (до грудня попереднього року)	23.3	23.0	14.3	18.7	14.2
Рівень безробіття за методологією МОП, %	6.9	6.9	9.6	8.8	8.6
Реальна заробітна плата	12.5	6.3	-9.2	10.2	8.7
Реальний наявний доход	14.8	7.6	-10.0	17.1	6.1
Сальдо Зведеного бюджету (у % до ВВП)	-1.1	-1.5	-4.1	-6.0	-1.8
Сальдо поточного рахунку платіжного балансу (у % до ВВП)	-3.7	-7.0	-1.5	-2.2	-5.5

2.1. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Індекс споживчих цін (ІСЦ) в Україні був найнижчим із 2003 року і становив 104.6% (порівняно з прогнозованим Урядом рівнем 108.9%).

На зниження цін у 2011 році вплинуло розширення пропозиції продовольчих товарів унаслідок рекордно високого врожаю зернових, овочів та фруктів. Надлишок на ринку продукції рослинництва визначив зниження цін сирих продуктів за підсумками року на 4.0%, що зумовило вагомий від'ємний внесок у річну зміну ІСЦ – «мінус» 1.1 процентного пункту.

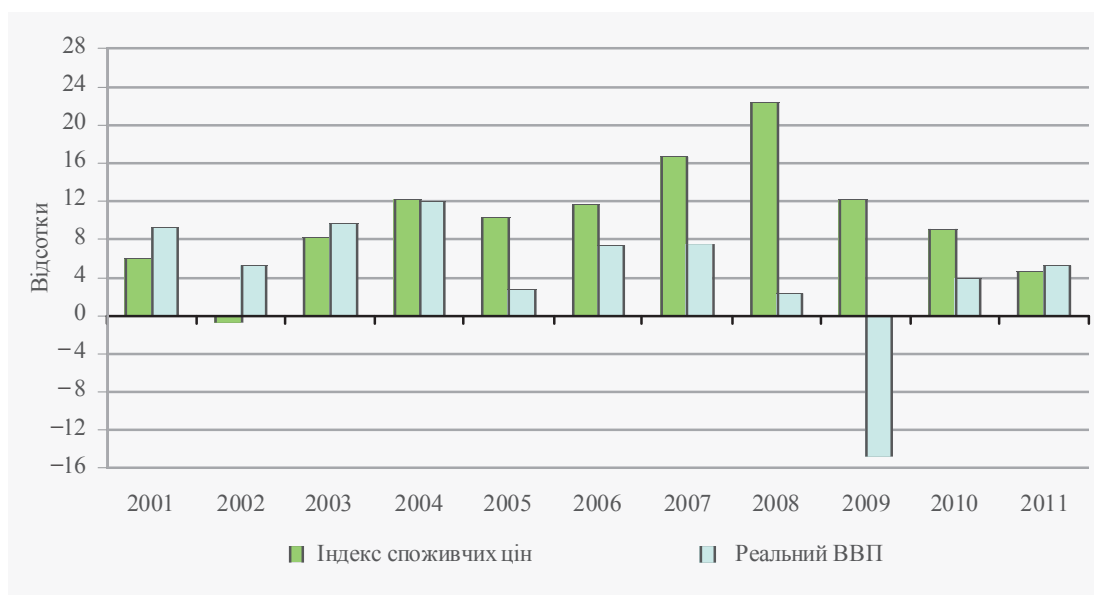
Підвищення вартості житлово-комунальних послуг на 11.0% визначило 1.1 процентного пункту внеску в зростання ІСЦ. Найбільше зросли тарифи на електроенергію (на 22.9%) та квартирну плату (на 19.7%).

Іншим фактором зростання ІСЦ був підйом цін на паливо на початку року (на 30.9% за рік) через висхідну динаміку світових цін на нафту та підвищення ставок акцизного збору на паливо з 01.01.2011 р. на 37.9% (внесок в ІСЦ становив 0.5 процентного пункту).

Виважена монетарна політика сприяла зниженню базової інфляції за рік до 6.9% порівняно з 7.9% у 2010 році. Стабільність курсу гривні щодо долара США додатково стримувала інфляційний тиск протягом року.

Пожвавлення кон'юнктури світових товарних ринків та активізація внутрішнього інвестиційного попиту (переважно у перших трьох кварталах 2011 року) зумовили суттєве зростання індексу цін виробників (ІЦВ), проте ця тенденція змінилася на спад у IV кварталі – в результаті ІЦВ за рік зріс на 14.2% порівняно з 18.7% у 2010 році.

Графік 3. Зміна індексу споживчих цін та реального ВВП

2.2. ВАЛОВИЙ ВНУТРІШНІЙ ПРОДУКТ

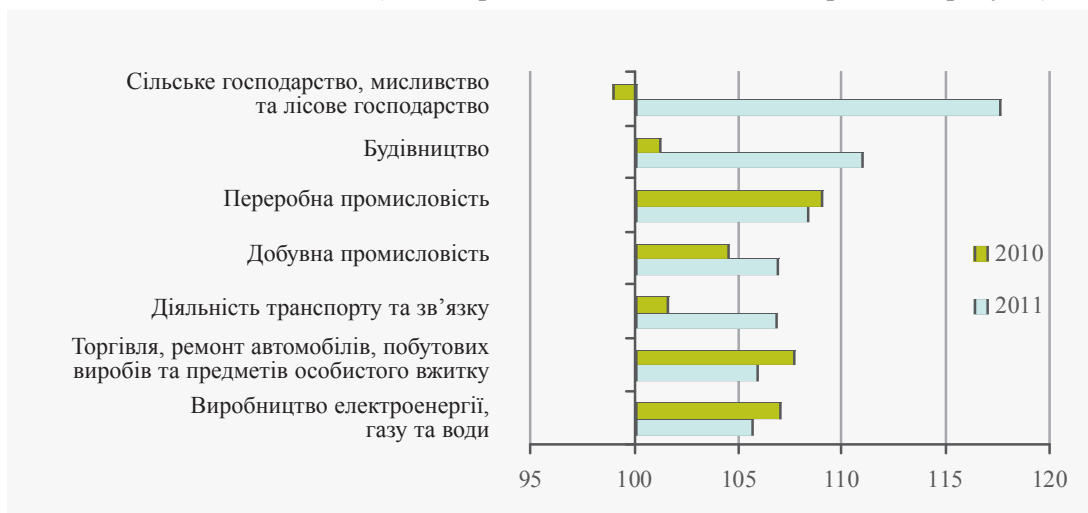
Для України 2011 рік був роком закріплення позитивних економічних зрушень, започаткованих у попередньому році. Приріст реального ВВП у 2011 році становив 5.2%, що на 1.1 процентного пункту більше, ніж у 2010 році. Номінальний ВВП за 2011 рік дорівнював 1 316.6 млрд. грн. і порівняно з попереднім роком збільшився на 21.6%. Його динамічне зростання забезпечувалося збільшенням валової доданої вартості практично за всіма видами економічної діяльності.

У першій половині року економічне зростання визначалося сприятливою зовнішньоекономічною кон'юнктурою, яка насамперед впливала на динаміку експортоорієнтованих галузей промисловості – металургії, машинобудування, хімічної та нафтохімічної промисловості. Незважаючи на звуження зовнішнього попиту наприкінці року, приріст обсягів промислового виробництва в 2011 році залишився на високому рівні й становив 7.6%.

Значний вклад у економічне зростання України в 2011 році внесло сільське господарство. В поточному році було зібрано найвищий з 1991 року урожай зернових – 56.7 млн. тонн, що на 44.5% більше, ніж у минулому році. Збільшення обсягів рослинництва сприяло нарощуванню темпів приросту сільськогосподарського виробництва в 2011 році до 17.5%.

Позитивно вплинуло на висхідну динаміку розвитку економіки у 2011 році будівництво. Високий рівень державного фінансування (інвестиції в основний капітал за рахунок коштів державного бюджету за 2011 рік зросли на 64.6%) в рамках підготовки до Євро-2012 дозволив збільшити обсяги будівельних робіт у 2011 році на 11.0%.

Графік 4. Валова додана вартість за основними видами економічної діяльності (темпи зростання/зниження до попереднього року, %)

Зростання економічної активності в промисловості та будівництві, нарощування обсягів сільськогосподарської продукції позитивно вплинули на показники транспортної галузі. Обсяги вантажообороту в 2011 році збільшилися на 5.8% порівняно з попереднім роком.

Високий внутрішній споживчий попит, що підтримувався зростанням реальної заробітної плати протягом року стабільно високими темпами (8.7% за 2011 рік), сприяв зростанню обороту роздрібною торгівлі на 14.7% у цілому за рік.

2.3. РИНОК ПРАЦІ ТА ДОХОДИ НАСЕЛЕННЯ

Економічне зростання в Україні в 2011 році супроводжувалося поживленням на ринку праці. Спостерігалось поліпшення його основних показників: зменшився рівень безробіття, скоротилася заборгованість із виплати заробітної плати, зросли доходи населення.

За станом на 01.01.2012 р. було зареєстровано 482.8 тис. безробітних громадян, що на 11.4% менше, ніж на 01.01.2011 року. Знизився й рівень зареєстрованого безробіття – до 1.8% населення працездатного віку (2.0% – у 2010 році). Відповідно зріс рівень зайнятості населення: у віці 15–70 років – 59.2%, а в працездатному віці – 66.5% (у 2010 році – 58.5% та 65.6% відповідно).

За підсумками 2011 року номінальні доходи населення зросли порівняно з попереднім роком на 13.6% і дорівнювали 1 251.0 млрд. грн. Реальний наявний доход за 2011 рік збільшився на 6.1%.

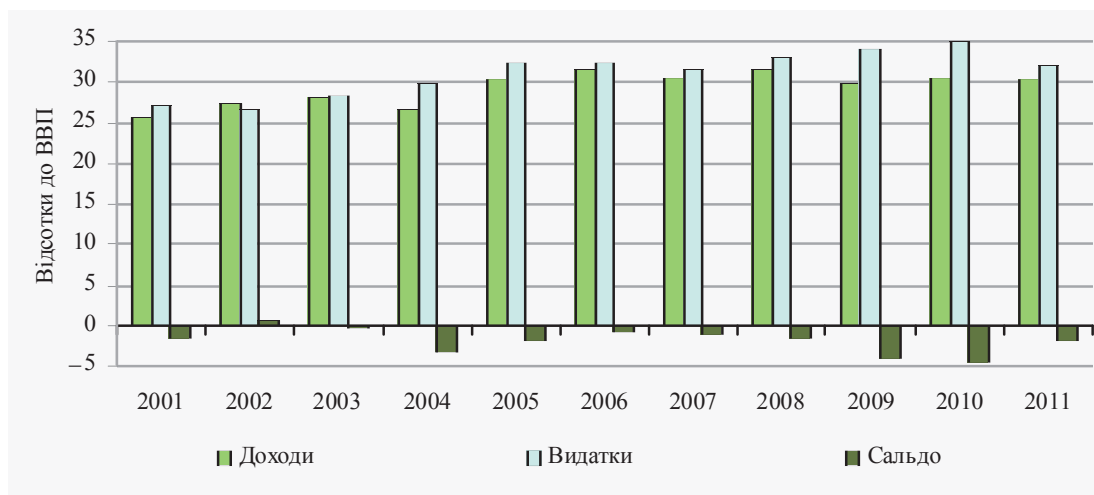
Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника за 2011 рік зросла порівняно з 2010 роком на 17.6% – до 2 633 грн. Темпи приросту реальної заробітної плати за рік були дещо нижчими – 8.7% порівняно з 10.2% у 2010 році.

Позитивною рисою розвитку ринку праці також стало скорочення заборгованості з виплати заробітної плати. За станом на 01.01.2012 р. вона дорівнювала 977.4 млн. грн., що на 19.8% менше, ніж на 01.01.2011 р.

2.4. ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ ТА ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ

У 2011 році на тлі зростання економіки тривало поліпшення фінансового стану підприємств. Кількість прибуткових підприємств збільшилася порівняно з 2010 роком на 5.0 процентного пункту – до 64.0%, а їхній фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування зріс на 29.3% і становив 212.2 млрд. грн. Натомість фінансовий результат підприємств, які отримали збитки, становив 99.3 млрд. грн. і збільшився за рік лише на 1.4%. Найсуттєвіше у звітному році скоротилася кількість збиткових сільськогосподарських корпорацій – на 14.7 процентного пункту – до 14.9%, чому сприяв найвищий за останні 20 років урожай сільськогосподарських культур.

Графік 5. Виконання Зведеного бюджету України

Фіскальна політика Уряду характеризувалася жорсткішим податковим адмініструванням, унаслідок чого доходи Зведеного бюджету України зросли порівняно з попереднім роком на 20.4%⁴ і становили 398.6 млрд. грн. Їхнє динамічне зростання спостерігалось впродовж усього звітного року. Зокрема, надходження від податку на прибуток підприємств зросли на 36.5%, ПДВ – на 26.6%. Рівень виконання доходів становив 100.6% від плану на рік (у 2010 році – 101.7%).

Видатки Зведеного бюджету України (включаючи кредитування за вирахуванням погашення) становили 421.6 млрд. грн. і збільшилися порівняно з 2010 роком на 11.2%. Значною мірою це відбулося за рахунок зростання капітальних видатків, а також видатків на обслуговування державного боргу. Упродовж звітного року видатки зростали помірно, ніж у попередньому році, а більшу частину року їхні темпи зростання були меншими за доходи. За результатами 2011 року рівень їхнього виконання дорівнював 95.3%.

Наслідком цього стало скорочення дефіциту Зведеного бюджету України порівняно з попереднім роком у понад 2 рази. Його фінансування відбувалося переважно за рахунок внутрішніх джерел: запозичень на ринку ОВДП та приватизації державного майна.

2.5. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЩОДО ЇХНІХ ДІЛОВИХ ОЧІКУВАНЬ⁵

У 2011 році респонденти впевнено прогнозували поліпшення перспектив розвитку своїх підприємств: індекс ділових очікувань⁶ на кінець року становив 119.3%. Про очікування якісного зростання свідчили високі оцінки щодо збільшення інвестиційних видатків на придбання машин та обладнання.

Графік 6. **Індекс ділових очікувань підприємств України в наступні 12 місяців у 2007–2011 роках**

⁴ Для коректного порівняння з попереднім роком доходи Зведеного бюджету України за 2010 рік не включають суму ОВДП, випущених у рахунок простроченої заборгованості за ПДВ.

⁵ Щоквартальне опитування керівників підприємств щодо оцінки ними поточної та майбутньої ділової активності, інфляційних і курсових очікувань, змін економічної ситуації в країні проводиться Національним банком України з 2006 року.

⁶ Індекс ділових очікувань – агрегований показник щодо очікуваного розвитку підприємств у наступні 12 місяців, розрахований за балансами відповідей респондентів стосовно змін фінансово-економічного стану підприємства та майбутньої економічної активності.

Переважає оптимізм і в очікуваннях респондентів щодо загального розвитку економіки України. Так, протягом року інфляційні очікування знижувались, а прогнози щодо нарощування обсягів виробництва в Україні були позитивними.

Результати опитувань демонстрували позитивні зміни у функціонуванні банківської системи. Зокрема, збільшилася частка респондентів, які планували брати кредити у гривнях (до 82.5%), та знизилася оцінка стримувального впливу рівня процентних ставок на кредитування (до 67.6%). Позитивним моментом було зменшення частки респондентів, які скаржилися на проблеми з проведенням банківських операцій (до 4.1%).

3. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС І ЗОВНІШНІЙ БОРГ

3.1. ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС

У 2011 році платіжний баланс України зведено з дефіцитом, формування якого було зумовлене насамперед збільшенням від'ємного сальдо поточного рахунку. Основними чинниками збільшення від'ємного сальдо стали: зростання вартісних обсягів імпорту енергоносіїв; розширення внутрішнього попиту, пов'язане з реалізацією низки інвестиційних проектів, спрямованих як на підготовку чемпіонату Європи з футболу 2012 року, так і на оновлення основних фондів вітчизняних підприємств; погіршення в II півріччі зовнішньої кон'юнктури на світових товарних ринках; збільшення виплат доходів за інвестиціями.

Брак ліквідності на світових фінансових ринках та уповільнення світового економічного зростання в 2011 році призвели до зменшення профіциту рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій, який було сформовано винятково за рахунок залучення реальним сектором інвестиційного та боргового капіталу.

Поточний рахунок

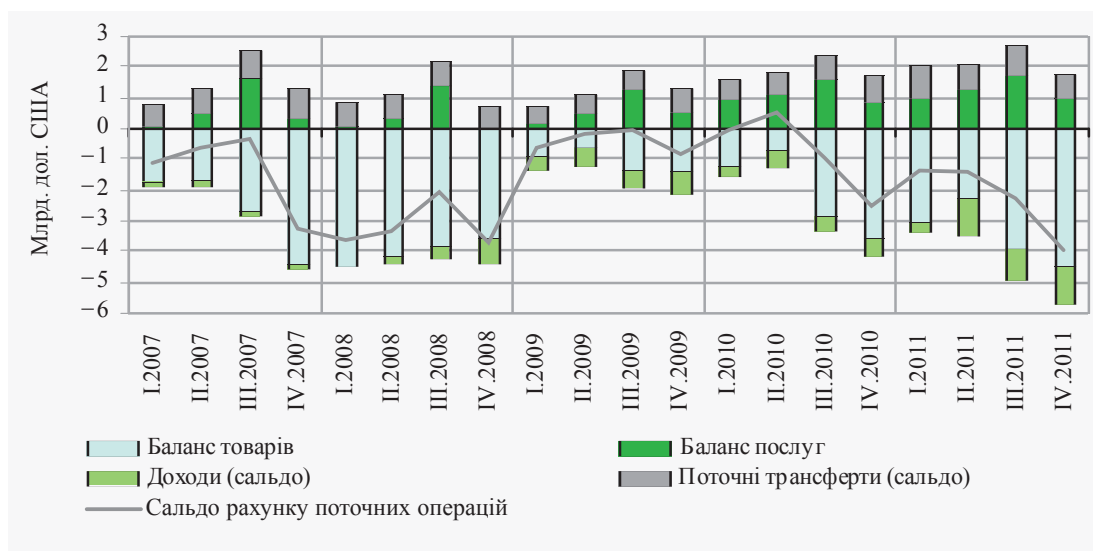
У 2011 році дефіцит поточного рахунку збільшився до 9.0 млрд. дол. США (5.5% від ВВП) порівняно з 3.0 млрд. дол. США (2.2% від ВВП) у 2010 році. Така зміна була зумовлена випереджаючими темпами зростання імпорту товарів над експортом.

Експорт товарів. У 2011 році експорт товарів зріс порівняно з попереднім роком на 33.0% – до 69.4 млрд. дол. США. Збільшення обсягів експорту спостерігалось за широкою номенклатурою товарів. Як і в попередні роки найбільший внесок у зростання експорту (27.8%) було забезпечено металургійною продукцією, вартісні поставки якої зросли на 27.6%. Були високими темпи приросту експорту мінеральних продуктів – 54.0%, продукції хімічної промисловості – 49.8%, машинобудування – 29.5% та сільського господарства – 28.9%.

Імпорт товарів. Імпорт товарів у 2011 році збільшився порівняно з попереднім роком на 37.4% – до 83.2 млрд. дол. США. На відміну від 2007–2008 років, коли

імпорт переважно стимулювався приватним споживчим попитом, у 2011 році високі темпи зростання імпорту були зумовлені насамперед поживленням інвестиційного попиту. Про це свідчить збільшення на 57.7% вартісних обсягів поставок продукції машинобудування, з яких 56.5% – засоби виробництва. Виробничі та інвестиційні потреби вітчизняних виробників зумовили й високі темпи приросту імпорту продукції металургії (38.0%). Водночас імпорт продукції, призначеної переважно для кінцевого споживання, зростає низькими темпами: 104.5% – для промислових товарів, 110.1% – для агропромислової продукції.

Графік 7. Рахунок поточних операцій

Важливою складовою імпорту в 2011 році залишалися енергоносії, обсяги яких за рік збільшилися на 45.0% – до 28.4 млрд. дол. США. Суттєвий приріст вартісних обсягів експортних поставок значною мірою було зумовлено зростанням обсягів імпорту природного газу: порівняно з попереднім роком у 1.5 раза – до 14.1 млрд. дол. США. Питома вага енергоносіїв у структурі імпорту товарів збільшилася на 1.8 процентного пункту – до 34.1%.

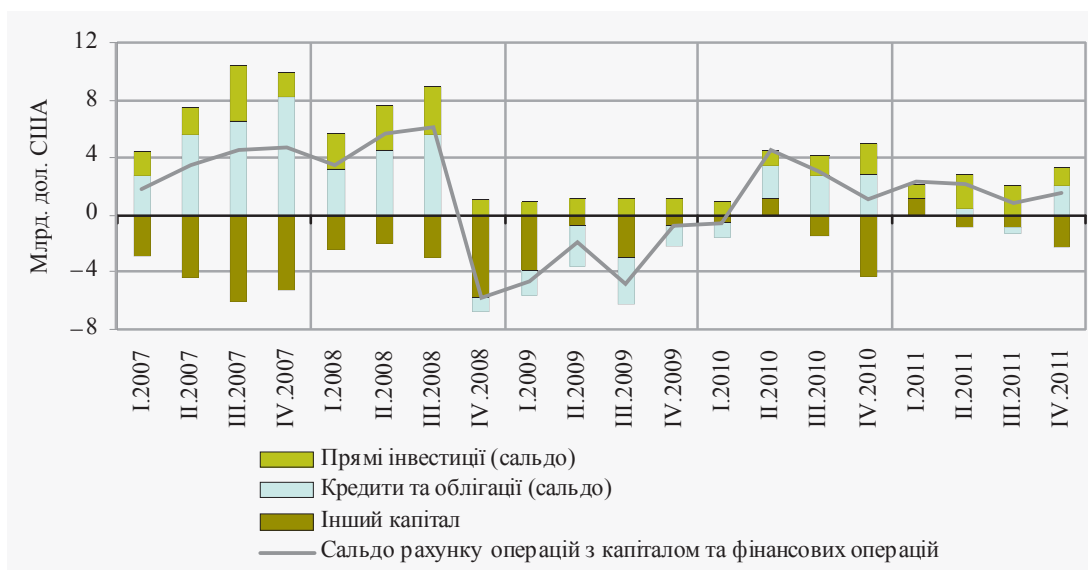
Баланс послуг. Зростання вартості наданих послуг з транспортування сприяло збільшенню профіциту торгівлі послугами (порівняно з попереднім роком на 0.5 млрд. дол. США – до 4.9 млрд. дол. США).

Доходи (сальдо). Від’ємне сальдо доходів у 2011 році збільшилося до 3.8 млрд. дол. США порівняно з 2.0 млрд. дол. США в 2010 році. В основному це відбулося через майже дворазове зростання виплат дивідендів за прямими іноземними інвестиціями: з 2.2 млрд. дол. США у 2010 році до 4.1 млрд. дол. США у 2011 році.

Фінансовий рахунок

Профіцит рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій платіжного балансу за 2011 рік становив 6.6 млрд. дол. США (у 2010 році – 8.0 млрд. дол. США) і був забезпечений переважно припливом інвестиційного та боргового капіталу до реального сектору економіки. Погіршення кон’юнктури на світових фінансових ринках зумовило зменшення обсягів чистих залучень Уряду та зростання чистих виплат банківського сектору. Тривало збільшення обсягів акумулювання готівкової валюти поза банківською системою.

Графік 8. Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій

Прямі інвестиції. Чистий приплив прямих іноземних інвестицій у 2011 році збільшився до 7.0 млрд. дол. США порівняно з 5.8 млрд. дол. США в 2010 році. Майже 80% цих надходжень було спрямовано до реального сектору економіки. За попередніми оцінками Національного банку України, обсяг накопичених іноземних інвестицій на кінець 2011 року становив 64.5 млрд. дол. США, або 1 413.7 дол. США в розрахунку на 1 особу.

Кредити й облігації сектору державного управління та приватного сектору. Приватний сектор був основним реципієнтом боргових ресурсів. Чисті залучення за кредитами та облігаціями підприємств реального сектору зросли в 2011 році до 5.2 млрд. дол. США порівняно з 3.4 млрд. дол. США в 2010 році. Водночас тривала тенденція скорочення зовнішньої заборгованості банківським сектором. Чисті погашення за кредитами та облігаціями банків становили 3.8 млрд. дол. США (у 2010 році – 1.8 млрд. дол. США). Через погіршення ситуації на світових ринках капіталу чисті залучення сектору загального державного управління (1.1 млрд. дол. США) були значно нижчими, ніж у 2010 році (5.1 млрд. дол. США).

Резервні активи. Від’ємне сальдо зведеного платіжного балансу в 2011 році (2.5 млрд. дол. США) було профінансовано за рахунок резервних активів. За станом на 01.01.2012 р. обсяги міжнародних резервів дорівнювали 31.8 млрд. дол. США, що забезпечувало фінансування імпорту товарів та послуг протягом 3.6 місяця майбутнього періоду.

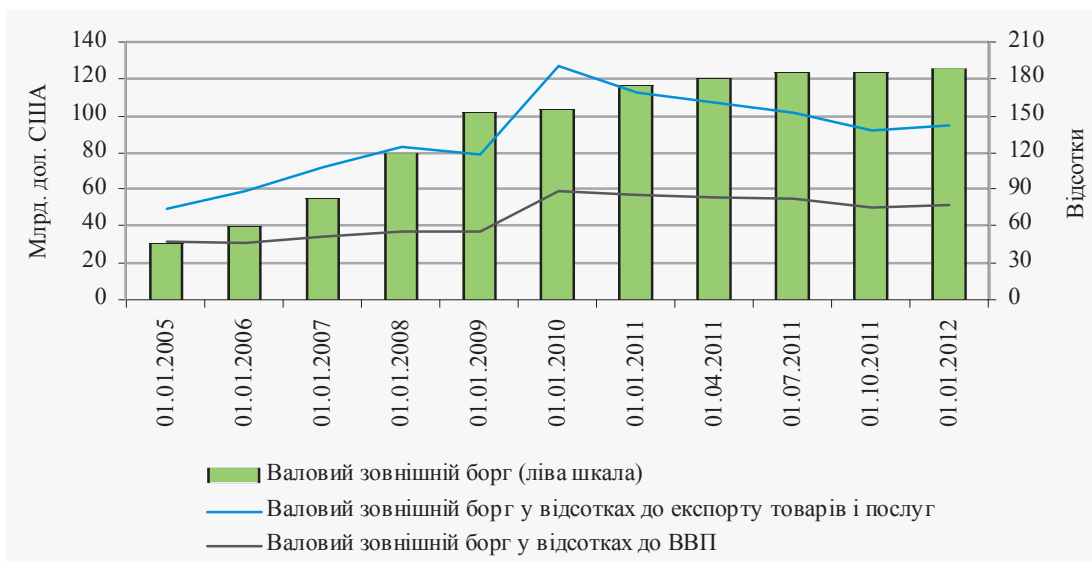
3.2. ЗОВНІШНІЙ БОРГ УКРАЇНИ

За станом на 01.01.2012 р. обсяг валового зовнішнього боргу становив 126.2 млрд. дол. США. У 2011 році рівень валового зовнішнього боргу України зменшився до 76.6% від ВВП порівняно з 85.0% на початок року.

Різно скоротилися темпи приросту зовнішнього боргу секторів державного управління та органів грошово-кредитного регулювання (2.7% порівняно з 35.3% у попередньому році). По відношенню до ВВП борг цих секторів зменшився з 23.5% до 20.2%.

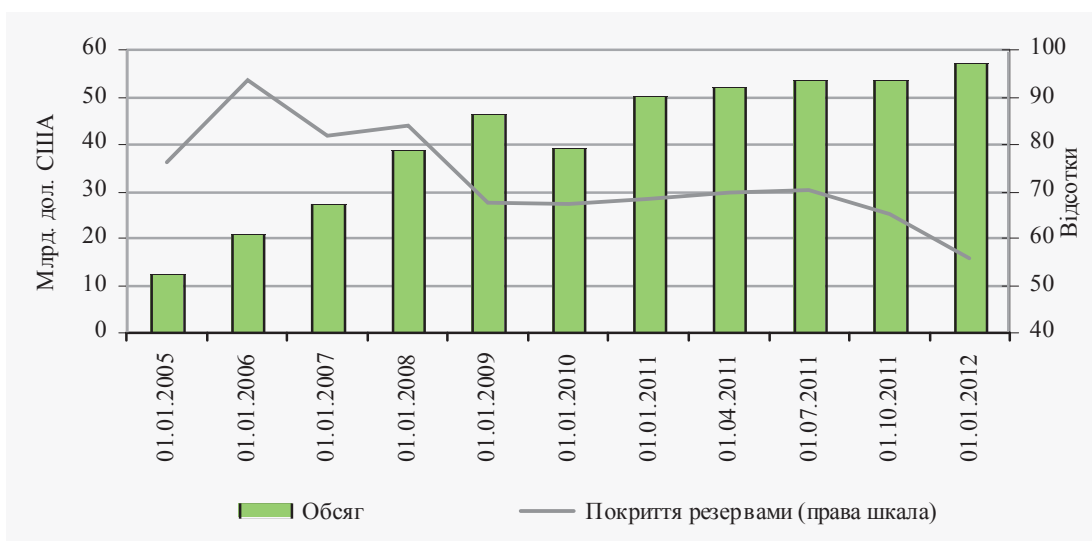
Співвідношення зовнішнього боргу банків та інших секторів (разом з міжфірмовим боргом) до ВВП скоротилося з 61.5% до 56.3%. Незважаючи на погіршення ситуації на світових фінансових ринках, обсяги чистих залучень кредитних ресурсів реальним сектором у 1.5 раза перевищили рівень попереднього року. Водночас банківський сектор продовжував погашати свої зовнішні зобов'язання.

Графік 9. Динаміка валового зовнішнього боргу України

Короткостроковий зовнішній борг за залишковим терміном погашення зріс на 6.4 млрд. дол. США – до 56.8 млрд. дол. США. Основними причинами цього були: збільшення короткострокових зобов'язань інших секторів економіки за торговими кредитами на 3.9 млрд. дол. США (внаслідок зростання зовнішньоторговельного обороту України та врахування обсягів погашення кредиту МВФ протягом 2012 року (3.5 млрд. дол. США)).

Графік 10. Короткостроковий зовнішній борг за залишковим терміном погашення

4. РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

4.1. БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР

У 2011 році діяльність банківського сектору України характеризувалася стабільним припливом коштів до банківської системи, зростанням ринку банківського кредитування, поліпшенням якості кредитного портфеля та скороченням простроченої заборгованості за кредитами, нарощуванням капіталу банків, зниженням порівняно з попереднім роком рівня збитків та зменшенням кількості збиткових банків.

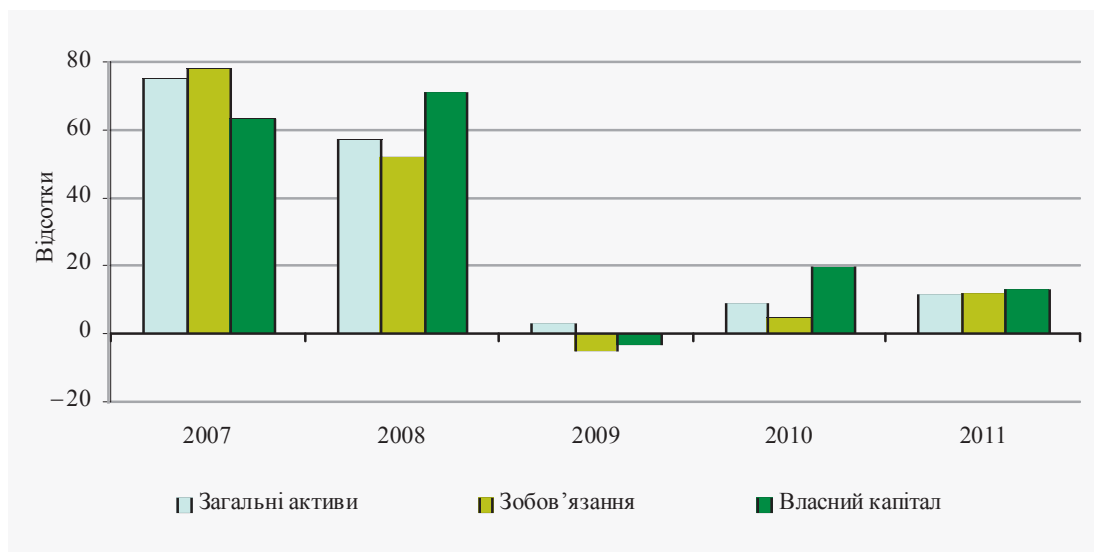
Таблиця 2. Основні показники діяльності банків України

Показники	2011			Довідково: 2010		
	млрд. грн.	Зміна до попереднього року		млрд. грн.	Зміна до попереднього року	
		млрд. грн.	%		млрд. грн.	%
Загальні активи	1 211.5	121.3	11.1	1 090.2	88.6	8.8
Активи	1 054.3	112.2	11.9	942.1	61.8	7.0
Зобов'язання	898.8	94.4	11.7	804.4	39.3	5.1
Власний капітал	155.5	17.8	12.9	137.7	22.5	9.6

На фоні прискореного зростання ВВП співвідношення загальних активів банків до ВВП у 2011 році зменшилося до 92.0% (на 01.01.2011р. – 100.7%), активів – до 80.1% (на 01.01.2011р. – 87.0%), зобов'язань – до 68.3% (на 01.01.2011р. – 74.3%), власного капіталу – до 11.8% (на 01.01.2011р. – 12.7%).

У 2011 році тривав процес концентрації активів, капіталу та зобов'язань у банках I групи, де на 01.01.2012 р. було сконцентровано 67.5% активів банків України, 65.5% капіталу та 67.2% загального обсягу зобов'язань.

Графік 11. Темпи приросту загальних активів, зобов'язань, власного капіталу банківського сектору України

Таблиця 3. Концентрація загальних активів, власного капіталу та зобов'язань за групами банків

(у відсотках)

Група	Загальні активи		Власний капітал		Зобов'язання	
	01.01.2012	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2011
Група I	67.5	66.8	65.5	66.4	67.2	66.8
Група II	15.3	18.6	14.9	14.8	14.7	18.6
Група III	7.2	6.3	6.3	6.1	8.0	6.4
Група IV	10.0	8.3	13.3	12.7	10.1	8.2

Активи

За 2011 рік загальні активи банків України (не скориговані на резерви під активні операції) зросли на 11.1% (за 2010 рік – на 8.8%) і на 01.01.2012 р. становили 1 211.5 млрд. грн. Протягом 2011 року банки нарощували активи переважно в національній валюті. Їхній обсяг збільшився на 17.2% (на 105.7 млрд. грн.) – до 720.0 млрд. грн., а питома вага в загальних активах на 01.01.2012 р. становила 59.4% (на 01.01.2011р. – 56.3%). Загальні активи в іноземній валюті зросли на 3.3% (на 15.6 млрд. грн.) – до 491.6 млрд. грн.

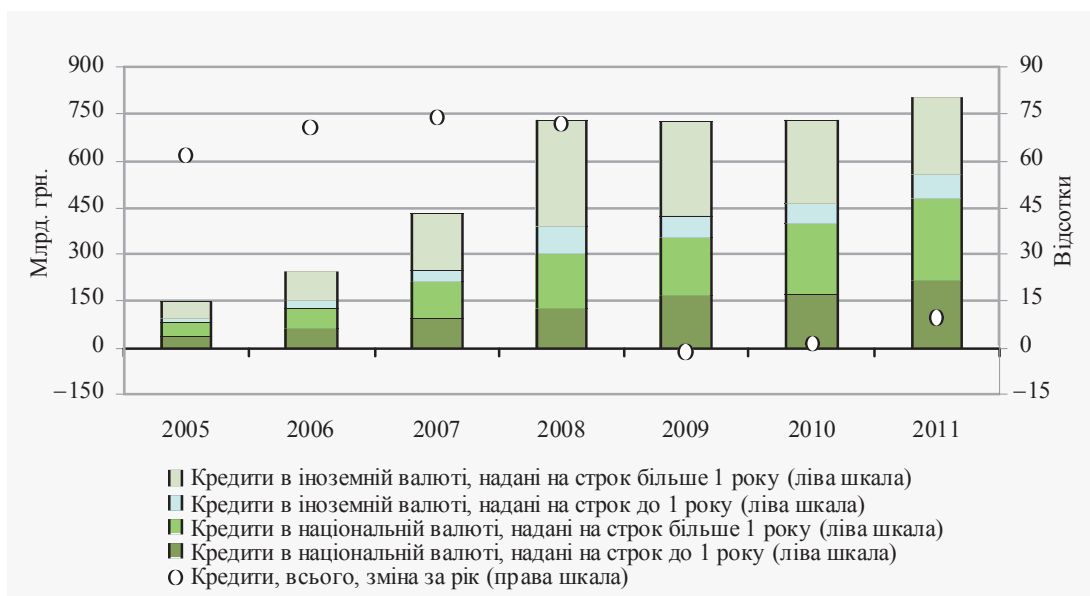
Активи банківського сектору збільшилися на 11.9% – до 1 054.3 млрд. грн. в основному за рахунок зростання кредитних операцій.

Залишки за кредитами, наданими резидентам, зросли на 9.4%, або на 69.0 млрд. грн. (у 2010 році – на 1.3%, або на 9.5 млрд. грн.), і на 01.01.2012 р. становили 801.8 млрд. грн.

Джерелом зростання були кредити в національній валюті, залишки за якими збільшилися на 21.0%, або на 83.1 млрд. грн., – до 478.6 млрд. грн., а їхня частка зросла порівняно з попереднім роком на 5.7 процентного пункту – до 59.7%. Залишки за кредитами в іноземній валюті зменшилися на 4.2%, або на

14.1 млрд. грн., – до 323.2 млрд. грн. Зважаючи на повільне відновлення докризових обсягів довгострокових депозитів банки здебільшого надавали кредити на короткий термін, що було характерним для всіх секторів економіки.

Графік 12. Показники кредитного ринку за строками та валютами

Кредити, надані сектору нефінансових корпорацій, динамічно зростали практично протягом усього звітного року і на 01.01.2012 р. становили 575.5 млрд. грн., збільшившись за рік на 14.9%, або на 74.6 млрд. грн. Зокрема це було зумовлено поліпшенням фінансового стану підприємств. За цільовим призначенням переважали вкладення в поточну діяльність (84.1% від кредитів, наданих нефінансовим корпораціям).

Таблиця 4. Основні показники розвитку кредитного ринку України

Показники	2011				Довідково: 2010			
	Залишки, млрд. грн.	Питома вага, %	Зміна до попереднього року		Залишки, млрд. грн.	Питома вага, %	Зміна до попереднього року	
			млрд. грн.	%			млрд. грн.	%
Кредити, надані резидентам, у тому числі	801.8	100.0	69.0	9.4	732.8	100.0	9.5	1.3
За секторами економіки								
нефінансовим корпораціям	575.5	71.8	74.6	14.9	501.0	68.4	38.7	8.4
домашнім господарствам	201.2	25.1	-8.3	-4.0	209.5	28.6	-31.7	-13.1
іншим ⁷	25.0	3.1	2.7	12.2	22.3	3.0	2.5	12.6

⁷ Включаються інші фінансові корпорації, органи загальнодержавного управління та некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства.

Кредити, надані сектору домашніх господарств, у звітному році сповільнили свою низхідну динаміку до «мінус» 4.0% (у 2010 році – «мінус» 13.1%). Цьому сприяла активізація кредитування населення в національній валюті – приріст за рік становив 33.8% – до 86.7 млрд. грн. Натомість кредитні залишки в іноземній валюті зменшилися на 20.9% – до 114.5 млрд. грн.

Протягом 2011 року поліпшилася робота з проблемними кредитами. Прострочена заборгованість за наданими кредитами за звітний рік зменшилася на 6.6% (на 5.6 млрд. грн.) – до 79.3 млрд. грн., що становило 9.6% від кредитних операцій (за станом на 01.01.2011 р. – 11.2%). Водночас негативно класифікована заборгованість за наданими кредитами (сумнівна та безнадійна) зросла на 5.8% (на 7.7 млрд. грн.) – до 139.1 млрд. грн. (за 2010 рік – на 13.0%), хоча їхня частка у структурі заборгованості за кредитними операціями скоротилася на 0.6 процентного пункту – до 14.3%.

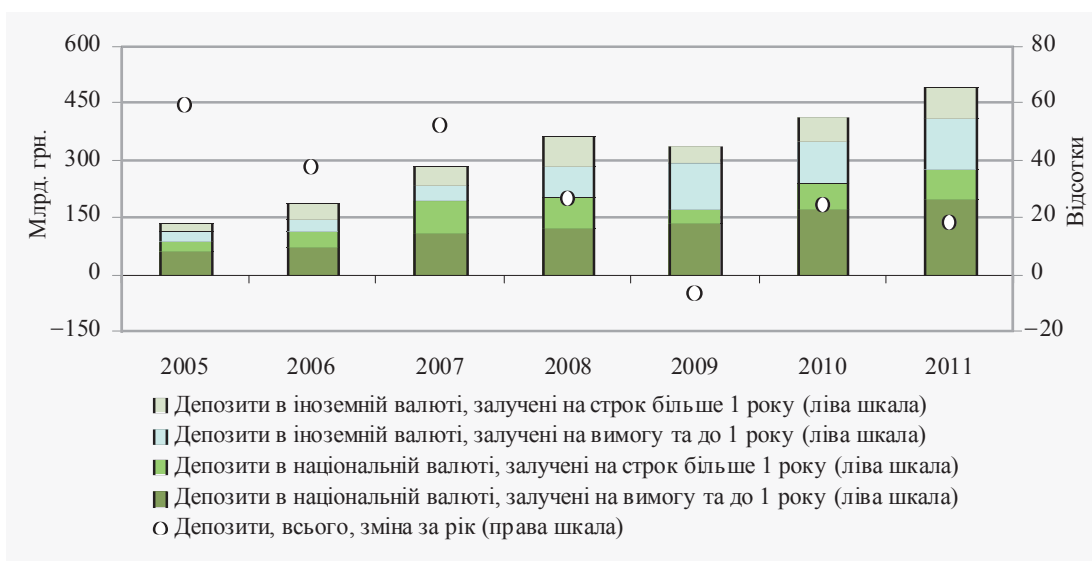
У 2011 році *обсяг вкладень у цінні папери* збільшився на 5.0% (на 4.2 млрд. грн.) – до 87.7 млрд. грн. Проте частка цінних паперів у загальних активах зменшилася на 0.5 процентного пункту – до 7.2%.

Міжбанківські надані кредити і розміщені депозити за 2011 рік збільшилися на 19.0% – до 61.0 млрд. грн. (за 2010 рік – на 16.5%). Серед них *залишки кредитів, наданих банкам-резидентам*, зросли на 52.4% і на 01.01.2012 р. становили 40.3 млрд. грн. Темпи приросту залишків міжбанківських кредитів у іноземній валюті за 2011 рік (66.3%) були вищими, ніж у національній валюті (37.1%), що було пов'язано з рівномірнішим нарощуванням депозитів у іноземній валюті на фоні обмежень щодо валютного кредитування домашніх господарств. Обсяги операцій за міжбанківськими кредитами, наданими банкам-резидентам, за 2011 рік зросли на 86.7% – до 1 313.3 млрд. грн.

Зобов'язання

Загальний обсяг *зобов'язань банків* за звітний рік збільшився на 11.7% (на 94.4 млрд. грн.) і на 01.01.2012 р. становив 898.8 млрд. грн. (за 2010 рік зростання становило 5.1%). Найбільш активно банки нарощували зобов'язання в національній валюті. Їхній обсяг збільшився на 17.4% (на 62.5 млрд. грн.) – до 420.6 млрд. грн.

Графік 13. Показники депозитного ринку за строками та валютами

Зобов'язання в іноземній валюті зросли на 7.2% (на 32.0 млрд. грн.) – до 478.2 млрд. грн. Основною складовою зобов'язань банків залишалися залучені депозити.

Високі темпи економічного зростання зумовили збільшення залишків депозитів, залучених у резидентів, за рік на 18.0%, або на 75.1 млрд. грн., – до 491.8 млрд. грн. Протягом року спостерігалось уповільнення темпів приросту депозитів у національній валюті (до 17.2% порівняно з 38.3% у 2010 році) та прискорення в іноземній (відповідно до 19.2% порівняно з 9.6%). Незважаючи на прискорення зростання короткострокових депозитів, за результатами року темпи приросту довгострокових депозитів (24.6%) перевищили темпи приросту короткострокових (15.3%) та депозитів на вимогу (14.7%).

Таблиця 5. Основні показники розвитку депозитного ринку України

Показники	2011				Довідково: 2010			
	Залишки, млрд. грн.	Питома вага, %	Зміна до попереднього року		Залишки, млрд. грн.	Питома вага, %	Зміна до попереднього року	
			млрд. грн.	%			млрд. грн.	%
Депозити, залучені у резидентів, у тому числі	491.8	100.0	75.2	18.0	416.6	100.0	81.6	24.4
За секторами економіки								
нефінансових корпорацій	153.1	31.1	37.0	31.9	116.1	27.9	21.3	22.5
домашніх господарств	310.4	63.1	35.3	12.8	275.1	66.0	61.0	28.5
інших ⁸	28.3	5.8	2.9	11.4	25.4	6.1	-0.7	-2.3

Депозити сектору домашніх господарств залишалися найбільшою складовою депозитів, залучених банками (63.1%), збільшившись за рік на 35.3 млрд. грн. – до 310.4 млрд. грн. на 01.01.2012 р. Темпи приросту депозитів сектору нефінансових корпорацій прискорилися (до 31.9% порівняно з 22.5% у 2010 році) та забезпечили 49.3% приросту депозитів резидентів за 2011 рік. Залишки коштів на рахунках сектору нефінансових корпорацій на 01.01.2012 р. становили 153.1 млрд. грн.

За станом на 01.01.2012 р. поточні та вкладні (депозитні) рахунки відкрили 131.3 млн. клієнтів (резидентів і нерезидентів) у 176 банках. Серед них фізичні особи становили 129.3 млн. осіб. Загальна кількість відкритих клієнтами рахунків збільшилася за 2011 рік на 2.6 млн. – до 169.0 млн. рахунків. Поточні рахунки становили 69.0% від загальної кількості рахунків, відкритих у банках, у тому числі рахунки, облік коштів за якими здійснювався в національній валюті – 108.3 млн. Кількість клієнтів – суб'єктів господарювання, які використовували систему дистанційного обслуговування своїх рахунків, на 01.01.2012 р. становила 833 тис. (41.4% від загальної кількості клієнтів – суб'єктів господарювання).

⁸ Включаються інші фінансові корпорації, органи загальнодержавного управління та некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства.

Міжбанківські кошти залишалися значними серед складових зобов'язань банків (їхня частка на 01.01.2012 р. становила 18.5%). Зокрема, *залишки депозитів, залучених у банків-резидентів*, збільшилися за рік на 29.0% і на 01.01.2012 р. становили 28.0 млрд. грн. Темпи приросту залишків міжбанківських депозитів у національній валюті за рік (35.5%) були вищими, ніж в іноземній валюті (24.5%). Обсяги операцій за міжбанківськими депозитами банків-резидентів за 2011 рік зросли на 37.2% – до 267.3 млрд. грн.

Кредити, отримані від міжнародних та інших фінансових організацій, скоротилися за 2011 рік на 7.0%, або на 2.7 млрд. грн., – до 36.4 млрд. грн. (за 2010 рік – на 6.6%).

Капітал

Власний капітал банків України за 2011 рік збільшився на 17.8 млрд. грн., або на 12.9% (за 2010 рік – на 19.6%), і на кінець року становив 155.5 млрд. грн. Питома вага власного капіталу в пасивах банків на 01.01.2012 р. становила 14.7% (на 01.01.2011 р. – 14.6%). *Сплачений зареєстрований статутний капітал* за 2011 рік зріс на 26.0 млрд. грн., або на 17.8%, – до 171.9 млрд. грн., що підвищило рівень капіталізації банківського сектору. За 2011 рік частка іноземного капіталу в зареєстрованому статутному капіталі банків України збільшилася на 1.3 процентного пункту – до 41.9%.

Регулятивний капітал банків збільшився за 2011 рік на 10.9% – до 178.5 млрд. грн. в основному за рахунок найбільш стабільної його частини – статутного капіталу.

Протягом 2011 року відбулися зміни у структурі регулятивного капіталу. Зокрема, частка фактично сплаченого зареєстрованого статутного капіталу (складова основного капіталу) у структурі регулятивного капіталу збільшилася з 66.1% до 69.1% на 01.01.2012 р., а частка субординованого боргу (складова додаткового капіталу) зменшилася з 15.5% до 13.4% на 01.01.2012 р. Частка загальних резервів та фондів банку (складова основного капіталу) в регулятивному капіталі становила 4.4% (на 01.01.2011 р. – 5.7%).

Рівень адекватності регулятивного капіталу банківського сектору за 2011 рік зменшився з 20.83% до 18.90%.

Процентні ставки

Процентна політика банків формувалася на фоні активізації кредитування та залежала від обсягів ресурсної бази банків та рівня вільної ліквідності.

Активне зростання депозитної бази банків на початку 2011 року зумовлювало низхідну динаміку *вартості депозитів*. Починаючи з вересня, процентні ставки за депозитами зростали. Основний вплив на динаміку процентних ставок за депозитами чинили зміни вартості депозитів у національній валюті. Середньозважена процентна ставка за новими депозитами за 2011 рік становила 7.3% річних порівняно з 9.4% річних у 2010 році, у тому числі в національній валюті 8.1% річних порівняно з 10.3% річних відповідно.

Динаміку *вартості кредитів, наданих резидентам*, протягом 2011 року визначали зміни залишків коштів на кореспондентських рахунках банків, рівень вільної ліквідності та ставок на міжбанківському ринку. Зростання вартості спостерігалося переважно за кредитами в національній валюті (збільшилася порівняно з 2010 роком на 0.4 процентного пункту – до 15.0% річних). Вартість кредитів у іноземній валюті зменшилася на 1.4 процентного пункту – до 9.2% річних, що вплинуло на зниження процентних ставок за кредитами, наданими резидентам у 2011 році, до 13.4% річних порівняно з 13.7% річних у 2010 році.

Процентні ставки за міжбанківськими кредитами та депозитами змінювалися відповідно до попиту та пропозиції на грошово-кредитному ринку. У I півріччі процентні ставки на міжбанківському ринку перебували на помірно низькому рівні, а з травня 2011 року мали висхідний тренд, особливо за операціями в національній валюті. За результатами року середньозважена процентна ставка за міжбанківськими кредитами, наданими банкам-резидентам, збільшилася порівняно з попереднім роком на 2.5 процентного пункту – до 5.1% річних, за міжбанківськими депозитами, залученими у банків-резидентів, – на 2.1 процентного пункту – до 5.0% річних.

Графік 14. **Середньозважені процентні ставки за наданими кредитами та залученими депозитами на міжбанківському ринку**

Доходи

За 2011 рік *доходи банків* зросли порівняно з 2010 роком на 4.3% (на 5.9 млрд. грн.) і на 01.01.2012 р. становили 142.8 млрд. грн.

Як і раніше, основною статтею доходів були *процентні доходи*, хоча їхня частка в загальному обсязі доходів зменшилася за рік на 3.4 процентного пункту – до 79.4%. Обсяги процентних доходів порівняно з попереднім роком зросли на 0.02% (на 18 млн. грн.) – до 113.4 млрд. грн. Переважну частку серед процентних доходів становили доходи від кредитування суб'єктів господарської діяльності (71.7 млрд. грн., або 50.2%).

Комісійні доходи банків зросли порівняно з попереднім роком на 21.0% (на 3.2 млрд. грн.), а їхня частка – на 1.7 процентного пункту – до 12.9%. *Результат від*

торговельних операцій порівняно з 2010 роком збільшився майже удвічі – на 1.8 млрд. грн. – до 4.0 млрд. грн.

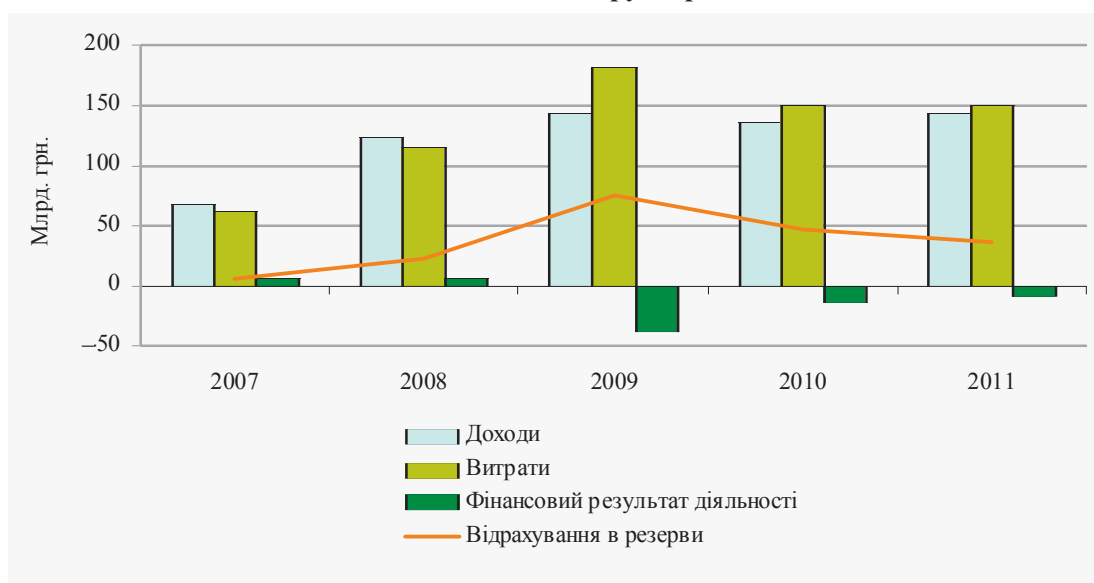
Витрати

У 2011 році банки підтримували політику мінімізації та оптимізації витрат. *Витрати банків* порівняно з попереднім роком зросли лише на 0.4% (на 0.6 млрд. грн.) – до 150.5 млрд. грн.

Процентні витрати (найбільша стаття витрат) зменшилися порівняно з 2010 роком на 3.1% (на 1.9 млрд. грн.) – до 59.5 млрд. грн., а їхня частка скоротилася до 39.5%. *Обсяги відрахувань в резерви* зменшилися порівняно з 2010 роком на 20.9% – до 36.5 млрд. грн., а їхня частка у витратах знизилася до 24.3% (порівняно з 30.8% на 01.01.2011 р.). Відповідно вплив відрахувань у резерви на фінансовий результат дещо послабився. *Загальні адміністративні витрати* порівняно з 2010 роком зросли на 18.1% (на 5.3 млрд. грн.) – до 34.3 млрд. грн., що становило 22.8% витрат.

Співвідношення витрат банків до їхніх доходів становило 105.4% (порівняно зі 109.5% у 2010 році).

Графік 15. Динаміка доходів, витрат і результату діяльності банківського сектору України

Фінансовий результат діяльності банків

Фінансовий результат діяльності банків поліпшився порівняно з 2010 роком, хоча й залишався від'ємним. Сума збитків банківського сектору за 2011 рік становила 7.7 млрд. грн., що майже удвічі менше порівняно з 2010 роком (13.0 млрд. грн.) та на 50.4% забезпечено збитками банків II групи.

Кількість збиткових банків за результатами 2011 року скоротилася. За станом на 01.01.2012 р. збитки отримав 31 банк на загальну суму 13.8 млрд. грн., тоді як на 01.01.2011 р. збитковими були 35 банків (їхня сума збитків становила 17.2 млрд. грн.).

Таблиця 6. Концентрація доходів, витрат та результату діяльності за групами банків

(у відсотках)

Група	Доходи		Витрати		Результат діяльності	
	01.01.2012	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2011
Група I	69.2	67.8	67.8	65.3	40.1	39.1
Група II	13.5	17.7	15.3	20.9	50.4	53.7
Група III	7.2	5.9	6.9	6.0	1.1	6.5
Група IV	10.1	8.5	10.0	7.9	8.4	0.7

4.2. РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Подальше збільшення ресурсної бази банків на фоні поступового відновлення банківського кредитування сприяло зростанню обсягу вкладень депозитних корпорацій у цінні папери.

Вкладення банків у цінні папери, крім акцій, випущені резидентами, в 2011 році зросли на 10.2% і на кінець року становили 75.9 млрд. грн. Але їхня динаміка була нерівномірною: після зростання на 25.9% у I півріччі упродовж II півріччя відбулося зменшення залишків за цінними паперами на 15.4%, що було зумовлено насамперед скороченням залишків за секторами загального державного управління та інших депозитних корпорацій – на 18.2% та 23.2% відповідно (з початку року – «плюс» 4.5% та «мінус» 30.6% відповідно). Попри незначне зменшення з початку року питома вага сектору загального державного управління в портфелі цінних паперів, крім акцій, залишалася найбільшою й становила 79.9%.

У портфелі цінних паперів, крім акцій, випущених резидентами, упродовж 2011 року переважали папери на продаж, частка яких попри скорочення з початку року на 2.7 процентного пункту залишалася найбільшою і на кінець року становила 75.9%.

Таблиця 7. Цінні папери, крім акцій, випущені резидентами, у портфелі депозитних корпорацій за емітентами

Показники	2011			Довідково: 2010		
	Залишки на кінець періоду, млрд. грн.	Зміна з початку року, %	Питома вага, %	Залишки на кінець періоду, млрд. грн.	Зміна з початку року, %	Питома вага, %
Всього	75.9	10.2	100.0	68.9	129.1	100.0
інші фінансові корпорації	1.6	-30.6	2.1	2.3	0.2	3.3
сектор загального державного управління	60.7	4.5	79.9	58.1	178.0	84.3
нефінансові корпорації	13.6	59.3	18.0	8.6	23.8	12.4
домашні господарства	–	–	–	0.0	-2.3	0.0

Залишки за ними упродовж року зросли на 6.4% – до 57.6 млрд. грн. На фоні незначного зростання залишків за цінними паперами у портфелі до погашення – на 1.8% з початку року найбільше зростання відбулося за цінними паперами у торговому портфелі банків – на 55.6% за рік.

За строками погашення найбільша питома вага збереглася за цінними паперами зі строком обігу понад 2 роки і на кінець 2011 року становила 56.3%. За рік залишки за ними зросли на 28.1% – до 42.8 млрд. грн. Незначне зростання з початку року (на 4.8%) спостерігалось за цінними паперами зі строком обігу до 1 року. Разом з тим відбулося скорочення залишків за цінними паперами на вимогу та від 1 року до 2 років – на 24.3% та 19.3% за рік відповідно.

Питома вага портфеля цінних паперів, крім акцій, у сукупних активах депозитних корпорацій після значного зростання у 2010 році (на 4.5 процентного пункту) за звітний період зросла лише на 0.1 процентного пункту – до 8.5% на кінець року. Найвище її значення спостерігалось за результатами II півріччя – 10.2%.

За видами валют 95.5% цінних паперів, крім акцій, випущених резидентами, було номіновано в національній валюті.

Вкладення банків у акції як резидентів, так і нерезидентів за 2011 рік збільшилися на 10.0% – до 6.0 млрд. грн. на кінець року (за 2010 рік – зросли на 17.3%). На фоні загального зростання вкладень в акції за всіма секторами найбільше зросли вкладення в акції депозитних корпорацій та інших фінансових корпорацій – на 27.1% та 17.5% відповідно. Зростання вкладень банків у акції нерезидентів на 5.0% було забезпечене насамперед збільшенням обсягу акцій у торговому портфелі (на 45.6%) та у портфелі на продаж (на 40.1%). Вкладення банків у акції нефінансових корпорацій з початку року зросли на 4.4%, зокрема за рахунок збільшення інвестицій в асоційовані та дочірні компанії (на 33.5%) та зростання обсягу акцій у торговому портфелі (на 13.2%).

У 2011 році банки активно залучали кошти шляхом випуску боргових зобов'язань. Упродовж року зобов'язання банків за цінними паперами власного боргу перед резидентами, що враховувались у складі грошової маси, збільшилися у 3.6 раза – до 3.7 млрд. грн. (або 0.5% у загальному обсязі грошового агрегату М3) порівняно з 1.0 млрд. грн. (або 0.2%) на кінець 2010 року.

4.3. ВАЛЮТНИЙ РИНОК УКРАЇНИ

Динаміка попиту й пропозиції на міжбанківському валютному ринку України (далі – валютний ринок) у 2011 році була нерівномірною. Протягом січня – квітня на ньому домінувала пропозиція іноземної валюти, спричинена її сталими надходженнями від нерезидентів за умов сприятливих світових цін на традиційні товарні групи українського експорту та збереження доступу до зовнішніх запозичень. Це не тільки сприяло врівноваженню валютного ринку, але й надавало можливість Національному банку України поповнювати міжнародні резерви.

У травні обсяг чистих надходжень іноземної валюти від нерезидентів зменшився, а вже в червні спостерігався чистий відплив іноземної валюти з рахунків резидентів, що призвело до домінування попиту на іноземну валюту над її пропозицією за безготівковими операціями. Завдяки літньому уповільненню ділової активності у липні – серпні валютний попит знизився, що сприяло збалансуванню безготівкового сегмента валютного ринку.

Графік 16. Окремі показники безготівкового сегмента міжбанківського валютного ринку України, 2010–2011 роки

Сезонне збільшення попиту на іноземну валюту, яке розпочалось у вересні, було посилене негативними ринковими очікуваннями, пов'язаними переважно із зовнішніми чинниками. На настрої суб'єктів ринку впливали песимістичні прогнози щодо перспектив світової економіки, наближення «другої хвилі» фінансової кризи та підвищена волатильність курсів основних резервних валют на зовнішніх ринках, викликана борговими проблемами країн євросони та США. Це призвело до підвищення попиту на іноземну валюту на валютному ринку в останньому кварталі 2011 року.

Найсуттєвішими чинниками, які визначали динаміку безготівкового сегмента валютного ринку в 2011 році, були:

- формування чистого попиту на безготівкову іноземну валюту в розмірі 2.9 млрд. дол. США;
- розширення безготівкового сегмента валютного ринку, обсяг операцій на якому за рік збільшився в 1.9 раза.

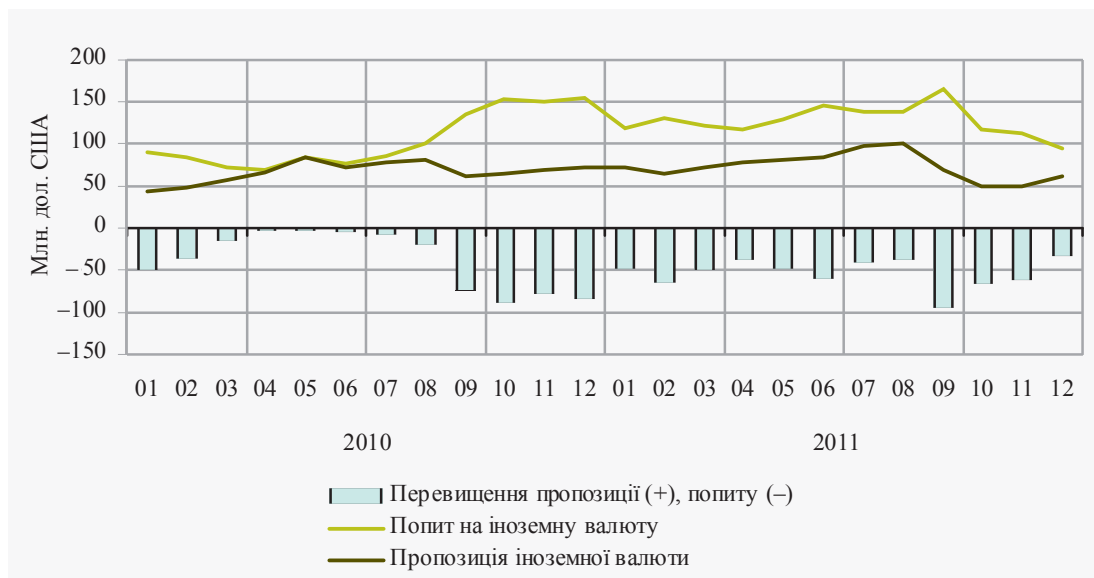
Для недопущення різких курсових коливань гривні Національний банк України зберігав свою присутність на валютному ринку. Протягом 2011 року він здійснював інтервенції як з купівлі іноземної валюти, так і з її продажу. Їхнє загальне сальдо було від'ємним і становило 3.7 млрд. дол. США в еквіваленті.

У 2011 році на готівковому сегменті валютного ринку обсяг операцій з іноземною валютою збільшився на 16.4%. При цьому темпи приросту попиту на іноземну валюту з боку населення майже удвічі перевищували темпи приросту її пропозиції – 20.4% порівняно з 10.0% відповідно.

Обсяги купівлі населенням готівкової іноземної валюти підвищувались упродовж трьох перших кварталів 2011 року, сягнувши найбільших значень у вересні. У четвертому кварталі 2011 року попит на іноземну готівку помітно зменшився, у тому числі завдяки вдосконаленню Національним банком України порядку проведення готівкових валютно-обмінних операцій та підвищенню дієвості контролю за їхньою правомірністю. З часу запровадження ідентифікації фізичних осіб – учасників

валютно-обмінних операцій (кінець вересня 2011 року) спостерігалось щомісячне скорочення середньоденного чистого попиту на готівкову іноземну валюту з 95.6 млн. дол. США у вересні до 33.6 млн. дол. США у грудні.

Графік 17. **Операції з готівковою іноземною валютою, 2010–2011 роки**
(у середньоденному вимірі)

У цілому в 2011 році чистий попит на іноземну готівкову валюту становив 13.5 млрд. дол. США в еквіваленті, що в 1.4 раза більше, ніж у 2010 році (9.7 млрд. дол. США).

Як і в попередні роки переважна більшість операцій з купівлі й продажу іноземної валюти здійснювалася в безготівковій формі. Частка операцій з іноземною готівковою валютою в загальному обсязі операцій на валютному ринку країни зменшилася порівняно з 2010 роком на 5.6 процентного пункту – до 13.7%.

Таблиця 8. **Структура операцій з купівлі й продажу іноземної валюти, 2007–2011 роки, %**

Рік	Безготівкова іноземна валюта	Готівкова іноземна валюта
2007	70.8	29.2
2008	75.9	24.1
2009	80.4	19.6
2010	80.7	19.3
2011	86.3	13.7

На безготівковому сегменті валютного ринку порівняно з 2010 роком відбулося збільшення частки операцій з доларами США на 4.5 процентного пункту – до 72.7%. Натомість зменшилася питома вага операцій з євро – з 15.8% до 14.6%, російськими рублями – з 5.9% до 4.4% та іншими валютами – з 10.1% до 8.3%.

За операціями з готівковою іноземною валютою збільшилася частка операцій з доларами США на 3.5 процентного пункту – до 76.8%, російськими рублями – на 0.4 процентного пункту – до 6.5%. Відповідно питома вага операцій з євро зменшилася на 3.7 процентного пункту – до 15.3%, іншими валютами – на 0.2 процентного пункту – до 1.4%.

Таблиця 9. Валютна структура операцій з купівлі й продажу іноземної валюти, 2007–2011 роки

Рік	Загальний обсяг операцій, млрд. дол. США (у доларовому еквіваленті)	Структура за видами валют, %			
		Долари США	Євро	Російські рублі	Інші валюти
Безготівкова іноземна валюта					
2007	148.0	73.7	16.4	6.9	3.0
2008	208.8	77.7	14.2	6.0	2.1
2009	144.9	71.1	21.9	5.2	1.8
2010	178.9	68.2	15.8	5.9	10.1
2011	341.1	72.7	14.6	4.4	8.3
Готівкова іноземна валюта					
2007	61.1	78.7	15.2	4.5	1.6
2008	66.2	71.0	22.0	5.4	1.6
2009	35.4	71.9	22.0	5.2	0.8
2010	42.9	73.3	19.0	6.1	1.6
2011	50.0	76.8	15.3	6.5	1.4

Ринкові курси

Упродовж січня – першої половини березня 2011 року на тлі стійких валютних нетто-надходжень від нерезидентів і відповідного збільшення пропозиції іноземної валюти на безготівковому сегменті валютного ринку ринкові котирування гривні відносно долара США змінювалися в межах від 793.19 грн. за 100 дол. США до 797.20 грн. за 100 дол. США. За цей період її середньозважений курс зміцнився на 0.4% – до 793.19 грн. за 100 дол. США.

Графік 18. Курс гривні до долара США у 2010–2011 роках

Із другої половини березня 2011 року посилення чистого попиту на долари США на безготівковому сегменті валютного ринку спричинило зниження середньозваженого ринкового курсу гривні до цієї валюти на кінець серпня на 0.82% – до 799.68 грн. за 100 дол. США.

В умовах сезонного підвищення валютного попиту, посиленого негативними ринковими очікуваннями, починаючи з вересня, спостерігалось збільшення волатильності валютного курсу гривні відносно долара США з формуванням тренду на помірне його послаблення.

За 2011 рік середньозважений курс гривні відносно долара США на валютному ринку знизився:

- за безготівковими операціями на 0.84% – до 802.84 грн. за 100 дол. США;
- за готівковими операціями з продажу долара США на 0.89% – до 806.60 грн. за 100 дол. США.

Динаміка офіційного курсу гривні

У 2011 році відповідно до умов Меморандуму про економічну та фінансову політику в рамках спільної з МВФ програми «Стенд-бай» Національний банк України встановлював офіційний курс гривні до долара США на рівні середньозваженого курсу продавців і покупців на безготівковому сегменті валютного ринку за попередній робочий день з можливим відхиленням ± 2 %. При цьому щоденні відхилення офіційного курсу гривні від ринкового упродовж року не виходили за встановлені межі та коливалися від «плюс» 0.04% до «мінус» 0.54%.

Офіційний курс гривні відносно долара США протягом 2011 року знизився на 0.4%, тоді як у 2010 році відбулося його зміцнення на 0.3%.

Таблиця 10. **Офіційний курс гривні до іноземних валют**

(за 100 одиниць валюти, номінальні та реальні зміни: «-» – зниження, «+» – зростання)

Курс гривні до іноземних валют (на кінець року)	2011	Довідково: 2010
– до долара США	798.9	796.2
номінальна зміна (%)	-0.4	0.3
реальна зміна (з урахуванням різниці у рівнях інфляції, %)	1.1	7.9
– до євро	1 029.8	1 057.3
номінальна зміна (%)	2.6	7.7
реальна зміна (з урахуванням різниці у рівнях інфляції, %)	1.3	18.7
– до російського рубля	24.953	26.124
номінальна зміна (%)	4.5	1.1
реальна зміна (з урахуванням різниці у рівнях інфляції, %)	-0.1	3.5
Довідково:		
індекс споживчих цін, до грудня попереднього року (%)	104.6	109.1

Динаміка курсу гривні до інших світових валют віддзеркалювала кон'юнктуру міжнародних ринків, на яких зокрема спостерігалось послаблення долара США

відносно євро. Відповідно до цих тенденцій гривня за офіційним курсом у 2011 році зміцнилася відносно євро на 2.6%, а відносно російського рубля – на 4.48%.

Реальний ефективний обмінний курс гривні

У 2011 році приріст реального ефективного обмінного курсу (РЕОК) гривні відносно грудня 2010 року становив 3.7%. Номінальний ефективний обмінний курс гривні підвищився на 7.8% переважно у зв'язку зі зміцненням на міжнародних ринках долара США відносно євро у другій половині року.

Графік 19. Динаміка РЕОК гривні в 2002–2011 роках

Оскільки інфляція в Україні була нижчою, ніж її середньозважений рівень у країнах – основних торговельних партнерах України, і диференціал інфляції становив 4.1%, зміцнення РЕОК гривні за підсумками року було помірнішим.

4.4. РИНОК ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

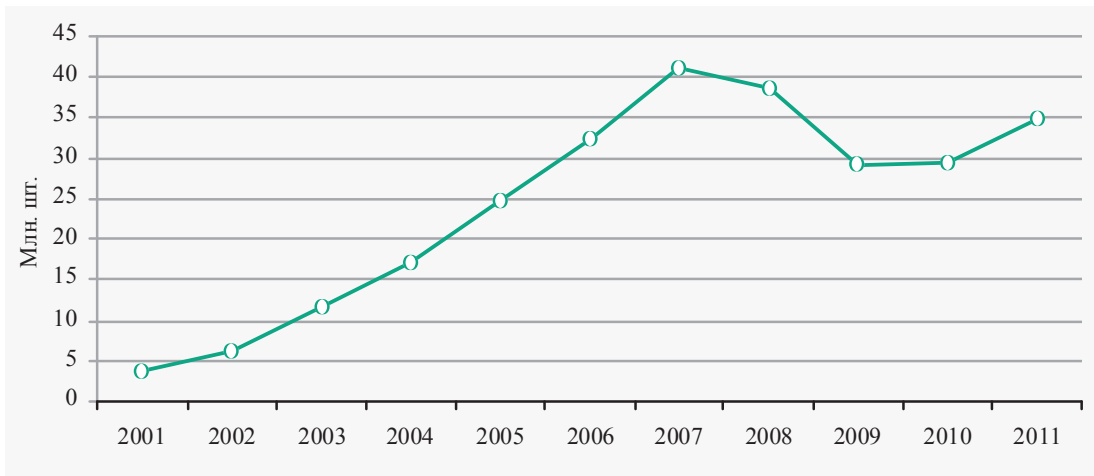
За 2011 рік кількість банків – членів платіжних систем збільшилась на 1 банк і на 1 січня 2012 року становила 142 банки (80.7% від кількості банків, що мають ліцензію Національного банку на здійснення банківських операцій).

Загальна кількість платіжних карток, термін дії яких не закінчився на 01.01.2012 р., становила 57.9 млн. шт. Кількість платіжних карток, емітованих банками, за якими протягом року було здійснено хоча б одну операцію, у звітному році збільшилась на 18.5 % – до 34.9 млн. шт. Із них на особисті картки припадало 97.8%, на корпоративні – 2.2 %.

За видами носіїв інформації в загальному обсязі емітованих банками карток домінували картки з магнітною смугою – 91.9%. На картки з чипом та з магнітною смугою й чипом припадало відповідно 1.9% і 3.4%. Зросла частка платіжних карток, що використовуються для розрахунків у мережі Інтернет, – до 2.8% порівняно з 0.4% у 2010 році.

За платіжною схемою переважали картки з дебетовою функцією – 76.5%. Картки з кредитною функцією становили 23.5%, а платіжні картки з функцією електронних грошей – близько 0.03%.

Графік 20. Динаміка кількості емітованих карток, за якими упродовж року було здійснено хоча б одну операцію

За звітний рік кількість банкоматів, що обслуговували держателів платіжних карток, зросла на 9.4% – до 33.0 тис. одиниць, а платіжних терміналів – на 14.2% – до 123.5 тис. одиниць.

За станом на 01.01.2012 р. кількість підприємств торгівлі та сфери послуг, в яких було встановлено торговельні платіжні термінали та імпринтери, становила 79.3 тис. одиниць, з них найбільше – у магазинах роздрібної торгівлі – 76.9% від загальної кількості, туристичних і розважальних закладах – 11.1%, підприємствах сфери послуг – 8.8%, магазинах електронної торгівлі (комерції) – 3.2%.

Кількість операцій із застосуванням платіжних карток, емітованих банками України, за 2011 рік збільшилась на 26.4% – до 875.4 млн. операцій, а сума операцій – на 27.8% – до 575.9 млрд. грн.

Переважну більшість операцій (83.3% від загальної кількості на суму 519.8 млрд. грн.) держателі платіжних карток, емітованих банками України, в 2011 році здійснювали у власній мережі банку-емітента, 15.6% операцій на суму 42.6 млрд. грн. – у мережі інших банків-резидентів, решта операцій здійснювалася за кордоном. Обсяги операцій за кордоном становили 13.6 млрд. грн., або 2.4% від їхньої загальної суми.

Графік 21. Кількість та сума операцій за платіжними картками, емітованими банками України

Протягом 2011 року кількість операцій з отримання готівки збільшилася порівняно з попереднім роком на 90.1 млн. – до 661.3 млн. операцій, проте їхня частка у загальній кількості операцій з картками зменшилась (до 75.6% порівняно з 82.5% у 2010 році). Натомість зросла частка безготівкових платежів до 24.4% порівняно з 17.5% у 2010 році, а їхня кількість збільшилась на 92.6 млн. шт. – до 214.1 млн. операцій.

Обсяг операцій з отримання готівки у 2011 році порівняно з 2010 роком збільшився на 108.4 млрд. грн. і становив 529.6 млрд. грн. (92.0 % від загальної суми операцій за картками), а безготівкових платежів – на 16.9 млрд. грн. – до 46.3 млрд. грн.

У 2011 році банками та Платіжною організацією Національної системи масових електронних платежів продовжувалась робота щодо розвитку НСМЕП та впровадження інноваційних проектів і технологій.

Протягом 2011 року до НСМЕП приєдналось 7 банків: ПАТ «Банк Перший», АТ «Банк інвестицій та заощаджень», ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України», ВАТ «Ощадбанк», АТ «КБ «СОЮЗ», ПАТ «АгроКомБанк», ПАТ «Реал Банк».

На 01.01.2012 р. НСМЕП налічувала 60 членів (включаючи Національний банк України й УДППЗ «Укрпошта») та 8 учасників.

Загальна кількість карток НСМЕП на 01.01.2012 р. становила 1.7 млн. одиниць. Протягом року із застосуванням платіжних карток НСМЕП було виконано 25.8 млн. операцій на суму 24.2 млрд. грн. Серед операцій з платіжними картками НСМЕП домінували операції з отримання готівки (99.4%). Їхні обсяги за 2011 рік становили 24.0 млрд. грн.

4.5. ОСНОВНІ ПІДСУМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНИХ І МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ ПЕРЕКАЗУ КОШТІВ У 2011 РОЦІ

За станом на 01.01.2012 р. в Україні функціонувало: 4 системи переказу коштів, створені банками України (в тому числі 2 міжнародні системи); 3 системи переказу коштів, створені небанківськими установами (в тому числі УДППЗ «Укрпошта»); 22 міжнародні системи переказу коштів, створені нерезидентами.

У 2011 році з використанням усіх вищезазначених систем було переказано:

- у межах України: 20.2 млрд. грн., 13.0 млн. дол. США, 0.6 млн. євро та 0.3 млн. рос. рублів;
- в Україні: 3.9 млрд. дол. США (в еквіваленті);
- за межі України: 0.7 млрд. дол. США (в еквіваленті).

Системи переказу коштів, створені банками України:

- внутрішньодержавні системи переказу коштів:
  - «Аваль-Експрес», створена АТ «Райффайзен Банк Аваль» (11 учасників-резидентів) та «СОФТ», створена АКБ «Укрсоцбанк» (9 учасників-резидентів);
- міжнародні системи переказу коштів:
  - «АВЕРС», створена АТ «Банк «Фінанси та Кредит» (31 учасник-резидент, 5 учасників-нерезидентів) та PrivatMoney, створена ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» (24 учасники-резиденти, 47 учасників-нерезидентів).

У 2011 році з використанням внутрішньодержавних та міжнародних систем переказу коштів, створених банками України, було переказано:

- у межах України – 9.3 млрд. грн., 13.0 млн. дол. США та 0.6 млн. євро;
- в Україну: 0.5 млрд. дол. США (в еквіваленті);
- за межі України: 0.09 млрд. дол. США (в еквіваленті).

Системи переказу коштів, створені небанківськими установами:

– «Фінансовий світ», створена ТОВ «Українська платіжна система» (3 учасники-резиденти);

– «ІнтерПейСервіс», створена ПАТ «Запоріжзв'язоксервіс» (8 учасників-резидентів).

У 2011 році з використанням двох зазначених систем переказу коштів у межах України було переказано 2.9 млрд. грн.

Крім того, діяльність з переказу коштів здійснювалася Українським державним підприємством поштового зв'язку «Укрпошта» через створену ним платіжну систему «Поштовий переказ».

Загальна сума переказів у межах України, оброблених системою «Поштовий переказ» протягом 2011 року, становила 7.8 млрд. грн., з них 0.1 млрд. грн. – термінові перекази.

На підставі Угоди про поштові платіжні послуги Всесвітнього поштового союзу та угод з поштовими службами інших країн УДППЗ «Укрпошта» здійснювало транскордонні перекази. Протягом 2011 року в Україні було виплачено з використанням системи «Поштовий переказ» 0.24 млрд. дол. США, у тому числі електронних переказів на суму 0.23 млрд. дол. США (в еквіваленті). За межі України відправлено 0.1 млрд. дол. США, у тому числі електронних переказів на суму 0.04 млрд. дол. США (в еквіваленті).

Міжнародні системи переказу коштів, створені нерезидентами:

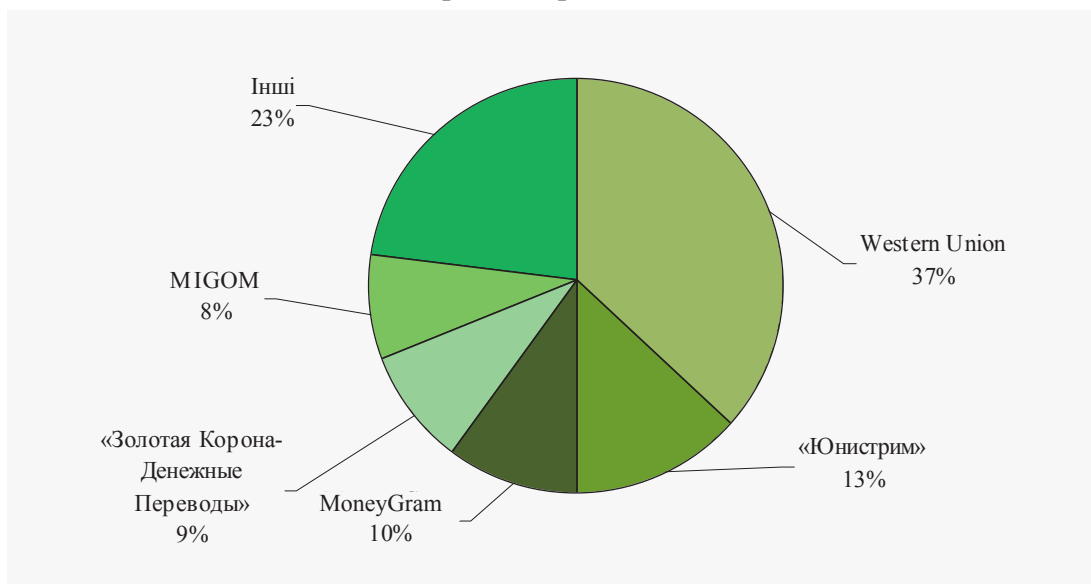
Учасниками 22 міжнародних систем переказу коштів, створених нерезидентами, були близько 150 банків України, АТ «Українська фінансова група» та національний оператор поштового зв'язку УДППЗ «Укрпошта».

У 2011 році сума транскордонних переказів, отриманих в Україні з використанням міжнародних систем переказу коштів, створених нерезидентами, порівняно з попереднім роком збільшилася на 20.7% і становила 3.2 млрд. дол. США (в еквіваленті), а сума переказів, відправлених за межі України, збільшилася на 16.4% – до 0.4 млн. дол. США (в еквіваленті).

Найбільші обсяги коштів переказано в Україну з використанням таких міжнародних систем переказу коштів: Western Union (США) – 37.0%, «Юнистрим» (Росія) – 13.0%, MoneyGram (США) – 10.0%.

Найбільші суми коштів із використанням міжнародних систем переказу коштів, створених нерезидентами, надійшли в Україну з Росії – 53.0%, США – 9.0%, Італії – 7.0%, Іспанії – 3.6%, Великобританії та Португалії по 2.2% від загальної суми отриманих коштів. Із України найбільші суми коштів відправлено до Росії – 42.4%, Грузії – 5.7%, Вірменії, Узбекистану, Китаю – майже 4%, США, Азербайджану – близько 3% від загальної суми відправлених коштів.

Графік 22. Розподіл суми транскордонних переказів, отриманих в Україні в 2011 році з використанням міжнародних систем переказу коштів, створених нерезидентами

Крім здійснення транскордонних переказів фізичні особи використовували міжнародні системи переказу коштів, запроваджені нерезидентами, для переказів як іноземної, так і національної валюти у межах України. Протягом 2011 року з використанням систем, запроваджених нерезидентами, у межах України було переказано 0.2 млрд. грн., 0.2 млн. дол. США, 0.3 млн. рос. рублів та 0.03 млн. євро. Такі перекази здійснювалися з використанням шести систем: Western Union, CONTACT, MoneyGram, «Блиц», «Юнистрим» та МІГОМ.

**ДІЯЛЬНІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ
УКРАЇНИ**

1. ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

1.1. ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇХНЄ ВИКОНАННЯ

У 2011 році грошово-кредитна політика проводилася відповідно до пріоритетів діяльності, визначених законодавством України, і була спрямована на досягнення та підтримку цінової стабільності, сприяння підтриманню стабільності банківської системи та додержання стійких темпів економічного зростання.

У 2011 році умови для реалізації грошово-кредитної політики були нестабільними. На початку 2011 року в результаті відповідної кон'юнктури на світових фінансових і товарних ринках підвищилася пропозиція іноземної валюти і Національний банк України поповнював міжнародні резерви та вживав заходи щодо лібералізації валютного ринку.

Починаючи з II півріччя, зростання зовнішньоекономічних ризиків негативно відображалось на очікуваннях економічних суб'єктів і зумовило підвищений попит на іноземну валюту та коливання депозитної активності вкладників банків. Враховуючи це, Національний банк України проводив жорстку грошово-кредитну політику, що дало змогу зберегти стабільність грошової одиниці України та підтримати процеси економічного розвитку.

У цілому вжиті Національним банком України заходи сприяли:

- уповільненню споживчої інфляції до найнижчого за останні 9 років значення (4.6%);
- збереженню прогнозованої ситуації на валютному ринку;
- збільшенню обсягів банківських депозитів;
- активізації процесів кредитування реального сектору економіки. Також відповідна спрямованість грошово-кредитної політики позитивно відображалася на розвитку економіки України, зокрема реальний ВВП зріс на 5.2%.

1.2. ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Обов'язкові резерви

Протягом 2011 року обов'язкові резерви використовувалися Національним банком України в комплексі з іншими монетарними інструментами для регулювання грошово-кредитного ринку.

У 2011 році Національний банк України двічі змінював вимоги до формування банками обов'язкових резервів. З 01.07.2011 р. було зменшено розміри можливого зарахування для покриття обов'язкових резервів придбаних банками цільових облігацій внутрішніх державних позик України (випущених з метою фінансування заходів, пов'язаних з Євро-2012) зі 100% до 50% їхньої номінальної вартості. Обсяг зазначених цінних паперів у власності банків за номінальною вартістю за станом на 01.01.2011 р. становив 5.5 млрд. грн., на 01.01.2012 р. – 5.7 млрд. грн. Водночас було оптимізовано нормативи обов'язкового резервування в напрямі створення більш преференційних умов залучення банками довгострокових коштів.

Вжиті заходи дали змогу зв'язати значну частку вільної ліквідності банківської системи, що сприяло стабілізації ситуації на валютному ринку, збільшенню внутрішньої вартості гривні, поліпшенню ринкових очікувань та в результаті – зменшенню інфляції.

Зважаючи на зниження інфляційного тиску та з метою запобігання невчасному здійсненню банками платежів, Національний банк України вжив певних пом'якшуючих заходів.

З 30.11.2011 р. зменшено розмір коштів обов'язкових резервів, що мають зберігатися банками на окремому рахунку в Національному банку України, зі 100% до 70% від суми обов'язкових резервів, які сформовані за попередній звітний період резервування. Це сприяло розширенню можливостей банків з управління власною ліквідністю.

Водночас банкам було встановлено вимогу стосовно щоденного зберігання на початок операційного дня коштів обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в Національному банку України в розмірі 25% від суми обов'язкових резервів, сформованих за попередній звітний період резервування.

Згідно з останніми змінами в 2011 році до порядку формування банками обов'язкових резервів встановлено такі нормативи обов'язкового резервування:

- за коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті на вимогу і коштами на поточних рахунках – 8.0%;
- за короткостроковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 7.5%;
- за довгостроковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 2.0%;
- за коштами, залученими банками від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів, у іноземній валюті – 2.0%.

Нормативи формування обов'язкових резервів за коштами, залученими банками в національній валюті, у 2011 році залишилися на нульовому рівні.

Середній розрахунковий норматив обов'язкового резервування за 2011 рік порівняно з попереднім роком не змінився і становив 2.1%, збільшившись з 2.1% у січні до 2.3% у грудні.

Протягом 2011 року Національний банк України нараховував і сплачував проценти в розмірі 30% від облікової ставки на залишки коштів обов'язкових резервів, перерахованих банками на окремий рахунок у Національному банку України, за умови дотримання банком порядку формування та зберігання обов'язкових резервів.

Норматив обов'язкових резервів у абсолютному вимірі в 2011 році збільшився з 12.4 млрд. грн. у січні до 15.0 млрд. грн. у грудні. Сума коштів обов'язкових резервів на окремому рахунку в Національному банку України протягом січня – червня 2011 року коливалася в межах від 6.7 млрд. грн. до 7.5 млрд. грн., у липні – листопаді – від 9.9 млрд. грн. до 11.4 млрд. грн., у грудні становила 7.2 млрд. грн. Середньомісячні залишки коштів на кореспондентських рахунках банків упродовж I півріччя 2011 року коливалися в межах від 17.1 млрд. грн. до 22.1 млрд. грн., протягом липня – листопада – від 14.3 млрд. грн. до 16.1 млрд. грн., у грудні становили 21.6 млрд. грн.

Процентна політика

Процентна політика Національного банку України в 2011 році проводилася адекватно до макроекономічної ситуації й спрямовувалася на утримання вартості грошей на позитивному рівні відносно інфляції, що стимулювало накопичення банківських вкладів у національній валюті, зменшуючи девальваційний тиск та інфляційні ризики.

У 2011 році середньозважена процентна ставка за всіма інструментами рефінансування збільшилася з 10.00% річних у січні до 11.96% річних у грудні, в тому числі за:

- кредитами овернайт – на 0.97 процентного пункту (з 9.76% річних у квітні до 10.73% річних у грудні);

- кредитами рефінансування, наданими на тендері, – на 1.40 процентного пункту (з 10.00% річних у січні до 11.40% річних у грудні);

- за операціями прямого репо (розрахунково) – на 2.79 процентного пункту (з 9.26% річних у червні до 12.05% річних у грудні).

У цілому за рік середньозважена процентна ставка за всіма інструментами рефінансування була позитивною відносно інфляції і становила 12.39% річних (за 2010 рік – 11.62% річних).

Облікова ставка Національного банку України, яка є базовою щодо інших процентних ставок, протягом 2011 року не змінювалася й залишалася на рівні 7.75% річних.

Рефінансування банків

Упродовж 2011 року Національний банк України забезпечував підтримання ліквідності банків шляхом надання банкам кредитів овернайт через постійно діючу лінію рефінансування, кредитів рефінансування строком до 14 та до 90 днів, а також проведення операцій прямого репо.

Загальний обсяг операцій з рефінансування банків у 2011 році становив 28.8 млрд. грн., з них обсяг операцій прямого репо – 23.6 млрд. грн. Значна частка операцій репо у структурі операцій з рефінансування банків була зумовлена потребами розвитку ринку державних цінних паперів.

Таблиця 11. Операції з рефінансування банків

Показники	2011		Довідково: 2010	
	млн. грн.	% до загальної суми	млн. грн.	% до загальної суми
Загальний обсяг операцій, з них:	28 829.2	100.0	5 162.4	100.0
– через операції прямого репо	23 601.5	81.9	112.0	2.2
– кредити, надані шляхом проведення тендера	3 224.6	11.2	449.7	8.7
– через механізм постійно діючої кредитної лінії рефінансування овернайт	2 003.2	6.9	179.4	3.4
– шляхом надання стабілізаційних кредитів та інших короткострокових кредитів на основі програми фінансового оздоровлення	x	x	3 436.4	66.6
– довгострокові кредити	x	x	984.9	19.1
Повернено кредитів	29 518.5	x	18 539.8	x

Повернено банками за цей період кредитів на загальну суму 29.5 млрд. грн., з них достроково – 8.6 млрд. грн. Такому результату сприяла регулярна робота Національного банку України щодо прискорення повернення заборгованості за кредитами рефінансування, основна частка яких була надана під час загострення економічної та фінансової кризи.

Депозитні операції

З метою вилучення надлишкової ліквідності банків та забезпечення рівноваги на грошово-кредитному ринку Національний банк України протягом 2011 року проводив депозитні операції з банками шляхом емісії депозитних сертифікатів Національного банку України та проведення операцій зворотного репо з державними облігаціями України.

Загальний обсяг мобілізаційних операцій Національного банку України за 2011 рік становив 166.8 млрд. грн. (за 2010 рік – 248.1 млрд. грн.), у тому числі через проведення операцій зворотного репо – 1.6 млрд. грн. (за 2010 рік – 2.0 млрд. грн.).

Упродовж 2011 року було оголошено 714 тендерів, за результатами яких розміщено депозитних сертифікатів номінальною вартістю 1 000 тис. грн. на загальну суму 165.2 млрд. грн. (у 2010 році – 246.1 млрд. грн.). Рівень процентних ставок за коштами, залученими шляхом емісії депозитних сертифікатів, встановлювався в залежності від загальної ситуації на грошово-кредитному ринку та строку залучення коштів, а також з урахуванням розміру процентних ставок за кредитами та депозитами на міжбанківському ринку кредитних ресурсів. Середньозважена процентна ставка за випущеними в обіг депозитними сертифікатами в 2011 році становила 1.82% річних (у 2010 році – 3.19% річних), за операціями зворотного репо – 0.87% річних (у 2010 році – 2.13%).

Для регулювання ліквідності банків у 2011 році було здійснено дострокове погашення депозитних сертифікатів на суму 2.6 млрд. грн.

Операції з цінними паперами

Протягом 2011 року Національний банк України в рамках підтримки фінансово-економічної політики Уряду та з метою регулювання грошово-кредитного ринку здійснював операції як з купівлі, так і продажу цінних паперів на відкритому ринку.

Загальний обсяг операцій з купівлі державних цінних паперів за номінальною вартістю за 2011 рік становив 20.4 млрд. грн. (у 2010 році – 27.6 млрд. грн.). Із них обсяг операцій з викупу державних облігацій України в рамках підтримки Національним банком України фінансово-економічної політики Уряду становив 8.7 млрд. грн. за номінальною вартістю, у тому числі:

– 4.9 млрд. грн. – відповідно до статті 2 Закону України від 31.10.2008 р. № 639-VI «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи»;

– 3.8 млрд. грн. – у контексті заходів, передбачених спільною постановою Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 30.03.2011 р. № 323 «Про взаємодію Кабінету Міністрів України і Національного банку України щодо відчуження публічним акціонерним товариством «Родовід Банк» зобов'язань перед фізичними особами за вкладками та активів публічному акціонерному товариству «Державний ощадний банк України».

Обсяг операцій з продажу державних облігацій України за номінальною вартістю з портфеля Національного банку України за 2011 рік становив 1.4 млрд. грн. (у 2010 році – 7.1 млрд. грн.).

Крім того, протягом 2011 року Національний банк України здійснював операції з купівлі та продажу державних облігацій України через механізм двостороннього котирування, у межах яких було придбано державних облігацій за номінальною вартістю на суму 4.7 млрд. грн., а продано – 0.4 млрд. грн. (у 2010 році – 4.3 млрд. грн. та 9.2 млрд. грн. відповідно).

Безготівкова емісія Національного банку України

У 2011 році Національний банк України згідно з законодавством України здійснював первинну емісію національної валюти в безготівковій формі через три канали: валютний, кредитний та фондовий.

У 2011 році Національним банком України випущено в обіг емісійних коштів обсягом 126.8 млрд. грн., що на 1.8 млрд. грн., або на 1.4% менше порівняно з 2010 роком, вилучено – 120.4 млрд. грн., що на 27.2 млрд. грн., або на 29.2% більше, ніж у 2010 році.

У звітному році у структурі емісійних операцій найбільше відображення мали операції на міжбанківському валютному ринку, які здійснювалися з метою згладжування різких коливань обмінного курсу гривні. Через нерівномірний характер динаміки попиту та пропозиції на валютному ринку Національний банк України здійснював операції як з купівлі іноземної валюти, так і з її продажу.

Внаслідок перевищення пропозиції валюти над попитом на неї в окремі періоди звітного року основним каналом випуску коштів у обіг в 2011 році був валютний, через який емітовано коштів на загальну суму 72.4 млрд. грн. (у 2010 році – 91.1 млрд. грн.), що становило 57.1% від загального обсягу безготівкової емісії Національного банку України.

Водночас сальдо інтервенцій Національного банку України на валютному ринку за підсумками 2011 року було від'ємним. Через валютний канал упродовж звітного року було вилучено 86.6 млрд. грн. (у 2010 році – 55.9 млрд. грн.), або 71.9% від загального обсягу вилучених коштів.

У результаті проведення операцій з підтримання ліквідності банківської системи в 2011 році частка коштів, випущених через кредитний канал, становила 22.7% від загального обсягу безготівкової емісії. Водночас обсяг вилучених коштів з обігу через кредитний канал перевищував випуск унаслідок повернення заборгованості за раніше наданими кредитами рефінансування. Через кредитний канал упродовж звітного року вилучено 29.5 млрд. грн. (у 2010 році – 18.5 млрд. грн.), що становило 24.5% від загального обсягу вилучених з обігу коштів.

Через фондовий канал у 2011 році в обіг випущено коштів на загальну суму 25.7 млрд. грн. (у 2010 році – 32.3 млрд. грн.), або 20.2% від загального обсягу безготівкової емісії. Вилучено з обігу коштів через цей канал (з урахуванням повернення Урядом України відповідно до Закону України «Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України» заборгованості за кредитами, наданими Національним банком України в 1994 – 1996 роках на фінансування дефіциту державного бюджету) 4.3 млрд. грн. (у 2010 році – 18.7 млрд. грн.), що становило 3.6% від загального обсягу вилучених з обігу коштів.

Як результат – загальний обсяг чистої безготівкової емісії (різниця між коштами, випущеними в обіг та вилученими з обігу) в 2011 році становив 6.4 млрд. грн. (у 2010 році – 35.5 млрд. грн.), що забезпечено завдяки додатному сальдо випуску коштів у обіг через операції з цінними паперами. Зокрема цьому сприяли заходи Національного банку України з підтримки фінансово-економічної політики Уряду.

За станом на 01.01.2012 р. обліковувалося безготівкової емісії Національного банку України в сумі 228.8 млрд. грн., що на 6.4 млрд. грн., або на 2.9% більше, ніж на 01.01.2011 р.

Грошовий обіг

На кінець грудня 2011 року залишки за грошовим агрегатом М3 становили 685.5 млрд. грн. і збільшилися за рік на 87.6 млрд. грн., або на 14.7%, порівняно зі зростанням на 22.7% у 2010 році.

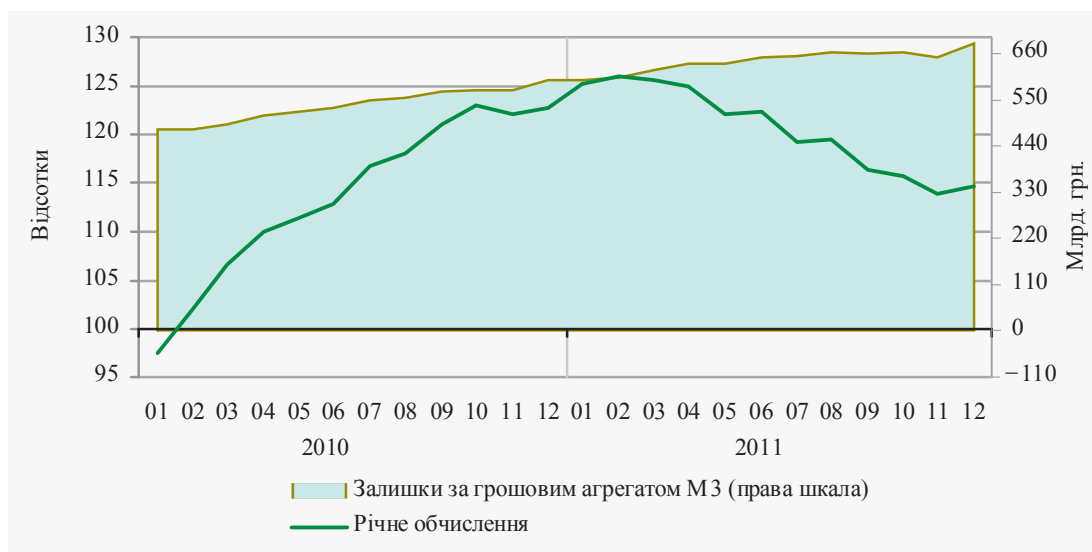
Упродовж року збільшення грошового агрегату М3 відбувалось як за рахунок зростання готівкової складової, так і депозитної. Готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями (М0) збільшилися за 2011 рік на 5.3%, або на 9.7 млрд. грн., і на кінець грудня становили 192.7 млрд. грн.

У структурі грошового агрегату М3 питома вага готівкових коштів у обігу поза депозитними корпораціями скоротилася за рік на 2.5 процентного пункту і на 01.01.2012 р. становила 28.1%.

У 2011 році темпи приросту грошового агрегату М1 уповільнилися до 7.3% порівняно з 24.0% у попередньому році через зменшення приросту обох його компонентів. Зокрема переказні депозити в національній валюті упродовж звітного року збільшилися на 10.7%, або на 11.5 млрд. грн., порівняно з їхнім зростанням на 39.3% у 2010 році.

Зростання за рік грошового агрегату М2 на 14.2%, або на 85.0 млрд. грн., – до 681.8 млрд. грн. було зумовлене як зміною грошового агрегату М1, так і зростанням

Графік 23. Динаміка грошової маси

переказних депозитів у іноземній валюті на 10.3 млрд. грн. та інших депозитів на 53.4 млрд. грн., у тому числі в національній валюті – на 29.7 млрд. грн.

Уперше за останні чотири роки відбулося зростання коштів, укладених у цінні папери, крім акцій. За 2011 рік залишки за ними зросли в 3.6 раза і на кінець грудня становили 3.7 млрд. грн.

Таблиця 12. Монетарні показники

Показники	Частка в М3, %		Зміна в річному обчисленні, %				
	2010	2011	2010	2011			
				березень	червень	вересень	грудень
Готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями (M0)	30.6	28.1	16.5	15.7	11.5	8.6	5.3
Переказні депозити в національній валюті (M1–M0)	17.9	17.3	39.3	46.1	33.6	14.0	10.7
Грошовий агрегат M1	48.5	45.4	24.0	26.1	19.3	10.6	7.3
Переказні депозити в іноземній валюті й інші депозити (M2–M1)	51.3	54.1	22.3	25.0	24.5	21.2	20.8
Грошовий агрегат M2	99.8	99.5	23.1	25.5	22.0	16.0	14.2
Цінні папери, крім акцій (M3–M2)	0.2	0.5	–59.2	110.2	147.6	222.9	260.3
Грошовий агрегат M3	100.0	100.0	22.7	25.7	22.3	16.4	14.7
Внутрішній кредит	–	–	6.3	7.8	11.8	12.6	12.3
Чисті вимоги до центральних органів державного управління,	–	–	–	–	–	–	–
з них вимоги	–	–	65.5	27.2	35.3	15.2	13.8
Вимоги до інших резидентів,	–	–	1.4	7.3	10.8	10.8	10.0
з них за кредитами	–	–	0.9	6.7	9.8	10.1	9.6

На кінець грудня 2011 року обсяг грошової бази становив 239.9 млрд. грн. За підсумками року він збільшився на 6.3% порівняно зі зростанням на 15.8% у 2010 році. Найвищі темпи приросту грошової бази до попереднього місяця були у грудні (4.9%), що носило сезонний характер.

Динаміка грошової бази у звітному році формувалась переважно за рахунок зростання готівкових коштів, випущених в обіг, на 4.7 % (на 9.5 млрд. грн.) та обсягу зобов'язань Національного банку України перед іншими депозитними корпораціями, що не включаються в грошовий агрегат М3, – на 19.6% (на 4.8 млрд. грн.).

Окрім номінального збільшення грошової бази грошова маса збільшувалася за рахунок активізації процесу мультиплікації коштів – значення грошового мультиплікатора за станом на 01.01.2012 р. збільшилося до 2.86 порівняно з 2.65 на початок звітного року.

1.3. ЗАХОДИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У 2011 році заходи валютного регулювання спрямовувалися на досягнення пріоритетів грошово-кредитної політики, визначених законодавством України.

Прогнозована ситуація на валютному ринку України давала змогу поетапно здійснювати його лібералізацію. Зокрема, в умовах збільшення пропозиції іноземної валюти на ринку Національний банк України надав уповноваженим банкам право¹:

- з 20.05.2011 р.:
- здійснювати арбітражні операції з іншими банками на міжбанківському валютному ринку України;
- здійснювати власні операції в межах установлених лімітів відкритої валютної позиції без наявності зобов'язань;
- включати позабалансові вимоги та зобов'язання до розрахунку відкритої валютної позиції банків;
- з 30.05.2011 р. проводити між собою торгівлю іноземною валютою на умовах «своп».

Також Національний банк України здійснив лібералізацію готівкового сегмента валютного ринку України. Зокрема, з 23.09.2011 р.²:

- збільшено суму продажу готівкової іноземної валюти одній особі через касу банку протягом одного дня в еквіваленті з 80 000 гривень до 150 000 гривень;
- банкам надано право купувати готівкову іноземну валюту в населення за кошти в національній валюті через банкомати.

Також Національним банком України було удосконалено порядок проведення готівкових валютно-обмінних операцій та підвищено дієвість контролю за їхньою правомірністю, зокрема за рахунок запровадження ідентифікації фізичних осіб – учасників таких операцій.

¹ Постанова Правління Національного банку України від 13.04.2011 № 111 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України», зареєстрована в Міністерстві юстиції України 06.05.2011 за №546/19284.

² Постанова Правління Національного банку України від 11.08.2011 № 278 «Про затвердження змін до Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України», зареєстрована в Міністерстві юстиції України 06.09.2011 за № 1050/19788.

З метою забезпечення стабільності грошової одиниці України Національний банк вживав заходи, спрямовані на упередження різких курсових коливань на міжбанківському валютному ринку. Зокрема для уповноважених банків було встановлено ліміт загальної довгої відкритої валютної позиції – не більше 5% та ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції – не більше 10%³.

Також для забезпечення стабільності на валютному ринку України Національний банк України з 29.06.2011 р.⁴:

- зобов'язав банки щоденно дотримуватися лімітів відкритих валютних позицій;
- застосовував заходи впливу за порушення значення встановлених лімітів на щоденній основі;
- зобов'язав банки в разі перевищення встановленого ліміту загальної довгої відкритої валютної позиції продати суму такого перевищення не пізніше наступного банківського дня;
- заборонив банкам у разі порушення значення ліміту загальної довгої відкритої валютної позиції здійснювати купівлю іноземної валюти в Національного банку України під час здійснення валютних інтервенцій на міжбанківському валютному ринку України;
- дозволив банкам здійснювати операції з купівлі іноземної валюти в межах встановленого ліміту загальної довгої відкритої валютної позиції виключно за умови дотримання порядку формування обов'язкових резервів за попередній звітний період.

---

³ Постанова Правління Національного банку України від 22.06.2011 № 205 «Про встановлення лімітів відкритої валютної позиції банку».

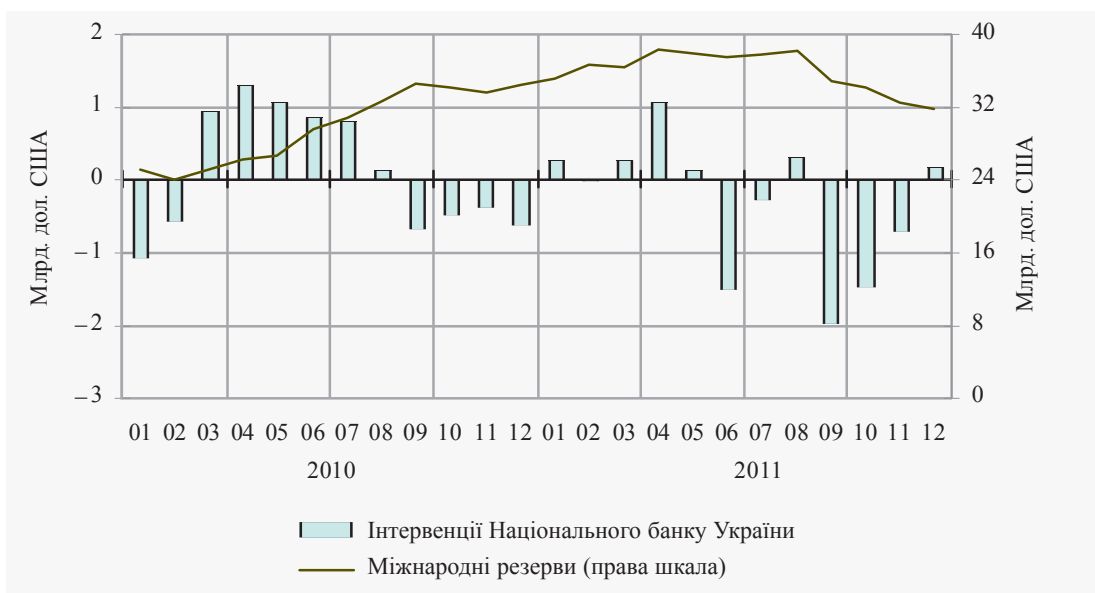
⁴ Постанова Правління Національного банку України від 22.06.2011 № 204 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України», зареєстрована в Міністерстві юстиції України 23.06.2011 за № 753/19491.

2. МІЖНАРОДНІ РЕЗЕРВИ

У 2011 році міжнародні (золотовалютні) резерви України (далі – міжнародні резерви) зменшилися на 2.8 млрд. дол. США, або на 8.1%, – до 31.8 млрд. дол. США.

Упродовж 2011 року основним фактором зменшення міжнародних резервів був продаж Національним банком України іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України на суму, еквівалентну 13.7 млрд. дол. США. Головними джерелами поповнення міжнародних резервів були купівля іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України на суму, еквівалентну 9.9 млрд. дол. США, та надходження на користь Державного казначейства України коштів від розміщення ОЗДП на суму 2.9 млрд. дол. США.

Графік 24. Міжнародні резерви та інтервенції Національного банку України (за поточним курсом)

Основною метою управління міжнародними резервами було забезпечення оптимального співвідношення рівнів захищеності, ліквідності та доходності, яке

забезпечувало виконання функцій Національного банку України, визначених чинним законодавством України.

Управління міжнародними резервами здійснювалось відповідно до Інвестиційної декларації міжнародних (золотовалютних) резервів України на 2011 рік.

У 2011 році, як і раніше, міжнародні резерви зберігались на рахунках банків-кореспондентів, а також у фінансових інструментах із довгостроковим кредитним рейтингом не нижчим, ніж рівень «А». Контроль за кредитним ризиком забезпечувався шляхом встановлення кредитних лімітів банкам-контрагентам. Оптимальний рівень валютного та процентного ризиків забезпечувався шляхом диверсифікації міжнародних резервів. Більша частина коштів міжнародних резервів зберігалась у державних цінних паперах та на депозитних рахунках.

Усі зобов'язання банків-контрагентів перед Національним банком України за депозитами та борговими фінансовими інструментами було виконано вчасно та в повному обсязі.

З метою забезпечення безперебійного функціонування фінансової системи України та своєчасного виконання державних зобов'язань, ліквідність міжнародних резервів підтримувалася на високому рівні завдяки вибору високонадійних контрагентів та державних облігацій, а також завдяки обмеженню запланованого періоду інвестування та постійному моніторингу параметрів ліквідності резервних валют і фінансових інструментів.

У процесі управління міжнародними резервами Національним банком України використовувались такі основні фінансові інструменти, як цінні папери нерезидентів із фіксованою доходністю та короткострокові депозити в іноземних банках.

Переважна частка монетарного золота Національного банку України зберігалася в сховищі Державної скарбниці, решту було розміщено у довгострокові депозити.

За 2011 рік Національним банком України отримано 591.3 млн. дол. США доходів від управління міжнародними резервами.

Загальна середня доходність операцій з управління міжнародними резервами за 2011 рік становила 1.7% порівняно з 1.4% у 2010 році.

3. ОБСЛУГОВУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО БОРГУ УКРАЇНИ

Національний банк України відповідно до чинного законодавства продовжував виконувати операції з обслуговування державного боргу, що пов'язані з розміщенням державних цінних паперів, їхнім погашенням і виплатою доходу за ними.

Протягом 2011 року Міністерством фінансів України було розміщено ОВДП у національній валюті на суму 50.3 млрд. грн. із середньозваженою дохідністю 9.17% річних та в іноземній валюті на суму 0.4 млрд. дол. США із середньозваженою дохідністю 8.92% річних, з них:

- від первинного розміщення ОВДП до Державного бюджету України надійшло в національній валюті 28.9 млрд. грн. та в іноземній – 0.4 млрд. дол. США, що становило 60.1% від загального обсягу розміщених у 2011 році ОВДП та в 1.3 раза менше порівняно з 2010 роком. Середньозважена дохідність за ОВДП, номінованих як у гривнях, так і в іноземній валюті (доларах США), становила 8.92% річних. Було проведено 336 аукціонів із розміщення ОВДП, з яких відбулося 92. Решта (244) аукціонів не відбулися через невідповідність цінових пропозицій потенційних покупців реальній вартості грошових коштів або через відсутність заявок на придбання ОВДП;

- ОВДП для збільшення формування статутного капіталу банків на загальну суму 8.9 млрд. грн., або 16.5% від загального обсягу ОВДП, розміщених у 2011 році, із середньозваженою дохідністю 9.50% річних;

- ОВДП для збільшення формування статутного капіталу НАК «Нафтогаз України» на загальну суму 12.5 млрд. грн., або 23.3% від загального обсягу розміщених у 2011 році ОВДП, із середньозваженою дохідністю 9.50% річних.

Упродовж 2011 року Міністерство фінансів України розміщувало короткострокові, середньо– та довгострокові державні облигації, середній термін обігу за якими становив для: короткострокових – 235 днів (порівняно з 2010 роком збільшився на 5 днів), середньострокових – 1 122 дні (зменшився на 208 днів), довгострокових – 2 581 день (зменшився на 178 днів).

Таблиця 13. Результати розміщення ОВДП на первинному ринку

Показники	2011	зміна до попереднього року	Довідково:	
			2010	зміна до попереднього року
Кількість проведених аукціонів, шт.	336	114	222	-39
в відбулись	92	-73	165	44
не відбулись	244	187	57	-83
Розміщення ОВДП на первинному ринку, млрд. грн.	50.3	-20.4	70.7	-3.8
сума залучених коштів до Державного бюджету України				
в національній валюті, млрд. грн.	28.9	-11.5	40.4	21.6
сума залучених коштів до Державного бюджету України				
в іноземній валюті, млн. дол. США	412.9	412.9	-	-
ОВДП для збільшення формування статутного капіталу банків, млрд. грн.	8.9	2.5	6.4	-16.9
ОВДП для погашення простроченої заборгованості з ПДВ, млрд. грн.	-	-	16.4	16.4
ОВДП для збільшення формування статутного капіталу НАК «Нафтогаз України», млрд. грн.	12.5	5.1	7.4	-17.0
Середньозважений рівень доходності	9.17	-1.22	10.39	-1.82
		процентного пункту		процентного пункту
за ОВДП, залученими до Державного бюджету в національній валюті, %	8.82	-3.87	12.69	-7.38
		процентного пункту		процентного пункту
за ОВДП, залученими до Державного бюджету в іноземній валюті, %	8.92	-	-	-
за ОВДП, випущеними для збільшення формування статутного капіталу банків, %	9.50	0	9.50	0
за ОВДП, випущеними для погашення простроченої заборгованості з ПДВ, %	-	-	5.50	-
за ОВДП, випущеними для збільшення формування статутного капіталу НАК «Нафтогаз України», %	9.50	0	9.50	0
Обсяги погашення та сплати доходу за ОВДП попередніх випусків, млрд. грн.	47.6	16.9	30.7	8.3

Протягом звітної періоду ОВДП користувалися попитом переважно у вітчизняних інвесторів. Незважаючи на високу ступінь надійності ОВДП порівняно з іншими фінансовими інструментами, обсяг ОВДП у власності нерезидентів протягом 2011 року зменшився на 6.9 млрд. грн. і за станом на 1 січня 2012 року становив 4.7 млрд. грн., або 2.8% від загальної суми ОВДП, які перебувають в обігу (у 2010 році обсяг ОВДП у власності нерезидентів збільшився на 10.9 млрд. грн.).

Разом зі зменшенням середнього терміну обігу середньо– та довгострокових облігацій внутрішніх державних позик, обсяг яких становив 75.7% від загальної суми ОВДП, розміщених у 2011 році, середньозважена дохідність усіх розміщених у 2011 році ОВДП знизилася до 9.15% річних порівняно з 10.39% у 2010 році.

Протягом 2011 року Міністерство фінансів України погасило державних облігацій та сплатило доход їхнім власникам на загальну суму 47.6 млрд. грн., у тому числі погашення основного боргу – 32.0 млрд. грн., сплата доходу – 15.6 млрд. грн., виконавши всі свої зобов'язання за різними видами державних облігацій.

Унаслідок перевищення обсягів розміщення ОВДП над обсягами їхнього погашення заборгованість Уряду України за державними облігаціями в 2011 році збільшилася порівняно з 2010 роком на 21.4 млрд. грн. і на кінець року становила 157.6 млрд. грн.

4. ГОТІВКОВИЙ ОБІГ

Стан готівкового обігу

У 2011 році готівковий обіг в Україні функціонував в умовах економічного зростання та збільшення грошових доходів населення.

За станом на 01.01.2012 р. обсяг готівки в обігу становив 209.6 млрд. грн., у тому числі в позабанківському обігу знаходилося 192.7 млрд. грн., у касах банків залишки готівки становили 16.9 млрд. грн. За 2011 рік обсяг готівкових коштів у обігу поза банками зріс на 9.7 млрд. грн., або на 5.3% (за 2010 рік – на 26.0 млрд. грн., або на 16.5%). Упродовж звітного року вилучення готівки з позабанківського обігу відбулось у I кварталі на суму 3.5 млрд. грн. У II, III та IV кварталах спостерігався випуск готівки в сумі 8.2 млрд. грн., 2.2 та 2.8 млрд. грн. відповідно.

Відсоток осідання готівки в позабанківському обігу зменшився до 0.7% у 2011 році порівняно з 2.3% у 2010 році.

Питома вага готівкових коштів у грошовій масі мала позитивну тенденцію до скорочення – з 30.6% на кінець 2010 року до 28.1% на кінець 2011 року.

У 2011 році відбулося зростання як надходжень готівки до кас банків, так і її видач.

Надходження готівки до кас банків за 2011 рік збільшилися на 18.1% – до 1 324.8 млрд. грн. (за 2010 рік – на 15.6%). Найбільші обсяги приросту було забезпечено за рахунок зростання надходжень торговельної виручки і виручки від усіх видів послуг (сумарно на 13.0%) та надходжень до кас банків на рахунки за вкладками фізичних осіб і за платіжними картками (сумарно на 26.4%).

Видачі готівки із кас банків за 2011 рік збільшилися на 16.3% – до 1 334.5 млрд. грн. (за 2010 рік – на 18.0%). Найбільше зросли видачі готівки з використанням платіжних карток – на 26.9% – до 521.8 млрд. грн. Основними чинниками такого зростання були підвищення рівня соціальних стандартів (розміри мінімальної заробітної плати і пенсії збільшилися з 941 грн. на 01.01.2011 р. до 1 073 грн. на 01.01.2012 р. і з 750 грн. до 822 грн. відповідно), а також позитивна динаміка розвитку ринку платіжних карток в Україні, які є одним із основних інструментів зазначених виплат.

Графік 25. Частка готівки (M0) у грошовій масі (M3)

Натомість порівняно з 2010 роком відбулося скорочення видач на закупівлю сільськогосподарської продукції на 18.6% – до 61.3 млрд. грн. На зазначену динаміку вплинули обмеження на розрахунки готівкою підприємств (підприємців) між собою під час закупівлі ними сільськогосподарської продукції до 10 000 грн.⁵

Сальдо валютно-обмінних операцій (перевищення надходжень від продажу іноземної валюти над видачами за придбану іноземну валюту) за 2011 рік становило 108.5 млрд. грн., що на 29.9 млрд. грн., або в 1.4 раза більше, ніж за попередній рік.

Структура готівки в обігу, контроль і забезпечення потреб готівкового обігу країни банкнотами і монетами

За станом на 01.01.2012 р. в обігу знаходилося 2.5 млрд. шт. банкнот на суму 208.1 млрд. грн., розмінних та обігових монет – 9.7 млрд. шт. на суму 1.5 млрд. грн., пам'ятних монет – 6.4 млн. шт. на суму 35.5 млн. грн.

У структурі банкнот в обігу питома вага банкнот великих номіналів (200 і 500 грн.) на 01.01.2012 р. становила 20.7% порівняно з 17.6% на 01.01.2011 р. Серед монет в обігу найбільші частки припадали на монети номіналом 10 коп. (27.8%) і 1 коп. (22.8%), торік – 27.8% та 23.1% відповідно.

У розрахунку на одну особу за станом на 01.01.2012 р. припадало по 55 шт. банкнот (торік – 57 шт.) і по 204 шт. розмінних монет, що на 18 шт. більше, ніж на відповідну дату минулого року.

Протягом 2011 року Національний банк України забезпечував безперебійне та своєчасне задоволення потреб готівкового обігу в банкнотах і монетах усіх номіналів. У звітному році в цілому по країні спостерігався випуск готівки в обіг на загальну суму 9.5 млрд. грн. (у 2010 році – 29.6 млрд. грн.).

⁵ Постанова Правління Національного банку України від 22.12.2010 № 573 зареєстрована в Міністерстві юстиції України 09.03.2011 за № 279/19017.

Видачі готівки (банкнот і монет) для підкріплення операційних кас банків України порівняно з 2010 роком зменшилися на 9.4% – до 108.6 млрд. грн. Натомість видачі монет за вказаний період збільшилися на 3.1% – до 126.6 млн. грн. Частка монет у загальному обсязі видач готівки становила 0.1%. Одночасно повернулося готівки від банків України до грошових сховищ територіальних управлінь на суму 98.2 млрд. грн., що на 10.5% більше, ніж за відповідний період попереднього року. Обсяги повернення монет порівняно з попереднім роком зменшилися на 41.2%, або на 7.1 млн. грн., – до 10.2 млн. грн.

Упродовж 2011 року здійснювався щоденний моніторинг стану готівкового обігу, залишків банкнот і монет у запасах готівки територіальних управлінь, проводилося своєчасне та повне підкріплення готівкою. З резервних фондів Національного банку України протягом 2011 року було видано банкнот і монет в сумі 59.7 млрд. грн. (торік – 80.7 млрд. грн.).

Оброблення готівки та вилучення не придатних до обігу банкнот

З метою підтримання в належному стані випущених в обіг банкнот зношена готівка вилучалася з обігу. За звітний рік з обігу було вилучено зношених банкнот у кількості 1.1 млрд. шт. на суму 34.1 млрд. грн. (у 2010 році – 1.2 млрд. шт. на суму 48.3 млрд. грн.). Утилізовано 1.0 млрд. шт. банкнот.

Дослідження грошових знаків

За результатами досліджень, проведених експертами системи Національного банку України протягом 2011 року, визнано підробленими та вилучено з обігу 7.7 тис. шт. банкнот національної валюти на суму 0.9 млн. грн., що відповідно на 32.2% та 46.4% менше, ніж торік. Переважною частиною вилучених з обігу підроблених банкнот були банкноти номіналом 200 грн. (33.7% від загальної кількості вилучених підробок), номіналом 50 грн. (29.8%) та номіналом 20 грн. (15.7%). Порівняно з попереднім роком зменшилася кількість вилучених підроблених банкнот номіналом 500 грн. на 14.9%, номіналом 200 грн. – на 60.4%, номіналом 100 грн. – на 27.0%. Водночас спостерігалось зростання таких банкнот номіналом 50 грн. – на 64.0%. Майже всі підроблені банкноти гривні (99.6%) були виготовлені за допомогою комп'ютерної та копіювальної техніки.

У звітному році з обігу вилучено 388 шт. підроблених банкнот доларів США на суму 37.5 тис. дол. США, 78 шт. банкнот євро на суму 16.2 тис. євро та 70 шт. російських рублів на суму 138.0 тис. рублів. Більшість вилучених підроблених банкнот доларів США (91.5%) та євро (94.9%) були виготовлені друкарським способом. Вилучені підроблені російські рублі були виготовлені з використанням лазерних (1.4%) та струменевих (98.6%) принтерів.

Випуск та реалізація пам'ятних монет

Відповідно до Плану випуску пам'ятних монет України та сувенірної продукції протягом 2011 року було введено в обіг 42 види (31 найменування) пам'ятних монет України, у тому числі 23 срібні, 3 золоті та 16 монет з недорогоцінних металів. Випуском монет Національний банк України відзначив такі знакові події: 20-річчя

незалежності України, 15 років Конституції України, 1000-річчя Софійського собору (всесвітньо відомої пам'ятки архітектури та монументального живопису), 450-річчя Пересопницького Євангелія (першої старовинної україномовної пам'ятки вітчизняної писемності, яка дійшла до нашого часу).

За звітний рік реалізовано 611.7 тис. шт. монет на загальну суму 109.8 млн. грн. Плановий показник доходу від продажу пам'ятних монет і сувенірної продукції за 2011 рік виконано на 103.9% і становив 87.9 млн. гривень.

Протягом 2011 року було розроблено дизайни монет та укладено угоди з Союзом європейських футбольних асоціацій (УЄФА) щодо випуску серії пам'ятних монет, присвячених фінальному турніру Чемпіонату Європи з футболу 2012 року з офіційним логотипом Євро-2012.

З 28.12.2011 р. випущено новий банківський продукт – інвестиційні монети України «Архангел Михаїл» (дві золоті – номіналами 5 і 20 грн., одну срібну – номіналом 1 гривня).

За результатами V міжнародного конкурсу пам'ятних монет «Монетне сузір'я-2011» у м. Санкт-Петербурзі (Росія), в якому взяли участь 25 країн світу, в номінації «Краща монета року» визнано пам'ятну срібну монету номіналом 50 грн. «Острів Хортиця на Дніпрі – колыска українського козацтва». У номінації «Сувенірна монета» диплом отримала пам'ятна срібна монета номіналом 5 грн. «Рік Тигра» серії «Східний календар».

5. НАГЛЯДОВА ТА РЕГУЛЯТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

5.1. РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Протягом 2011 року проводилася робота, спрямована на вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази Національного банку України, що регулює діяльність банків та банківського нагляду.

У 2011 році за активної участі Національного банку України були опрацьовані та прийняті Верховною Радою України наступні закони:

– Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків», яким створено законодавче підґрунтя для виявлення реальних власників банків, підвищення їх відповідальності за стан справ у банку, забезпечення більшої поінформованості громадськості про діяльність банків, додаткового захисту інтересів кредиторів і вкладників;

– Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо нагляду на консолідованій основі», який сприятиме виявленню та мінімізації ризиків від участі банків у фінансових групах;

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг», яким створено умови для подальшого розвитку кредитування та забезпечення балансу інтересів банків і позичальників.

Крім того в першому читанні Верховною Радою України були прийняті наступні законопроекти:

– проект Закону України «Про корпоративне управління в банках», який сприятиме вдосконаленню системи управління ризиками в банках, створенню належної системи внутрішнього контролю;

– проект Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», яким змінена концепція та підходи до виведення з ринку неплатоспроможних банків.

Продовжувало носити системний характер внесення змін до нормативно-правової бази Національного банку України. Зокрема, у зв'язку з введенням у дію

Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків» та виходячи з норм Податкового кодексу України були підготовлені та затверджені нові нормативно-правові акти з питань:

- врегулювання порядку реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів та подання відомостей про структуру власності (Положення про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів та Положення про порядок подання відомостей про структуру власності);

- врегулювання порядку включення аудиторської фірми до Реєстру аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків (Положення про порядок ведення Реєстру аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків);

- спрощення процедури списання банками безнадійної заборгованості за кредитами за рахунок страхового резерву (Порядок відшкодування банками України безнадійної заборгованості за рахунок резерву).

У зв'язку з прийняттям Урядом України рішення про створення санаційного банку Національним банком України було підготовлено та затверджено Положення про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним. Зазначеним положенням визначено:

- перелік операцій, які має право здійснювати санаційний банк;
- порядок погодження нової редакції статуту АТ «РОДОВІД БАНК» у зв'язку з набуттям ним статусу санаційного банку;
- порядок державної реєстрації санаційного банку;
- порядок отримання ліцензії санаційного банку, в тому числі підстави для відмови у видачі банку ліцензії санаційного банку;
- особливості регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним.

Крім того, в 2011 році було внесено зміни до діючих нормативно-правових актів Національного банку України, а саме:

- до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні в частині:
  - розрахунку регулятивного капіталу;
  - удосконалення порядку врахування залучених коштів на умовах субординованого боргу до капіталу банків;
  - запровадження нового нормативу (НЗ-1) – співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань;
  - визначення порядку нормативів інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н-11) та загальної суми інвестування (Н-12);
  - визначення порядку надання письмового дозволу на здійснення банками інвестицій;
  - уточнення визначення інсайдерів банку;
  - запровадження порядку набуття банками статусу спеціалізованого банку довірчого управління;
- до Положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок в частині:

- встановлення періодичності проведення планової інспекційної перевірки;
- розширення підстав проведення позапланової інспекційної перевірки;
- визначення видів інспекційних перевірок, які здійснюються службою банківського нагляду та іншими уповноваженими Національним банком України особами;
- до Положення про особливості реорганізації банку за рішенням його власників у частині скасування необхідності отримання дозволу на придбання істотної участі в банку, отримання письмового дозволу на здійснення операцій;
- до Положення про порядок подання банками до Національного банку України аудиторських звітів за результатами щорічної перевірки фінансової звітності в частині встановлення:
  - вимоги щодо проведення аудиторської перевірки фінансової звітності банку винятково аудиторською фірмою, яка включена до Реєстру аудиторських фірм Національного банку України;
  - права Національного банку України вимагати від банку розширення предмета аудиту;
  - обмеження щодо проведення аудиторської перевірки фінансової звітності банку однією і тією самою аудиторською фірмою (не більше семи років поспіль);
  - вимоги щодо подання аудиторською фірмою на вимогу Національного банку України робочих документів аудиторської фірми з питань аудиту банку;
- до Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України в частині доповнення переліку основного забезпечення;
- до Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків у частині вдосконалення підходів щодо порядку врахування вартості забезпечення за кредитами;
- до Спеціального порядку здійснення заходів щодо фінансового оздоровлення банків у частині скасування необхідності:
  - отримання попереднього дозволу Національного банку України на здійснення операцій;
  - отримання та переоформлення письмового дозволу на здійснення операцій;
- до Технічного порядку проведення операцій з надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України в частині доповнення переліку основного забезпечення та у зв'язку зі змінами в організаційній структурі Національного банку України.

5.2. РЕЄСТРАЦІЯ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ БАНКІВ

За станом на 01.01.2012 р. в Державному реєстрі банків було зареєстровано 198 банків, з яких 176 банків мали ліцензію на здійснення банківських операцій. Усі банки, які мали банківську ліцензію, за організаційно-правовою формою були публічними акціонерними товариствами.

В Україні за станом на 01.01.2012 р. функціонувало 53 банки за участю іноземного капіталу, в тому числі 22 із них – зі 100% іноземним капіталом. Частка

участі іноземного капіталу в зареєстрованому статутному капіталі банків України становила 41.9%. Іноземний капітал у статутних капіталах банків України був представлений 21 країною. Значну питому вагу в статутних капіталах банків України мав капітал таких країн, як Росія (9.2%), Кіпр (7.2%), Австрія (5.0%), Франція (4.5%), Німеччина (3.7%).

За станом на 01.01.2012 р. в Україні діяло 455 філій, 19 841 відділення та 19 представництв українських банків, з яких 10 діяли на території України, 9 – за кордоном.

Найбільше банків, що мали ліцензію на здійснення банківських операцій, було розташовано в розвинених промислових регіонах України. У м. Києві та Київській області було зосереджено 65.0% від загальної кількості банківських установ. У Дніпропетровській, Донецькій, Харківській та Одеській областях у цілому діяло близько 23.0% від загальної кількості банків. Така концентрація пояснювалася насамперед тим, що зазначені регіони є найбільш розвиненими промисловими регіонами України та мають досить високий інвестиційний рейтинг. Водночас одинадцять регіонів не мали жодного діючого банку (Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Миколаївська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька області) та забезпечували населення банківськими послугами філії та відділення.

У розрізі філій спостерігалася більш рівномірна територіальна концентрація. Найбільша кількість діючих філій була розташована в м. Києві і Київській області (56 філій, або 12.3% від загальної кількості) та Донецькій області (47 філій, або 10.3% від загальної кількості). В одинадцяти регіонах (Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Чернівецька області) діяла найменша кількість філій: в кожній області приблизно 2.0% від загальної кількості діючих філій. У кожному з наступних п'яти регіонів (Дніпропетровська, Луганська, Львівська, Одеська області та АР Крим і м. Севастополь) функціонувало від 5.7% до 8.1% від загальної кількості філій. В решті регіонів рівень концентрації філій коливався в межах від 2.4% до 4.6% від загальної кількості філій.

Протягом 2011 року Національним банком України була проведена наступна робота:

- погоджено статuti і внесено до Державного реєстру банків 4 новостворених банки:
  - Публічне акціонерне товариство «АКЦЕПТ БАНК»;
  - Публічне акціонерне товариство «БАНК СІЧ»;
  - ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «БАНК ДІВІ»;
  - Публічне акціонерне товариство «ІнтерКредитБанк»;
- виключено з Державного реєстру банків 1 банк:
  - ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ДОНГОРБАНК»;
- реорганізовано 1 банк:
  - ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ДОНГОРБАНК» приєднано до ПУБЛІЧНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА «ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК»;
- акредитовано 2 представництва іноземних банків:
  - Представництво Дукаскопі Банк СА банку в Україні;

- Представництво Акціонерного товариства «Латвія Крайбанка» в Україні;
- скасовано акредитацію та виключено з Державного реєстру банків 5 представництв іноземних банків:
  - Представництво Акціонерного товариства «БТА Банк» в Україні;
  - Представництво Байеріше Ландесбанк в Україні;
  - Представництво Куклін Банк у м. Києві;
  - Представництво Ейч-Ес-Бі-Сі Банк пі-ел-сі в Україні;
  - Представництво Акціонерного товариства «Латвія Крайбанка» в Україні;
- надано 19 дозволів на придбання або збільшення істотної участі в банках;
- надано 1 дозвіл на створення банку з іноземним капіталом;
- надано 1 дозвіл на набуття статусу банку з іноземним капіталом;
- погоджено набуття/збільшення істотної участі в банках 12 особам;
- погоджено та внесено до Державного реєстру банків 114 змін та доповнень до статутів банків, у тому числі в зв'язку зі збільшенням статутного капіталу – 64;
  - погоджено 78 осіб на керівні посади в банках (голова правління, головний бухгалтер та члени правління державних банків);
  - підтверджено відповідність 196 кандидатур на посади заступників голови та членів правління, заступників головного бухгалтера;
  - підтверджено відповідність 233 кандидатур на посади голови та заступників голови та членів спостережної ради банків;
  - видано 29 свідоцтв про реєстрацію банків;
  - надано банківську ліцензію та письмовий дозвіл на здійснення окремих операцій 3 новоствореним банкам:
    - Публічному акціонерному товариству «АКЦЕПТ БАНК»;
    - Публічному акціонерному товариству «БАНК СІЧ»;
    - ПУБЛІЧНОМУ АКЦІОНЕРНОМУ ТОВАРИСТВУ «ДІВІ БАНК»;
  - надано 1 банківську ліцензію на право надання банківських послуг:
    - Публічному акціонерному товариству «ІнтерКредитБанк»;
  - розширено перелік операцій, які здійснюються банками на підставі письмового дозволу на здійснення окремих операцій, 21 банку;
  - замінено банківську ліцензію та письмовий дозвіл на здійснення окремих операцій 22 банкам у зв'язку зі зміною їхніх найменувань;
  - відмовлено у розширенні переліку операцій, що здійснюються на підставі письмового дозволу на здійснення операцій, 12 банкам;
  - розглянуто повідомлення 7 банків про початок нового виду діяльності;
  - переоформлено банківські ліцензії 172 банкам;
  - здійснено 970 записів до Електронного реєстру щодо відкриття філій/відділень;
  - здійснено 16 358 записів до Електронного реєстру щодо змін у діяльності філій/відділень;
  - здійснено 6 557 записів до автоматизованої інформаційної системи «Досьє банків».

5.3. НАГЛЯД ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ УКРАЇНИ. ІНСПЕКТУВАННЯ БАНКІВ

У 2011 році одним з основних напрямів діяльності Національного банку України залишався ефективний нагляд за діяльністю банків з метою забезпечення стабільності банківської системи та своєчасного виконання банками зобов'язань перед кредитором та вкладниками.

Протягом року Національний банк України здійснював нагляд за 180 банками, які мали ліцензію на здійснення банківських операцій. Система банківського нагляду ґрунтувалася на оцінюванні діяльності банків за рейтинговою системою CAMELS, яка полягала в оцінці загального стану банку на підставі єдиних критеріїв, що охоплюють діяльність банку за всіма напрямками його діяльності, та визначенні основних ризиків, на які наражається банк.

Задля ефективної реалізації функції з нагляду за діяльністю банків Національний банк України у своїй роботі поєднував пруденційну та інспекційну форми нагляду.

Пруденційний (дистанційний) нагляд за діяльністю банків здійснювався на підставі статистичної звітності банків, звітів про інспектування, висновків територіальних управлінь, аудиторських висновків, інформації банків про виконання планів заходів щодо поліпшення фінансового стану та усунення недоліків і порушень у діяльності банків для забезпечення дотримання банками вимог чинного законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України, а також виконання прийнятих банками на себе зобов'язань щодо поліпшення їхньої роботи та зменшення наявних ризиків у їхній діяльності.

Національний банк України забезпечував контроль за дотриманням банками економічних нормативів. З банками, які потребували постійного контролю з боку органів нагляду, проводилася робота щодо поліпшення якості кредитного портфеля, зменшення наявних збитків, необхідності збільшення капіталу для покриття можливих ризиків у їхній діяльності та повернення кредитів рефінансування Національного банку України.

В умовах поступового відновлення економіки України у цілому та банківського сектору зокрема Національний банк України приділяв особливу увагу виконанню банками вимоги щодо збільшення мінімального розміру регулятивного капіталу до 120 млн. грн. у строк до 01.01.2012 р. (відповідно до Постанови Правління Національного банку України від 09.06.2010 р. № 273).

Якщо за станом на 01.01.2011 р. у 45 банках розмір регулятивного капіталу був меншим, ніж 120 млн. грн. (необхідна загальна сума докапіталізації становила 3.6 млрд. грн.), то за станом на 01.01.2012 р. не виконали вимоги щодо мінімального розміру регулятивного капіталу 6 банків, з яких 2 банки перебували в режимі тимчасової адміністрації. До 4 банків було застосовано заходи впливу, якими зобов'язано забезпечити виконання програм капіталізації для підвищення рівня регулятивного капіталу до розміру, передбаченого нормативно-правовими актами Національного банку України, у термін не пізніше, ніж 01.07.2012 р. На цей період банки взяли на себе зобов'язання дотримуватися окремих обмежень у своїй діяльності.

Додаткову увагу Національний банк України приділяв банкам, які отримали кредити рефінансування в період кризи. В умовах підвищення рівня ліквідності банківської системи Національний банк України проводив роботу щодо своєчасного

виконання такими банками своїх зобов'язань за кредитами рефінансування, а також за можливості прискорення процесу їхнього повернення. Протягом 2011 року банки повернули кредити рефінансування на загальну суму 9.2 млрд. грн., з яких 44.5% (4.1 млрд. грн.) становили кредити, які були повернуті достроково. У повному обсязі заборгованість за кредитами рефінансування була погашена 22 банками.

За станом на 01.01.2012 р. заборгованість за кредитами рефінансування мали:

- 28 банків у загальному режимі діяльності (на суму 61.4 млрд. грн.);
- 2 банки в режимі дії тимчасової адміністрації (на суму 116.8 млн. грн.);
- 11 банків у стадії ліквідації (на суму 1.1 млрд. грн.).

У 2011 році з метою щоденного контролю та підвищення оперативності в застосуванні заходів наглядового реагування у 2 банках, які мали заборгованість за кредитами рефінансування в значних розмірах, були призначені куратори. Пізніше, враховуючи стабілізацію фінансового стану цих банків, позитивні зміни в їхній діяльності (реструктуризація простроченої заборгованості перед зовнішніми кредиторами, дострокове погашення частини кредитів рефінансування), повноваження кураторів було припинено.

Особлива увага приділялася нагляду за державними банками АТ «Ощадбанк» та АТ «Укрексімбанк», які обслуговували державні програми, зокрема з кредитування пріоритетних напрямів економіки, визначених державою.

У 2011 році в банківському секторі тривали реорганізаційні процеси, які потребували уваги з боку Національного банку України. Зокрема під пильним наглядом здійснювалося злиття ПАТ «ПУМБ» та ПАТ «ДОНГОРБАНК», яке відбувалося в межах плану реорганізації, затвердженого рішенням Комісії Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 22.12.2010 р. № 835.

Однією з важливих форм здійснення Національним банком України банківського нагляду залишалися інспекційні перевірки банків, які здійснювалися з метою визначення рівня безпеки і стабільності операцій банків, достовірності звітності і дотримання ними банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України. Упродовж 2011 року було проведено 356 інспекційних перевірок 172 банків-юридичних осіб та відокремлених підрозділів, у тому числі:

- планових – 107;
- позапланових – 249.

Основними тематичними напрямками перевірок були:

- оцінка діяльності банків за компонентами рейтингової системи CAMELS (якість активів, ліквідність, надходження та прибутковість, достатність капіталу, чутливість до ринкових ризиків);
- виконання банками програм фінансового оздоровлення та зобов'язань за кредитними договорами з Національним банком України;
- дотримання банками законодавства з питань зберігання, захисту, використання та розкриття банківської таємниці в практичній діяльності;
- стан об'єктів застави (нерухомого майна) за кредитами, наданими Національним банком України.

Тривав процес удосконалення методичної бази інспекційної діяльності. Зокрема з метою підвищення ефективності процедур інспектування банків Національним банком України було розроблено Методичні рекомендації щодо інспектування системи управління інформаційною безпекою банку та вдосконалено такі документи:

- Методичні рекомендації щодо інспектування банків з питань дотримання зобов'язань за кредитними договорами з Національним банком України (затверджено розпорядженням Національного банку України від 06.06.2011 р. № 381-р);
- Типову програму перевірки банку-юридичної особи;
- формати робочих документів кредитування юридичних осіб, фізичних осіб та міжбанківського кредитування.

У зв'язку з виявленими порушеннями вимог банківського законодавства в діяльності банків та здійсненням ними ризикових операцій Національним банком України протягом 2011 року ініційовано та застосовано такі заходи впливу⁶:

- направлено 36 письмових застережень до 32 банків та забезпечено контроль за виконанням банками заходів щодо усунення порушень;
- укладено 19 письмових угод з банками, спрямованих на поліпшення їхнього фінансового стану, підвищення рівня капіталізації та усунення порушень банківського законодавства;
- прийнято 1 рішення по 1 банку щодо тимчасової заборони власнику істотної участі використовувати право голосу придбаних акцій;
- прийнято 10 рішень по 7 банках щодо зупинення/обмеження здійснення окремих видів банківських операцій та 1 рішення по 1 банку щодо заборони надання бланкових кредитів;
- застосовано штрафні санкції до 30 банків (34 рішення) та адміністративні штрафи до посадових осіб (65 постанов);
- прийнято постанови про призначення тимчасової адміністрації у 3 банках: ПАТ «ІНПРОМБАНК», АТ «КБ «Володимирський», ПАТ «КБ «СКБ»;
- прийнято постанови про відкликання банківської діяльності та ініціювання процедури ліквідації банку в 3 банках: ТОВ «Діалогбанк», АТ «КБ «Володимирський», ПАТ «КБ «СКБ»;
- притягнуто до адміністративної відповідальності 36 посадових осіб банків.

Протягом 2011 року Національним банком України здійснювався контроль за діяльністю тимчасових адміністрацій 7 банків: ПАТ КБ «Надра», АТ «РОДОВІД БАНК», ПАТ «КБ «СКБ», ПАТ «Банк Столиця», АТ «КБ «Володимирський», ПАТ «ІНПРОМБАНК» та ТОВ «Діалогбанк». З них за станом на 01.01.2012 р.:

- відновили платоспроможність та перейшли в загальний режим діяльності 2 банки (ПАТ КБ «Надра» та АТ «РОДОВІД БАНК»);
- відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації в 3 банках (АТ «КБ «Володимирський», ПАТ «КБ «СКБ» та ТОВ «Діалогбанк»);
- діяла тимчасова адміністрація в 2 банках (ПАТ «ІНПРОМБАНК» та ПАТ «Банк Столиця»).

⁶ Без урахування заходів впливу, застосованих за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу та валютного законодавства.

Упродовж 2011 року тривала робота з вирішення питання щодо передавання проблемних активів ПАТ АБ «Укргазбанк» та ПАТ «АКБ «Київ» до АТ «РОДОВІД БАНК». За результатами заходів, вжитих спільно Національним банком України, Кабінетом Міністрів України, Міністерством фінансів України та банками, у капіталізації яких взяла участь держава (ПАТ АБ «Укргазбанк» та ПАТ «АКБ «Київ» до АТ «РОДОВІД БАНК»), вдалося досягти поліпшення фінансового стану цих банків, відновлення рівня їхнього капіталу, платоспроможності та показників ліквідності. Крім того було здійснено заходи щодо посилення менеджменту рекапіталізованих банків та визначення стратегій їхньої діяльності.

Найбільш позитивним моментом 2011 року стало вирішення проблем, пов'язаних з невиконанням зобов'язань АТ «РОДОВІД БАНК» перед своїми вкладниками, що дозволило суттєво знизити соціальне напруження та підвищити довіру до банківської системи.

Враховуючи рішення Експертно-аналітичної ради з питань участі держави в капіталізації банків, Кабінет Міністрів України і Національний банк України прийняли спільну постанову щодо додаткової капіталізації АТ «РОДОВІД БАНК» та АТ «Ощадбанк», в якій визначили порядок передавання до АТ «Ощадбанк» активів та зобов'язань перед фізичними особами за вкладками (Постанова від 30.03.2011 р. № 323).

Завдяки оперативним та злагодженим діям Кабінету Міністрів України, Національного банку України, АТ «РОДОВІД БАНК» та АТ «Ощадбанк» забезпечено виконання зобов'язань перед вкладниками – фізичними особами шляхом передавання вкладів та активів до АТ «Ощадбанк» на суму 3.8 млрд. грн. та розпочато виплату вкладів фізичним особам. За станом на 01.01.2012 р. 2.5 млрд. грн., або 66% цих коштів, повернуто вкладникам та 1.3 млрд. грн., або 34%, – залишено вкладниками на рахунках АТ «Ощадбанк».

За поданням Національного банку України, узгодженим з Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики, Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про утворення санаційного банку» було прийнято рішення щодо створення санаційного банку на базі АТ «РОДОВІД БАНК». У серпні 2011 року Національним банком України розроблено План дій щодо створення санаційного банку на базі АТ «РОДОВІД БАНК».

З урахуванням рішення Кабінету Міністрів України Постановою Правління Національного банку України від 15.09.2011 р. № 313 припинено тимчасову адміністрацію в АТ «РОДОВІД БАНК» з 15.09.2011 р., визначено порядок функціонування банку та встановлено обмеження в його діяльності до набуття ним статусу санаційного банку.

Національним банком України з урахуванням пропозицій Світового банку, Міжнародного валютного фонду та Міністерства фінансів України розроблено Положення про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним.

У звітному році тривала робота з підготовки сертифікованих тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банківських установ. Національним банком України проведено сертифікацію 20 осіб (надано 11 сертифікатів на право здійснення функцій тимчасового адміністратора банків та 17 сертифікатів на право здійснення функцій ліквідатора банків).

Значна увага приділялася контролю якості проведеного аудиту річної фінансової звітності банків. За результатами перевірки виконання аудиторськими фірмами вимог Положення про ведення реєстру аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків, було направлено звернення до Аудиторської палати України про застосування до 2 аудиторів банків заходів впливу.

Національний банк України продовжував роботу з поліпшення взаємодії з правоохоронними органами в межах чинного законодавства. У 2011 році Національним банком України було підготовлено та передано 4 повідомлення до спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю Міністерства внутрішніх справ та Служби безпеки України. Працівники Національного банку України в якості спеціалістів залучалися до процесуальних дій правоохоронними органами. Крім того на виконання постанов суду Національний банк України надав копії документів (в частині розкриття банківської таємниці) та підготував матеріали по окремим банківським установам для проведення виїмки.

5.4. ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

За станом на 01.01.2012 р. у стадії ліквідації перебував 21 банк (6.2% від зареєстрованих у Державному реєстрі банків), з них 20 банків ліквідовувалися за рішенням Національного банку України, 1 – за рішенням господарського суду.

Порівняно з 01.01.2011 р. кількість банків, що перебувала у стадії ліквідації, збільшилась на 3 банки (за станом на 01.01.2011 р. в стадії ліквідації перебувало 18 банків).

У 2011 році рішення про виключення банків з Державного реєстру банків у зв'язку із закінченням процедури ліквідації Комісією Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків не приймалися.

У звітному році постановами Правління Національного банку України відкликано банківську ліцензію та ініційовано процедуру ліквідації у 3 банках: ПАТ «КБ «СКБ», ПАТ «КБ «Володимирський», ТОВ «Діалогбанк».

За станом на 01.01.2012 р. у банках, що ліквідовувалися, залишок активів становив 20 621.9 млн. грн., сума реалізованих (повернутих) активів становила 1 199.6 млн. грн., визнана кредиторська заборгованість (згідно з затвердженими реєстрами) – 21 286.7 млн. грн., задоволення кредиторських вимог ліквідаторами – 4 112.0 млн. грн., у тому числі вимог фізичних осіб – 89.0 млн. грн. та вимог юридичних осіб – 4 023.0 млн. грн. (з них вимоги Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – 98.0 млн. грн.).

Виплати гарантованих сум відшкодувань фізичним особам Фондом гарантування вкладів фізичних осіб становили 3 801.2 млн. грн., або 95.9% від загальної суми виплат гарантованих сум відшкодувань (3 961.6 млн. грн.).

Витрати ліквідаторів (ліквідаційних комісій) на здійснення ліквідаційної процедури становили 568.7 млн. грн.

Національним банком України та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб вживалися заходи щодо поліпшення стану задоволення кредиторських вимог до банків, що ліквідуються, і насамперед – задоволення вимог вкладників – фізичних осіб.

**Таблиця 14. Динаміка основних показників банків,
що перебували у стадії ліквідації**

(млн. грн.)

Показники	За станом на 01.01.2012	За станом на 01.01.2011	Відхилення
Кількість банків, одиниць	21	18	3
Активи	20 621.9	20 775.2	-153.3
Повернуто коштів за рахунок надходжень на накопичувальний рахунок та в касу	1 199.6	892.8	306.8
Кошти боржників	16 805.7	16 176.9	628.8
Визнана кредиторська заборгованість	21 286.7	20 477.3	809.4
Задоволення вимог кредиторів ліквідаторами	4 112.0	3 966.2	145.8
Вимоги гарантовані Фондом гарантування вкладів фізичних осіб	3 691.5	3 664.8	26.7
Задоволення вимог кредиторів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб	3 801.2	3 610.0	191.2
Витрати ліквідаційних комісій	568.7	354.4	214.3
Залишок коштів на накопичувальному рахунку та в касі	328.2	404.7	-76.5

Національним банком України у 2011 році вживалися заходи щодо вдосконалення нормативно-правових актів, регламентуючих здійснення ліквідаційної процедури банків та поліпшення якості контролю за здійсненням ліквідаційної процедури банків.

Таблиця 15. Динаміка задоволення вимог кредиторів банків, що ліквідуються

(млн. грн.)

Показники	За станом на 01.01.2012	За станом на 01.01.2011	Відхилення
Залишок визнаної кредиторської заборгованості, з неї:	21 286.7	20 477.3	809.4
фізичних осіб разом з вимогами фізичних осіб, що передані Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	4 120.1	4 268.1	-148.0
Задоволені вимоги кредиторів ліквідаторами, з них:	4 112.0	3 966.2	145.8
фізичних осіб	89.0	75.1	13.9
Задоволені вимоги кредиторів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб	3 801.2	3 610.0	191.2

6. СИСТЕМА ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ЛІЦЕНЗУВАННЯ

У 2011 році Національний банк України здійснював ліцензування валютних операцій, які підпадають під режим ліцензування згідно з Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю». Видавалися індивідуальні ліцензії на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції, та генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій, що не потребують індивідуальної ліцензії на весь період дії режиму валютного контролю. У цілому впродовж року Національним банком України було надано 527 дозвільних документів банкам, небанківським фінансовим установам, юридичним та фізичним особам.

Протягом року 173 банкам було переоформлено наявні в них письмові дозволи на здійснення окремих операцій на генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій.

Відповідно до чинного законодавства Національний банк України здійснював контроль за виконанням уповноваженими банками та небанківськими фінансовими установами правил регулювання валютних операцій на території України шляхом проведення виїзних та невиїзних (камеральних) перевірок. Упродовж року було здійснено 5 296 перевірок банків і небанківських фінансових установ, а також 1 355 перевірок пунктів обміну іноземних валют. Комплексний характер мали 386 перевірок. Із загальної кількості перевірок планові перевірки становили 40.1% (2 125 перевірок), позапланові – 59.9% (3 171 перевірка).

Таблиця 16. Індивідуальні ліцензії, генеральні ліцензії, спеціальні дозволи та погодження Національного банку України, надані банківським установам, небанківським фінансовим установам, юридичним та фізичним особам

	2011	Довідково: 2010
Банківським установам, одиниць	24	21
у тому числі:		
генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій	5	–
індивідуальні ліцензії на здійснення валютних операцій,	19	21
у тому числі:		
на право переказування за межі України іноземної валюти для оплати банківських металів	9	11
на переказування за межі України валютних цінностей	2	2
на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу	3	2
на здійснення інвестицій за кордон	–	1
на розміщення валютних цінностей на рахунках за межами України	5	5
Небанківським фінансовим установам, юридичним та фізичним особам, одиниць	503	562
у тому числі:		
індивідуальні ліцензії на використання іноземної валюти як засобу платежу на території України	11	11
індивідуальні ліцензії на вивезення, пересилання, переказування іноземної валюти за межі України	9	6
індивідуальні ліцензії на розміщення валютних цінностей на рахунках за межами України	252	270
індивідуальні ліцензії на здійснення інвестицій за кордон	185	249
генеральні ліцензії на здійснення небанківськими фінансовими установами валютних операцій	14	8
погодження на переказування резидентами коштів за межі України за договорами, які передбачають виконання робіт та надання послуг нерезидентами	29	15
спеціальні дозволи на ввезення в Україну банківських металів, платіжних документів, іноземної валюти	3	3

До порушників вимог валютного законодавства застосовувалися штрафні санкції згідно зі статтею 16 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю». Протягом року було винесено 820 постанов на загальну суму 29 276.8 тис. грн. про притягнення 122 уповноважених банків до відповідальності за порушення вимог валютного законодавства. Найбільше постанов про притягнення до відповідальності було винесено банкам за несвоєчасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції.

Таблиця 17. **Внесені постанови про притягнення уповноважених банків до відповідальності за порушення вимог валютного законодавства**

Види порушень	2011		Довідково: 2010	
	кількість постанов, одиниць	сума, тис. грн.	кількість постанов, одиниць	сума, тис. грн.
Несвоєчасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції	662	1 139.0	848	938.1
Невиконання функцій агента валютного контролю	132	26 053.3	104	8 065.9
Порушення порядку та умов торгівлі іноземною валютою на міжбанківському валютному ринку України	16	2 069.7	3	63 596.8
Невиконання умов та порядку декларування валютних цінностей, що належать резиденту України та знаходяться за її межами	3	0.5	5	0.8
Використання іноземної валюти як засобу платежу на території України без наявності індивідуальної ліцензії	7	14 231.3	12	17.8
Усього	820	29 276.8	972	72 619.4

Продовжувало носити системний характер внесення змін до нормативно-правової бази Національного банку України. У 2011 році було зареєстровано в Міністерстві юстиції України та введено в дію постанови Правління Національного банку України з питань :

– удосконалення порядку ліцензування Національним банком України валютних операцій небанківських фінансових установ та надання Національному банку України дієвих важелів впливу на небанківські фінансові установи, які отримали генеральні ліцензії (постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 30.12.2010 р. № 589);

– удосконалення порядку застосування Національним банком України санкцій за порушення банками (іншими фінансовими установами) валютного законодавства, а також порядку організації та проведення Національним банком України виїзних і невиїзних (камеральних) перевірок щодо дотримання банками (іншими фінансовими установами) вимог валютного законодавства України (постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» від 26.04.2011 р. № 118);

– визначення порядку надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій (постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій» від 15.08.2011 р. № 281).

Крім того, в 2011 році було розроблено зміни до діючих нормативно-правових актів Національного банку України в частині:

- надання банкам можливості поступового приведення розміру регулятивного капіталу у відповідність до встановлених законодавством вимог для збереження/отримання права на здійснення валютних операцій;

- встановлення вимоги щодо розміру регулятивного капіталу згідно з вимогами нормативно-правових актів Національного банку України;

- уніфікації вимог до розміру регулятивного капіталу банків при проведенні ними банківських та валютних операцій, а також уніфікації вимог, дотримання яких необхідно для здійснення валютних операцій на валютному ринку України та валютних операцій на міжнародних ринках;

- надання можливості уповноваженим банкам знімати з контролю операції Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» з імпорту природного газу в Україну згідно з умовами укладеного між Національною акціонерною компанією «Нафтогаз України» та Відкритим акціонерним товариством «Газпром» контракту купівлі-продажу природного газу в 2009 – 2019 роках від 19.01.2009 р. № КП на підставі актів передачі-приймання природного газу, які укладені між Національною акціонерною компанією «Нафтогаз України» та Відкритим акціонерним товариством «Газпром».

Для забезпечення злагодженого контролю державними органами за валютними операціями небанківських фінансових установ Національним банком України на постійній основі здійснювалося супроводження угод про обмін інформацією між Національним банком України та Національною комісією, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та між Національним банком України і Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

На виконання спільної постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про заходи щодо забезпечення валютного контролю» від 26.12.1995 р. № 1044 Національним банком України на постійній основі надавалася інформація Державній податковій службі України, Державній митній службі України та Міністерству економіки України.

Приділялася належна увага контролю в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Національним банком України щотижнево здійснювалась перевірка, обробка та розсилка банкам інформації щодо спеціальних санкцій, які були застосовані (скасовані) Міністерством економічного розвитку і торгівлі України до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності згідно зі статтею 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Обмін інформацією на постійній основі між Державною митною службою України та Національним банком України зробив можливим забезпечення банків реєстрами вантажно-митних декларацій в електронному вигляді, які використовуються ними для здійснення контролю за дотриманням законодавчо встановлених термінів розрахунків за зовнішньоекономічними операціями клієнтів.

Результатом співпраці Національного банку України з обласними органами Державної податкової служби України стало надання банкам інформації щодо закінчення (призначення) процедури ліквідації, перереєстрації у встановленому порядку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України, які мають прострочену дебіторську заборгованість, а також щодо ліквідації іноземних суб'єктів господарської діяльності в країнах їхньої реєстрації, яка документально підтверджена компетентними органами цих країн.

7. ІНШІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

7.1. РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Протягом 2011 року через Систему електронних платежів Національного банку України (далі – СЕП), яка є державною системою міжбанківських розрахунків, було здійснено 98.5% міжбанківських переказів у національній валюті в межах України, тоді як через кореспондентські рахунки, що відкриті банками в інших банках, виконано 1.5% таких переказів.

За станом на 01.01.2012 р. кількість учасників СЕП становила 694 установи, з них 175 банків України, 453 філій банків України, 28 органів Державної казначейської служби України, 37 установ Національного банку України та Приватне акціонерне товариство «Всеукраїнський депозитарій цінних паперів».

Таблиця 18. Завантаженість СЕП за режимами функціонування

Режим функціонування СЕП	Кількість початкових платежів та електронних розрахункових повідомлень				Сума початкових платежів			
	2011 рік, млн. шт.	Зміна до попереднього року		Довідково: 2010 рік	2011 рік, млрд. грн.	Зміна до попереднього року		Довідково: 2010 рік
		млн. шт.	%			млрд. грн.	%	
Файловий	332.5	-4.2	-1.2	336.7	8 951.3	1 839.4	25.9	7 111.9
Реального часу	0.4	0.1	33.3	0.3	1 368.3	571.5	71.7	796.8
Усього	332.9¹	-4.1	-1.2	337.0²	10 319.6	2 410.9	30.5	7 908.7

¹ У тому числі 2.5 млн. шт. електронних розрахункових повідомлень.

² У тому числі 1.8 млн. шт. електронних розрахункових повідомлень.

Упродовж 2011 року СЕП було оброблено 332.9 млн. початкових платежів та електронних розрахункових повідомлень на загальну суму 10 319.6 млрд. грн., що на 1.2% менше за кількістю та на 30.5% більше за сумою, ніж у попередньому році.

У 2011 році обсяг трансакцій за початковими платежами, виконаними банками, становив 92.2%, Державною казначейською службою України – 7.7%, Національним банком України – 0.1% від загального обсягу таких трансакцій, здійснених у СЕП.

Середньоденний залишок коштів за рахунками учасників СЕП за 2011 рік становив 24.2 млрд. грн., а середньоденна сума початкових платежів – 41 млрд. грн. У середньому за день оброблялося 1.3 млн. документів. Коефіцієнт обігу коштів за рахунками учасників СЕП (розраховується як співвідношення середньодобової суми початкових платежів, здійснених учасниками СЕП, і середньодобового залишку коштів на рахунках учасників СЕП) за рік становив 1.7 (порівняно з 1.2 у 2010 році).

Дії Національного банку України з розвитку Національної системи масових електронних платежів (далі – НСМЕП)

Протягом 2011 року Національним банком України проводилися роботи щодо розвитку функціонального, технологічного та технічного забезпечення НСМЕП. У звітному році розроблено та запроваджено вдосконалену технологію забезпечення сучасного рівня інформаційної безпеки НСМЕП. Було розширено перелік операцій, що виконувалися за допомогою НСМЕП:

- розширено перелік послуг, які надавалися за допомогою Інтернет-платежів;
- здійснено пілотний проект по впровадженню мобільних платежів;
- забезпечено можливість впровадження в банках – членах НСМЕП кредитування «овердрафт» для фізичних осіб – користувачів національних платіжних карток.

Для забезпечення безперебійного функціонування компонентів апаратно-програмного комплексу НСМЕП вдосконалено програмно-апаратне забезпечення для процесингових центрів та модулі безпеки для членів та учасників НСМЕП.

У 2011 році підтримувались умови для роботи банків у НСМЕП за різними моделями (емітент з делегуванням інформаційних повноважень, еквайр з делегуванням інформаційних повноважень тощо), вдосконалено систему реплікації баз даних Головного процесингового центру, доопрацьовано схеми розсилки інформаційних даних від процесингових центрів до членів і учасників НСМЕП. Протягом року здійснювався супровід договорів з банківським процесинговим центром та членами НСМЕП, які ним обслуговувалися, з розробниками термінального обладнання, виробниками карток.

Протягом 2011 року Національним банком проводились роботи із розроблення та впровадження загальнодержавних супутніх проектів, що використовували технології та програмно-технічні засоби НСМЕП.

У рамках співпраці з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб розроблено образ ідентифікаційної картки та технологію для здійснення операцій з виплати відшкодувань, що належать клієнтам банків, які проходять процедуру ліквідації. Впровадження даної технології дозволить в майбутньому значно прискорити початок виплат, відмовитись від тендерів з вибору довірених банків та спростити процедуру отримання відшкодувань для вкладників.

На виконання статті 12 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» Національним банком України було розроблено та передано на погодження до Державної податкової служби України проект «Технологія зберігання і збору даних реєстраторів розрахункових операцій для Державної податкової служби України».

Регулювання платіжних систем

У 2011 році тривала робота над удосконаленням порядку виконання міжбанківського переказу коштів через кореспондентські рахунки банків-резидентів у національній валюті України. Підготовлено та запроваджено зміни до Інструкції про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті, якими впорядковано формування міжбанківського електронного розрахункового документа в СЕП та визначено технологію зупинення видаткових операцій банку за його кореспондентським рахунком у випадках, передбачених законодавством України.

Національним банком України у звітному році було розпочато роботу над проектом змін до Положення про діяльність в Україні внутрішньодержавних і міжнародних платіжних систем з метою приведення окремих норм цього Положення у відповідність до законодавства України, міжнародних стандартів у сфері запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансового тероризму, а також удосконалення порядку узгодження з Національним банком України правил платіжних систем та реєстрації Національним банком України договорів про членство/участь у міжнародних платіжних системах.

7.2. НАГЛЯД (ОВЕРСАЙТ) ЗА ПЛАТІЖНИМИ СИСТЕМАМИ ТА СИСТЕМАМИ РОЗРАХУНКІВ

З метою забезпечення надійного та ефективного функціонування платіжних систем та на виконання Концепції запровадження нагляду (оверсайта) за платіжними системами в Україні (затверджена Постановою Правління Національного банку України від 15.09.2009 р. № 426) Національним банком України у 2011 році розроблено проект Положення «Про порядок здійснення Національним банком нагляду (оверсайта) за платіжними системами». В документі були враховані рекомендації міжнародних фінансових організацій щодо оверсайта платіжних систем, зокрема Європейського центрального банку та Банку міжнародних розрахунків, а також досвід центральних банків Європейського Союзу та країн СНД. Було визначено об'єкти нагляду (оверсайта), критерії важливості та категорії платіжних систем, діяльність Національного банку на кожному етапі нагляду (оверсайта) за платіжними системами. Серед завдань оверсайта визначено підвищення надійності та ефективності платіжних систем (державних і приватних), виявлення та попередження проявів ризиків у платіжних системах з метою уникнення їхнього негативного впливу на функціонування фінансових ринків країни, захист інтересів користувачів та підтримку довіри до платіжних систем з метою поширення безготівкових розрахунків.

Для врегулювання питань нагляду (оверсайта) за платіжними системами на рівні законів України та закріплення за ним відповідних повноважень Національний банк України в 2011 році підготував пропозиції щодо внесення змін до Закону України

«Про Національний банк України», Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» та Кодексу України про адміністративні правопорушення з урахуванням рекомендацій та стандартів, що розроблені міжнародними фінансовими організаціями.

7.3. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Упродовж 2011 року Національний банк України продовжував роботу з удосконалення банківського законодавства та нормативної бази, що спрямована на підвищення ефективності функціонування банківської системи України.

У порядку законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України Національним банком України було подано 4 законопроекти:

– «Про внесення змін до Закону України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування» – прийнято 13.01.2011 р.;

– «Про внесення змін до статті 75 Закону України «Про банки і банківську діяльність» (щодо строку повноважень тимчасової адміністрації)» – прийнято 04.02.2011 р.;

– «Про внесення змін до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 20.05.2010 р. № 2275-VI (щодо резервування в іноземній валюті) – проект опрацьовується в Комітеті з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики;

– «Про внесення змін до статті 7 Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» (щодо розширення сфери використання валюти України) – прийнято 20.12.2011 р.

Крім того, законопроектна робота Національного банку України в 2011 році здійснювалася в напрямку подання законодавчих пропозицій на розгляд Верховної Ради України через інших суб'єктів права законодавчої ініціативи.

Відповідні пропозиції покладені в основу таких законів:

– «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання відносин між кредиторами та споживачами фінансових послуг» – прийнято 22.09.2011 р.;

– «Про внесення змін до Податкового кодексу України» (щодо оподаткування операцій з дорогоцінними металами за участю Національного Банку України) – прийнято 22.12.2011 р.;

– «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань діяльності Національного банку України» (зокрема стосовно поповнення та використання золотовалютних резервів держави, впорядкування діяльності Банкнотно-монетного двору, Фабрики банкнотного паперу та Державної скарбниці України) – прийнято 09.02.2012 р.;

– «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» – прийнято 23.02.2012 р.

Також у 2011 році Національним банком опрацьовано та надано пропозиції до 110 законопроектів, розроблених народними депутатами, Кабінетом Міністрів України та іншими державними органами. Це, зокрема, проекти Законів України:

- «Про фонди банківського управління»;
- «Про валютне регулювання та валютний контроль в Україні»;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав споживачів фінансових послуг»;
- «Про внесення змін до деяких законів України з питань державних гарантій відновлення заощаджень громадян»;
- «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств оборонно-промислового комплексу»;
- «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;
- «Про державне стратегічне планування»;
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження електронних грошей та запобігання створенню фінансових пірамід»;
- «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України (щодо вдосконалення деяких норм Податкового кодексу України)» (стосовно усунення законодавчої невідповідності в частині визначення прав та обов'язків суб'єктів господарювання – платників податків та органів контролю);
- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань державних закупівель»;
- «Про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013–2014 роки».

Регуляторна діяльність Національного банку України у звітному році здійснювалася відповідно до Плану підготовки проектів регуляторних актів Національного банку України на 2011 рік. Було розроблено 9 нормативно-правових актів, які мають ознаки регуляторного акту.

Крім того, у 2011 році прийнято 136 постанов Правління Національного банку, якими затверджено нормативно-правові акти Національного банку України (інструкції, правила, положення та зміни до них), з них 58 зареєстровано в Міністерстві юстиції України.

У 2011 році продовжувалося забезпечення претензійно-позовної роботи. Зокрема, Національним банком України, його територіальними управліннями та структурними одиницями було направлено до суду 81 позов на загальну суму 732.4 млн. грн., з них відмовлено за трьома позовами на суму 0.5 млн. грн., інші вирішено на користь Національного банку України або знаходяться на розгляді.

До Національного банку України, його територіальних управлінь і структурних одиниць у 2011 році пред'явлено 162 позови на загальну суму 42.1 млн. грн., з них задоволено 4 позови на суму 0.04 млн. грн., інші вирішено на користь Національного банку України або знаходяться на розгляді.

Національний банк України залучався суддями у 526 справах як третя сторона, основну частку яких становили позови клієнтів банків до суду про визнання недійсними кредитних договорів в іноземній валюті, повернення вкладів, визначення недійсними кредитних договорів та договорів забезпечення. У 2011 році було порушено 14 судових справ за позовами прокурорів у інтересах держави та Національного банку України.

Національним банком України пред'явлено 48 претензій, з них задоволено – 45, відмовлено – 3.

До Національного банку пред'явлено 1 претензію на суму 972 грн., яку було відхилено.

7.4. ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ВИКОРИСТАННЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, АБО ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ

Представник Національного банку України у складі делегації України взяв участь у 3 засіданнях FATF⁷ та 3 Пленарних засіданнях Комітету експертів Ради Європи із взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів (MONEYVAL). За результатами здійснених заходів вдалося досягти позитивної динаміки у вирішенні відповідних питань, зокрема щодо виключення України з оприлюдненого FATF переліку юрисдикцій, які мають стратегічні недоліки у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Відповідне рішення було прийнято FATF 27 жовтня 2011 року.

Упродовж звітнього року Національним банком України виконано всі заходи, передбачені спільним з Урядом Планом заходів на 2011 рік із запобігання та протидії легалізації кримінальних доходів.

У рамках імплементації вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» Національним банком України впродовж 2011 року розроблено та прийнято 4 відповідні нормативно-правові акти:

– постанову Правління Національного банку України від 31.01.2011 р. № 22, якою внесено зміни до Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 14.05.2003 р. № 189;

– постанову Правління Національного банку України від 15.06.2011 р. № 192, якою затверджено Положення про застосування Національним банком України санкцій за порушення законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

– постанову Правління Національного банку України від 20.06.2011 р. № 197, якою затверджено Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму (далі – Постанова № 197);

– постанову Правління Національного банку України від 25.05.2011 р. № 164, якою внесено зміни до Складу реквізитів та структури файлів інформаційного обміну між спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань фінансового моніторингу та банками (філіями), затверджених постановою Правління Національного банку України від 04.06.2003 р. № 233.

Для належного методологічного забезпечення діяльності суб'єктів

⁷Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (FATF).

первинного фінансового моніторингу та попередження порушень вимог відповідного законодавства Національним банком України надавалися роз'яснення з питань здійснення фінансового моніторингу, організовувалися освітні заходи, а також приймалася участь у відповідних заходах.

Для забезпечення належного нагляду за дотриманням банками законодавства з питань запобігання легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму на щорічній основі з урахуванням оцінки ризиків у вказаній сфері протягом 2011 року фахівцями Національного банку України було проведено 206 виїзних перевірок банківських установ (194 планових та 12 позапланових) щодо дотримання ними вимог відповідного законодавства. За результатами виявлених порушень були застосовані адекватні заходи впливу/ санкції.

Крім того у звітному році згідно з Постановою № 197 запроваджено проведення безвиїзного нагляду з питань фінансового моніторингу. Вказане нововведення забезпечило підвищення оперативності та гнучкості у прийнятті відповідних рішень. Такий інструмент дозволив скоротити часовий проміжок між виявленням порушень банківськими установами законодавства у відповідній сфері та реагуванням з боку регулятора.

Упродовж 2011 року банки України на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації кримінальних доходів та фінансування тероризму забезпечили надання до Спеціально уповноваженого органу більше 1.0 млн. повідомлень про фінансові операції, які стали об'єктом фінансового моніторингу.

7.5. УДОСКОНАЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Національний банк України упродовж 2011 року працював над подальшим удосконаленням методологічних засад бухгалтерського обліку і фінансової звітності з метою надання користувачам повної, зрозумілої, достовірної та неупередженої інформації про фінансовий стан, фінансові результати діяльності та грошові потоки, процедури управління ризиками і капіталом Національного банку України та банків України для прийняття відповідних рішень користувачами фінансової звітності.

Реалізація завдань спрямовувалась на вдосконалення вимог щодо розкриття інформації у фінансовій звітності та врегулювання бухгалтерського обліку банківських операцій відповідно до вимог законодавства України і запроваджених змін до Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ); а також на гармонізацію методологічних засад бухгалтерського обліку з основними положеннями законодавства Європейського Союзу.

Із метою вдосконалення вимог щодо розкриття інформації у фінансовій звітності затверджено новий порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України, відповідно до якого банки зобов'язані, починаючи з 1 січня 2012 року, складати фінансову звітність у повній відповідності до МСФЗ. Для цього розроблено методичні рекомендації щодо розрахунку ефективної ставки відсотка за фінансовими інструментами в банках України.

У рамках врегулювання діючих процедур бухгалтерського обліку банківських операцій із фінансовими інструментами було розроблено проекти змін до нормативно-правових актів щодо вдосконалення бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України.

Для подальшого реформування бухгалтерського обліку, забезпечення виконання завдань Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», а також чинного законодавства спільно з Міністерством фінансів України підготовлено Меморандум про взаємодію, співробітництво та координацію дій щодо запровадження в Україні Міжнародних стандартів фінансової звітності та розроблено заходи щодо їхнього застосування.

Спільно з органами державної влади взято участь в опрацюванні проектів законів «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо запровадження МСФЗ в Україні, а також Податкового кодексу України в частині вдосконалення окремих норм щодо оподаткування банківських операцій податком на прибуток та податком на додану вартість.

7.6. СТАТИСТИЧНЕ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Національним банком протягом 2011 року забезпечувалося проведення економічної роботи, спрямованої на виконання функцій відповідно до Закону України «Про Національний банк України», за напрямками:

- складання грошово-кредитної та фінансової статистики (балансових звітів за секторами економіки та оглядів фінансових корпорацій);
- удосконалення статистичної звітності, що подається до Національного банку;
- підготовка інформації щодо грошових агрегатів, кредитів, депозитів та цінних паперів депозитних корпорацій;
- підготовка інформації щодо процентних ставок депозитних корпорацій за новими кредитами та депозитами;
- підготовка інформації про небанківські фінансові установи (страхові компанії та недержавні пенсійні фонди);
- складання статистики індикаторів фінансової стійкості;
- підготовка статистичних випусків та презентаційних матеріалів щодо стану й тенденцій розвитку економіки та банківської системи;
- поширення інформації в офіційних виданнях Національного банку на сторінках Офіційного інтернет-представництва Національного банку України.

У 2011 році здійснювалося методологічне забезпечення, розвиток, складання та поширення зведених даних з грошово-кредитної та фінансової статистики, статистики індикаторів фінансової стійкості відповідно до міжнародних стандартів статистики та кращої практики центральних банків країн світу.

Упродовж звітнього року Національним банком забезпечувалося дотримання Спеціального стандарту поширення даних Міжнародного валютного фонду в частині

підготовки і поширення даних та метаданих за показниками фінансового і зовнішнього секторів економіки, а саме щодо оглядів депозитних корпорацій та центрального банку, процентних ставок Національного банку України та банків, міжнародних резервів та ліквідності в іноземній валюті, платіжного балансу, міжнародної інвестиційної позиції, валового зовнішнього боргу, курсів обміну валют.

Щомісяця забезпечувалося складання балансових звітів за секторами економіки та оглядів Національного банку та інших депозитних корпорацій, а також надання Міжнародному валютному фонду статистичної звітності з грошово-кредитної статистики для включення показників до статистичного збірника «Міжнародна фінансова статистика» та Річного звіту Міжнародного валютного фонду. Було запроваджено складання квартальних балансових звітів за секторами економіки та оглядів інших фінансових корпорацій (страхових компаній та недержавних пенсійних фондів) за даними адміністративної та фінансової звітності страхових компаній та недержавних пенсійних фондів.

Протягом 2011 року проводилися роботи з оптимізації статистичної звітності, яка подається до Національного банку України, з метою забезпечення складання грошово-кредитної статистики відповідно до міжнародних стандартів.

З цією метою два рази на рік Національний банк вносив зміни до Правил організації статистичної звітності, яка подається до Національного банку України, затверджених постановою Правління Національного банку України від 19.03.2003 р. № 124. При підготовці змін приділялася особлива увага наявності обґрунтування внесення змін та регулюванню навантаження на постачальників статистичної інформації. З цією метою було запроваджено нові підходи до організації процедур підготовки та обговорення змін у формах статистичної звітності, розроблено і затверджено вимоги стосовно їхнього обґрунтування. До обговорення проекту зміни до Правил організації статистичної звітності, яка подається до Національного банку України, було залучено асоціації банків і банки, запроваджено регулярні наради за участю представників асоціацій банків, банків, департаментів – розробників форм статистичної звітності Національного банку. У I та II півріччі 2011 року було внесено зміни у 56 та 33 форми статистичної звітності відповідно. Протягом звітного року було виключено 6 та введено 2 нові форми статистичної звітності.

Започатковано подання банками статистичної звітності про процентні ставки за непогашеними сумами кредитів та депозитів відповідно до міжнародних стандартів та практичного досвіду центральних банків країн ЄС. Також розпочато роботи щодо отримання інформації про емісію цінних паперів, складання інших даних про цінні папери відповідно до міжнародних статистичних стандартів та з урахуванням діючої практики центральних банків зарубіжних країн.

Протягом 2011 року здійснювалася робота зі складання квартальних фінансових рахунків. Відпрацьовано методичні підходи щодо складання квартальних фінансових рахунків відповідно до міжнародного стандарту Системи національних рахунків 2008 року та здійснено експериментальні розрахунки по кварталах 2009 – 2011 років. Зокрема, проведено розробки балансів та потоків фінансових активів та зобов'язань в розрізі їхніх видів за інституційними секторами економіки для забезпечення комплексного, узгодженого аналізу фінансово-економічних процесів.

Упродовж 2011 року здійснювалося своєчасне поширення статистичних даних в

електронному форматі з метою забезпечення оперативного надання користувачам актуальної інформації у доступній та зручній формі відповідно до загальноприйнятої практики в Європейській системі центральних банків.

На сторінках Офіційного інтернет-представництва Національного банку України розмішувалися Статистичний бюлетень (електронне видання), додаток до Статистичного бюлетеня, статистичні випуски «Грошові агрегати», «Огляд депозитних корпорацій України», «Формування та розміщення фінансових ресурсів депозитних корпорацій», «Кредити та депозити за секторами економіки», «Кредити та депозити нефінансових корпорацій», «Кредити та депозити домашніх господарств», «Нові кредити, надані домашнім господарствам та нефінансовим корпораціям», «Нові депозити домашніх господарств та нефінансових корпорацій», «Процентні ставки», «Процентні ставки за строками», «Цінні папери, крім акцій», інша інформація щодо фінансового сектору і фінансових ринків. Було розширено перелік показників додатка до Статистичного бюлетеня (електронного видання) показниками щодо кредитів, депозитів та процентних ставок за ними у регіональному розрізі. Готується та поширюється на постійній основі щоквартальний статистичний випуск «Огляд страхових корпорацій та недержавних пенсійних фондів».

Продовжувалося складання та поширення на сторінках Офіційного інтернет-представництва Національного банку України і в аналітично-статистичному виданні «Бюлетень Національного банку України» щоквартальної статистичної інформації щодо індикаторів фінансової стійкості депозитних корпорацій проекту за методологією Міжнародного валютного фонду. Інформація щодо індикаторів фінансової стійкості надавалася Міжнародному валютному фонду для опублікування на веб-сторінці Міжнародного валютного фонду в Інтернеті.

Протягом року здійснювався інформаційний обмін із Державною службою статистики України, Національною комісією, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Міністерством фінансів України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, іншими органами державного управління, центральними банками зарубіжних країн для виконання завдань Національного банку.

З метою якомога більш повного задоволення потреб Національного банку і банківської системи України в галузі інформаційних технологій Національний банк постійно розвиває наявні та створює нові інформаційні системи на підставі аналізу функціональних потреб Національного банку в автоматизації його діяльності, потреб економіки України в розширенні спектра банківських послуг, накопиченого досвіду розроблення й експлуатації інформаційних систем, урахування світового досвіду.

7.7. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Співробітництво Національного банку України з центральними банками та банківськими установами інших країн

Одним із напрямів міжнародної діяльності Національного банку України у 2011 році було двостороннє співробітництво, зокрема організація та координація роботи з питань розвитку міжнародних відносин у банківській сфері з центральними банками інших держав, іноземними установами та організаціями, а також

забезпечення взаємодії із відповідними структурними підрозділами органів законодавчої та виконавчої влади, установами та організаціями України, посольствами України за кордоном та дипломатичними установами іноземних держав в Україні.

З метою посилення зацікавленості різних країн у стратегічній диверсифікації інвестиційних капіталів України упродовж 2011 року Національний банк України здійснював свою діяльність під гаслом «Презентування світовій спільноті нових ініціатив та інструментів Національного банку України». Було здійснено ряд візитів керівництва Національного банку України до центральних банків провідних країн Європи та Азіатського регіону. За підсумками року Національний банк України взяв участь у понад 300 заходах, які проводилися міжнародними фінансовими установами та організаціями.

Протягом року відбувалися візити до Національного банку України керівництва та фахівців центральних банків інших країн, іноземних дипломатичних установ, банків та їхніх представництв, фінансових організацій, рейтингових агенцій тощо. За рік було проведено понад 400 таких зустрічей, під час проведення яких сторонами обговорювалися питання щодо поточної економічної ситуації в Україні, розвитку банківської системи, започаткування нових проектів та вирішення актуальних питань банківської сфери.

Також керівництво та фахівці Національного банку України брали участь у роботі спільних двосторонніх міжурядових комісій, засіданнях і переговорах з підписання міжвідомчих міжнародних угод з питань сприяння та захисту інвестицій, зони вільної торгівлі, зокрема, між Україною та Республікою Сінгапур, Канадою, Ісландією, Ірландією, Республікою Кіпр, Японією, Сербією тощо. У звітному році Національним банком України укладено угоди про співробітництво з Банком В'єтнаму та Центральним банком Лівану.

У рамках українсько-німецького співробітництва в листопаді 2011 року відбулося тринадцяте засідання робочої групи «Банки» німецько-української Групи високого рівня з питань економічного співробітництва.

Співробітництво Національного банку України з Міжнародними фінансовими та іншими організаціями

Співробітництво з Міжнародним валютним фондом

Відповідно до Указу Президента України від 19.12.2005 р. № 1809/2005 «Про забезпечення представництва України в радах керуючих Міжнародного валютного фонду та Світового банку» Голова Національного банку України за посадою є Керуючим від України у Раді керуючих Міжнародного валютного фонду (далі – МВФ) – найвищому органі організації.

У 2011 році забезпечено участь представників Національного банку України у складі делегацій України у Весняних (16–17 квітня, м. Вашингтон) та Щорічних (23–25 вересня, м. Вашингтон) зборах МВФ та Світового банку, а також у засіданні Групи держав – членів МВФ на чолі з Нідерландами та Україною (27–29 травня, м. Лімасол, Кіпр). Під час зустрічей обговорювалися поточні питання розвитку та діяльності організації, а також нагальні питання розвитку світової економічної та фінансової системи, спільні дії задля уникнення кризових явищ в деяких, зокрема європейських, країнах.

На виконання функції Керуючого від України протягом 2011 року Голова Національного банку України взяв участь у голосуваннях за ряд резолюцій Ради керуючих МВФ, які проходило дистанційно.

У рамках двостороннього співробітництва з МВФ одним з основних напрямів співпраці залишалася реалізація кредитної програми «Стенд-бай» (далі – Програма). З метою завершення другого перегляду виконання Програми упродовж 2011 року Україну двічі відвідала місія Європейського департаменту МВФ – у лютому та у жовтні – листопаді.

За підсумками зустрічей між сторонами було досягнуто прогресу в обговоренні заходів економічної політики (відповідно до офіційного повідомлення МВФ). Водночас місія вирішила взяти паузу для здійснення додаткової роботи з опрацювання технічних питань. На сьогодні сторони продовжують активний діалог щодо проблемних питань на експертному рівні задля досягнення компромісу та відновлення фінансування у рамках Програми.

Разом з тим у 2011 році продовжувалась успішна реалізація спільного з МВФ проекту «Розбудова інституційної спроможності», який фінансувався Канадською агенцією з міжнародного розвитку. Упродовж року сторони здійснювали технічне співробітництво за такими напрямками: регулювання ринку деривативів, бухгалтерський облік, фінансова стабільність, огляд бізнес-середовища та регіональний економічний аналіз, комунікативна політика.

Співробітництво зі Світовим банком

У рамках співробітництва Національного банку України зі Світовим банком у 2011 році продовжувалася робота з підготовки та впровадження спільних проектів у рамках Стратегії партнерства Світового банку з Україною на період 2008–2011 років. У рамках системного проекту Світового банку «Друга позиція на реабілітацію фінансового сектору» Національним банком України забезпечувалося виконання заходів, передбачених Матрицею стратегічних та інституційних реформ, необхідних для завершення підготовки даного Проекту.

Національний банк України брав участь у переговорах офіційних делегацій України та Світового банку щодо спільних проектів «Додаткове фінансування для Другого проекту розвитку експерту» та «Проекту з енергоефективності», за результатами яких Радою Директорів Світового банку було прийнято рішення про виділення позик на фінансування вказаних проектів. У 2011 році Національний банк України брав участь в опрацюванні проекту Стратегії партнерства між Україною та Світовим банком на 2012 – 2016 роки, у рамках підготовки якого в листопаді 2011 року відбулася зустріч керівництва Національного банку України з представниками Світового банку з метою обговорення проекту Стратегії Світового банку в частині розвитку фінансового сектору України.

Упродовж 2011 року Група управління проектами міжнародних кредитних ліній при Національному банку України продовжувала агентське обслуговування Національним банком кредитних ліній, наданих Світовим банком Міністерству фінансів України в рамках проекту «Структурна перебудова вугільної галузі» на підтримку мікро-, малих та середніх підприємств у регіонах закриття вугільних шахт, та на підтримку місцевих органів виконавчої влади, які перебрали на свій баланс об'єкти соціальної інфраструктури в цих регіонах.

Продовжувалось успішне впровадження проекту «Друга програма реформування фінансового сектору України» (грант Уряду Нідерландів), основними завданнями якого були подальший розвиток банківського нагляду та зменшення вразливості фінансового сектору.

Співробітництво з Європейським банком реконструкції та розвитку (далі – ЄБРР)

Одним із напрямів співробітництва Національного банку України з ЄБРР у 2011 році було зміцнення фінансового сектору України шляхом розвитку місцевих ринків капіталу та ринків місцевих валют. У відповідь на пропозицію ЄБРР Національний банк України взяв участь у роботі оцінювальної місії спільної Ініціативи ЄБРР, Світового банку та МВФ з розвитку ринків національних валют та місцевих ринків капіталу (далі – Ініціатива), за результатами роботи якої було підготовлено Звіт щодо оцінки першочергових потреб.

Національний банк України брав участь у Щорічних зборах Ради керуючих ЄБРР (20–21 травня 2011 року, м. Астана, Казахстан), під час проведення яких забезпечено участь у спільній Конференції ЄБРР, Великої двадцятки та Комітету перегляду Бреттон-Вудської системи на тему «Розбудова ринків фінансування у місцевій валюті місцевих ринків капіталу», а також у зустрічах з керівництвом ЄБРР.

У квітні 2011 року Радою Директорів ЄБРР було ухвалено Стратегію діяльності ЄБРР в Україні на 2011 – 2014 роки, до підготовки та опрацювання якої був залучений Національний банк України.

Національним банком України підтримано рішення щодо додаткової підписки Україною на акції ЄБРР і погоджено проект Закону України «Про ратифікацію Інструменту підписки на акції до вимоги Європейського банку реконструкції та розвитку» (прийнятий Верховною Радою України 09.12.2011 р. № 4096-VI).

Співробітництво з Чорноморським банком торгівлі та розвитку (далі – ЧБТР)

Протягом звітного періоду у рамках взаємодії з ЧБТР Національним банком України взято участь в опрацюванні проекту Стратегії ЧБТР для України на 2011 – 2014 роки, в якій визначено основні напрями співробітництва з ЧБТР та пріоритети у фінансуванні проектів на вказаний період.

У зв'язку із вивченням ЧБТР питання доцільності переведення його капіталу з СПЗ в євро та прийняття євро як єдиної валюти для банківських розрахунків і внутрішньої звітності ЧБТР Національним банком України розглянуто запропонований Радою Директорів ЧБТР документ «Вибір нової функціональної валюти та валюти звітності» та погоджено один з трьох сценаріїв переходу до обліку капіталу ЧБТР та розрахунків у євро. Під час 13-го щорічного засідання Правлінням ЧБТР було прийнято Резолюцію № 131, відповідно до якої було внесено поправки до Угоди про заснування ЧБТР (далі – Поправки), які затверджують євро єдиною одиницею обліку банківських розрахунків і внутрішньої звітності ЧБТР.

З метою прийняття вказаних поправок Національний банк України у 2011 році залучався до підготовки проекту Закону України «Про прийняття Поправок до Угоди про заснування Чорноморського банку торгівлі та розвитку» (прийнятий Верховною Радою України 23.12.2011 р. № 4290-VI).

Співробітництво з Міждержавним банком

Протягом року продовжено співпрацю з Міждержавним банком у напрямі

узгодження спільної позиції щодо подальших перспектив розвитку Міждержавного банку. Так, для визначення позиції України щодо подальших дій стосовно участі в Міждержавному банку Національним банком України взято участь у підготовці пропозицій до проектів Концепції реорганізації Міждержавного банку та Програми його модернізації.

Також у 2011 році Національним банком України було представлено інтереси України на 43-у засіданні Ради Міждержавного банку.

Заходи Національного банку України у сфері європейської інтеграції України

Відповідно до Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. № 2411–VI пріоритетним завданням зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС.

Ключовим питанням у відносинах між Україною та ЄС у 2011 році залишався переговорний процес щодо Угоди про асоціацію та створення поглибленої, всеохоплюючої зони вільної торгівлі як складової частини Угоди. Як і в попередні роки, Національний банк України був одним з ключових учасників переговорного процесу та брав активну участь в опрацюванні тексту Угоди. За результатами проведених у 2011 році раундів переговорів з ЄС вдалося узгодити основні положення з питань фінансових послуг секторальної частини Угоди, а також положення щодо торгівлі фінансовими послугами та руху капіталу і платежів частини Угоди про зону вільної торгівлі.

Також у 2011 році Національний банк України був залучений до переговорів з ЄС щодо залучення макрофінансової допомоги ЄС у розмірі 610 млн. євро та узгодження відповідних проектів Кредитної угоди та Меморандуму.

Протягом звітнього періоду Національним банком України успішно здійснювалося виконання пріоритетних завдань Порядку денного асоціації Україна – ЄС на 2011 – 2012 роки.

Задля поліпшення адміністративних спроможностей відповідно до міжнародно-визнаних стандартів Національним банком України спільно з його надійними партнерами – Дойче Бундесбанком та Національним банком Польщі у 2011 році успішно завершено проект ЄС Twinning «Посилення потенціалу Національного банку України через наближення до стандартів Європейського Союзу щодо діяльності центральних банків». Реалізація проекту Twinning сприяла удосконаленню системи операційного планування, посиленню комунікаційної політики Національного банку України та зміцненню міжнародного співробітництва, були розроблені пропозиції для впровадження нових механізмів і найкращих практик щодо монетарної політики, удосконалення валютно-курсової політики і руху капіталу, розвитку грошово-кредитної статистики та зміцнення платіжних систем. При цьому значна увага приділялась наближенню правової бази в цих сферах до законодавства ЄС у частині норм і стандартів банківської діяльності Європейського Союзу.

З метою підвищення ефективності та вдосконалення своєї роботи Національним банком України в 2011 році також впроваджувалися заходи щодо залучення зовнішньої допомоги Європейської Комісії у рамках інструменту інституційної розбудови TAIEH.

Національний банк України послідовно проводив гармонізацію банківського законодавства та здійснював необхідні заходи щодо приведення банківської системи України до норм та стандартів ЄС. У 2011 році з урахуванням законодавства ЄС і рекомендацій експертів ЄС було внесено зміни до банківського законодавства України та здійснювалася робота з вдосконалення нормативно-правової бази Національного банку з питань регулювання діяльності банків та приведення її у відповідність до стандартів та принципів ЄС.

Протягом звітного періоду Національним банком України значна увага також приділялась участі у спільних органах України та ЄС з питань співробітництва. Так, представники Національного банку України брали участь у Тринадцятому засіданні Комітету з питань співпраці між Україною та ЄС (26.10.2010 р., м. Київ) та Дванадцятим засіданні Підкомітету № 2 «Економічні та соціальні питання, фінанси та статистика» (17.11.2010 р., м. Київ), під час яких забезпечувався ефективний діалог зі стороною ЄС щодо визначених відповідно до порядку денного питань.

7.8. КОМУНІКАТИВНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

У реалізації комунікативної політики Національний банк дотримується принципів відкритості та прозорості. У 2011 році Національний банк систематично оприлюднював інформацію про здійснення регуляторної діяльності, надавав довідки на інформаційні запити відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації», проводив інші заходи. Це підвищувало рівень довіри до банківської системи, сприяло забезпеченню стабільного розвитку та посиленню економічного потенціалу держави.

Найбільш затребуваним інструментом поширення інформації про діяльність Національного банку було Офіційне інтернет-представництво Національного банку України, до інформаційних ресурсів якого протягом 2011 року звернулося понад 6 мільйонів користувачів. На сторінках Офіційного інтернет-представництва Національного банку України постійно розміщувалися статистичні дані, огляди грошово-кредитного та валютного ринків, макроекономічні показники, звітність Національного банку, результати незалежного аудиту Національного банку, дані банківського нагляду, інформація про діяльність платіжних систем, аналітичні та інформаційні матеріали тощо. Зокрема, протягом звітного року було розміщено понад 180 прес-релізів про важливі події, прийняті рішення, інформаційно-аналітичні матеріали тощо.

З метою підвищення поінформованості суспільства про діяльність Національного банку було запроваджено новий формат інформування громадськості – відеорелізи із заявами керівництва Національного банку та повідомлення про заходи, які проводить Національний банк. Так, протягом 2011 року було підготовлено 39 відеорелізів.

Для посилення спроможності структурних підрозділів Національного банку щодо співпраці з громадськістю та засобами масової інформації було створено Єдину електронну систему організації інформаційної роботи. З допомогою цієї системи підготовлено та оперативно надано Національним банком понад 450 відповідей на запити журналістів та громадськості.

Протягом 2011 року здійснювалися заходи, спрямовані на підвищення якості інформації з фінансово-економічних питань, які поширюють засоби масової інформації. Регулярно проводилися інформаційні дні для журналістів, організовувалися семінари для працівників регіональних засобів масової інформації в м. Одесі та м. Львові. Учасникам заходів надавалися роз'яснення про напрями діяльності та щодо структурних підрозділів Національного банку. Представники регіональних засобів масової інформації отримали коментарі та кваліфіковані відповіді на поставлені питання безпосередньо від фахівців Національного банку. Водночас Національний банк проводив прес-конференції, «круглі столи», брифінги з актуальних питань функціонування банківської системи України за участю представників Національного банку, засобів масової інформації, громадських організацій.

У 2011 році Національний банк проводив роз'яснювальну роботу щодо підвищення рівня фінансової грамотності населення, надавав підтримку реалізації освітніх програм для різних вікових груп. У рамках цієї роботи двічі на тиждень у приміщенні Музею грошей Національного банку України відбувалися безкоштовні екскурсії. Протягом звітнього року Музей грошей Національного банку України відвідало понад 1000 екскурсантів.

7.9. ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ

У 2011 році дослідження Національного банку України були спрямовані на подальше вдосконалення існуючої системи аналізу та прогнозування. В рамках квартальної прогнозної моделі було здійснено моделювання окремих компонент сукупного попиту (споживчого, інвестиційного тощо) та проведено їхню оцінку, удосконалено рівняння фінансового сектору, яке дозволяє враховувати вплив операцій Національного банку (в результаті проведення рефінансування, стерилізації, інтервенцій) на процентні ставки міжбанківського ринку та на обмінний курс.

З метою врахування впливу змін грошових агрегатів удосконалено ряд одновимірних моделей з використанням кількісної монетарної теорії (цінового розриву, розриву реальних грошей та інше).

У межах дослідження впливу фіскальної політики на споживчий попит та інфляцію здійснено оцінку фіскального імпульсу (розміру та впливу змін фіскальної політики).

7.10. НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Наукові дослідження Національного банку України у 2011 році були зорієнтовані на підтримку та наукове обґрунтування заходів грошово-кредитної політики, спрямованих на відновлення фінансового сектору України, підвищення його стійкості та конкурентоспроможності. Дослідницька діяльність проводилася за такими напрямками:

– оптимізація моделей оцінки фінансової стійкості банківської системи, проведення інвентаризації та актуалізації індикаторів фінансової стійкості, вдосконалення методики розрахунку композитного індексу фінансової стійкості та проведення макропруденційного стрес-тесту банківської системи;

– узагальнення підходів щодо створення в Україні санаційного та «перехідного» банків як інструментів роботи з неплатоспроможними банками та проблемними активами;

– висвітлення світового досвіду щодо вдосконалення механізмів формування ринку довгострокових ресурсів, розвитку нових фінансових інструментів та стимулювання кредитування економіки;

– обґрунтування рекомендацій щодо зниження рівня доларизації та розвитку строкового валютного ринку з метою хеджування валютних ризиків;

– розробка пропозицій щодо зменшення частки недіючих кредитів;

– обґрунтування системи заходів щодо запобігання достроковому зняттю депозитних вкладів та розробка пропозицій щодо диференціації внесків банків до фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

З метою наукового обґрунтування підвищення прозорості монетарної політики та посилення потенціалу Національного банку України для більш ефективного обслуговування суспільства проведено низку наукових досліджень стосовно:

– посилення ролі процентної політики в регулюванні грошово-кредитного ринку;

– обґрунтування пропозицій щодо посилення інституційної незалежності центрального банку, підвищення прозорості та ефективності грошово-кредитної політики;

– підвищення ефективності комунікаційної політики з метою відновлення довіри до банківської системи.

У звітному році для удосконалення системи регулювання та нагляду за фінансовим сектором, виявлення та зниження загроз для фінансової системи у цілому:

– проведено комплексне дослідження щодо вдосконалення управління ризиками фінансового сектору України у післякризовий період;

– підготовлено «Білу книгу» – документ політики щодо регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні на основі моделі «Twin Peaks»;

– розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування та регулювання діяльності фондів фінансування будівництва;

– обґрунтовано заходи щодо вдосконалення інституційної структури фінансового моніторингу в Україні.

Упродовж року Національним банком України за участі міжнародних фінансових організацій, зацікавлених міністерств, відомств, асоціацій проводилися наукові конференції, семінари, засідання «круглих столів» з обговорення проблемних питань наукових досліджень, пропозицій та практичних рекомендацій щодо напрямів розвитку фінансової системи. Зокрема у січні звітнього року за участі представників центральних банків Німеччини, Польщі та Румунії в рамках проекту ТАІЕХ проведено міжнародний семінар «Макропруденційний аналіз як компонента фінансової стабільності».

7.11. АУДИТ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Протягом 2011 року було здійснено 181 аудиторську перевірку (у минулому році – 138), зокрема: за напрямками банківської діяльності структурних підрозділів центрального апарату – 22 перевірки; територіальних управлінь – 142 (11 комплексних перевірок, 131 – з окремих питань діяльності); перевірено 17 структурних одиниць і підрозділів Національного банку України (5 – комплексних, 12 – тематичних перевірок), у тому числі перевірено господарську діяльність 8 підрозділів навчальних закладів Національного банку України.

Для забезпечення належного рівня захисту інформаційних ресурсів Національного банку України проведено 21 аудиторську перевірку з питань функціонування інформаційних систем і захисту інформації.

За результатами аудиторських перевірок керівниками перевірених підрозділів були здійснені відповідні заходи внутрішнього контролю. Особлива увага під час проведення аудиту приділялася найбільш ризиковим напрямкам банківської діяльності – питанням підтримки Національним банком України ліквідності банківської системи, процедурам проведення тендерів, фінансово-господарській діяльності структурних підрозділів, стану зберігання готівки, здійсненню інвестиційної діяльності.

Протягом року вживалися заходи щодо впровадження в промислову експлуатацію програмно-інформаційного комплексу «Система автоматизації внутрішнього аудиту Національного банку України», проведено навчання співробітників щодо застосування процедур складання документальних матеріалів аудиторських перевірок.

У 2011 році з метою підвищення кваліфікації працівників системи внутрішнього аудиту Національного банку України було проведено семінар «Основні засади організації аудиту: теорія та практика», в якому взяв участь та успішно склав тестування 61 працівник Департаменту аудиту.

7.12. БАНКОТНО-МОНЕТНЕ ВИРОБНИЦТВО

Діяльність Банкотно-монетного двору Національного банку України

Виробнича діяльність Банкотно-монетного двору Національного банку України у звітному році здійснювалася відповідно до встановлених завдань Національного банку України з виготовлення грошей та укладених договорів з іншими замовниками.

План виробництва та реалізації продукції на замовлення Національного банку України в кількісному вираженні виконано в повному обсязі.

У 2011 році фактична виручка від реалізації продукції (послуг) за замовленнями Національного банку України становила 619.4 млн. грн. при плановому показнику 625.5 млн. грн. Фактична виручка від реалізації продукції (послуг) за замовленнями інших установ і організацій дорівнювала 25.0 млн. грн. при плановому показнику 24.4 млн. грн.

Відповідно до затверджених постановою Правління Національного банку України від 01.07.2008 р. № 197 Заходів щодо заміни морально і фізично зношеного обладнання та впровадження новітніх технологій на Банкотно-монетному дворі Національного банку України та Інвестиційної програми Банкотно-монетного двору Національного банку України на 2008–2011 роки, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 06.08.2008 р. № 233, у 2011 році було введено в експлуатацію таке обладнання:

- система Хайрек («HIREC») фірми OeBS (Австрія), що забезпечує роботу друкарських машин Супер Орлов Інтагліо змивним розчином;
- система CToP («Computer To offset Plate») дозволяє створювати зображення безпосередньо на формному матеріалі й відмовитися від фотоматеріалів, які містять срібло, та процесу виготовлення фотомонтажів;
- дві автоматичні пакувальні машини GLORY WR500A;
- дільницю художнього литва елементів державних нагород зі срібла;
- гуртонакатний верстат та впроваджено технологію виготовлення заготовок якості «спеціальний анциркулейтед» із чорнових срібних заготовок.

Впроваджено технологію нанесення патини та локального золотого гальванічного покриття на монети зі срібла.

Діяльність Фабрики банкнотного паперу

У 2011 році Фабрика банкнотного паперу Національного банку України (далі – Фабрика) виготовила і відвантажила Банкнотно-монетному двору Національного банку України 1 189.6 тонни паперу, або 26.6 млн. аркушів. Замовлення Національного банку України виконане в повному обсязі та у визначені терміни. На договірних засадах було поставлено 318.6 тонни захищеного паперу на замовлення компанії Arjo Wiggins (Франція) та 192.4 тонни паперу для акцизних марок на замовлення Міністерства фінансів України.

У звітному році Фабрикою проведено значну роботу з розвитку виробничих потужностей та впровадження прогресивних технологій, зокрема:

- введено в експлуатацію другу чергу реконструкції технологічної лінії з виробництва паперу для банкнот, яка дозволила технічно переоснастити дільниці оброблення та контролю паперу. Після реконструкції Фабрика здатна виготовляти 3 100 тонн високозахищеного паперу на рік;
- з метою поліпшення якості та ефективності виробництва паперу в композиції паперової маси почали застосовувати виключно бавовняні волокна пачосів та бавовняну целюлозу з лінту;
- на стадії завершення знаходиться впровадження промислової технології для досягнення технічних показників якості паперу для банкнот, що збільшить термін перебування банкнот в обігу та забезпечить виготовлення паперу з антибактеріальним і протигрибковим ефектом;
- виготовлено та проведено комплексну перевірку дослідно-промислових партій двохшарового паперу із широкими захисними стрічками та чисельними специфічними важкопідроблюваними оптичними ефектами, які суттєво підвищують захисний потенціал паперу.

7.13. КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, НАВЧАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ

У 2011 році робота з персоналом Національного банку України була спрямована на підвищення ефективності та продуктивності роботи його працівників. Здійснено заходи для впровадження дієвих механізмів з удосконалення та оптимізації організаційної структури управління, укомплектування посад відповідним

професійно-кваліфікаційним складом, розвитку персоналу, підвищення його кваліфікації та компетентності.

За станом на 01.01.2012 р. чисельність персоналу Національного банку України становила 9 572 особи, з них 5 984 – державні службовці.

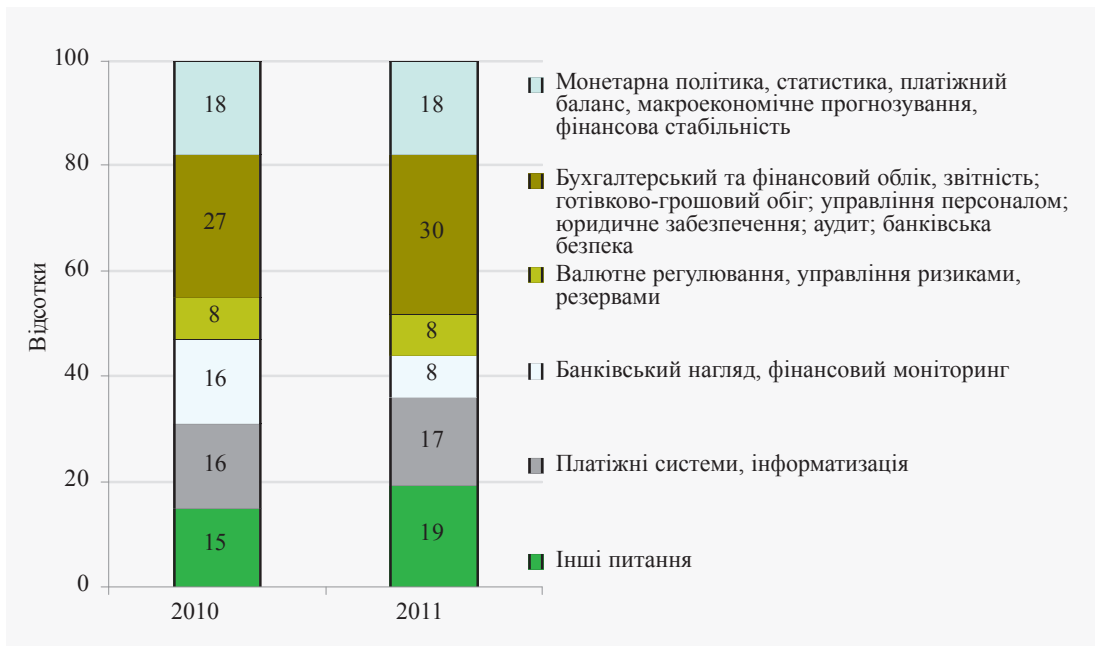
Таблиця 19. Розподіл чисельності державних службовців Національного банку України за категоріями посад, осіб				
Показники	За станом на 01.01.2012			Довідково: за станом на 01.01.2011 Усього
	Усього	Чоловіки	Жінки	
Облікова чисельність	5 984	2 348	3 636	5 980
Керівники	1 695	831	864	1 672
<i>з них:</i>				
1 категорія	5	4	1	5
2 категорія	101	74	27	112
3 категорія	583	241	342	556
4 категорія	988	494	494	981
5 категорія	18	18	0	18
Професіонали, фахівці, службовці	4 289	1 517	2 772	4 308
<i>з них:</i>				
2 категорія	6	4	2	5
3 категорія	506	149	357	467
4 категорія	434	138	296	431
5 категорія	3 343	1 226	2 117	3 405

Якісний склад персоналу системи Національного банку України у 2011 році характеризувався такими даними. Чисельність спеціалістів (керівників, професіоналів, фахівців) з повною вищою освітою становила 5 882 особи. Доктори і кандидати наук – 121 особа. Чисельність спеціалістів зі стажем роботи більше 5 років становила 86.0%, до 5 років – 14.0%. Середній вік працюючих по Національному банку України становив 42.9 року, по центральному апарату – 40.1 року. Чисельність працівників пенсійного віку становила 426 осіб.

У 2011 році 3 700 працівників системи Національного банку України (33.1% від загальної чисельності працюючих) підвищили свою кваліфікацію. Загалом було проведено 1 450 навчальних заходів (семінари, конференції, курси, «круглі столи», стажування тощо), з яких 240 – за кордоном. Із 11 024 слухачів, які взяли участь у цих навчальних заходах, 7 298 – працівники Національного банку України, решта – фахівці банківських та інших установ.

Основна увага в навчанні персоналу приділялася питанням діяльності як центрального банку, так і функціонування всієї банківської системи.

Графік 26. Структура тематики навчальних заходів у 2010–2011 роках в Україні та за кордоном

За станом на 01.01.2012 р. за всіма напрямками та спеціальностями у підвідомчих навчальних закладах Національного банку України навчалось 6 689 осіб, з них 4 710 – за денною і 1 979 – за заочною формами навчання.

У 2011 році у вищих навчальних закладах Національного банку України повну вищу освіту здобули 1 133 особи, у тому числі за денною формою навчання – 716 осіб, за заочною – 417 осіб.

Фонди Центру інформаційно-бібліотечного обслуговування Дирекції із забезпечення проведення навчання персоналу та організації інформаційно-бібліотечного обслуговування на кінець 2011 року нараховували 97 591 примірник видань, з них книг – 48 014. У бібліотеці зареєстровано 1 891 читач, кількість відвідувань за звітний рік – 10 108.

Голова

С. Арбузов

**КАЛЕНДАР ОСНОВНИХ
ПОДІЙ, ЯКІ ВІДБУЛИСЯ
В 2011 РОЦІ**

Лютий

- Внесено зміни до Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України в частині доповнення переліку основного забезпечення (постанова Правління Національного банку України від 15.02.2011 р. № 40).

Березень

- Передбачено, що банкноти зразка 2003 та наступних років випуску з підписом Голови Національного банку України С. Г. Арбузова вводяться в обіг протягом 2011 і 2012 років у межах планового випуску, а також визначено порядок підкріплення територіальних управлінь Національного банку України і банків зазначеними банкнотами (постанова Правління Національного банку України від 04.03.2011 р. № 55).

Квітень

- Внесено зміни до Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків у частині удосконалення підходів щодо порядку врахування вартості забезпечення за кредитами (постанови Правління Національного банку України від 13.04.2011 р. № 114, від 31.05.2011 р. № 170, від 28.12.2011 р. № 486).

Травень

- Із 20.05.2011 р. Національний банк України (постанова Правління Національного банку України від 13.04.2011 р. № 111) дозволив уповноваженим банкам:
  - здійснювати арбітражні операції з іншими банками на міжбанківському валютному ринку України;
  - здійснювати власні операції в межах встановлених лімітів відкритої валютної позиції без наявності зобов'язань;
  - до розрахунку відкритої валютної позиції банків включити позабалансові вимоги та зобов'язання;
  - із 30 травня 2011 року проводити між собою торгівлю іноземною валютою на умовах «своп».

Червень

- Виходячи з норм Податкового кодексу України, підготовлено та затверджено новий нормативно-правовий акт з питань спрощення процедури списання банками безнадійної заборгованості за кредитами за рахунок страхового резерву – Порядок відшкодування банками України безнадійної заборгованості за рахунок резерву (постанова Правління Національного банку України від 01.06.2011 р. № 172).

- Затверджено Інструкцію про ведення касових операцій банками в Україні (постанова Правління Національного банку України від 01.06.2011 р. № 174).
- Законом України від 02.06.2011 р. № 3463–VI «Про внесення змін до статті 2 Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» відмінено дію статті 2 в частині обов'язкового викупу Національним банком України ОВДП, випущених на рекапіталізацію банків. Упродовж 2011 року Національним банком України на вимогу статті 2 Закону України від 31.10.2008 р. № 639–VI «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» було здійснено викуп ОВДП на загальну суму 4 904.00 млн. грн.
- Запроваджено диференційовані нормативи формування банками обов'язкових резервів залежно від строку залучення коштів та виду валют, а саме:
  - за короткостроковими коштами і вкладками (депозитами) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 6;
  - за довгостроковими коштами і вкладками (депозитами) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 2;
  - за коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті на вимогу і кошти на поточних рахунках – 8;
  - за коштами, які залучені банками від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів в іноземній валюті, – 2;
  - за коштами, які залучені банками від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів в національній валюті, – 0.
 Ставку обов'язкового резервування за коштами в національній валюті було збережено на нульовому рівні. Зменшено розмір покриття обов'язкових резервів придбаними банками цільовими облігаціями внутрішніх державних позик України, випущених з метою залучення коштів для фінансування заходів, пов'язаних з підготовкою і проведенням чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні, з 100% до 50% їхньої номінальної вартості (постанова Правління Національного банку України від 16.06.2011 р. № 195 набрала чинності з 01.07.2011 р.).
- Із 29.06.2011 р. з метою забезпечення стабільності грошової одиниці України Національний банк України здійснив заходи, спрямовані на попередження різких курсових коливань гривні на міжбанківському валютному ринку, а саме: встановив для уповноважених банків ліміт загальної довгої відкритої валютної позиції банку – не більше 5% та ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції банку – не більше 10% (постанова Правління Національного банку України від 22.06.2011 р. № 205) та зобов'язав банки щоденно дотримуватися встановлених лімітів відкритих валютних позицій (постанова Правління Національного банку України від 22.06.2011 р. № 204).
- Внесено зміни до Положення про особливості реорганізації банку за рішенням власників у частині скасування необхідності отримання дозволу на придбання або збільшення істотної участі в банку, отримання письмового дозволу на здійснення операцій (постанова Правління Національного банку України від 23.06.2011 р. № 206).

- Внесено зміни до Спеціального порядку здійснення заходів щодо фінансового оздоровлення банків (постанова Правління Національного банку України від 30.06.2011 р. № 213).

Серпень

- На виконання постанови Правління Національного банку України від 01.08.2011 р. № 267 укладено угоду з Союзом європейських футбольних організацій про ліцензування продукції та організовано розробку і випуск в обіг серії із 11 пам'ятних монет, присвяченої Фінальному турніру чемпіонату Європи з футболу 2012 року.
- Припинено тимчасову адміністрацію у ПАТ «КБ «НАДРА» з 13.08.2011 р. (постанова Правління Національного банку України від 12.08.2011 р. № 280).
- Визначено порядок надання банкам і філіям іноземних банків генеральних ліцензій на здійснення валютних операцій (постанова Правління Національного банку України від 15.08.2011 р. № 281).

Вересень

- Врегульовано порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів та подання відомостей про структуру власності (постанова Правління Національного банку України від 08.09.2011 р. № 306).
- 15.09.2011 р. Правлінням Національного банку України прийнято постанову про припинення тимчасової адміністрації в ПАТ «Родовід Банк» та організацію роботи для забезпечення виконання ним функцій санаційного банку.
- Здійснено лібералізацію готівкового сектору валютного ринку з 23.09.2011 р., а саме збільшено суму продажу готівкової іноземної валюти одній особі через касу банку протягом одного дня в еквіваленті від 80 000 гривень до 150 000 гривень та запроваджено норму щодо проведення валютно-обмінних операцій через банківські автомати самообслуговування. Фізичним особам надано можливість здійснювати операції з продажу готівкової іноземної валюти за гривні через банкомати (постанова Правління Національного банку України від 11.08.2011 р. № 278).

Жовтень

- Внесено зміни до Положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок (постанова Правління Національного банку України від 13.10.2011 р. № 366).
- Із 04.10.2011 р. Міністерством фінансів України здійснено емісію облігацій внутрішніх державних позик України з індексованою вартістю після набуття чинності постанови Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 р. № 1011 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31.01.2001 р. № 80».

За результатами аукціонів із первинного розміщення ОВДП з індексованою вартістю до Державного бюджету України протягом 2011 року надійшло коштів у сумі 8 045.09 млн. грн.

Листопад

- Організовано випуск інвестиційних монет України (постанова Правління Національного банку України від 15.11.2011 р. № 405).
- Зменшено суму, що перераховується банками на окремий рахунок у Національному банку України зі 100% до 70% від суми обов'язкових резервів, сформованих за попередній звітний період резервування згідно із затвердженими нормативами на відповідний період. Встановлено обсяг щоденного зберігання на початок операційного дня коштів обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в Національному банку України в розмірі не менше, ніж 25% від суми обов'язкових резервів, сформованих за попередній звітний період резервування. Змінено норматив обов'язкового резервування для короткострокових коштів та вкладів (депозитів) юридичних та фізичних осіб в іноземній валюті з 6 до 7.5 (постанова Правління Національного банку України від 15.11.2011 р. № 407, набрала чинності з 30.11.2011 р.).

Грудень

- Із 16.12.2011 р. Міністерством фінансів України здійснено емісію облігацій внутрішніх державних позик України, номінованих в іноземній валюті (доларах США), після набуття чинності постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.2011 р. № 1280 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 31.01.2001 р. № 80».

За результатами аукціонів із первинного розміщення ОВДП, номінованих в іноземній валюті, до Державного бюджету України протягом 2011 року надійшло коштів у сумі 412.95 млн. дол. США.

- Підготовлено та затверджено Положення про порядок реєстрації, видачі ліцензії, регулювання діяльності санаційного банку та нагляду за ним (постанова Правління Національного банку України від 23.12.2011 р. № 471).
- Внесено зміни до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні (постанова Правління Національного банку України від 28.12.2011 р. № 479).
- Передбачено, що обігові пам'ятні монети «Фінальний турнір чемпіонату Європи з футболу 2012 р.» номіналом 1 гривня 2012 року карбування вводяться в обіг з 01.03.2012 р., а також визначено порядок підкріплення Операційного та територіальних управлінь Національного банку України і банків вищезазначеними обіговими пам'ятними монетами (постанова Правління Національного банку України від 30.12.2011 р. № 496).
- Організовано випуск інвестиційних монет України (постанови Правління Національного банку України від 25.12.2011 р. № 473; від 30.12.2011 р. № 502).

**КОНСОЛІДОВАНА
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ
УКРАЇНИ**

Зміст

Консолідований баланс	113
Консолідований звіт про фінансові результати	114
Консолідований звіт про сукупні доходи	115
Консолідований звіт про рух грошових коштів	116
Консолідований звіт про власний капітал	118
Примітки до консолідованої фінансової звітності	
1. Основна діяльність	119
2. Основи облікової політики та складання звітності	120
3. Основні оцінки та судження під час застосування принципів бухгалтерського обліку	134
4. Вплив економічної ситуації на фінансовий стан і результати діяльності Національного банку	136
5. Кошти та депозити в іноземній валюті	137
6. Цінні папери нерезидентів	138
7. Авуари в СПЗ	142
8. Цінні папери України	143
9. Кредити банкам та іншим позичальникам	146
10. Внутрішній державний борг	151
11. Внески в рахунок квоти МВФ	152
12. Основні засоби та нематеріальні активи	153
13. Інші активи	154
14. Кошти банків	156
15. Кошти державних та інших установ	157
16. Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	157
17. Зобов'язання перед МВФ	158
18. Інші зобов'язання	159
19. Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету України	159
20. Управління капіталом	160
21. Грошові кошти та їх еквіваленти	161
22. Процентні доходи та витрати	162
23. Комісійні доходи та витрати	162
24. Інші доходи	163
25. Витрати на утримання персоналу	163
26. Адміністративно-господарські та інші витрати	163
27. Чисте збільшення резервів	164
28. Управління фінансовими ризиками	164
29. Аналіз фінансових активів і зобов'язань у розрізі концентрації географічного ризику	168
30. Кредитний ризик	170
31. Валютний ризик	171
32. Процентний ризик	172
33. Ризик ліквідності	175
34. Позабалансові зобов'язання і похідні фінансові інструменти	177
35. Справедлива вартість фінансових активів та зобов'язань	178
36. Подання фінансових інструментів за категоріями оцінки	181
37. Операції з пов'язаними сторонами	182
38. Розкриття значних сум за статтями активів і зобов'язань	184

ЗВІТ НЕЗАЛЕЖНИХ АУДИТОРІВ

Членам Ради та Правління Національного банку України

Ми провели аудит консолідованої фінансової звітності Національного банку України (далі - «НБУ»), що включає консолідований баланс станом на 31 грудня 2011 року, консолідований звіт про фінансові результати, консолідований звіт про сукупні доходи, консолідований звіт про рух грошових коштів та консолідований звіт про власний капітал за рік, що закінчився зазначеною датою, опис важливих аспектів облікової політики та інші пояснювальні примітки. Консолідована фінансова звітність була підготовлена управлінським персоналом НБУ відповідно до облікової політики, викладеній у примітці 2 до цієї консолідованої фінансової звітності.

Відповідальність управлінського персоналу за фінансову звітність

Управлінський персонал несе відповідальність за складання та достовірне подання цієї консолідованої фінансової звітності у відповідності до основи її складання, викладеній у примітці 2 до консолідованої фінансової звітності, та за такий внутрішній контроль, який управлінський персонал визначає потрібним для того, щоб забезпечити складання консолідованої фінансової звітності, що не містить суттєвих викривлень унаслідок шахрайства або помилки.

Відповідальність аудиторів

Нашою відповідальністю є висловлення думки щодо цієї консолідованої фінансової звітності на основі результатів проведеного нами аудиту. Ми провели аудит відповідно до Міжнародних стандартів аудиту. Ці стандарти вимагають від нас дотримання відповідних етичних вимог, а також планування й виконання аудиту для отримання достатньої впевненості, що консолідована фінансова звітність не містить суттєвих викривлень.

Аудит передбачає виконання аудиторських процедур для отримання аудиторських доказів щодо сум і розкриттів у консолідованій фінансовій звітності. Вибір процедур залежить від судження аудитора, включаючи оцінку ризику суттєвих викривлень консолідованої фінансової звітності унаслідок шахрайства або помилки. Виконуючи оцінку цих ризиків, аудитор розглядає заходи внутрішнього контролю, що стосуються складання та достовірного подання суб'єктом господарювання фінансової звітності, з метою розробки аудиторських процедур, які відповідають обставинам, а не з метою висловлення думки щодо ефективності внутрішнього контролю суб'єкту господарювання. Аудит включає також оцінку відповідності використаних облікових політик, прийнятність облікових оцінок, виконаних управлінським персоналом, та оцінку загального подання консолідованої фінансової звітності.

Ми вважаємо, що отримали достатні та прийнятні аудиторські докази для висловлення нашої думки.

Висловлення думки

На нашу думку, консолідована фінансова звітність НБУ підготовлена, в усіх суттєвих аспектах, у відповідності до облікової політики, викладеній у примітці 2.

Облікова політика

Не модифікуючи нашу думку, ми звертаємо увагу на примітку 2 до консолідованої фінансової звітності, в якій зазначено облікову політику. НБУ визначені певні положення облікової політики щодо окремих статей консолідованої фінансової звітності для виконання вимог чинного законодавства України.

Ernst & Young Audit Services LLC

м.Київ, Україна

17 квітня 2012 року

Аудитор Юлія Студинська

Сертифікат аудитора банків №0131, виданий Аудиторською Палатою України
Свідоцтво про внесення до реєстру аудиторів банків НБУ №0000111

Національний банк України
Консолідована фінансова звітність
Консолідований баланс на 31 грудня 2011 року

	Примітки	2011	2010
		(у мільйонах гривень)	
Активи			
Кошти та депозити в іноземній валюті	5	101 451	122 400
Цінні папери нерезидентів	6	149 331	151 609
Авуари в СПЗ	7	143	63
Монетарне золото		8 059	7 191
Цінні папери України	8	75 977	54 879
Кредити банкам та іншим позичальникам	9	60 326	60 782
Внутрішній державний борг	10	2 539	2 645
Внески в рахунок квоти МВФ	11	16 830	16 823
Основні засоби та нематеріальні активи	12	6 589	6 648
Інші активи	13	2 602	2 040
Усього активів		423 847	425 080
Зобов'язання			
Банкноти та монети в обігу		209 565	200 092
Кошти банків	14	31 428	26 357
Кошти державних та інших установ	15	12 678	22 173
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком України	16	5 529	9 442
Зобов'язання перед МВФ	17	76 811	76 747
Інші зобов'язання	18	897	800
Усього зобов'язань		336 908	335 611
Власний капітал			
Статутний капітал		100	100
Фонди та інші резерви		6 131	6 080
Резерви переоцінки іноземної валюти, монетарного золота та банківських металів		90 360	93 315
Результати коригування вартості фінансових активів до їх справедливої вартості		(13 737)	(14 121)
Резерви переоцінки основних засобів		4 085	4 095
Усього власного капіталу	20	86 939	89 469
Усього пасивів		423 847	425 080

Затверджено до випуску та підписано від імені Правління Національного банку України 17 квітня 2012 року.

Голова

С. Г. Арбузов

Головний бухгалтер – директор
 Департаменту бухгалтерського обліку

Б. В. Лукасевич

Примітки, подані на сторінках 119–184, є невід'ємною частиною цієї консолідованої фінансової звітності.

Національний банк України
Консолідована фінансова звітність
Консолідований звіт про фінансові результати за 2011 рік

	Примітки	2011 <i>(у мільйонах гривень)</i>	2010
Процентні доходи	22	15 901	18 134
Процентні витрати	22	(2 190)	(2 000)
Чистий процентний прибуток	22	13 711	16 134
Комісійні доходи	23	368	406
Комісійні витрати	23	(12)	(85)
Чистий комісійний прибуток	23	356	321
Результати від операцій з борговими цінними паперами, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах		3 491	2 719
Результат від реалізації боргових цінних паперів на продаж		125	1 678
Результати від операцій з фінансовими інструментами, крім операцій з борговими цінними паперами, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах		6	(11)
Інші доходи	24	322	226
Усього чистих доходів		18 011	21 067
Витрати на утримання персоналу	25	(1 728)	(1 553)
Витрати, пов'язані з виготовленням банкнот, монет, сувенірної та іншої продукції		(764)	(634)
Адміністративно-господарські та інші витрати	26	(629)	(597)
Чисте збільшення резервів	27	(337)	(1 199)
Прибуток за рік	19	14 553	17 084

Затверджено до випуску та підписано від імені Правління Національного банку України 17 квітня 2012 року.

Голова

С. Г. Арбузов

Головний бухгалтер – директор
Департаменту бухгалтерського обліку

Б. В. Лукасевич

Директор Фінансового
департаменту

Л. Г. Івашкевич

Примітки, подані на сторінках 119–184, є невід'ємною частиною цієї консолідованої фінансової звітності.

Національний банк України
Консолідована фінансова звітність
Консолідований звіт про сукупні доходи за 2011 рік

	Примітки	2011	2010
		(у мільйонах гривень)	
Прибуток за рік	19	14 553	17 084
Інші сукупні доходи/(витрати), визнані у складі власного капіталу:			
Переоцінка іноземної валюти, монетарного золота та банківських металів		(2 955)	(1 357)
Переоцінка боргових цінних паперів на продаж: (витрати)/доходи за вирахуванням доходів/(витрат) за рік		(1 373)	2 135
доходи за вирахуванням витрат, перенесені на прибуток чи збиток в результаті продажу		(125)	(1 678)
Результати переоцінки основних засобів		-	3
		<hr/>	<hr/>
Інші сукупні витрати, визнані в складі капіталу, за рік		(4 453)	(897)
		<hr/>	<hr/>
Разом сукупні доходи за рік		10 100	16 187
		<hr/> <hr/>	<hr/> <hr/>

Затверджено до випуску та підписано від імені Правління Національного банку України 17 квітня 2012 року.

Голова

С. Г. Арбузов

Головний бухгалтер – директор
 Департаменту бухгалтерського обліку

Б. В. Лукасевич

Директор Фінансового
 департаменту

Л. Г. Івашкевич

Примітки, подані на сторінках 119–184, є невід'ємною частиною цієї консолідованої фінансової звітності.

	Примітки	2011	2010
		(у мільйонах гривень)	
Операційна діяльність			
Прибуток за рік	19	14 553	17 084
Коригування для приведення суми прибутку за рік у відповідність до суми грошових надходжень від операцій:			
Знос та амортизація	12	412	382
Чисте збільшення резервів за активами	27	337	1 199
Коригування процентних доходів за знеціненими кредитами, що надані банкам	9, 22	(106)	(526)
Зміна в нарахованих доходах		(2 543)	(4 270)
Зміна в нарахованих витратах		15	14
Нереалізована переоцінка цінних паперів нерезидентів		(361)	432
Інший рух коштів, що не є грошовим		(66)	(14)
		<hr/>	<hr/>
Чистий грошовий прибуток до зміни операційних активів та зобов'язань		12 241	14 301
Чисте зменшення кредитів банкам та іншим позичальникам		665	13 473
Погашення внутрішнього державного боргу	10	132	132
Чисте збільшення інших активів		(433)	(90)
Чисте зменшення інших зобов'язань		(5)	(124)
		<hr/>	<hr/>
Чисте надходження грошових коштів від операційної діяльності до сплати прибутку до бюджету		12 600	27 692
Сплата прибутку до бюджету	19	(11 898)	(15 547)
		<hr/>	<hr/>
Чисте надходження грошових коштів від операційної діяльності		702	12 145
Інвестиційна діяльність			
Чисте зменшення/(збільшення) розміщених строкових депозитів		38 493	(10 731)
Чисте збільшення цінних паперів нерезидентів		(221)	(41 333)
Придбання цінних паперів України		(23 200)	(32 299)
Продаж та погашення цінних паперів України		4 080	18 822
Придбання монетарного золота		(186)	(154)
Придбання основних засобів та нематеріальних активів		(421)	(660)
Надходження від продажу основних засобів		1	1
		<hr/>	<hr/>
Чисте надходження/(вибуття) грошових коштів від інвестиційної діяльності		18 546	(66 354)

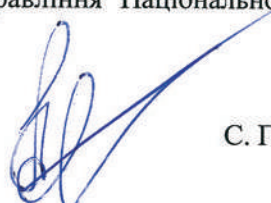
Примітки, подані на сторінках 119–184, є невід'ємною частиною цієї консолідованої фінансової звітності.

Національний банк України
Консолідована фінансова звітність
Консолідований звіт про рух грошових коштів за 2011 рік

	Примітки	2011	2010
		<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Фінансова діяльність			
Випуск банкнот та монет в обіг		9 473	29 556
Надходження коштів від отриманих кредитів МВФ		–	11 051
Чиста зміна депозитних сертифікатів, що емітовані Національним банком України		(3 902)	6 013
Погашення кредитів Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР)		–	(59)
		<hr/>	<hr/>
Чисте надходження грошових коштів від фінансової діяльності		5 571	46 561
Вплив зміни курсів іноземних валют на грошові кошти та їх еквіваленти			
		<hr/>	<hr/>
Чисте збільшення/(зменшення) грошових коштів та їх еквівалентів		19 488	(9 176)
Грошові кошти та їх еквіваленти			
Грошові кошти та їх еквіваленти на початок звітного року		36 807	45 983
		<hr/>	<hr/>
Грошові кошти та їх еквіваленти на кінець звітного року	21	56 295	36 807
		<hr/>	<hr/>

Затверджено до випуску та підписано від імені Правління Національного банку України 17 квітня 2012 року.

Голова

С. Г. Арбузов

Головний бухгалтер – директор
 Департаменту бухгалтерського обліку

Б. В. Лукасевич

Примітки, подані на сторінках 119–184, є невід'ємною частиною цієї консолідованої фінансової звітності.

Національний банк України
Консолідована фінансова звітність

Консолідований звіт про власний капітал за 2011 рік

Примітки	Статутний капітал	Фонди та інші резерви	Резерв переоцінки іноземної валюти, монетарного золота та банківських металів	Результати коригування вартості фінансових активів до їх справедливої вартості	Резерв переоцінки основних засобів	Усього власного капіталу
	<i>(у мільйонах гривень)</i>					
Залишок на 1 січня 2010 року	100	5 730	94 672	(8 506)	4 093	96 089
Усього сукупних доходів за 2010 рік	–	17 084	(1 357)	457	3	16 187
Реалізована переоцінка основних засобів	–	1	–	–	(1)	–
Результати коригування вартості фінансових активів під час первісного визнання	8	–	–	(7 260)	–	(7 260)
Амортизація результатів коригування вартості фінансових активів під час первісного визнання	19	–	(1 188)	–	1 188	–
Перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за підсумками 2010 року, перераховане до бюджету	19	–	(15 547)	–	–	(15 547)
Залишок на 31 грудня 2010 року	100	6 080	93 315	(14 121)	4 095	89 469
Усього сукупних доходів за 2011 рік	–	14 553	(2 955)	(1 498)	–	10 100
Реалізована переоцінка основних засобів	–	10	–	–	(10)	–
Результати коригування вартості фінансових активів під час первісного визнання	8	–	–	(732)	–	(732)
Амортизація результатів коригування вартості фінансових активів під час первісного визнання	19	–	(2 614)	–	2 614	–
Перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за підсумками 2011 року, перераховане до бюджету	19	–	(11 898)	–	–	(11 898)
Залишок на 31 грудня 2011 року	100	6 131	90 360	(13 737)	4 085	86 939

Затверджено до випуску та підписано від імені Правління Національного банку України 17 квітня 2012 року.

Голова

Головний бухгалтер – директор
Департаменту бухгалтерського обліку
Директор Фінансового департаменту

С. Г. Арбузов

Б. В. Лукасевич

Л. Г. Івашкевич

Примітки, подані на сторінках 119–184, є невід'ємною частиною цієї консолідованої фінансової звітності.

1. Основна діяльність

Національний банк України (далі – Національний банк) є центральним банком України і здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, Закону України «Про Національний банк України» та інших законодавчих актів України. Згідно із законодавством України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Національний банк сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також додержанню стійких темпів економічного зростання та підтримує економічну політику Кабінету Міністрів України за умови, якщо це не перешкоджає досягненню основної функції.

Національний банк не має на меті отримання прибутку. Фінансові результати діяльності Національного банку, а також структура його активів, зобов'язань і капіталу визначаються функціями Національного банку як особливого центрального органу державного управління.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» Національний банк виконує такі основні функції:

відповідно до Основних засад грошово-кредитної політики, розроблених Радою Національного банку України, визначає та проводить грошово-кредитну політику;

монопольно здійснює емісію національної валюти України та організовує її обіг;

забезпечує накопичення та зберігання міжнародних (золотовалютних) резервів (далі – міжнародні резерви) і здійснення операцій з ними та банківськими металами;

є кредитором останньої інстанції для банків і організовує систему рефінансування;

здійснює банківське регулювання та нагляд на індивідуальній та консолідованій основі;

представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків;

здійснює інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах компетенції, визначеної цим законом.

Згідно із Законом України «Про Національний банк України» Національний банк надає кредити банкам для підтримки ліквідності, купує та продає на відкритому ринку цінні папери, валютні цінності, дорогоцінні метали, продає пам'ятні монети з дорогоцінних і недорогоцінних металів на внутрішньому і зовнішньому ринках, виконує операції з обслуговування державного боргу, пов'язані з розміщенням державних цінних паперів, їх погашенням і виплатою доходів за ними, веде рахунки Державної казначейської служби України, рахунки міжнародних організацій та здійснює інші операції, необхідні для забезпечення виконання своїх функцій. Національний банк також виконує функції депозитарію державних цінних паперів України.

Статутний капітал Національного банку є державною власністю.

Відповідно до Конституції України основними завданнями Ради Національного банку є розроблення Основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за проведенням грошово-кредитної політики. Крім того, відповідно до Закону України «Про Національний банк України» Рада Національного банку затверджує щорічно кошторис доходів та витрат Національного банку на наступний рік, приймає рішення про збільшення розміру статутного капіталу Національного банку, затверджує річну фінансову звітність Національного банку, звіт про виконання кошторису доходів та витрат Національного банку та розподіл прибутку до розподілу за звітний рік, затверджує рішення Правління Національного банку про участь Національного банку в міжнародних фінансових організаціях, а також виконує інші функції відповідно до своїх повноважень, визначених законодавством України.

До системи Національного банку входять 25 управлінь на території України, а також Операційне управління, Головне управління господарського забезпечення та організації будівництва, Центральне сховище, Державна скарбниця України, Група управління проектами міжнародних кредитних ліній, Центральна розрахункова палата, Банкнотно-монетний двір, Фабрика банкнотного паперу. Дочірніми установами Національного банку є Українська академія банківської справи (м. Суми), Університет банківської справи (м. Київ) та ТОВ «Банківське телебачення» м. Київ, які перебувають у повній власності Національного банку.

До складу Української академії банківської справи (м. Суми) включений Севастопольський інститут банківської справи, а до складу Університету банківської справи (м. Київ) – Львівський, Харківський і Черкаський інститути банківської справи.

ТОВ «Банківське телебачення» створене в 2011 році за рішенням Правління Національного банку з метою інформаційного забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією про політику Національного банку.

Юридична адреса і адреса місцезнаходження центрального офісу Національного банку: Україна, 01601, м. Київ-8, вул. Інститутська, 9.

2. Основи облікової політики та складання звітності

Облікова політика Національного банку визначається відповідно до нормативно-правових актів Національного банку і розробляється на підставі Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ), за винятком тих випадків, за якими Національний банк застосовує окремі правила бухгалтерського обліку з метою дотримання вимог законодавства, зокрема Закону України «Про Національний банк України». Керівництво Національного банку вважає, що це є прийнятні та виважені правила бухгалтерського обліку, які застосовувалися послідовно.

Відмінності між обліковою політикою Національного банку та МСФЗ такі:

результат переоцінки активів і зобов'язань в іноземній валюті, монетарному золоті та банківських металах у зв'язку зі зміною офіційного курсу гривні до іноземних валют, монетарного золота та банківських металів, у тому числі реалізований результат переоцінки, включається безпосередньо до резерву переоцінки у складі власного капіталу. Це відрізняється від вимог МСФЗ, зокрема Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку (далі – МСБО) 21 «Вплив змін курсів іноземних валют» щодо відображення результату переоцінки в складі доходів та витрат звіту про фінансові результати;

внутрішній державний борг відображається за первісною вартістю з вирахуванням резервів. Сума резервів затверджується постановою Правління Національного банку та погоджується Радою Національного банку або визначається законодавством України. Це відрізняється від вимог МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» щодо визнання суми резервів, процентних доходів і відповідно балансової вартості цих активів (примітки 10, 35).

Відповідно до вимог Закону України «Про Національний банк України» Національний банк з 1 січня 2012 року переходить на повне застосування МСФЗ.

Ця консолідована фінансова звітність була підготовлена відповідно до облікової політики Національного банку, викладеної нижче, за принципом історичної вартості з коригуванням на переоцінку будівель, споруд, фінансових інструментів на продаж та фінансових інструментів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах. Ця облікова політика застосовувалася послідовно, якщо не зазначено інше.

Функціональною валютою і валютою представлення консолідованої фінансової звітності є національна валюта України – гривня. Консолідована фінансова звітність Національного банку складається в мільйонах гривень.

Введення нових та змінених стандартів і тлумачень фінансової звітності

Деякі зміни до Міжнародних стандартів фінансової звітності та тлумачень стали обов'язковими для застосування в 2011 році. Нижче наведено змінні МСФЗ, які набрали чинності в 2011 році й застосовувалися до операцій Національного банку протягом звітного періоду.

Зміна до МСБО 1 «Подання фінансових звітів» (опублікована у травні 2010 року як частина щорічного вдосконалення МСФЗ). Ця зміна роз'яснює вимоги до подання та змісту, звіту про зміни у власному капіталі. У звіті про зміни у власному капіталі необхідно надавати звірку між балансовою вартістю на початок і на кінець періоду для кожного компонента власного капіталу, крім того, зміст було спрощено, оскільки аналіз іншого сукупного доходу за окремими статтями кожного компонента власного капіталу дозволено надавати в примітках до фінансової звітності.

Переглянутий МСФЗ 7 «Фінансові інструменти, розкриття» (опублікований у жовтні 2010 року і застосовується для річних періодів, що починаються з 1 січня 2011 року або після цієї дати) уточнює деякі вимоги щодо розкриття інформації, зокрема: а) особлива увага приділяється взаємозв'язку якісного та кількісного розкриття інформації про характер і рівень фінансових ризиків; б) відмінено вимогу про розкриття балансової вартості фінансових активів, умови яких були переглянуті і які інакше були б простроченими або знеціненими, якщо їх умови не було б переглянуто; в) вимога про розкриття справедливої вартості забезпечення замінена більш загальною вимогою про розкриття його фінансового впливу; г) роз'яснюється, що компанія повинна розкривати суму забезпечення, на яке звернено стягнення, на звітну дату, а не суму, отриману протягом звітного періоду.

Зміни до МСБО 24 «Розкриття інформації про пов'язані сторони» (опубліковані в листопаді 2009 року і набирають чинності для річних періодів, що починаються з 1 січня 2011 року або після цієї дати). МСБО 24 був переглянутий у 2009 році, унаслідок чого: а) було спрощено визначення «пов'язана сторона» і уточнено його значення, а також усунені суперечності цього визначення; б) державні компанії були частково звільнені від деяких вимог щодо надання інформації.

На думку керівництва Національного банку, ці зміни не мали суттєвого впливу на його консолідовану фінансову звітність.

Змінні МСФЗ та тлумачення, які набрали чинності в 2011 році і які не застосовувалися для складання консолідованої фінансової звітності Національного банку

Сплата мінімальних внесків для фінансування пенсійних планів – зміни до тлумачення Комітету з міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – КТМФЗ) 14 (застосовуються до річних періодів, що починаються з 1 січня 2011 року або після цієї дати). Ця зміна має обмежену дію, оскільки застосовується тільки до тих компаній, які зобов'язані здійснювати встановлені мінімальні внески для фінансування пенсійних планів. Ця зміна відмінює ненавмисні наслідки КТМФЗ 14, що відносяться до передоплати добровільних пенсійних планів, у тих випадках, коли існують мінімальні вимоги до фінансування.

Обмежені винятки щодо надання порівняльної інформації відповідно до МСФЗ 7 для компаній, що вперше використовують МСФЗ, – зміни до МСФЗ 1 «Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності» (застосовуються для річних періодів, що починаються з 1 липня 2010 року або після цієї дати). Компанії, які вже складають фінансову звітність за МСФЗ, були звільнені від надання порівняльних даних у рамках розкриття інформації, яке необхідне відповідно до змін до МСФЗ 7, що були опубліковані в березні 2009 року. Ця зміна до МСФЗ 1 надає компаніям, що вперше використовують МСФЗ, можливість використовувати ті самі перехідні положення, які включені до зміни МСФЗ 7.

Тлумачення КТМФЗ 19 «Погашення фінансових зобов'язань інструментами капіталу» (застосовуватиметься до річних періодів, які починаються з 1 липня 2010 року або після цієї дати). У цьому тлумаченні надаються роз'яснення методів обліку для тих випадків, коли

компанія здійснює перегляд умов боргових зобов'язань, у результаті чого зобов'язання погашається за рахунок випуску дебітором на ім'я кредитора власних дольових інструментів. Прибуток чи збиток відображається у звіті про фінансові результати та являє собою різницю між справедливою вартістю дольових інструментів та балансовою вартістю боргу.

Зміни МСБО 32 «Класифікація випуску прав на придбання акцій» (опубліковані 8 жовтня 2009 року; застосовуватиметься до річних періодів, які починаються з 1 лютого 2010 року або після цієї дати). Зміни до МСБО 32 звільняють деякі пропозиції з випуску нових акцій, номінованих в іноземній валюті, від класифікації як похідні фінансові інструменти.

Значна гіперінфляція та відміна фіксованих дат для суб'єктів господарювання, які запроваджують МСФЗ вперше – Зміна до МСФЗ 1 (опублікована в грудні 2010 року; застосовується до річних періодів, які починаються з 1 липня 2011 року або після цієї дати). Ця зміна, що стосується значної гіперінфляції, надає суб'єктам господарювання, які зазнали впливу такої гіперінфляції, додаткове звільнення у випадку, якщо вони продовжують подавати або вперше подають фінансову звітність відповідно до МСФЗ. Це звільнення надає їм право вибору оцінювати окремі активи та зобов'язання за справедливою вартістю і використовувати таку справедливую вартість в якості умовної вартості у вхідному звіті про фінансовий стан за МСФЗ на початок періоду.

Рада з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (далі – РМСБО) також внесла зміни до МСФЗ 1 для скасування встановлених дат щодо одного винятку із застосування МСФЗ та одного звільнення від застосування МСФЗ для фінансових активів та фінансових зобов'язань. Перша зміна вимагає від суб'єктів господарювання, які запроваджують МСФЗ вперше, перспективно дотримуватися вимог МСФЗ щодо припинення визнання з дати переходу на облік за МСФЗ, а не з 1 січня 2004 року. Друга зміна стосується фінансових активів та фінансових зобов'язань, справедлива вартість яких за початкового визнання визначається із застосуванням методик оцінки, і дозволяє перспективно застосування облікових принципів з дати переходу на облік за МСФЗ, а не з 25 жовтня 2002 року чи 1 січня 2004 року. Це означає, що суб'єкти господарювання, які запроваджують МСФЗ вперше, можуть не визначати справедливую вартість окремих фінансових активів та зобов'язань за їх початкового визнання за періоди до дати переходу на облік за МСФЗ. Крім того, був змінений МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» для відображення зазначених змін.

Удосконалення Міжнародних стандартів фінансової звітності (опубліковані в травні 2010 року і набирають чинності з 1 січня 2011 року). Удосконалення МСФЗ є поєднанням суттєвих змін і роз'яснень таких стандартів і тлумачень.

Відповідно до переглянутого МСФЗ 1 «Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності»: а) балансова вартість відповідно до тих облікових політик бухгалтерського обліку, що діяли раніше, використовується як умовно розрахована вартість статті основних засобів або нематеріальних активів, якщо ця стаття використовувалася за операціями, що підпадають під регулювання ставок; б) переоцінка, що викликана певною подією, може бути використана як умовно розрахована вартість основних засобів, навіть якщо ця переоцінка проведена протягом періоду, включеного в першу фінансову звітність, підготовлену відповідно до МСФЗ; в) компанії, що вперше застосовують МСФЗ, повинні пояснити зміни в обліковій політиці або виключеннях з вимог МСФЗ 1, запроваджені між першим проміжним звітом за МСФЗ і першою фінансовою звітністю за МСФЗ.

Відповідно до переглянутого МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу» необхідно: а) здійснити оцінку за справедливою вартістю (якщо інші стандарти МСФЗ не вимагають оцінки на іншій основі) частки участі учасників, які не забезпечують контроль, що не є поточною участю або не дає утримувачу право на пропорційну частку чистих активів у разі ліквідації;

б) надати рекомендації щодо умов здійснення виплат на основі акцій у придбаній компанії, які не були змінені або були добровільно змінені в результаті об'єднання бізнесу;
в) зазначити, що умовна винагорода в разі об'єднання бізнесу, яке відбулося до дати набрання чинності переглянутим МСФЗ 3 (випущеним у січні 2008 року), буде відображена відповідно до вимог попередньої версії МСФЗ 3.

Переглянутий МСБО 27 «Консолідовані та окремі фінансові звіти» уточнює перехідні правила щодо змін, внесених до МСБО 21, 28 «Інвестиції в асоційовані компанії та спільні підприємства» і 31 «Частки у спільних підприємствах», що зумовлюють перегляд МСБО 27 (з урахуванням змін, внесених у січні 2008 року).

Переглянутий МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність» містить додаткові приклади суттєвих подій і операцій, що підлягають розкриттю в проміжній фінансовій звітності, включаючи перенесення між рівнями ієрархії оцінки справедливої вартості, зміни класифікації фінансових активів або зміни умов діяльності та економічної ситуації, що мають вплив на справедливу вартість фінансових інструментів компанії.

Переглянуте тлумачення КТМФЗ 13 «Програми формування лояльності клієнтів» уточнює метод оцінки справедливої вартості заохочувальних нарахунків.

Змінені МСФЗ і тлумачення, які набирають чинності в 2012 році або наступних звітних періодах

Зміни до МСБО 12 «Податки на прибуток» – «Відстрочені податки: відшкодування активу, що лежить в основі відстроченого податку» (застосовуються до річних періодів, які починаються з 1 січня 2012 року або після цієї дати). Зміни дають роз'яснення порядку визначення відстроченого податку стосовно інвестиційної нерухомості, що переоцінюється до справедливої вартості. Ця зміна запровадила спростовне припущення, що вартість інвестиційної власності, яка обліковується за справедливою вартістю, відшкодовується за рахунок продажу. Це припущення спростовне, якщо інвестиційна власність утримується та використовується в моделі ведення бізнесу з метою отримання практично всіх економічних вигод, пов'язаних з цією інвестиційною власністю, з плином часу, а не в результаті продажу. ПКТ 21 «Податки на прибуток – відшкодування переоціненої вартості активів, які не підлягають амортизації», у якому розглядаються аналогічні питання, пов'язані з переоцінкою активів, що не підлягають амортизації, із використанням моделі переоцінки відповідно до МСБО 16 «Основні засоби», був уключений до МСБО 12 після виключення зі сфери його застосування інвестиційної власності, яка обліковується за справедливою вартістю.

Зміни до МСФЗ, які Національний банк не застосовував до початку їх обов'язкового застосування та має намір застосовувати в наступних звітних періодах

Зміни до МСФЗ 10 «Консолідована фінансова звітність» (набирають чинності для річних періодів, що починаються з 1 січня 2013 року або після цієї дати) передбачають єдину модель контролю, що застосовується для всіх видів компаній, включаючи компанії спеціального призначення. Зміни до МСФЗ 10 вимагають від керівництва значно більшого об'єму суджень під час визначення того, які з компаній контролювані, і повинні консолідуватися материнською компанією, ніж під час застосування вимог МСФЗ 27 «Консолідована та окрема фінансова звітність». Зміни до МСФЗ 10 також передбачають спеціальні роз'яснення із застосування його положень в умовах агентських відносин. Стандарт уключає також облікові вимоги та процедури консолідації, перенесені без змін із МСФЗ 27. МСФЗ 10 змінює вимоги стосовно консолідації, що містяться в тлумаченні ПКТ 12 «Консолідація – компанії спеціального призначення» та МСФЗ 27.

МСФЗ 11 «Угода про спільну діяльність» (набирають чинності для річних періодів, що починаються з 1 січня 2013 року або після цієї дати) виключає можливість обліку спільно контрольованих компаній з використанням методу пропорційної консолідації. Спільно контрольовані компанії, які відповідають визначенню спільних підприємств, обліковуються

за методом частки участі. МСФЗ 11 замінює МСФЗ 31 «Участь у спільній діяльності» та тлумачення ПКТ 13 «Спільно контрольовані компанії – немонетарні вклади учасників». Дострокове застосування дозволяється.

Зміни до МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості» (набирають чинності для річних періодів, що починаються з 1 січня 2013 року або після цієї дати, дострокове застосування дозволяється) об'єднують в одному стандарті всі вказівки стосовно оцінки справедливої вартості відповідно до МСФЗ, надає роз'яснення щодо оцінки справедливої вартості відповідно до МСФЗ у тих випадках, коли використання справедливої вартості потрібне або дозволяється відповідно до інших стандартів у складі МСФЗ. Зміни до МСФЗ 13 можуть вплинути на оцінку активів і зобов'язань, які обліковуються за справедливою вартістю.

Зміна до МСБО 1 «Подання фінансової звітності» – «Подання статей іншого сукупного доходу» (набирають чинності для річних періодів, що починаються з 1 липня 2012 року або після цієї дати). Зміна змінює групування статей, які подаються у складі іншого сукупного доходу. Статті, які можуть бути перекласифіковані у складові прибутку або збитку, у визначений момент часу в майбутньому (наприклад, у випадку припинення визнання активу або погашення) повинні подаватися окремо від статей, які ніколи не будуть перекласифіковуватися. Зміна вплине на подання інформації, але не матиме впливу на фінансовий стан чи результат діяльності Національного банку.

Зміна до МСБО 19 «Винагороди працівникам» (набирає чинності для річних звітних періодів, що починаються з 1 січня 2013 року або після цієї дати). Поправка вносить суттєві зміни в облік винагород працівників, зокрема усуває можливість відкладеного визнання змін в активах та зобов'язаннях пенсійного плану (так званий «коридорний метод»). Окрім того, поправка обмежує зміни чистих пенсійних активів (зобов'язань), що визнаються в прибутку або збитку, чистим доходом (витратою) за відсотками і вартістю послуг.

МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані компанії та спільні підприємства» (у редакції 2011 року) (зміна набирає чинності для річних періодів, що починаються з 1 січня 2013 року). У результаті опублікування МСФЗ 11 та МСФЗ 12 назву МСБО 28 було змінено на МСБО 28 «Інвестиції в асоційовані компанії та спільні підприємства». Нова редакція стандарту описує застосування методу частки участі не лише стосовно інвестицій в асоційовані компанії, але і інвестицій в спільні підприємства.

Зміни до МСБО 32 «Фінансові активи: Подання» – «Взаємозалік фінансових активів і фінансових зобов'язань» (опубліковані в грудні 2011 року і набирають чинності для річних періодів, що починаються з 1 січня 2014 року або після цієї дати, дострокове застосування дозволяється).

Зміни до МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: Розкриття інформації» – «Розкриття інформації – взаємозалік фінансових активів і фінансових зобов'язань» (опубліковані у грудні 2011 року і набирають чинності для річних періодів, що починаються з 1 січня 2013 року або після цієї дати) змінюють вимоги до розкриття інформації щодо оцінки впливу або потенційного впливу угод про взаємозалік, у тому числі прав на здійснення заліку, пов'язаних з визнаними фінансовими активами і фінансовими зобов'язаннями суб'єкта господарювання, на фінансовий стан такого суб'єкта господарювання.

Наразі Національний банк оцінює вплив застосування цих стандартів на консолідовану фінансову звітність та строки їх застосування.

Зміни до МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» та МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: Розкриття інформації» – «Дата обов'язкового застосування і розкриття інформації під час переходу на МСФЗ 9» (опубліковані в грудні 2011 року і набирають чинності для річних періодів, що починаються з 1 січня 2015 року або після цієї дати) змінюють дату застосування МСФЗ 9 таким чином, що МСФЗ 9 необхідно обов'язково застосовувати до річних періодів, які починаються 1 січня 2015 року або після цієї дати, дострокове

застосування дозволяється. Змінюються також положення про звільнення від вимоги перерахунку даних за попередні періоди. Зміни до МСФЗ 7 вимагають додаткового розкривати інформацію під час переходу зі стандарту МСБО 39 на стандарт МСФЗ 9.

МСФЗ 9 «Фінансові інструменти. Частина 1: Класифікація і оцінка» опублікований у листопаді 2009 року і замінює розділи МСБО 39, що стосуються класифікації і оцінки фінансових активів. Його основні особливості:

фінансові активи повинні класифікуватися за двома категоріями оцінки: за справедливою вартістю або амортизованою собівартістю. Рішення про класифікацію фінансових активів має ухвалюватися під час їх первісного визнання. Класифікація залежить від бізнес-моделі управління фінансовими інструментами компанії і від характеристик договірних потоків грошових коштів за фінансовим інструментом;

фінансовий інструмент оцінюється за амортизованою собівартістю, якщо він є борговим інструментом, а також: а) бізнес-модель компанії орієнтована на утримання цього активу для цілей отримання договірних потоків грошових коштів; б) одночасно договірні потоки грошових коштів за цим активом є тільки виплатами основної суми і відсотків (тобто фінансовий інструмент має тільки базові характеристики кредиту). Решта боргових інструментів повинна оцінюватися за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у консолідованому звіті про фінансові результати.

Усі інструменти капіталу мають оцінюватися за справедливою вартістю. Інструменти капіталу, що утримуються для торгівлі, оцінюватимуться за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у консолідованому звіті про фінансові результати. Для решти інструментів капіталу під час первісного визнання може бути ухвалене рішення про відображення нереалізованого і реалізованого прибутку або збитку від переоцінки до справедливої вартості в складі іншого сукупного доходу, а не в складі прибутків або збитків. Доходи і витрати від переоцінки не переноситимуться з рахунків капіталу на рахунки прибутків або збитків. Це рішення може ухвалюватись індивідуально для кожного фінансового інструменту. Дивіденди повинні відображатися в складі прибутків і збитків, якщо вони є прибутком інвестицій.

Більшість вимог МСБО 39 відносно класифікації та оцінки фінансових зобов'язань були перенесені в МСФЗ 9 без змін. Основною відмінністю є вимога до компанії розкривати ефект від змін власного кредитного ризику фінансових зобов'язань, віднесених до категорії за справедливою вартістю з відображенням переоцінки як прибутку або збитку, у складі іншого сукупного доходу.

Застосування МСФЗ 9 з 1 січня 2015 року є обов'язковим, дострокове застосування дозволяється. Наразі Національний банк оцінює вплив застосування цього стандарту на консолідовану фінансову звітність та має намір застосовувати його з 2012 року.

Основні методи оцінки

Фінансові активи та зобов'язання відображаються за справедливою вартістю, первісною вартістю або амортизованою собівартістю залежно від їх класифікації.

Справедлива вартість – це сума, за яку можна обміняти актив або погасити заборгованість під час операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами, це поточна ціна пропозиції для фінансових активів і ціна попиту для фінансових зобов'язань, що котируються на активному ринку. Фінансовий інструмент вважається таким, що котирується на активному ринку, якщо котирування цього фінансового інструменту є вільно та регулярно доступними на фондовій біржі чи в іншій організації та якщо ці котирування відображають фактичні й регулярні ринкові операції, що здійснюються на загальних умовах.

За відсутності активного ринку основою для визначення поточної справедливої вартості є дані про останні договори, здійснені між непов'язаними сторонами. Суми, що отримані

під час проведення примусових операцій (вимушений розпродаж майна в рахунок погашення боргів, під час ліквідації тощо), не є справедливою вартістю.

Для визначення справедливої вартості фінансових інструментів, щодо яких немає інформації про ринкові ціни із зовнішніх джерел, використовуються такі методики оцінки, як дисконтування грошових потоків та аналіз фінансової інформації про об'єкти інвестування. Застосування методик оцінки може потребувати припущень, що не підкріплені ринковими даними. У цій консолідованій фінансовій звітності інформація розкривається в тих випадках, за яких заміна такого припущення можливим альтернативним варіантом може призвести до суттєвої зміни сум прибутку, доходів, витрат, загальної суми активів чи зобов'язань.

Первісна вартість – це сума сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або справедлива вартість інших ресурсів, наданих для придбання активу на дату придбання, яка включає витрати на проведення операції. Оцінка за первісною вартістю застосовується до інвестицій в інструменти капіталу, які не мають ринкових котирувань і справедлива вартість яких не може бути достовірно визначена, а також до внутрішнього державного боргу.

Витрати на проведення операції – витрати на придбання, випуск або вибуття фінансового активу чи зобов'язання і які не були б сплачені, якби операція не відбулася. Витрати на проведення операції не включають премій або дисконтів за борговими інструментами, витрат на фінансування, внутрішніх адміністративних витрат чи витрат на зберігання.

Амортизована собівартість – це сума, за якою фінансовий актив чи зобов'язання оцінюється під час первісного визнання, мінус виплати основної суми, плюс нараховані відсотки, плюс або мінус накопичена амортизація будь-якої різниці між цією первісною сумою та сумою погашення, розрахована із застосуванням методу ефективної процентної ставки, та мінус будь-яке зменшення фінансових активів внаслідок знецінення.

Метод ефективної процентної ставки – метод обчислення амортизованої собівартості фінансового активу або фінансового зобов'язання та розподілу доходів чи витрат від відсотків на відповідний період. Ефективна процентна ставка – це ставка, за якою очікувані майбутні грошові виплати або надходження (без урахування майбутніх збитків, пов'язаних із наданням кредитів) точно дисконтуються протягом очікуваного терміну дії фінансового інструменту або у відповідних випадках протягом коротшого терміну до чистої балансової вартості фінансового активу або фінансового зобов'язання.

Операції в іноземній валюті та монетарному золоті

Монетарні активи і зобов'язання в іноземній валюті та монетарне золото первісно визнаються за офіційним курсом гривні до іноземних валют (золота) на дату розрахунку – дату визнання активів та зобов'язань і надалі переоцінюються під час кожної зміни офіційного курсу*.

Монетарні активи і зобов'язання в іноземній валюті та монетарне золото відображаються у консолідованій фінансовій звітності за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату складання консолідованого балансу.

Немонетарні активи в іноземній валюті відображаються за історичною вартістю, тобто за офіційним курсом гривні до іноземних валют на дату придбання активу.

Монетарне золото – це запаси золотих зливків світового стандарту, що зберігаються в Державній скарбниці України. Монетарне золото входить до складу міжнародних резервів та обліковується за масою в трійських унціях і його вартістю у гривнях за офіційним

* Офіційний курс гривні до долара США встановлюється за курсом, який визначається як середньозважений курс продавців і покупців на міжбанківському валютному ринку України, що встановився за попередній робочий день, з можливим відхиленням $\pm 2\%$. Офіційний курс гривні до інших іноземних валют встановлюється на підставі офіційного курсу гривні до долара США та крос-курсів цих валют на міжнародних ринках.

курсом Національного банку. Офіційний курс розраховується на підставі інформації про ціни на золото, визначені (зафіксовані) учасниками Лондонської асоціації ринку дорогоцінних металів та офіційного курсу гривні до долара США.

Золото, яке розміщене в іноземних банках і на яке нараховуються проценти, включається до складу коштів та депозитів в іноземній валюті.

Основні офіційні курси гривні до іноземних валют, за якими відображені монетарні статті консолідованого балансу, та монетарного золота були такими:

	31 грудня 2011 року	31 грудня 2010 року
	(у гривнях)	(у гривнях)
1 долар США	7,989800	7,961700
1 СПЗ	12,266467	12,261295
1 євро	10,298053	10,573138
1 тройська унція золота	12 284,318	11 237,940

Операції з Міжнародним валютним фондом

У відносинах України з Міжнародним валютним фондом (далі – МВФ) Національний банк виконує функції депозитарію і фіскального агента в частині отриманих ним коштів. У консолідованій фінансовій звітності Національного банку відображаються всі суми вимог України до МВФ і зобов'язань перед МВФ у частині отриманих Національним банком коштів. Сума відповідних активів включає авуари в спеціальних правах запозичення (далі – СПЗ) та внески в рахунок квоти МВФ. Сума відповідних зобов'язань включає вартість цінних паперів, випущених на користь МВФ Міністерством фінансів України за квотою і Національним банком як фіскальним агентом за його запозиченнями, а також кошти на рахунках МВФ № 1 та № 2. Рахунок № 1 призначений для проведення операцій з МВФ, включаючи сплату внесків за квотою, купівлю і викуп коштів. Рахунок № 2 використовується для розрахунків за операціями МВФ у валюті України.

Активи та зобов'язання, номіновані в СПЗ, у тому числі внески в рахунок квоти МВФ, перераховуються в гривні за офіційним курсом гривні до СПЗ на дату балансу. Офіційний курс гривні до СПЗ розраховується на підставі інформації про курс СПЗ до долара США, установлений МВФ, та про офіційний курс гривні до долара США, встановлений Національним банком.

Доходи, отримані за авуарами в СПЗ, відображаються як процентні доходи, а витрати, сплачені за користування коштами МВФ, відображаються як процентні та комісійні витрати в консолідованому звіті про фінансові результати.

Операції з фінансовими інструментами

Фінансові активи Національного банку залежно від наміру їх придбання класифікуються таким чином:

Кошти та депозити в іноземній валюті

Кошти та депозити в іноземній валюті визнаються, коли Національний банк розміщує кошти в іноземній валюті в банках-контрагентах без наміру подальшої торгівлі ними. Ці кошти не пов'язані з похідними інструментами, не котируються на ринку і підлягають поверненню на фіксовану дату або дату, яка може бути визначена.

Боргові цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах

До цієї категорії належать цінні папери, які Національний банк має намір утримувати з метою управління міжнародними резервами і які під час первісного визнання були віднесені до цієї категорії. Національний банк управляє групою таких фінансових інструментів та оцінює результати операцій з ними на основі справедливої вартості

відповідно до задокументованої інвестиційної декларації. Інформація, підготовлена на основі справедливої вартості, регулярно надається керівництву Національного банку й аналізується ним. Справедлива вартість цих цінних паперів визначається ринковим котируванням. Цінні папери цієї категорії не можуть бути перекласифіковані в цінні папери на продаж чи до погашення.

Боргові цінні папери, що віднесені до категорії кредити та дебіторська заборгованість

До цієї категорії належать цінні папери, які Національний банк має намір утримувати до погашення, але які не мають котирувань на відкритому ринку.

Інвестиції на продаж – це інструменти капіталу (інвестиції до статутних капіталів компаній, які не є асоційованими або дочірніми) та державні боргові цінні папери, які Національний банк має намір утримувати протягом невизначеного періоду часу.

Цінні папери до погашення – це боргові цінні папери з фіксованими або визначеними платежами та фіксованим строком погашення, які Національний банк має намір та здатність утримувати до погашення.

Кредити, надані банкам та іншим позичальникам

Кредити, надані банкам та іншим позичальникам, визнаються, якщо Національний банк надає кошти контрагентам – банкам та іншим позичальникам без наміру подальшої торгівлі ними. Ці кредити не пов'язані з похідними інструментами, не котируються на ринку і підлягають поверненню на фіксовану дату або дату, яка може бути визначена.

Визнання та оцінка фінансових інструментів

Визнання фінансових інструментів, за винятком внутрішнього державного боргу, здійснюється таким чином:

операції з фінансовими інструментами відображаються в консолідованому балансі на дату розрахунку, тобто на дату набуття (передавання) права власності на них;

боргові цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах, первісно визнаються за справедливою вартістю;

кошти та депозити в іноземній валюті, інвестиції на продаж, боргові цінні папери до погашення, кредити банкам та іншим позичальникам і всі фінансові зобов'язання первісно визнаються за справедливою вартістю з урахуванням витрат, що безпосередньо пов'язані з проведенням операції. Результат коригування вартості державних цінних паперів за операціями з державою під час їх первісного визнання відображається в консолідованому звіті про власний капітал.

Подальший облік фінансових інструментів Національного банку здійснюється таким чином:

боргові цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах, переоцінюються під час кожної зміни їх ринкової вартості. Результат від зміни справедливої вартості включається до консолідованого звіту про фінансові результати в тому періоді, у якому він виник;

боргові цінні папери на продаж переоцінюються на кінець кожного кварталу. Результат переоцінки включається до консолідованих звітів про сукупні доходи та про власний капітал, реалізований результат переоцінки, а також процентний дохід, розрахований за методом ефективної процентної ставки, включаються до консолідованого звіту про фінансові результати;

інвестиції в інструменти капіталу на продаж, справедливую вартість яких неможливо достовірно визначити, обліковуються за первісною вартістю з урахуванням резерву під знецінення;

кошти та депозити в іноземній валюті, боргові цінні папери до погашення та ті, що віднесені до категорії кредити та дебіторська заборгованість, а також кредити банкам та

іншим позичальникам обліковуються за амортизованою собівартістю із застосуванням методу ефективної процентної ставки.

Резерви під зменшення корисності (знецінення) фінансових активів

Витрати від знецінення визнаються в консолідованому звіті про фінансові результати в міру їх виникнення внаслідок однієї або декількох подій (збиткових подій), що відбулися після первісного визнання фінансового активу, і якщо ця подія (або події) впливає (впливають) на розрахункові майбутні грошові потоки від фінансового активу або групи фінансових активів, які можуть бути оцінені достовірно.

Об'єктивним свідченням зменшення корисності (знецінення) фінансових активів є інформація, яка стосується таких збиткових подій:

значні фінансові труднощі, що виникли в боржника;

порушення боржником умов договору;

ймовірність банкрутства або іншої фінансової реорганізації боржника;

створення кредитором у зв'язку з економічними або юридичними причинами, що впливають з фінансових труднощів боржника, таких умов, які не були б створені за інших обставин (зміна процентної ставки, пролонгація тощо);

наявність інформації про значне скорочення розрахункових майбутніх грошових потоків за групою фінансових активів з часу їх первісного визнання.

Якщо немає об'єктивних ознак знецінення окремо оціненого фінансового активу (незалежно від його суттєвості), то Національний банк відносить цей актив до групи фінансових активів, що мають схожі характеристики кредитного ризику, і здійснює їх загальну оцінку на предмет знецінення.

Резерв під знецінення формується шляхом віднесення відповідної суми на витрати. Сума резерву розраховується як різниця між балансовою вартістю фінансового активу та теперішньою вартістю очікуваних грошових потоків, дисконтованих за первісною ефективною процентною ставкою.

Якщо в наступному періоді сума витрат від знецінення активу зменшується і це зменшення може бути об'єктивно віднесене до події, яка відбулася після визнання таких витрат, то визнані раніше витрати сторнуються шляхом коригування рахунку резерву. Сума зменшення відображається в консолідованому звіті про фінансові результати.

Активи, погашення яких неможливе, списуються за рахунок сформованого резерву під знецінення після завершення всіх необхідних процедур щодо відшкодування активу.

Формування резерву під внутрішній державний борг здійснюється відповідно до законодавства України та рішень, затверджених Радою Національного банку.

Зміна умов кредитів

Якщо за фінансовими активами умови суттєво змінюються у зв'язку з фінансовими труднощами позичальника, то такі фінансові активи є знеціненими і їх знецінення розраховується з використанням первісної ефективної процентної ставки, визначеної до зміни умов. Якщо кредити видані під плаваючу ставку, то знецінення таких активів розраховується з використанням поточної ефективної процентної ставки. Якщо зміна умов відбувається не у зв'язку з фінансовими труднощами позичальника, то такі фінансові активи не є знеціненими і за такими активами перераховується ефективна процентна ставка з урахуванням змінених умов.

Внутрішній державний борг

Внутрішній державний борг – це заборгованість за кредитами, що надані Уряду. Заборгованість відображається за основною сумою кредитів з вирахуванням резерву, створеного відповідно до законодавства України, та рішень, затверджених Радою Національного банку.

Нарахування відсотків за обслуговування кредитів, що надані Урядом в національній валюті, здійснюється згідно з вимогами Закону України «Про реструктуризацію боргових зобов'язань Кабінету Міністрів України перед Національним банком України» від 20 квітня 2000 року (далі – Закон про реструктуризацію), починаючи з січня 2010 року (примітки 10, 32).

Операції з купівлі-продажу цінних паперів

Кошти, що сплачені за договорами про купівлю-продаж цінних паперів (репо), відображаються як кредити, надані банкам. Різниця між ціною придбання та ціною подальшого продажу відображається як процентний дохід, що нараховується рівномірно протягом строку дії договорів.

Кошти, що отримані за договорами про купівлю-продаж цінних паперів (репо), включаються до статті «Кошти банків» консолідованого балансу. Цінні папери залишаються в складі активів Національного банку. Різниця між ціною продажу цінних паперів та ціною їх зворотного викупу відображається як процентні витрати, які нараховуються рівномірно протягом строку дії договорів.

Основні засоби

Основні засоби обліковуються за первісною або переоціненою вартістю (як описується нижче) за мінусом накопиченого зносу.

Будівлі та споруди Національного банку підлягають регулярній переоцінці. Періодичність переоцінки залежить від зміни справедливої вартості будівель і споруд, які підлягають переоцінці. Резерв переоцінки основних засобів включений до власного капіталу. Збільшення балансової вартості основних засобів у результаті переоцінки відображається у складі інших сукупних доходів та у складі доходу від переоцінки в капіталі. Зменшення вартості основних засобів у тій сумі, у якій вона не перевищує суму попередньої дооцінки, відображається у складі інших сукупних доходів і зменшує раніше відображений у складі капіталу дохід від переоцінки; решта випадків зменшення вартості відображається в консолідованому звіті про фінансові результати за рік. Після списання або реалізації активу сума резерву переоцінки основних засобів вважається реалізованою і включається до складу нерозподіленого прибутку.

Витрати на поліпшення об'єктів основних засобів, що призводять до збільшення первісно очікуваних вигід від їх використання, збільшують первісну або переоцінену вартість цих об'єктів. Витрати на ремонт та обслуговування основних засобів визнаються в міру їх здійснення. Витрати на заміну основних частин або компонентів основних засобів капіталізуються, а залишкова вартість заміненої частини відноситься на витрати в консолідованому звіті про фінансові результати звітного періоду.

У разі знецінення основних засобів їх вартість зменшується до вартості очікуваного відшкодування або справедливої вартості за мінусом витрат на реалізацію залежно від того, яка з цих двох величин є вищою. Зменшення балансової вартості відноситься на фінансові результати в тій сумі, у якій воно не перевищує суму попередньої дооцінки, відображену в консолідованому звіті про власний капітал. Витрати на знецінення активу, визнані в попередніх періодах, сторнуються, якщо відбулася зміна оцінок, застосованих для визначення очікуваного відшкодування, або справедливої вартості за мінусом витрат на реалізацію.

Результат від реалізації основних засобів, який розраховується як різниця між сумою отриманих коштів і балансовою вартістю активів, визнається у консолідованому звіті про фінансові результати.

Незавершене будівництво в обліку відображається за первісною вартістю. Після завершення будівництва активи включаються до класу будівель і споруд за первісною вартістю. Незавершене будівництво не амортизується до того часу, доки актив не буде готовий до використання.

Амортизація

Нарахування амортизації (зносу) основних засобів здійснюється після того, як основні засоби стають придатними для використання, із застосуванням прямолінійного методу з метою рівномірного зменшення первісної або переоціненої вартості до ліквідаційної вартості протягом строку їх експлуатації за такими нормами:

будівлі та споруди	20–50 років;
транспортні засоби	7–28 років;
машини та обладнання	4–30 років;
інструменти, прилади та інвентар	4–10 років;
інші	2–25 років.

Земля і незавершене будівництво не підлягають амортизації.

Ліквідаційна вартість активу – це оціночна сума, яку Національний банк отримав би в поточний час від продажу цього активу, за мінусом оцінених витрат на продаж, якби стан та строк експлуатації активу відповідав строку експлуатації та стану, які цей актив матиме наприкінці строку корисного використання. Ліквідаційна вартість активу дорівнює нулю, якщо Національний банк має намір використовувати активи до кінця фізичного строку експлуатації.

Нематеріальні активи

Усі нематеріальні активи Національного банку мають кінцевий термін використання і включають переважно програмне забезпечення та ліцензії на право користування програмними продуктами.

Первісна вартість придбаних нематеріальних активів складається з витрат на придбання та введення їх в експлуатацію. Придбані нематеріальні активи амортизуються за прямолінійним методом протягом очікуваного строку їх корисного використання, який становить від 3 до 8 років, і в подальшому обліковуються за первісною вартістю за мінусом зносу.

Консолідація дочірніх установ

Дочірні установи включають установи, щодо яких Національний банк має повноваження контролювати їх фінансову або операційну політику зазвичай через володіння понад 50% прав голосу. Усі дочірні установи Національного банку перебувають в його повній власності (примітка 1). Дочірні установи повністю консолідуються, починаючи з дати фактичного передавання Національному банку контролю за ними (дата придбання), і консолідація припиняється, починаючи з дати припинення контролю.

Під час консолідації звітності дочірніх установ виключаються всі залишки за внутрішньосистемними операціями, у тому числі суми доходів і витрат за операціями між дочірніми установами. Національний банк і його дочірні установи застосовують єдину облікову політику.

Інвестиції в асоційовані компанії

Асоційовані компанії – це компанії, в яких Національний банк має суттєвий вплив зазвичай через володіння від 20 до 50% прав голосу.

Інвестиції в асоційовані компанії відображаються за методом участі в капіталі і включаються до статті «Інші активи». Частка Національного банку в прибутках або збитках асоційованих компаній з часу здійснення інвестицій визнається в складі інших доходів консолідованого звіту про фінансові результати.

Банківські та інші дорогоцінні метали

Банківські метали – це запаси золота, що не є монетарним, срібла, платини та паладію, які зберігаються в Державній скарбниці України. Банківські метали обліковуються за масою в тройських унціях та їх вартістю у гривнях за офіційним курсом Національного банку.

Офіційний курс розраховується на підставі інформації про ціни на дорогоцінні метали, визначені (зафіксовані) учасниками Лондонської асоціації ринку дорогоцінних металів та учасниками Лондонського ринку платини і паладію та офіційного курсу гривні до долара США.

Офіційні курси гривні до банківських металів, за якими банківські метали відображені у консолідованій фінансовій звітності:

	31 грудня 2011 року	31 грудня 2010 року
	(у гривнях)	(у гривнях)
1 тройська унція золота	12 284,318	11 237,940
1 тройська унція срібла	209,013	244,424
1 тройська унція платини	10 898,087	14 012,592
1 тройська унція паладію	5 081,513	6 345,475

Банківські метали, що розміщені на депозитах в іноземних банках, за якими нараховуються процентні доходи, включаються до статті «Кошти та депозити в іноземній валюті».

Дорогоцінні метали включають зливки золота, які не відповідають визначеним стандартам, брухт золота та інших металів і обліковуються за собівартістю в складі запасів матеріальних цінностей.

Банківські та дорогоцінні метали включаються до статті «Інші активи» у консолідованому балансі.

Банкноти та монети в обігу

Сума банкнот і монет в обігу – це номінальна вартість банкнот і монет (розмінних, обігових, пам'ятних), які є засобами платежу і випущені в обіг Національним банком після введення гривні у вересні 1996 року. Банкноти та монети в обігу визнаються зобов'язаннями за номінальною вартістю з часу видачі їх банкам і клієнтам Національного банку. Готівкові кошти в національній валюті, що зберігаються у сховищах і касах Національного банку, не включаються до суми банкнот та монет в обігу.

Кошти банків

Кошти банків визнаються, коли грошові кошти надходять до Національного банку від банків-контрагентів. Ці зобов'язання не є похідними інструментами і первісно визнаються за справедливою вартістю, а надалі обліковуються за амортизованою собівартістю.

Кошти державних та інших установ

Кошти державних та інших установ є непохідними зобов'язаннями перед державними та іншими клієнтами, первісно визнаються за справедливою вартістю, а надалі обліковуються за амортизованою собівартістю.

Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком

Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком, первісно визнаються за справедливою вартістю, а надалі обліковуються за амортизованою собівартістю із застосуванням методу ефективної процентної ставки. Під час погашення депозитних сертифікатів, що емітовані Національним банком, різниця між сумою погашення і амортизованою собівартістю включається до прибутку або збитку в консолідованому звіті про фінансові результати.

Визнання доходів та витрат

Процентні доходи та витрати визнаються в консолідованому звіті про фінансові результати для всіх боргових інструментів (крім тих, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах) за принципом нарахування з використанням методу ефективної процентної ставки. За цим методом сплачені або отримані учасниками договору комісії, що є невід'ємною частиною розрахунку ефективної процентної ставки, витрати на проведення відповідної операції, а також премії та дисконти визнаються протягом періоду дії фінансового інструменту і включаються до процентних доходів або витрат.

Усі інші комісійні та інші доходи і витрати визнаються за принципом нарахування залежно від стадії завершення певної операції, що оцінюються на підставі співвідношення наданих (отриманих) послуг до загального обсягу послуг, передбачених договором.

Витрати на виготовлення грошей

Національний банк здійснює виготовлення банкнот і монет національної валюти України. Витрати на виготовлення банкнот і монет (крім пам'ятних монет, виготовлених з дорогоцінних металів) відображаються за рахунками витрат Національного банку в міру передавання готової продукції Банкнотно-монетним двором до Центрального сховища Національного банку. Витрати на виготовлення банкнот і монет включають амортизацію виробничого устаткування, витрати на оплату праці, інші виробничі витрати.

Вартість пам'ятних монет, виготовлених з дорогоцінних металів, визнається активом у балансі Національного банку в статті «Інші активи» та списується на витрати в міру реалізації цих монет.

Витрати на утримання персоналу

Витрати на оплату праці, сплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, перерахування внесків до Корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку, а також підготовку кадрів та підвищення кваліфікації визнаються в тому році, у якому вони здійснювалися (надавалися) працівникам Національного банку.

Витрати, пов'язані з перерахуванням до загальнодержавних соціальних фондів

Національний банк згідно із законодавством України здійснює перерахування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування до Пенсійного фонду України. Кошти, що перераховуються до Пенсійного фонду, визнаються витратами Національного банку в міру їх здійснення.

Оподаткування

Відповідно до Податкового кодексу Національний банк сплачує до Державного бюджету України суму перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами відповідно до вимог Закону України «Про Національний банк України». Ці перерахування класифікуються як розрахунки з акціонерами та відображаються у звіті про власний капітал (примітка 19).

Інші податки, які сплачує Національний банк, включені до складу адміністративно-господарських та інших витрат.

Корпоративний недержавний пенсійний фонд Національного банку

Національний банк є засновником Корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку, який є фондом із визначеними внесками. Національний банк сплачує внески до цього фонду на контрактній основі. Після перерахування коштів Національний банк не несе зобов'язань щодо виплат. Внески до фонду визнаються в складі витрат на утримання персоналу в момент виникнення зобов'язання з перерахування коштів. Після виходу на пенсію працівників Національного банку всі виплати здійснюються Корпоративним недержавним пенсійним фондом Національного банку.

Національний банк здійснює адміністрування, управління активами та зберігання активів Корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку.

Резерв переоцінки іноземної валюти, монетарного золота та банківських металів

Результат переоцінки монетарних активів і зобов'язань в іноземній валюті, монетарному золоті та банківських металах у зв'язку зі змінами курсу гривні до іноземних валют, монетарного золота та банківських металів, у тому числі реалізований результат переоцінки, враховується в статті «Резерв переоцінки іноземної валюти, монетарного золота та банківських металів» у розділі «Власний капітал» у консолідованому балансі, не включається до консолідованого звіту про фінансові результати і включається до консолідованого звіту про сукупні доходи.

Грошові кошти та їх еквіваленти

Із метою звітування про рух грошових коштів для відображення змін у ліквідності активів і зобов'язань як у національній, так і в іноземній валюті до грошових коштів та їх еквівалентів уключаються фінансові активи на вимогу та з терміном погашення до трьох місяців з дати виникнення, які можуть бути використані на першу вимогу і мають незначний ризик коливання вартості, а також зобов'язання на вимогу, за винятком банкнот та монет в обігу. Оскільки Національний банк є емісійним банком, то джерелом ліквідних коштів у національній валюті є зобов'язання на вимогу (кореспондентські рахунки банків, рахунки Уряду, рахунки МВФ тощо).

Фінансові активи, які не можуть вільно конвертуватися в грошові кошти внаслідок їх недостатньої ліквідності або у зв'язку з обмеженням щодо їх використання та розпорядження ними, до грошових коштів та їх еквівалентів не включаються.

Взаємні заліки

Взаємозалік фінансових активів і зобов'язань (з подальшим уключенням до балансу лише чистої суми) може здійснюватися лише в разі наявності юридично визначеного права взаємозаліку визнаних сум, якщо є намір одночасно реалізувати актив і розрахуватися за зобов'язаннями або провести розрахунок на основі чистої суми.

3. Основні оцінки та судження під час застосування принципів бухгалтерського обліку

Національний банк використовує оцінки, припущення і професійні судження, які впливають на суми активів і зобов'язань, що відображені в консолідованій фінансовій звітності за поточний фінансовий рік та відображатимуться в консолідованій фінансовій звітності за наступний фінансовий рік. Оцінки та судження регулярно переглядаються й базуються на досвіді керівництва та інших факторах, включаючи майбутні події, очікування яких за наявних умов є обґрунтованими. Найсуттєвіші оцінки та судження були такими:

Знецінення кредитів, наданих банкам та іншим позичальникам

Національний банк регулярно перевіряє свій кредитний портфель (за винятком внутрішнього державного боргу) щодо можливого знецінення. Під час визначення того, чи потрібно визнавати витрати на формування резервів під знецінення, керівництво Національного банку застосовує професійні судження про наявність ознак, що свідчать про зменшення майбутніх грошових потоків за кредитним портфелем, перш ніж може бути виявлено знецінення за окремим кредитом у цьому портфелі. Такий показник може включати дані, які можна визначити та які характеризують негативну зміну платоспроможності позичальників, а також зміну національних або місцевих економічних умов, пов'язаних з невиконанням зобов'язань за кредитами Національного банку. Під час розрахунку майбутніх грошових потоків Національний банк застосовує оцінки на основі минулого досвіду щодо витрат за активами з подібними характеристиками кредитного ризику, аналогічними до тих активів у портфелі, які використовувалися для прогнозування майбутніх грошових потоків. Методика та припущення, що використовуються для оцінки сум і строків майбутніх грошових потоків, постійно аналізуються для уникнення будь-якої розбіжності між розрахунковими і фактичними витратами. Резерви під знецінення індивідуально значних кредитів розраховуються за методом дисконтування майбутніх грошових потоків за цими кредитами з урахуванням погашення кредиту і реалізації забезпечення за відповідним кредитом. Збільшення або зменшення розбіжності на 10% між фактичними резервами і розрахованими майбутніми дисконтованими потоками грошових коштів за індивідуально значними кредитами, яке може бути в результаті виникнення різниці в сумах і строках грошових потоків, призведе до збільшення резервів під знецінення кредитного портфеля в сумі 990 мільйонів гривень, або до зменшення резервів під знецінення кредитного портфеля в сумі 1 428 мільйонів гривень відповідно (2010 рік – збільшення на 1 339 мільйонів гривень або зменшення на 1 433 мільйони гривень).

Національний банк України використовував усю наявну інформацію для оцінки сум і строків майбутніх грошових потоків окремих кредитів. Однак заходи, які здійснюватиме Уряд щодо рекапіталізованих банків, залишаються остаточно невизначеними. За станом на 31 грудня 2011 року сума кредитів, наданих цим банкам, становить 9 980 мільйонів гривень (2010 рік – 18 027 мільйонів гривень). Резерв під знецінення цих кредитів становить 4 825 мільйонів гривень (2010 рік – 11 236 мільйонів гривень). Уряд розглядає різні варіанти майбутньої діяльності цих банків і його дії можуть мати суттєвий вплив на суму майбутніх грошових потоків і відповідно на суму резерву під знецінення цих кредитів. Керівництво Національного банку розраховувало резерви під знецінення, виходячи із найбільш імовірного розвитку подій, однак майбутні події можуть відрізнятись від цих очікувань.

Реструктуризація внутрішнього державного боргу

У 2009 році реструктуризація внутрішнього державного боргу відображена в обліку шляхом припинення визнання внутрішнього державного боргу в іноземній валюті та визнання державних цінних паперів у національній валюті. Це судження базувалося на тому, що оскільки практично всі ризики та винагороди від володіння активом змінилися в результаті цієї операції, керівництво вважало за доцільне припинити визнання одного активу та визнати будь-які права, що виникли під час реструктуризації, як новий актив.

Справедлива вартість будівель та споруд

Як зазначено в примітці 2, будівлі та споруди Національного банку регулярно переоцінюються. Ця переоцінка проводиться на підставі результатів роботи незалежних оцінювачів. Оцінка проводиться на основі порівняльного методу та методу капіталізації доходу, за винятком тих об'єктів, які мають спеціалізований характер і які оцінюються з використанням витратного підходу.

Оцінювачі під час проведення оцінки застосовують певні професійні судження та припущення для визначення приміщень, які використовуються як аналоги в разі застосування порівняльного методу. Зміни цих припущень можуть вплинути на справедливу вартість, зазначену у звітності. За результатами оцінки будівель і споруд, проведеної незалежними оцінювачами у 2011 році, керівництво Національного банку зробило висновок, що протягом 2011 року не відбулося суттєвих змін у справедливій вартості будівель та споруд Національного банку. Переоцінка будівель і споруд у 2011 році не проводилася.

Операції з пов'язаними сторонами

У своїй звичайній діяльності Національний банк здійснює операції з пов'язаними сторонами, в основному з Урядом, банками та організаціями під контролем держави. Відповідно до МСБО 39 фінансові інструменти під час початкового їх визнання слід обліковувати за справедливою вартістю. За відсутності активного ринку для визначення ринкових процентних ставок враховуються професійні судження. Підставою для таких суджень є ціноутворення щодо подібних видів операцій з непов'язаними сторонами та аналіз ефективної процентної ставки. Коригування вартості під час первісного визнання за операціями з державними цінними паперами України, що придбані на виконання вимог Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» та за зверненням Уряду, розглядаються як такі, що відбулися за розпорядженням держави. Оскільки статутний капітал Національного банку є державною власністю, тому коригування вартості вважається операціями з власниками і відображається безпосередньо в консолідованому звіті про власний капітал. Під час проведення оцінки справедливої вартості державних цінних паперів під час первісного визнання Національним банком застосовувалися певні професійні судження та припущення для визначення ринкових процентних ставок, що використовувалися у розрахунках дисконтованих грошових потоків. Якби використані ставки дисконтування були вищі або нижчі на 1%, то збиток під час первісного визнання державних цінних паперів був би на 421 мільйон гривень більшим або на 451 мільйон гривень меншим відповідно (у 2010 році – на 775 мільйонів гривень більшим або на 813 мільйонів гривень меншим відповідно). Умови операцій з пов'язаними сторонами зазначені в примітці 37.

4. Вплив економічної ситуації на фінансовий стан і результати діяльності Національного банку

Грошово-кредитна політика Національного банку в 2011 році здійснювалася в складних умовах, пов'язаних із загостренням боргових проблем в Європі та невизначеністю щодо подальшого світового розвитку. Ріст реального ВВП становив 5,2% (у 2010 році – 4,1%). Упродовж 2011 року відбулося зниження приросту промислового виробництва, яке за підсумками року становить 7,6% (у 2010 році зростання обсягів виробництва становило 11,2%).

Індекс споживчих цін у 2011 році знизився до 104,6%, що зумовлено як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками (у 2010 році індекс споживчих цін становив 109,1%).

За станом на 31 грудня 2011 року суверенний рейтинг України становив «B2» за оцінкою рейтингової агенції Moody's, «B+» за оцінкою рейтингової агенції Standard & Poor's та «B» за оцінкою рейтингової агенції Fitch (на 31 грудня 2010 року суверенний рейтинг України становив «B2» за оцінкою рейтингової агенції Moody's, «B+» за оцінкою рейтингової агенції Standard & Poor's та «B» за оцінкою рейтингової агенції Fitch).

У 2011 році відбулося зменшення міжнародних резервів з 34,6 мільярда доларів США на 31 грудня 2010 року до 31,8 мільярда доларів США на 31 грудня 2011 року.

Для економіки України характерними особливостями є ті, які властиві ринковій економіці перехідного періоду. Свідченням цього є неконвертованість національної валюти за межами країни, відносно високий рівень інфляції, низька ліквідність державного і приватного ринків боргових зобов'язань та інструментів капіталу, а також бюджетні обмеження. Тому Національний банк був зобов'язаний викупити державні цінні папери України у сумі 11 961 мільйон гривень (за номінальною вартістю) (у 2010 році – 23 649 мільйонів гривень за номінальною вартістю) та протягом 2011 року здійснив перерахування до Державного бюджету України перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за 2011 рік в сумі 11 898 мільйонів гривень (2010 рік – здійснив перерахування до Державного бюджету України перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за 2009 рік і перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за підсумками кожного кварталу 2010 року в сумі 15 547 мільйонів гривень) (примітки 8 та 19).

У таблиці зазначені суми балансових статей, пов'язані із заборгованістю Уряду.

	Примітки	2011 (у мільйонах гривень)	2010
Цінні папери України	8	75 977	54 879
Внутрішній державний борг (до резервів)	10	3 174	3 306

Інформація щодо розрахункової справедливої вартості заборгованості Уряду наведена в примітці 35.

5. Кошти та депозити в іноземній валюті

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Фінансові активи		
Готівкова іноземна валюта	591	80
Кошти на вимогу	16 168	12 604
Строкові депозити в іноземній валюті	79 306	103 168
Нараховані процентні доходи за депозитами в золоті та банківських металах	10	7
Усього фінансових активів	96 075	115 859
Нефінансові активи		
Строкові депозити і депозити на вимогу:		
у золоті	3 009	2 753
у банківських металах	2 367	3 788
Усього нефінансових активів	5 376	6 541
Усього коштів та депозитів в іноземній валюті	101 451	122 400

До суми коштів на вимогу включені залишки за рахунками спеціального призначення в сумі 141 мільйон гривень, які веде Національний банк у межах кредитних ліній, отриманих від міжнародних фінансових установ (2010 рік – 139 мільйонів гривень, а також кошти в сумі 6 мільйонів гривень для розрахунків за ф'ючерсними операціями в рамках угод про управління інвестиціями та надання консультативних послуг між Міжнародним банком реконструкції та розвитку та Національним банком України (примітка 34).

Строкові депозити в банківських металах включають депозити в платині та паладії. За цими депозитами та депозитами в золоті Національний банк отримує проценти в доларах США.

За станом на 31 грудня 2011 року та 31 грудня 2010 року всі кошти та депозити в іноземній валюті є непростроченими, незнеціненними і не забезпечуються заставою.

Відшкодування всіх коштів та депозитів в іноземній валюті очікується протягом 12 місяців, за винятком строкових депозитів у сумі 2 697 мільйонів гривень, строк погашення яких більший, ніж 12 місяців (2010 рік – 2 466 мільйонів гривень).

Аналіз коштів і депозитів в іноземній валюті в розрізі концентрації географічного ризику наведено в примітці 29, аналіз кредитного ризику – у примітці 30, аналіз валютного ризику – у примітці 31, аналіз процентного ризику – у примітці 32, аналіз ризику ліквідності – у примітці 33.

6. Цінні папери нерезидентів

На 31 грудня 2011 року цінні папери нерезидентів подані таким чином:

	Державні облігації	Цінні папери міжнародних агенцій, банків та інших емітентів	Усього (у мільйонах гривень)
Боргові цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах у розрізі емітентів:			
цінні папери емітентів США:			
номіновані в доларах США	52 277	2 836	55 113
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	–	372	372
цінні папери емітентів держав ЄС:			
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	7 581	3 740	11 321
номіновані в доларах США	2 549	18 101	20 650
номіновані в євро	35 454	12 376	47 830
цінні папери інших емітентів:			
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	–	253	253
номіновані в євро	–	540	540
номіновані в доларах США	770	7 173	7 943
номіновані в австралійських доларах	5 188	–	5 188
Усього боргових цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах	103 819	45 391	149 210
Інструменти капіталу на продаж:			
акції Чорноморського банку торгівлі та розвитку	–	120	120
інвестиція в Міждержавний банк	–	1	1
Усього інструментів капіталу на продаж	–	121	121
Усього цінних паперів нерезидентів	103 819	45 512	149 331

На 31 грудня 2011 року та 31 грудня 2010 року всі боргові цінні папери нерезидентів є непростроченими і незнеціненими.

У 2011 році процентні доходи за цінними паперами нерезидентів, які включені в консолідованому звіті про фінансові результати до результатів від операцій з борговими цінними паперами, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах, становили 3 323 мільйони гривень (у 2010 році – 3 374 мільйони гривень).

Відшкодування всіх цінних паперів нерезидентів очікується протягом 12 місяців, за винятком інструментів капіталу на продаж, на загальну суму 121 мільйон гривень (2010 рік – 121 мільйон гривень).

Облігації міжнародних агенцій, банків та інших емітентів включають боргові цінні папери, випущені іноземними центральними та інвестиційними банками, міжнародними агенціями й іншими емітентами.

Державні облігації, включені до складу цінних паперів, випущених іншими емітентами, – це облігації, випущені місцевими органами влади інших держав.

Акції Чорноморського банку торгівлі та розвитку

Внесок до статутного фонду Чорноморського банку торгівлі та розвитку (далі – ЧБТР) було здійснено відповідно до Угоди про заснування ЧБТР від 30 червня 1994 року.

На 31 грудня 2011 року сума внеску Національного банку до статутного капіталу ЧБТР становить 24 мільйони СПЗ (120 мільйонів гривень за офіційним курсом гривні до СПЗ на дату

здійснення інвестиції) (2010 рік – 24 мільйони СПЗ, або 120 мільйонів гривень), частка Національного банку в сплаченому статутному капіталі ЧБТР становить 4% (2010 рік – 4%).

Інвестиція в Міждержавний банк

Міждержавний банк (далі – МБ) був створений відповідно до багатосторонньої Угоди між країнами Співдружності Незалежних Держав у 1993 році і є міжнародною розрахунковою та кредитно-фінансовою установою. Розмір внеску України до статутного капіталу МБ становить 1 мільйон гривень, частка участі – 20,7%. Національний банк не має реального впливу на прийняття рішень МБ і не отримує від нього доходів. Ця інвестиція обліковується за первісною вартістю з вирахуванням знецінення та класифікується як інструмент на продаж.

Національний банк не може достовірно визначити справедливую вартість інвестицій в акції ЧБТР та МБ. Ці інвестиції обліковуються за вартістю придбання в сумі 121 мільйон гривень (у 2010 році – 121 мільйон гривень) і були придбані Національним банком на виконання однієї зі своїх функцій як центрального банку України, а саме представляти інтереси України в тих організаціях, у яких співробітництво здійснюється на рівні центральних банків. Операції з купівлі-продажу акцій цих установ не проводяться, оскільки вони є спеціалізованими міжнародними установами. Для визначення знецінення інвестицій у капітал, справедлива вартість яких не може бути достовірно визначена, аналізуються фінансові показники об'єктів інвестування та беруться до уваги частки Національного банку в їх чистих активах. Національний банк не має наміру реалізувати зазначені інвестиції.

Аналіз цінних паперів нерезидентів у розрізі концентрації географічного ризику наведено в примітці 29, аналіз кредитного ризику за борговими цінними паперами – у примітці 30, аналіз валютного ризику – у примітці 31, аналіз процентного ризику – у примітці 32, аналіз ризику ліквідності – у примітці 33.

На 31 грудня 2010 року цінні папери нерезидентів подані таким чином:

	Державні облігації	Цінні папери міжнародних агенцій, банків та інших емітентів	Усього (у мільйонах гривень)
Боргові цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах у розрізі емітентів:			
цінні папери емітентів США:			
номіновані в доларах США	68 039	3 559	71 598
цінні папери емітентів держав ЄС:			
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	7 954	4 102	12 056
номіновані в доларах США	2 870	13 233	16 103
номіновані в євро	34 305	8 835	43 140
цінні папери Банку міжнародних розрахунків:			
номіновані в доларах США	–	660	660
цінні папери інших емітентів:			
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	–	565	565
номіновані в євро	–	225	225
номіновані в доларах США	884	6 257	7 141
Усього боргових цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах	114 052	37 436	151 488
Інструменти капіталу на продаж:			
акції Чорноморського банку торгівлі та розвитку	–	120	120
інвестиція в Міждержавний банк	–	1	1
Усього інструментів капіталу на продаж	–	121	121
Усього цінних паперів нерезидентів	114 052	37 557	151 609

Інформація про номінальну вартість, дохідність до погашення, купон та строки погашення боргових цінних паперів нерезидентів за станом на 31 грудня 2011 року надана в таблиці нижче:

	Загальна номінальна вартість в іноземній валюті, в мільйонах	Загальна номінальна вартість у гривневому еквіваленті, в мільйонах гривень	Дохідність до пога- шення, % річних	Розмір купона, % річних	Періодич- ність сплати купона	Строки погашення
Боргові цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах у розрізі емітентів:						
Державні облігації:						
цінні папери емітентів номіновані в доларах США	6 368	50 883	0,1104– 0,7977	0,125– 3,875	Кожні 6 місяців	Від 8 місяців до 5 років
цінні папери держав ЄС: номіновані в англійських фунтах стерлінгів	580	7 146	0,3178– 1,2096	1,10781– 5,25	Кожні 6 місяців або щокварталу	Від 2 місяців до 3,3 року
номіновані в доларах США	315	2 517	0,24781– 1,26517	0,625– 2,25	1 раз на рік або кожні 6 місяців	Від 4,5 місяця до 2,4 року
номіновані в євро	3 225	33 212	0,0068– 3,5727	0,25–5	Один раз на рік або щокварталу	Від 4 днів до 5,6 року
цінні папери інших емітентів: номіновані в доларах США	94	751	0,37125– 0,78892	0,62944– 3,5	Кожні 6 місяців або щокварталу	Від 4,8 місяця до 2 років
номіновані в австралійських доларах	618	4 972	3,1351– 3,9491	4,5–6,5	Кожні 6 місяців	Від 3,5 року до 2,8 року
Облігації міжнародних агенцій, банків та інших емітентів цінні папери емітентів США:						
номіновані в доларах США	354	2 825	0,12649– 1,473739	0,375–4,5	Кожні 6 місяців	Від 2 місяців до 4,9 року
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	30	369	0,977	1,25	Один раз на рік	До 1,9 року
цінні папери держав ЄС:						
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	292	3 601	1,07562– 2,59746	0,01669– 5,25	Щокварталу або один раз на рік	Від 12 днів до 2,7 року
номіновані в доларах США	2 236	17 869	0,352361– 2,925908	0,2946– 5,25	Щомісяця, щокварталу, кожні 6 місяців або один раз на рік	Від 17 днів до 4,9 року
номіновані в євро	1 180	12 152	0,77446– 3,521656	0,875– 3,625	Щокварталу або один раз на рік	Від 17 днів до 5,2 року
цінні папери інших емітентів:						
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	20	246	0,987046	2,25	Один раз на рік	До 2 років
номіновані в доларах США	891	7 121	0,338341– 2,255022	0,51167– 3,625	Щокварталу, кожні 6 місяців або один раз на рік	Від 4 місяців до 4,8 року
номіновані в євро	50	515	2,72074– 3,22981	3,5–3,75	Один раз на рік	Від 3 до 5 років

Інформація про номінальну вартість, дохідність до погашення, купон і строки погашення боргових цінних паперів нерезидентів за станом на 31 грудня 2010 року надана в таблиці:

	Загальна номінальна вартість в іноземній валюті, в мільйонах	Загальна номінальна вартість у гривневому еквіваленті, в мільйонах гривень	Дохідність до погашення, % річних	Розмір купона, % річних	Періодичність сплати купона	Строки погашення
Боргові цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах у розрізі емітентів:						
Державні облигації:						
цінні папери емітентів номіновані в доларах США:	8 386	66 767	0,167–1,987	0,375–5	Кожні 6 місяців	Від 1 місяця до 5 років
цінні папери держав ЄС:						
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	617	7 582	0,590–1,574	0,786–9,0	Кожні 6 місяців або щокварталу	Від 2 місяців до 4,2 року
номіновані в доларах США	355	2 826	0,3667–1,5667	0,625–3,5	1 раз на рік або кожні 6 місяців	Від 5 місяців до 3 років
номіновані в євро	3 074	32 506	0,364–3,915	0,5–6,5	Один раз на рік або щокварталу	Від 4 днів до 4,8 року
цінні папери інших емітентів:						
номіновані в доларах США	108	860	0,305–1,233	0,434–3,5	Щокварталу або кожні 6 місяців	Від 4 місяців до 2,5 року
Облигації міжнародних агенцій, банків та інших емітентів:						
цінні папери емітентів США номіновані в доларах США	437	3 479	0,188–1,075	0,289–4,5	Кожні 6 місяців або щокварталу	Від 2 місяців до 2,5 років
цінні папери держав ЄС:						
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	318	3 906	0,762–2,20	0,7885–5,375	Щокварталу або один раз на рік	Від 2 місяців до 3,7 року
номіновані в доларах США	1 621	12 908	0,288–2,767	0,288–5,5	Щокварталу, кожні 6 місяців або один раз на рік	Від 24 днів до 5,8 року
номіновані в євро	820	8 670	0,791–2,924	0,942–4,75	Щокварталу або один раз на рік	Від 27 днів до 6,2 року
цінні папери Банку міжнародних розрахунків:						
номіновані в доларах США	80	637	0,230	3,875	Кожні 6 місяців	349 днів
цінні папери інших емітентів:						
номіновані в англійських фунтах стерлінгів	45	553	1,287–1,764	2,25–6,875	Кожні 6 місяців або один раз на рік	Від 4 місяців до 3 років
номіновані в доларах США	771	6 140	0,339–2,136	0,466–5,875	Щокварталу, кожні 6 місяців або один раз на рік	Від 2 місяців до 5 років
номіновані в євро	20	211	2,88	3,5	Один раз на рік	До 4 років

7. Авуари в СПЗ

Авуари в СПЗ – кошти до запитання у СПЗ, що обліковуються на рахунку, який відкрито в МВФ для України.

Нижче наведено рух коштів за рахунками авуарів у СПЗ протягом 2011 року:

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Залишок авуарів у СПЗ на 1 січня	63	510
Надходження коштів від МВФ за програмою «Стенд-бай»		
на користь Національного банку	–	11 107
на користь Уряду	–	16 083
Купівля СПЗ	3 235	1 704
Інші надходження та платежі	–	66
Погашення кредиту	–	–
Сплата комісій, пов'язаних з отриманням кредиту	(178)	(239)
Конвертація СПЗ в інші іноземні валюти:		
на користь Національного банку	–	(11 099)
на користь Уряду	–	(16 078)
Сплата відсотків за користування позикою МВФ		
від імені Національного банку	(1 519)	(1 060)
від імені Уряду	(1 396)	(870)
Сплата відсотків за користування коштами, отриманими за розподілом СПЗ		
від імені Національного банку	(4)	(4)
від імені Уряду	(67)	(39)
Доходи за авуарами в СПЗ	1	–
Курсові різниці	8	(18)
Залишок авуарів у СПЗ на 31 грудня	<u>143</u>	<u>63</u>

Протягом 2011 року Україна не отримувала коштів від МВФ.

У 2010 році на рахунок авуарів у СПЗ надійшли кошти на суму 2 250 мільйонів СПЗ (27 190 мільйонів гривень за офіційним курсом на дату здійснення платежу) за програмою «Стенд-бай». З них 575 мільйонів СПЗ (6 906 мільйонів гривень за офіційним курсом на дату отримання) та 345 мільйонів СПЗ (4 201 мільйон гривень за офіційним курсом на дату отримання) – отримання першого та другого траншу за новою програмою «Стенд-бай» на рахунок Національного банку, які були конвертовані в інші іноземні валюти і відображені як заборгованість Національного банку перед МВФ, 675 мільйонів СПЗ (8 107 мільйонів гривень за офіційним курсом на дату отримання) та 655 мільйонів СПЗ (7 976 мільйонів гривень за офіційним курсом на дату отримання) – надходження коштів першого та другого траншів за програмою «Стенд-бай» на користь Уряду, які були конвертовані в інші іноземні валюти і зараховані на рахунок Державної казначейської служби в Національному банку.

8. Цінні папери України

На 31 грудня 2011 року цінні папери України подані таким чином:

	Державні цінні папери	Корпоративні цінні папери	Усього (у мільйонах гривень)
Боргові цінні папери на продаж			
У національній валюті:			
облігації внутрішньої державної позики	19 585	–	19 585
В іноземній валюті:			
ОЗДП, номіновані в доларах США	1 325	–	1 325
ОЗДП, номіновані в євро	708	–	708
Усього боргових цінних паперів на продаж	21 618	–	21 618
Боргові цінні папери, що віднесені до категорії кредити та дебіторська заборгованість			
У національній валюті:			
облігації внутрішньої державної позики	52 959	–	52 959
облігації державної іпотечної установи	–	1 400	1 400
Усього боргових цінних паперів, що віднесені до категорії кредити та дебіторська заборгованість	<u>52 959</u>	<u>1 400</u>	<u>54 359</u>
Усього цінних паперів України	<u>74 577</u>	<u>1 400</u>	<u>75 977</u>

Національний банк відповідно до Закону України «Про Національний банк України» здійснює операції з цінними паперами України тільки на вторинному ринку.

Облігації внутрішньої державної позики (далі – ОВДП) емітовані Міністерством фінансів України і мають номінальну вартість 1 000 гривень кожна.

У 2011 році Національний банк за зверненням Уряду України придбав ОВДП для забезпечення загальнодержавних потреб, загальною номінальною вартістю 3 221 мільйон гривень, які віднесені до категорії інвестиції на продаж (у 2010 році – 15 247 мільйонів гривень, які віднесені до категорії позики та дебіторська заборгованість).

Крім того, у 2011 році Національний банк на виконання вимог Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» щодо викупу за номінальною вартістю державних облігацій України, емітованих з метою рекапіталізації банків, придбав ОВДП загальною номінальною вартістю 8 740 мільйонів гривень, які віднесені до категорії позики та дебіторська заборгованість (у 2010 році – 8 402 мільйони гривень).

Різницю між сплаченими коштами за вищезазначеними цінними паперами та їх справедливою вартістю, що виникла на момент первісного визнання в розмірі 732 мільйони гривень (у 2010 році – 7 260 мільйонів гривень), Національний банк визнав у складі власного капіталу.

Облігації зовнішньої державної позики (далі – ОЗДП), емітовані Міністерством фінансів України, номіновані в доларах США та євро і мають номінальну вартість 1 000 доларів, 100 000 доларів та 50 000 євро кожна.

У квітні 2010 року ОЗДП, номіновані в доларах США та євро, з номінальною вартістю 2 331 мільйон гривень (гривневий еквівалент на дату переведення) за рішенням Національного банку переведені з портфеля до погашення в портфель на продаж, оскільки Національний банк України планував їх продати.

Облігації Державної іпотечної установи з додатковим забезпеченням у формі державної гарантії за зобов'язаннями емітента, що видані Кабінетом Міністрів України (далі – облігації ДІУ) мають номінальну вартість 100 000 гривень кожна. У 2011 році облігації ДІУ номінальною

вартістю 77 мільйонів гривень та балансовою вартістю 80 мільйонів гривень були придбані Національним банком з метою регулювання ліквідності банків. Крім того, протягом року Національний банк отримав у власність облігації номінальною вартістю 112 мільйонів гривень та балансовою вартістю 117 мільйонів гривень в результаті невиконання українським банком своїх зобов'язань перед Національним банком. Придбані та отримані у власність у 2011 році облігації ДІУ були віднесені до категорії позики та дебіторська заборгованість.

Усі цінні папери України були непростроченими, незнеціненними за станом на 31 грудня 2011 року та 31 грудня 2010 року.

Відшкодування всіх цінних паперів України очікується пізніше ніж через 12 місяців від дати балансу, за винятком ОВДП і нарахованих процентів за борговими цінними паперами балансовою вартістю 15 568 мільйонів гривень та ОЗДП і нарахованих процентів за ними балансовою вартістю 251 мільйон гривень, які підлягають сплаті протягом 2012 року (у 2010 році відшкодування всіх цінних паперів України очікувалося пізніше ніж через 12 місяців від дати балансу, за винятком короткострокових ОВДП і нарахованих процентів за борговими цінними паперами на загальну суму 3 278 мільйонів гривень, які підлягали сплаті протягом 2011 року).

Аналіз кредитного ризику за цінними паперами України наведено в примітці 30, аналіз валютного ризику – у примітці 31, аналіз процентного ризику – у примітці 32, аналіз ризику ліквідності – у примітці 33. Інформацію про розрахункову справедливу вартість цінних паперів України наведено в примітці 35.

На 31 грудня 2010 року цінні папери України подані таким чином:

	Державні цінні папери	Корпоративні цінні папери	Усього (у мільйонах гривень)
Боргові цінні папери на продаж			
У національній валюті:			
облігації внутрішньої державної позики	7 835	–	7 835
В іноземній валюті:			
ОЗДП, номіновані в доларах США	1 487	–	1 487
ОЗДП, номіновані в євро	822	–	822
Усього боргових цінних паперів на продаж	10 144	–	10 144
Боргові цінні папери, що віднесені до категорії кредити та дебіторська заборгованість			
У національній валюті:			
облігації внутрішньої державної позики	43 528	–	43 528
облігації державної іпотечної установи	–	1 207	1 207
Усього боргових цінних паперів, що віднесені до категорії кредити та дебіторська заборгованість	43 528	1 207	44 735
Усього цінних паперів України	53 672	1 207	54 879

Інформація про номінальну вартість, дохідність до погашення, купон та строки погашення цінних паперів України за станом на 31 грудня 2011 року надана в таблиці нижче:

	Загальна номінальна вартість у гривнях, у мільйонах гривень	Загальна номінальна вартість в іноземній валюті, в мільйонах	Дохідність до погашення, % річних	Розмір купона, % річних	Періодичність сплати купона	Строки погашення
Боргові цінні папери на продаж:						
У національній валюті:						
облігації внутрішньої державної позики	19 629	–	8,00–24,06	9,50–9,50	Кожні 6 місяців	Від 2 місяців до 10 років
В іноземній валюті:						
ОЗДП, номіновані в доларах США	1 466	183	9,091–10,618	6,38–7,65	Кожні 6 місяців	Від 6 місяців до 6 років
ОЗДП, номіновані в євро	855	83	10,8638–10,924	4,95	Один раз на рік	До 4 років
Боргові цінні папери, що віднесені до категорії кредити та дебіторська заборгованість:						
У національній валюті:						
облігації внутрішньої державної позики	64 844	–	9,82–17,95	9,50–12,00	Кожні 6 місяців	Від 10 місяців до 11 років
облігації Державної іпотечної установи	1 389	–	9,40–12,10	6,69–12,66	Щокварталу	Від 11 місяців до 3 років

Інформація про номінальну вартість, дохідність до погашення, купон та строки погашення цінних паперів України за станом на 31 грудня 2010 року:

	Загальна номінальна вартість у гривнях, у мільйонах гривень	Загальна номінальна вартість в іноземній валюті, в мільйонах	Дохідність до погашення, % річних	Розмір купона, % річних	Періодичність сплати купона	Строки погашення
Боргові цінні папери на продаж:						
У національній валюті:						
облігації внутрішньої державної позики	7 478	–	5,32–11,82	9,50–25,14	Щокварталу або кожні 6 місяців	Від 4 місяців до 6 років
В іноземній валюті:						
ОЗДП, номіновані в доларах США	1 461	183	5,31–6,79	6,38–7,65	Кожні 6 місяців	Від 2 до 7 років
ОЗДП, номіновані в євро	878	83	6,83	4,95	Один раз на рік	До 5 років
Боргові цінні папери, що віднесені до категорії кредити та дебіторська заборгованість:						
У національній валюті:						
облігації внутрішньої державної позики	56 104	–	9,83–17,94	9,50–12,00	Кожні 6 місяців	Від 2 до 12 років
облігації Державної іпотечної установи	1 200	–	7,60–12,66	9,40–12,10	Щокварталу	Від 2 до 4 років

9. Кредити банкам та іншим позичальникам

Кредити банкам та іншим позичальникам за цільовим призначенням класифікуються таким чином:

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Кредити, надані банкам для підтримання їх ліквідності:		
для стабілізації роботи банків	64 380	73 033
за операціями репо	7 576	114
шляхом проведення тендерів Національним банком	1 034	100
довгострокові кредити на ЄВРО-2012 та інші цільові кредити	1 603	1 603
інші	10	10
Кредити, надані в рамках кредитних ліній для підтримання малих і середніх підприємств за рахунок коштів, отриманих від Європейського банку реконструкції та розвитку	37	58
Інші	174	193
Резерв під кредити банкам та іншим позичальникам	(14 488)	(14 329)
Усього кредитів банкам та іншим позичальникам	60 326	60 782

Сума кредитів для стабілізації роботи банків, за якими очікується відшкодування або сплата пізніше, ніж за 12 місяців від дати балансу, становить 51 022 мільйони гривень (2010 рік – 51 252 мільйони гривень).

Протягом 2011 року Національний банк здійснював підтримку короткострокової (миттєвої) ліквідності банків у національній валюті через постійно діючу лінію рефінансування (кредити овернайт), рефінансування банків строком до 14 днів та до 90 днів шляхом проведення процентних і кількісних тендерів і підтримання ліквідності банків шляхом проведення операцій прямого репо з державними облігаціями України та банківськими металами (2010 рік – кредити для підтримання ліквідності банків надавалися під забезпечення державних облігацій України, майнових прав, що виникли в банку щодо кредитів, виданих суб'єктам господарювання та фізичним особам, облігацій місцевих позик, облігацій підприємств, іноземної валюти, акцій власників істотної участі банку та інших активів).

У 2011 році ставки за кредитами для стабілізації роботи банків не переглядалися (2010 рік – відповідно до нормативно-правових актів Національного банку відсоткові ставки за кредитами для стабілізації роботи банків були змінені із фіксованих на плаваючі. За станом на 31 грудня 2010 року загальна сума кредитів, за якими було змінено відсоткові ставки, становила 38 555 мільйонів гривень).

На думку Національного банку, в результаті зміни відсоткових ставок контрактні права на грошові потоки за відповідними фінансовими активами втратили чинність, тому було припинено визнання тих кредитів, які не були знеціненими і за якими було змінено відсоткові ставки, і нові фінансові інструменти були визнані за справедливою вартістю. Оскільки переглянуті відсоткові ставки відповідали ринковим, на дату первісного визнання цих нових активів не було визнано прибутку або збитку.

У резервах під кредити банкам та іншим позичальникам протягом 2011 року відбулися такі зміни:

	Кредити, надані банкам для підтримання їх ліквідності	Кредити, надані в рамках кредитних ліній для підтримання малих і серед- ніх підприємств за рахунок коштів, отриманих від Європейського банку реконструкції та розвитку	Інші	Усього
<i>(у мільйонах гривень)</i>				
Резерв під кредити банкам та іншим позичальникам на початок року	14 104	57	168	14 329
Збільшення резерву	2 177	–	1	2 178
Коригування процентних доходів за знеціненими кредитами, що надані банкам	(106)	–	–	(106)
Припинення визнання фінансових активів	(96)	–	–	(96)
Зменшення резерву	(1 796)	(21)	–	(1 817)
Резерв під кредити банкам та іншим позичальникам на кінець року	14 283	36	169	14 488

У резервах під кредити банкам та іншим позичальникам протягом 2010 року відбулися такі зміни:

	Кредити, надані банкам для підтримання їх ліквідності	Кредити, надані в рамках кредитних ліній для підтримання малих і серед- ніх підприємств за рахунок коштів, отриманих від Європейського банку реконструкції та розвитку	Інші	Усього
<i>(у мільйонах гривень)</i>				
Резерв під кредити банкам та іншим позичальникам на початок року	13 361	67	212	13 640
Збільшення резерву	8 198	–	–	8 198
Коригування процентних доходів за знеціненими кредитами, що надані банкам	(526)	–	–	(526)
Зменшення резерву	(6 929)	(1)	(44)	(6 974)
Списання активів за рахунок резервів	–	(9)	–	(9)
Резерв під кредити банкам та іншим позичальникам на кінець року	14 104	57	168	14 329

На 31 грудня 2011 року кредити банкам та іншим позичальникам за кредитною якістю класифікуються так:

	Кредити, надані банкам для підтримання їх ліквідності	Кредити, надані в рамках кредитних ліній для підтримання малих і середніх підприємств за рахунок коштів, отриманих від Європейського банку реконструкції та розвитку	Інші	Усього
<i>(у мільйонах гривень)</i>				
Непрострочені і незнецінені з кредитним рейтингом				
В	1 317	–	–	1 317
В–	31 955	–	–	31 955
ССС+	919	–	–	919
без рейтингу	10 873	1	5	10 879
Усього непрострочених і незнецінених	45 064	1	5	45 070
Індивідуально знецінені				
непрострочені	28 249	–	–	28 249
прострочені більше ніж 360 днів	1 290	36	169	1 495
Усього індивідуально знецінених	29 539	36	169	29 744
Резерв під кредити банкам та іншим позичальникам	(14 283)	(36)	(169)	(14 488)
Усього кредитів банкам та іншим позичальникам	60 320	1	5	60 326

Як зазначено в примітці 2, основним чинником, який Національний банк брав до уваги під час розгляду питання знецінення кредитів, є їх прострочений статус, можливість реалізації застави та погіршення фінансового стану позичальника. На підставі цього в таблиці вище наведено аналіз термінів прострочення платежів за кредитами, які в індивідуальному порядку визнані як знецінені.

На 31 грудня 2010 року кредити банкам та іншим позичальникам за кредитною якістю класифікуються так:

	Кредити, надані банкам для підтримання їх ліквідності	Кредити, надані в рамках кредитних ліній для підтримання малих і серед- ніх підприємств за рахунок коштів, отриманих від Європейського банку реконструкції та розвитку	Інші	Усього
<i>(у мільйонах гривень)</i>				
Непрострочені і незнецінені з кредитним рейтингом				
В–	29 814	–	–	29 814
ССС+	1 900	–	–	1 900
без рейтингу	10 098	2	–	10 100
Кредити реструктуризовані у 2010 році	3 034	–	–	3 034
Усього непрострочених і незнецінених	44 846	2	–	44 848
Прострочені, але незнецінені				
прострочені до 30 днів	323	–	–	323
прострочені від 31 до 90 днів	52	–	–	52
прострочені від 91 до 180 днів	6	–	–	6
прострочені більше ніж 360 днів	7	–	–	7
Усього прострочених, але незнецінених	388	–	–	388
Індивідуально знецінені				
непрострочені	18 885	–	24	18 909
прострочені до 30 днів	52	–	–	52
прострочені від 31 до 90 днів	174	–	–	174
прострочені від 91 до 180 днів	54	–	–	54
прострочені від 181 до 360 днів	352	–	–	352
прострочені більше ніж 360 днів	10 109	58	167	10 334
Усього індивідуально знецінених	29 626	58	191	29 875
Резерв під кредити банкам та іншим позичальникам	(14 104)	(57)	(168)	(14 329)
Усього кредитів банкам та іншим позичальникам	60 756	3	23	60 782

Нижче наведена інформація про отриману заставу під забезпечення кредитів за станом на 31 грудня 2011 року:

	Кредити, надані банкам для підтримання їх ліквідності	Кредити, надані в рамках кредитних ліній для підтримання малих і середніх підприємств за рахунок коштів, отриманих від Європейського банку реконструкції та розвитку	Інші	Усього
<i>(у мільйонах гривень)</i>				
Кредити забезпечені:				
державними цінними паперами	11 856	—	—	11 856
іпотекою	20 109	—	—	20 109
майновими правами за кредитними договорами	33 694	—	—	33 694
векселями підприємств	1 604	—	—	1 604
акціями власників істотної участі банку	4 172	—	—	4 172
майновими правами на земельні ділянки	2 349	—	—	2 349
іншими активами	731	—	148	879
Кредити незабезпечені	88	37	26	151
Усього кредитів банкам та іншим позичальникам (до резерву)	74 603	37	174	74 814

Нижче наведена інформація про отриману заставу під забезпечення кредитів на 31 грудня 2010 року:

	Кредити, надані банкам для підтримання їх ліквідності	Кредити, надані в рамках кредитних ліній для підтримання малих і середніх підприємств за рахунок коштів, отриманих від Європейського банку реконструкції та розвитку	Інші	Усього
<i>(у мільйонах гривень)</i>				
Кредити забезпечені:				
державними цінними паперами	2 029	—	—	2 029
облігаціями підприємств і місцевих позик	13	—	—	13
іпотекою	21 497	—	—	21 497
майновими правами за кредитними договорами	34 142	—	—	34 142
векселями підприємств	1 603	—	—	1 603
акціями власників істотної участі банку	7 211	—	—	7 211
наданими гарантіями	5 680	—	—	5 680
іншими активами	2 562	—	165	2 727
коштами на кореспондентському рахунку	123	—	—	123
Кредити незабезпечені	—	58	28	86
Усього кредитів банкам та іншим позичальникам (до резерву)	74 860	58	193	75 111

Аналіз кредитів банкам та іншим позичальникам у розрізі концентрації географічного ризику наведено в примітці 29, аналіз кредитного ризику – у примітці 30, аналіз валютного ризику – у примітці 31, аналіз процентного ризику – у примітці 32, аналіз ризику ліквідності – у примітці 33. Розрахункова справедлива вартість кредитів банкам та іншим позичальникам зазначена в примітці 35.

10. Внутрішній державний борг

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Внутрішній державний борг за кредитами, наданими Урядом в національній валюті:		
1994–1996	<u>3 174</u>	<u>3 306</u>
Усього внутрішнього державного боргу в національній валюті	3 174	3 306
Резерв під внутрішній державний борг за кредитами, наданими Урядом в національній валюті	<u>(635)</u>	<u>(661)</u>
Усього внутрішнього державного боргу	<u>2 539</u>	<u>2 645</u>

Кредити в національній та іноземній валюті надавалися Національним банком у 1991 – 1996 роках для фінансування дефіциту Державного бюджету України. Відповідно до Закону про реструктуризацію заборгованість за кредитами в національній валюті, які надавалися в 1994 – 1996 роках у сумі 3 439 мільйонів гривень, у 2000 році було реструктуризовано та віднесено на внутрішній державний борг. Внутрішній державний борг є незабезпеченим.

Відповідно до вищезазначеного закону, починаючи з 2010 року (до 2035 року) щокварталу рівними частинами здійснюється погашення суми внутрішнього державного боргу України в національній валюті за кредитами, наданими в 1994 – 1996 роках, зі здійсненням плати на рівні 5% річних за його обслуговування. У 2011 році погашено внутрішній державний борг України в національній валюті на суму 132 мільйони гривень (2010 рік – 132 мільйони гривень). Процентні доходи за кредитами, що надані Урядом в національній валюті, визнаються в консолідованому звіті про фінансові результати.

У резерві під внутрішній державний борг за кредитами, наданими Урядом, відбулися такі зміни:

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Резерв під внутрішній державний борг за кредитами, наданими Урядом на початок року	661	688
Зменшення резерву протягом року за кредитами, наданими Урядом в національній валюті	<u>(26)</u>	<u>(27)</u>
Резерв під внутрішній державний борг за кредитами, наданими Урядом на кінець року	<u>635</u>	<u>661</u>

Відповідно до Закону про реструктуризацію в 2000 році Національний банк створив резерв під внутрішній державний борг у розмірі 2% від суми боргу за кредитами, що надані Урядом в національній валюті в 1994–1996 роках. Починаючи з 2001 року, згідно із законами України про Державний бюджет України на 2001 – 2008 роки дію статті про створення резервів було призупинено.

Національний банк у 2009 році створив резерви під внутрішній державний борг за кредитами, наданими Урядом в національній валюті відповідно до рішення Правління Національного банку за погодженням з Радою Національного банку в сумі 619 мільйонів гривень. На 31 грудня 2009 року резерви під внутрішній державний борг за кредитами, наданими Урядом в національній валюті, становили 688 мільйонів гривень, що відповідає 20% від суми боргу за кредитами, що надані Урядом.

У 2011 році Національний банк вивільнив частину резервів під внутрішній державний борг за кредитами, наданими Урядом в національній валюті, у сумі 26 мільйонів гривень у зв'язку з погашенням частини внутрішнього державного боргу України в національній валюті (у 2010 році – 27 мільйонів гривень).

Відшкодування внутрішнього державного боргу в сумі 106 мільйонів гривень (за вирахуванням резерву) очікується впродовж 12 місяців, а відшкодування решти боргу пізніше ніж через 12 місяців (у 2010 році відшкодування внутрішнього державного боргу в сумі 106 мільйонів гривень (за вирахуванням резерву) очікувалося впродовж 12 місяців, а відшкодування решти боргу пізніше ніж через 12 місяців).

Аналіз внутрішнього державного боргу в розрізі концентрації географічного ризику наведено в примітці 29, аналіз валютного ризику – у примітці 31, аналіз процентного ризику – у примітці 32, аналіз ризику ліквідності – у примітці 33.

Інформацію про розрахункову справедливую вартість внутрішнього державного боргу наведено в примітці 35.

11. Внески в рахунок квоти МВФ

Сума квоти – це спеціальний тип активу, який є внеском України як члена МВФ. Величина квоти залежить від економічного розвитку країни і визначається Радою керуючих МВФ. Квота визначає для країни-члена кількість голосів у МВФ, ліміти доступу до фінансових ресурсів МВФ та частку в розподілі СПЗ – одиниці обліку МВФ. Основна частина квоти України була сплачена шляхом випуску Міністерством фінансів України та Національним банком безпроцентних боргових зобов'язань на користь МВФ, а решта суми квоти – зарахована на рахунки МВФ № 1 та № 2 (примітка 17). На 31 грудня 2011 року загальна сума квоти України становить 1 372 мільйони СПЗ (16 830 мільйонів гривень за офіційним курсом гривні до СПЗ на кінець року) (2010 рік – 1 372 мільйони СПЗ, або 16 823 мільйони гривень за офіційним курсом гривні до СПЗ на кінець року). Проценти за квотою не нараховуються. Внески в рахунок квоти є непоточним активом.

12. Основні засоби та нематеріальні активи

	Будівлі та споруди	Транспортні засоби	Машини та обладнання	Інструменти, прилади та інвентар	Інші основні засоби	Незавершені капітальні вкладення	Нематеріальні активи	Усього
	<i>(у мільйонах гривень)</i>							
Первісна (переоцінена) вартість на 1 січня 2010 року	5 701	139	1 725	110	192	139	124	8 130
Знос на 1 січня 2010 року	(651)	(63)	(831)	(62)	(118)	–	(70)	(1 795)
Балансова вартість на 1 січня 2010 року	5 050	76	894	48	74	139	54	6 335
Надходження	15	12	392	8	12	245	15	699
Переведення з категорії на продаж	4	–	–	–	–	–	–	4
Вибуття	(2)	–	–	–	–	(8)	–	(10)
Переведення до іншої категорії	3	–	(3)	–	7	(9)	1	(1)
Переоцінка	3	–	–	–	–	–	–	3
Нарахована амортизація (знос)	(145)	(15)	(175)	(9)	(17)	–	(21)	(382)
Первісна (переоцінена) вартість на 31 грудня 2010 року	5 726	149	2 095	117	208	367	139	8 801
Знос на 31 грудня 2010 року	(798)	(76)	(987)	(70)	(132)	–	(90)	(2 153)
Балансова вартість на 31 грудня 2010 року	4 928	73	1 108	47	76	367	49	6 648
Надходження	20	31	153	4	11	123	35	377
Переведення з категорії на продаж	23	–	–	–	–	–	–	23
Вибуття	(16)	–	–	–	–	(31)	–	(47)
Переведення до іншої категорії	147	–	29	11	5	(192)	–	–
Нарахована амортизація (знос)	(151)	(17)	(194)	(9)	(16)	–	(25)	(412)
Первісна (переоцінена) вартість на 31 грудня 2011 року	5 898	179	2 252	130	222	267	172	9 120
Знос на 31 грудня 2011 року	(947)	(92)	(1 156)	(77)	(146)	–	(113)	(2 531)
Балансова вартість на 31 грудня 2011 року	4 951	87	1 096	53	76	267	59	6 589

Керівництво Національного банку вважає, що протягом 2011 та 2010 років не відбулося суттєвих змін у справедливій вартості будівель та споруд Національного банку.

Залишкова (балансова) вартість будівель і споруд включає суму переоцінки в розмірі 4 084 мільйони гривень (2010 рік – 4 095 мільйонів гривень). Якби будівлі та споруди обліковувалися за собівартістю, а не за переоціненою вартістю, то їх балансова вартість за станом на 31 грудня 2011 року становила 867 мільйонів гривень (2010 рік – 833 мільйони гривень).

Первісна вартість повністю амортизованих основних засобів, які ще використовуються, становить 566 мільйонів гривень (2010 рік – 659 мільйонів гривень).

13. Інші активи

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Інші фінансові активи		
Кредити працівникам Національного банку та інша дебіторська заборгованість – непрострочена і незнецінена	476	342
Інші	3	1
Резерв за іншими фінансовими активами	(1)	(1)
Усього інших фінансових активів	478	342
Інші нефінансові активи		
Банківські метали	1 320	956
Оборотні матеріальні активи	255	233
Авансові платежі	182	164
Пам'ятні монети, сувенірна та інша продукція	178	120
Дорогоцінні метали та каміння	94	101
Інвестиції в асоційовані компанії	103	107
Необоротні матеріальні активи, що утримуються для продажу	–	23
Резерв за іншими нефінансовими активами	(8)	(6)
Усього інших нефінансових активів	2 124	1 698
Разом інших активів	2 602	2 040

Інші фінансові активи є незабезпеченими.

У сумі резерву за іншими активами відбулися такі зміни:

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Резерв за іншими активами на початок року	7	5
Збільшення резерву протягом року (примітка 27)	2	2
Резерв за іншими активами на кінець року	9	7

Інвестиції в асоційовані компанії на 31 грудня 2011 року подані таким чином:

Назва компанії	Країна реєстрації	Вид діяльності компанії	2011		2010	
			Балансова вартість	Частка участі (%)	Балансова вартість	Частка участі (%)
<i>(у мільйонах гривень)</i>						
Німецько-український фонд	Україна	Фінансова установа особливого виду	69	31,25	71	31,25
Приватне акціонерне товариство «Всеукраїнський депозитарій цінних паперів»	Україна	Депозитарна діяльність	34	22,86	36	22,86
Усього			103		107	

Німецько-Український фонд (далі – НУФ) заснований Кабінетом Міністрів України в особі Міністерства фінансів України, Національним банком і Німецькою кредитною установою для відбудови (KfW), зареєстрованою в Німеччині. Основною сферою діяльності НУФ є підвищення конкурентоспроможності мікро- та малих підприємств України шляхом їх фінансування через уповноважені українські банки-учасники (з використанням коштів НУФ). Відповідно до статуту НУФ не має на меті отримання прибутку. Прибуток НУФ спрямовується на збільшення кредитних ресурсів для малих і середніх підприємств.

Приватне акціонерне товариство «Всеукраїнський депозитарій цінних паперів» (далі – депозитарій) засноване Національним банком, банками та іншими фінансовими установами України. Згідно зі статутом депозитарій створено з метою здійснення господарської діяльності із зберігання, обліку, клірингу і розрахунків за цінними паперами та проведення інших операцій, передбачених законодавством України про депозитарну діяльність.

Напрями використання чистого прибутку депозитарію визначають загальні збори акціонерів. За рахунок чистого прибутку здійснюється розвиток депозитарію, удосконалюються технологічно-організаційні процеси його діяльності, створюється та поповнюється резервний фонд тощо.

За інвестиціями в асоційовані компанії відбулися такі зміни:

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Балансова вартість інвестицій на початок року	107	96
Частка Національного банку в (збитках)/прибутках асоційованих компаній	(1)	15
Переоцінка іноземної валюти	(3)	(4)
Балансова вартість інвестицій на кінець року	<u>103</u>	<u>107</u>

Інформацію про загальні активи та зобов'язання асоційованих компаній на 31 грудня 2010 року, а також доходи, витрати, прибуток, збиток асоційованих компаній за 2011 та 2010 фінансові роки наведено нижче:

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Усього активів	560	677
Усього зобов'язань	171	271
Усього доходів	35	81
Усього витрат	41	30
Чистий (збиток) / прибуток/за рік	(6)	51

Відшкодування всіх інших активів очікується протягом 12 місяців, за винятком довгострокової дебіторської заборгованості, банківських металів та інвестицій в асоційовані компанії загальною сумою 1 656 мільйонів гривень (у 2010 році – 1 364 мільйони гривень).

Аналіз інших фінансових активів у розрізі концентрації географічного ризику наведено в примітці 24, аналіз кредитного ризику – у примітці 30, аналіз валютного ризику – у примітці 26, аналіз ризику ліквідності – у примітці 33.

14. Кошти банків

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Кореспондентські рахунки:		
у національній валюті	21 953	16 726
Кошти обов'язкових резервів на окремих рахунках у Національному банку	7 233	7 678
Кошти банків на рахунках із спеціальним режимом використання:		
у національній валюті	78	129
в іноземній валюті	2 164	1 824
Усього коштів банків	31 428	26 357

Кошти обов'язкових резервів обліковуються на окремому рахунку в Національному банку та на кореспондентських рахунках у національній валюті (2010 рік – на окремому рахунку в Національному банку). За станом на 31 грудня 2011 року обов'язковий резерв розраховується як проста середня за місяць (на 31 грудня 2010 року – як проста середня за місяць) і повинен утримуватися на рівні від 0% до 8% (на 31 грудня 2010 року – від 0% до 7%) від певних зобов'язань банків. Відповідно до нормативно-правових актів Національного банку за станом на 31 грудня 2011 року банки повинні формувати на окремому рахунку в Національному банку 70% від суми обов'язкових резервів, що сформовані за попередній звітний період резервування (за станом на 31 грудня 2010 року – 100% від суми обов'язкових резервів, що сформовані за попередній звітний період резервування). Крім того, банки щоденно на початок операційного дня повинні тримати на кореспондентському рахунку в Національному банку кошти в сумі не менше ніж 25% від суми обов'язкових резервів, що сформовані за попередній звітний період резервування та зберігаються на кореспондентському рахунку в Національному банку. За залишками коштів обов'язкових резервів, що перераховані банками на окремий рахунок у Національному банку, нараховуються проценти в розмірі 30% від облікової ставки Національного банку за умови дотримання банком порядку формування та зберігання обов'язкових резервів (на 31 грудня 2010 року – 30% від облікової ставки Національного банку за умови дотримання банком порядку формування та зберігання обов'язкових резервів). Проценти за залишками коштів, що формують обов'язкові резерви на кореспондентському рахунку, не нараховувалися.

Сума нарахованих відсотків, які включено до складу коштів обов'язкових резервів на окремих рахунках у Національному банку за станом на 31 грудня 2011 року, становить 14 мільйонів гривень (у 2010 році – 15 мільйонів гривень).

За станом на 31 грудня 2011 року банкам дозволено зараховувати для покриття обов'язкових резервів придбані ними цільові облігації внутрішніх державних позик України, випущені з метою залучення коштів для фінансування заходів, пов'язаних з підготовкою і проведенням Чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні, у розмірі 50% їх номінальної вартості (у 2010 році – у розмірі 100% їх номінальної вартості).

Кошти банків із спеціальним режимом використання за станом на 31 грудня 2011 року та на 31 грудня 2010 року включають резерви за залученими банками позиками в іноземній валюті від нерезидентів, кошти для формування статутного капіталу новостворюваних банків під час їх реєстрації, для проведення розрахунків ліквідаційними комісіями в разі припинення діяльності банку та в інших випадках, передбачених законодавством України та нормативно-правовими актами Національного банку.

Усі кошти банків мають строк погашення до 12 місяців (2010 рік – до 12 місяців).

Аналіз коштів банків у розрізі концентрації географічного ризику наведено в примітці 29, аналіз валютного ризику – у примітці 31, аналіз процентного ризику – у примітці 32 та аналіз за строками погашення – у примітці 33.

15. Кошти державних та інших установ

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Кошти бюджетів	12 218	21 567
Фонд гарантування вкладів фізичних осіб	149	190
Інші	311	416
Усього коштів державних та інших установ	<u>12 678</u>	<u>22 173</u>

Національний банк обслуговує кошти Державного бюджету України і місцевих бюджетів, які консолідовані на єдиному казначейському рахунку.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» за залишками коштів бюджетних установ проценти не сплачуються.

Кошти інших установ включають залишки на рахунку Корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку в сумі 12 мільйонів гривень (2010 рік – 11 мільйонів гривень) (примітка 2).

Усі кошти державних та інших установ мають строк погашення до 12 місяців (2010 рік – до 12 місяців).

Аналіз коштів державних та інших установ у розрізі концентрації географічного ризику наведено в примітці 24, аналіз валютного ризику – у примітці 31, аналіз процентного ризику – у примітці 32 та аналіз за строками погашення – у примітці 33.

16. Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком

Депозитний сертифікат Національного банку – це один з монетарних інструментів, що є борговим цінним папером Національного банку в бездокументарній формі, який засвідчує розміщення в Національному банку коштів банків та їх право на отримання внесеної суми і процентів після закінчення встановленого строку.

Операції з розміщення депозитних сертифікатів здійснюються на договірній основі з банками строком на один день (депозити овернайт) та до 90 днів (2010 рік – строком на один день (депозити овернайт) та до 90 днів).

На 31 грудня 2011 року в обігу перебували депозитні сертифікати номінальною вартістю 1 мільйон гривень строком розміщення від 5 до 43 днів, середньозважена дохідність за якими становила 2,55% річних (2010 рік – середньозважена дохідність – 5,1% річних, строк розміщення від 6 до 57 днів). Середньозважена дохідність за розміщеними протягом 2011 року депозитними сертифікатами становила 1,82% річних, початковий строк розміщення коштів – від 2 до 89 днів (2010 рік – середньозважена дохідність – 3,2% річних, початковий строк розміщення від 2 до 89 днів).

Усі депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком, мають строк погашення до 12 місяців (2010 рік – до 12 місяців).

Аналіз депозитних сертифікатів за валютами наведено в примітці 26, аналіз процентного ризику – у примітці 32 та аналіз за строками погашення – у примітці 33.

17. Зобов'язання перед МВФ

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Рахунки МВФ № 1 та № 2	43	43
Зобов'язання перед МВФ за розподілом СПЗ	999	999
Боргові зобов'язання на користь МВФ		
зі сплати внеску за квотою	16 787	16 780
Боргові зобов'язання на користь МВФ за купівлею СПЗ	58 982	58 925
Усього зобов'язань перед МВФ	<u>76 811</u>	<u>76 747</u>

Кошти на рахунках № 1 та № 2 використовуються для проведення операцій з МВФ, включаючи сплату внесків за квотою, купівлю і викуп коштів та для розрахунків за операціями МВФ у валюті України відповідно.

Зобов'язання перед МВФ за розподілом СПЗ – це кошти, які були отримані за спеціальним розподілом СПЗ.

До складу зобов'язань перед МВФ включено цінні папери, випущені на користь МВФ Міністерством фінансів України та Національним банком як фіскальним агентом щодо його заборгованості.

Боргові зобов'язання на користь МВФ зі сплати внеску за квотою – це зобов'язання зі сплати квоти. До їх складу також включено боргові зобов'язання Міністерства фінансів України на користь МВФ зі сплати внеску в рахунок квоти на суму 2 511 мільйонів гривень (2010 рік – 2 511 мільйонів гривень).

Боргові зобов'язання на користь МВФ за купівлею СПЗ – це кредити, отримані від МВФ Національним банком. Протягом 2011 року кошти від МВФ не надходили [2010 рік – надходження від МВФ становили 920 мільйонів СПЗ (11 107 мільйонів гривень за офіційним курсом на дату здійснення операції)]. Із них – перший транш у липні 2010 року на суму 575 мільйонів СПЗ (6 906 мільйонів гривень за офіційним курсом на дату здійснення операції) та другий транш у грудні 2010 року на суму 345 мільйонів СПЗ (4 201 мільйон гривень за офіційним курсом на дату здійснення операції) згідно з домовленістю між Україною та МВФ у рамках нової програми «Стенд-бай» (примітка 7).

Протягом 2011 року погашення зобов'язань перед МВФ не відбувалося (2010 рік – погашення зобов'язань перед МВФ не відбувалося).

Усі зобов'язання перед МВФ є довгостроковими, крім залишків на рахунках МВФ № 1 і № 2 та зобов'язань перед МВФ за розподілом СПЗ, що може бути використане Урядом на його вимогу.

Аналіз зобов'язань перед МВФ у розрізі концентрації географічного ризику наведено в примітці 24, аналіз валютного ризику – у примітці 31, аналіз процентного ризику – у примітці 32 та аналіз за строками погашення – у примітці 33.

18. Інші зобов'язання

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Інші фінансові зобов'язання		
Поточні рахунки працівників	857	760
Кредиторська заборгованість	24	28
Інші	1	–
Усього інших фінансових зобов'язань	882	788
Інші нефінансові зобов'язання		
Кредиторська заборгованість за податками	6	4
Доходи майбутніх періодів	9	8
Усього інших нефінансових зобов'язань	15	12
Разом інших зобов'язань	897	800

Усі інші зобов'язання є короткостроковими (2010 рік – усі короткострокові).

Аналіз інших фінансових зобов'язань у розрізі концентрації географічного ризику наведено в примітці 24, аналіз валютного ризику – у примітці 26 та аналіз за строками погашення – у примітці 33.

19. Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету України

Національний банк у 2011 році здійснював перерахування до Державного бюджету України сум перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами відповідно до статті 5 Закону України «Про Національний банк України» за підсумками кожного кварталу 2011 року (у 2010 році – за підсумками кожного кварталу 2010 року).

Кошторисні витрати повинні забезпечувати можливість виконання Національним банком його функцій і включають витрати, що відображаються в консолідованому звіті про фінансові результати, та видатки на фінансування капітальних інвестицій і створення фондів.

Сума прибутку, яка підлягає сплаті до Державного бюджету України, розраховується як сума отриманого прибутку за мінусом коштів, використаних на фінансування капітальних інвестицій, створення фондів та загальних резервів.

Нижче наведено розрахунок суми прибутку, що підлягає перерахуванню до Державного бюджету України:

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Прибуток за рік за консолідованим звітом про фінансові результати	14 553	17 084
Формування фондів Національного банку	(41)	(495)
Формування загальних резервів Національного банку	–	(854)
Амортизація результатів коригування вартості фінансових активів до їх справедливої вартості під час первісного визнання	(2 614)	(1 188)
Перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за підсумками поточного року, що підлягає перерахуванню до Державного бюджету України, у тому числі:	11 898	14 547
Перерахування авансом прибутку до бюджету	(11 898)	(14 547)
Зобов'язання з перерахування прибутку до бюджету	–	–

У 2011 році Національний банк перерахував до Державного бюджету України перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за 2011 рік у сумі 11 898 мільйонів гривень (у 2010 році Національний банк перерахував до Державного бюджету України перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за 2009 рік у сумі 1 000 мільйонів гривень та 14 547 мільйонів гривень перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами за 2010 рік).

20. Управління капіталом

Капітал Національного банку – залишкова вартість активів банку після вирахування всіх його зобов'язань.

Для Національного банку як центрального банку України немає вимог до розміру власного капіталу, крім розміру статутного капіталу, встановленого Законом України «Про Національний банк України».

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» розмір статутного капіталу становить 10 мільйонів гривень. Його розмір може бути збільшений за рішенням Ради Національного банку.

За підсумками 2007 року Радою Національного банку було збільшено статутний капітал Національного банку до 100 мільйонів гривень.

Формування загальних резервів та фондів Національного банку здійснюється відповідно до Закону України «Про Національний банк України» за рахунок прибутку до розподілу Національного банку за рішенням Правління Національного банку.

Мета управління капіталом Національного банку полягає в підтриманні належного рівня капіталу для забезпечення економічної самостійності та здатності виконання Національним банком його функцій. Загальна сума капіталу, управління яким здійснює Національний банк, дорівнює сумі капіталу, зазначеній у консолідованому балансі. Сума капіталу, управління яким здійснює Національний банк, за станом на 31 грудня 2011 року становить 86 939 мільйонів гривень (у 2010 році – 89 469 мільйонів гривень).

Цілі і політика управління окремими складовими капіталу Національного банку визначаються відповідними внутрішніми положеннями, які затверджуються рішеннями Ради Національного банку та Правління Національного банку.

Сума прибутку, яка спрямовується на формування фондів Національного банку з метою забезпечення інвестицій у придбання, будівництво, поліпшення необоротних матеріальних і нематеріальних активів та соціального забезпечення потреб працівників Національного банку, визначається в межах лімітів, передбачених кошторисом доходів і витрат Національного банку за відповідними статтями.

Результат переоцінки монетарних активів і зобов'язань в іноземній валюті, монетарному золоті та банківських металах включає результат, який виник під час переоцінки монетарних активів і зобов'язань в іноземній валюті, монетарному золоті та банківських металах у зв'язку зі змінами курсу гривні до іноземних валют, монетарного золота та банківських металів, у тому числі реалізований результат переоцінки.

Результати коригування вартості фінансових активів до їх справедливої вартості включають різницю, що виникає під час первісного визнання, між справедливою вартістю та вартістю придбання фінансових активів за операціями з власниками та доходи і витрати від амортизації цієї різниці, а також результат переоцінки інвестицій на продаж до їх справедливої вартості.

На 31 грудня 2011 року власний капітал Національного банку складається з таких компонентів:

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Статутний капітал	100	100
Фонди Національного банку	3 489	3 448
Загальні резерви	2 549	2 549
Нерозподілений прибуток	93	83
Резерв переоцінки іноземної валюти, монетарного золота та банківських металів	90 360	93 315
Результати коригування вартості фінансових активів до їх справедливої вартості	(13 737)	(14 121)
Резерв переоцінки основних засобів	4 085	4 095
Усього власного капіталу	<u>86 939</u>	<u>89 469</u>

21. Грошові кошти та їх еквіваленти

	Примітки	2011	2010
		<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Готівкова іноземна валюта	5	591	80
Кошти на вимогу (крім золота, банківських металів та коштів, використання яких є обмеженим)	5	16 027	12 459
Розміщені короткострокові депозити з терміном погашення до трьох місяців (крім золота, банківських металів та коштів, використання яких є обмеженим)		78 730	65 907
Цінні папери нерезидентів з терміном погашення до трьох місяців (крім нарахованих відсотків)		4 835	8 575
Авуари в СПЗ	7	143	63
Цінні папери України з терміном погашення до трьох місяців (крім нарахованих відсотків)		1 960	–
Інша дебіторська заборгованість		–	40
Кошти банків на вимогу (крім нарахованих відсотків)	14	(31 414)	(26 342)
Кошти державних та інших установ	15	(12 678)	(22 173)
Рахунки МВФ № 1, № 2	17	(43)	(43)
Зобов'язання перед МВФ за розподілом СПЗ	17	(999)	(999)
Поточні рахунки працівників	18	(857)	(760)
Усього грошових коштів та їх еквівалентів		<u>56 295</u>	<u>36 807</u>

22. Процентні доходи та витрати

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Процентні доходи		
Доходи за цінними паперами України	8 827	8 373
Доходи за кредитами банкам та іншим позичальникам	5 784	9 183
Доходи за коштами та депозитами в іноземній валюті	1 119	403
Доходи за внутрішнім державним боргом	163	169
Доходи за авуарами в СПЗ	1	–
Інші	7	6
Усього процентних доходів	15 901	18 134
Процентні витрати		
Витрати за операціями з МВФ	(1 550)	(1 126)
Витрати за депозитними сертифікатами, що емітовані Національним банком	(308)	(544)
Витрати за коштами банків	(199)	(184)
Витрати за коштами Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	(21)	(25)
Інші	(112)	(121)
Усього процентних витрат	(2 190)	(2 000)
Чистий процентний прибуток	13 711	16 134

До інших процентних доходів віднесено процентні доходи за кредитами, наданими працівникам, а до інших процентних витрат віднесено витрати за коштами працівників. Протягом 2011 року проценти отримані та проценти сплачені, які включено до грошових потоків від операційної діяльності в консолідованому звіті про рух грошових коштів, становили 16 681 мільйон гривень (2010 рік – 15 941 мільйон гривень) та 2 174 мільйони гривень (2010 рік – 1 986 мільйонів гривень) відповідно.

До складу доходів за кредитами банкам та іншим позичальникам включено доходи за знеціненими кредитами в розмірі 3 157 мільйонів гривень (2010 рік – 3 062 мільйони гривень), у тому числі коригування процентних доходів за знеціненими кредитами, що надані банкам, – 106 мільйонів гривень (2010 рік – 526 мільйонів гривень) (примітка 9).

23. Комісійні доходи та витрати

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Комісійні доходи		
Доходи за послугами системи електронних платежів та електронної пошти	149	142
Доходи за операціями з розрахунково-касового обслуговування	145	182
Доходи за операціями управління цінними паперами нерезидентів	71	78
Доходи за послугами з доставки цінностей	3	4
Усього комісійних доходів	368	406
Комісійні витрати		
Витрати за операціями з МВФ	–	(74)
Витрати за операціями управління цінними паперами нерезидентів	(12)	(11)
Усього комісійних витрат	(12)	(85)
Чистий комісійний прибуток	356	321

24. Інші доходи

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Доходи від продажу пам'ятних монет, сувенірної та іншої продукції	131	115
Доходи від припинення визнання фінансових активів	105	–
Доходи від діяльності навчальних закладів	28	25
Штрафи, пеня, неустойки, що отримані	18	6
Доходи від реєстрації та видачі ліцензій	3	4
Доходи від управління кредитними лініями	2	2
Інші	35	74
Усього інших доходів	322	226

До інших доходів віднесено доходи від діяльності підрозділів соціально-побутової сфери, реалізації друкованої продукції, реалізації запасів матеріальних цінностей тощо.

25. Витрати на утримання персоналу

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Заробітна плата персоналу	1 049	894
Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та внески до недержавних пенсійних фондів	502	437
Матеріальна допомога та інші соціальні виплати	105	88
Інші	72	134
Усього витрат на утримання персоналу	1 728	1 553

До інших витрат на утримання персоналу віднесено витрати на підготовку кадрів і підвищення кваліфікації, витрати на спецодяг, взуття та інші засоби захисту працівників, витрати на забезпечення житлом працівників Національного банку тощо.

26. Адміністративно-господарські та інші витрати

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Амортизаційні відрахування	286	271
Експлуатаційні та господарські витрати	107	100
Витрати на утримання необоротних матеріальних та нематеріальних активів	88	88
Штрафи та пені сплачені	16	15
Витрати на послуги та обслуговування телекомунікацій	15	15
Витрати на службові відрядження	14	13
Збиток від продажу основних засобів та нематеріальних активів	10	–
Витрати на адміністрування міжнародних кредитних ліній	7	6
Податки, збори та обов'язкові платежі	3	4
Канцелярські витрати	3	3
Інші	80	82
Усього адміністративно-господарських та інших витрат	629	597

Сума амортизації за 2011 рік не включає амортизацію в сумі 126 мільйонів гривень (2010 рік – 111 мільйонів гривень), що нарахована на основні засоби, які використовуються для виготовлення банкнотного паперу, банкнот, монет та іншої продукції. Ця частина амортизації включається до витрат на виготовлення банкнот, монет та іншої продукції (примітка 2).

До інших витрат віднесено витрати на матеріальну допомогу непрацюючим пенсіонерам, поштові, представницькі витрати, витрати на аудит, спонсорство і добродійність тощо.

27. Чисте збільшення резервів

	Примітки	2011 (у мільйонах гривень)	2010
(Збільшення)/зменшення резервів:			
за внутрішнім державним боргом	10	26	27
за кредитами банкам та іншим позичальникам	9	(361)	(1 224)
за іншими активами	13	(2)	(2)
Усього чистого збільшення резервів		<u>(337)</u>	<u>(1 199)</u>

28. Управління фінансовими ризиками

Метою управління ризиками Національного банку є:

забезпечення утримання ризиків Національного банку на безпечному рівні на постійній основі;

сприяння ефективному управлінню активами і пасивами Національного банку, зокрема запобігання неадекватному використанню коштів;

забезпечення дотримання необхідного рівня ліквідності активів Національного банку;

дотримання під час управління активами і пасивами Національного банку обмежень, визначених законодавством України, а також принципів, внутрішніх правил, процедур та лімітів, визначених нормативно-правовими актами Національного банку;

вчасне надання керівництву Національного банку належної інформації (звітів) про стан управління ризиками активів та пасивів Національного банку.

Основними принципами управління фінансовими ризиками Національного банку є такі:

управління фінансовими ризиками має сприяти уникненню або зменшенню впливу на фінансові потоки та капітал банку ризиків, які притаманні активам та зобов'язанням Національного банку, з урахуванням рівня схильності банку до ризиків, що визначається законами України та нормативно-правовими актами Національного банку;

допустимий рівень фінансових ризиків Національного банку визначається Правлінням Національного банку та Комітетом з управління активами і пасивами Національного банку;

контроль за дотриманням прийнятного рівня фінансових ризиків Національного банку здійснюється керівництвом структурних підрозділів та Управлінням ризик-менеджменту Національного банку.

Управління фінансовими ризиками Національного банку проводиться через встановлення нормативно-правовими актами Національного банку кількісних лімітів та якісних обмежень і умов, інформацію про дотримання яких у вигляді щомісячних звітів надає керівництву Національного банку Управління ризик-менеджменту.

Для покриття можливих збитків від реалізації фінансових ризиків Національного банку, пов'язаних із виконанням його функцій, згідно з окремим положенням здійснюється формування резервів.

Основними видами фінансових ризиків, притаманних діяльності Національного банку, є кредитний, валютний, процентний ризику та ризик ліквідності.

Кредитний ризик

Кредитний ризик – це ризик зазнати збитків унаслідок невиконання контрагентом своїх фінансових зобов'язань перед Національним банком.

Кредитний ризик властивий операціям Національного банку з коштами міжнародних резервів унаслідок розміщення відповідних коштів на кореспондентських рахунках і депозитах в іноземних банках, а також у цінні папери емітентів-нерезидентів, номіновані в іноземній валюті, у цінні папери України і надання кредитів банкам та іншим позичальникам.

Максимальний рівень кредитного ризику Національного банку відображено в балансовій вартості фінансових активів, що обліковуються в консолідованому балансі. Для зобов'язань з надання кредитів максимальний рівень кредитного ризику дорівнює сумі зобов'язання (примітка 34).

Управління кредитним ризиком Національного банку здійснювалося шляхом:

визначення мінімально допустимих кредитних рейтингів контрагентів;

встановлення довгострокових кредитних лімітів на обсяги розміщення коштів для банків-контрагентів та емітентів цінних паперів;

встановлення короткострокових кредитних лімітів на обсяг загальної заборгованості під час виконання операцій з банками-контрагентами;

встановлення обмежень на розмір стандартної дюрації (середньої тривалості) розміщення коштів за валютами та видами фінансових інструментів;

виконання операцій на відкритому ринку через кредитування під заставу та проведення операцій репо і своп;

моніторингу відповідності учасників кредитних ліній вимогам, визначеним відповідними кредитними договорами;

моніторингу кредитоспроможності банків-контрагентів.

Аналіз розміщення активів Національного банку за географічною ознакою (примітка 29) свідчить про те, що протягом 2011 року обсяг фінансових активів Національного банку, розміщених у країнах ОЕСР, зменшився з 66% на 31 грудня 2010 року до 61% на 31 грудня 2011 року насамперед за рахунок зменшення частки фінансових активів, розміщених на депозити в іноземних банках та в цінні папери іноземних емітентів.

Валютний ризик

Валютний ризик – це ризик зазнати збитків унаслідок несприятливих змін курсу гривні до іноземних валют.

Національному банку властивий валютний ризик у зв'язку з наявністю відкритих валютних позицій консолідованого балансу, обумовлених управлінням коштами міжнародних резервів.

Обсяг валютного ризику Національного банку оцінювався із застосуванням методу Value_at_Risk (VaR) через розрахунок ризикової вартості відкритої валютної позиції консолідованого балансу, включаючи міжнародні резерви, як можливої зміни їх вартості в гривнях з імовірністю 95% протягом одного робочого дня, десяти робочих днів та одного місяця. Застосовувана модель реалізації методу Value_at_Risk ураховує кореляцію між обмінними курсами гривні до різних валют та цінами в гривнях монетарного золота і банківських металів, що є компонентами відкритої валютної позиції консолідованого балансу, і використовує волатильність компонентів, розрахованих за період з липня 2000 року до грудня 2011 року.

Упродовж 2011 року ризикова вартість відкритої валютної позиції консолідованого балансу протягом одного дня збільшилася з 0,63% на 31 грудня 2010 року до 0,70% на 31 грудня

2011 року від гривневого обсягу позиції (що становило відповідно 1,43% консолідованого власного капіталу на 31 грудня 2010 року та 1,54% консолідованого власного капіталу на 31 грудня 2011 року), протягом десяти днів збільшилася з 2,96% (6,77% консолідованого власного капіталу) на 31 грудня 2010 року до 3,03% (6,64% консолідованого власного капіталу) на 31 грудня 2011 року і протягом одного місяця з 4,23% (9,66% консолідованого власного капіталу) на 31 грудня 2010 року до 4,28% (9,40% консолідованого власного капіталу) на 31 грудня 2011 року.

Зазначене збільшення ризикової вартості відкритої валютної позиції банку в процентному вимірі викликане зменшенням частки низьковолатильних валют (зокрема доларів США) у складі коштів міжнародних резервів у 2011 році. Співвідношення ризикової вартості відкритої валютної позиції банку до обсягу власного капіталу дещо збільшилось у зв'язку зі збільшенням в 2011 році консолідованого власного капіталу Національного банку на 2,81% порівняно з 2010 роком.

Під час оцінки ризикової вартості відкритої валютної позиції консолідованого балансу, включаючи міжнародні резерви, протягом 2011 року щомісяця проводився аналіз рівня впливу на формування ризикової вартості окремих валютних позицій, а також зміни фізичних обсягів та обмінних курсів валют, мінливості (волатильності) обмінних курсів валют, кореляції коливань обмінних курсів валют, співвідношення обсягів високоволатильних і низьковолатильних порівняно з гривнею валют.

З метою аналізу майбутнього рівня валютного ризику проводилося стрес-тестування, за результатами якого досліджувався рівень впливу на зміну вартості міжнародних резервів можливого виникнення турбулентності на фінансових ринках унаслідок кризових ситуацій.

Управління валютним ризиком Національного банку здійснювалося із застосуванням таких заходів:

визначення нормативної валютної структури міжнародних резервів у вигляді діапазону можливих коливань часток кожної валюти в складі міжнародних резервів Національного банку;

врахування коефіцієнта структурного хеджування, який відображає рівень зменшення валютного ризику сукупності активів у результаті змін, що компенсують вартість валютних компонентів у результаті кореляції обмінних курсів валют та цін на монетарне золото і банківські метали.

Процентний ризик

Процентний ризик – це ризик зазнати збитків унаслідок несприятливих змін процентних ставок.

Процентний ризик Національного банку в 2011 році визначався насамперед чутливістю до зміни процентних ставок ринкової вартості цінних паперів нерезидентів, у які розміщено кошти міжнародних резервів. Для обмеження процентного ризику управління портфелями цінних паперів проводилося з урахуванням нормативних орієнтирів – індексів цінних паперів, що визначаються для портфелів цінних паперів у кожній валюті окремо, та їх показників модифікованих дюрацій.

Модифікована дюрація портфеля цінних паперів характеризує рівень впливу зміни ринкової процентної ставки на зміну ринкової вартості портфеля.

Протягом 2011 року модифікована дюрація портфеля цінних паперів, номінованих в іноземній валюті, збільшилася з 1,786 (27,18 мільйонів гривень на 1 базисний пункт) на 31 грудня 2010 року до 2,292 (34,24 мільйони гривень на 1 базисний пункт) на 31 грудня 2011 року, що було доцільним у зв'язку з певною стабілізацією протягом 2011 року ринкових відсоткових ставок. Зокрема, під час зміни ринкових процентних ставок за доларами США, євро та англійськими фунтами стерлінгів на 100 базисних пунктів за умови незмінної структури портфеля цінних паперів нерезидентів його вартість зміниться на 3 424 мільйони гривень, що призведе до відповідного коригування суми прибутку та власного капіталу (2010 рік – під час

зміни ринкових процентних ставок за доларами США, євро та англійськими фунтами стерлінгів на 100 базисних пунктів ринкова вартість портфеля цінних паперів нерезидентів змінилася б на 2 718 мільйонів гривень, що призвело б до відповідного коригування суми прибутку та власного капіталу).

Іншим методом, який застосовувався протягом звітного року для оцінки рівня процентного ризику Національного банку, є аналіз динаміки середньозваженої мультивалютної процентної маржі (спреду) між процентними ставками за активами та зобов'язаннями Національного банку, а також консолідованих активів і зобов'язань за строками перегляду процентних ставок.

Щомісячні звіти з аналізом модифікованої дюрації, змін процентної маржі та консолідованих активів і зобов'язань за строками перегляду процентних ставок готує і подає на розгляд керівництва Національного банку Управління ризик-менеджменту.

Ризик ліквідності

Ризик ліквідності – це ризик відсутності доступних для використання коштів для виконання поточних зобов'язань.

Управління ризиком ліквідності, який властивий операціям з управління коштами міжнародних резервів (значною мірою через мінливість обсягів операцій інтервенцій на внутрішньому валютному ринку), передбачає чотири рівні підтримання ліквідності:

утримання певних обсягів коштів міжнародних резервів у грошовій формі на кореспондентських рахунках Національного банку в іноземній валюті (відповідно до визначених нормативними документами Національного банку мінімально необхідних і максимально допустимих щоденних залишків на кореспондентських рахунках Національного банку в іноземній валюті);

наявність у складі міжнародних резервів високоліквідних цінних паперів (за основними валютами) з дотриманням допустимих їх часток у межах, визначених нормативними документами Національного банку;

організація рівномірного в часі повернення коштів, розміщених на строкових депозитах і в цінних паперах у разі їх утримання до погашення;

можливість проведення конверсійних операцій за потреби використання наявної ліквідності коштів в одній валюті для оперативної компенсації недостатнього рівня ліквідності коштів в іншій валюті.

Ризик ліквідності контролюється шляхом моніторингу дотримання мінімальних і максимальних вимог до ліквідності міжнародних резервів, визначених Інвестиційною декларацією.

Докладна оцінка вищезазначених ризиків наведена в примітках 29 – 33.

29. Аналіз фінансових активів і зобов'язань у розрізі концентрації географічного ризику

На 31 грудня 2011 року фінансові активи і зобов'язання Національного банку в розрізі концентрації географічного ризику подані таким чином:

(у мільйонах гривень)

	Україна	Країни ОЕСР	МВФ	Інші	Усього
Фінансові активи					
Кошти та депозити в іноземній валюті	591	95 483	–	1	96 075
Цінні папери нерезидентів	–	148 088	–	1 243	149 331
Авуари в СПЗ	–	–	143	–	143
Цінні папери України	75 977	–	–	–	75 977
Кредити банкам та іншим позичальникам	60 326	–	–	–	60 326
Внутрішній державний борг	2 539	–	–	–	2 539
Внески в рахунок квоти МВФ	–	–	16 830	–	16 830
Інші фінансові активи	237	6	235	–	478
Усього фінансових активів	139 670	243 577	17 208	1 244	401 699
Фінансові зобов'язання					
Банкноти та монети в обігу	209 565	–	–	–	209 565
Кошти банків	31 428	–	–	–	31 428
Кошти державних та інших установ	12 636	42	–	–	12 678
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	5 529	–	–	–	5 529
Зобов'язання перед МВФ	–	–	76 811	–	76 811
Інші фінансові зобов'язання	880	2	–	–	882
Усього фінансових зобов'язань	260 038	44	76 811	–	336 893
Чиста балансова позиція	(120 368)	243 533	(59 603)	1 244	64 806
Позабалансові зобов'язання					
Зобов'язання з надання кредитів	(832)	–	–	–	(832)
Чиста позабалансова позиція (примітка 34)	(832)	–	–	–	(832)
Чиста позиція	(121 200)	243 533	(59 603)	1 244	63 974

На 31 грудня 2010 року фінансові активи і зобов'язання Національного банку в розрізі концентрації географічного ризику подані таким чином:

(у мільйонах гривень)

	Україна	Країни ОЕСР	МВФ	Інші	Усього
Фінансові активи					
Кошти та депозити в іноземній валюті	80	115 778	–	1	115 859
Цінні папери нерезидентів	–	150 102	–	1 507	151 609
Авуари в СПЗ	–	–	63	–	63
Цінні папери України	54 879	–	–	–	54 879
Кредити банкам та іншим позичальникам	60 782	–	–	–	60 782
Внутрішній державний борг	2 645	–	–	–	2 645
Внески в рахунок квоти МВФ	–	–	16 823	–	16 823
Інші фінансові активи	274	4	64	–	342
Усього фінансових активів	118 660	265 884	16 950	1 508	403 002
Фінансові зобов'язання					
Банкноти та монети в обігу	200 092	–	–	–	200 092
Кошти банків	26 357	–	–	–	26 357
Кошти державних та інших установ	22 151	22	–	–	22 173
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	9 442	–	–	–	9 442
Зобов'язання перед МВФ	–	–	76 747	–	76 747
Інші фінансові зобов'язання	777	11	–	–	788
Усього фінансових зобов'язань	258 819	33	76 747	–	335 599
Чиста балансова позиція	(140 159)	265 851	(59 797)	1 508	67 403
Позабалансові зобов'язання					
Зобов'язання з надання кредитів	(833)	–	–	–	(833)
Чиста позабалансова позиція (примітка 34)	(833)	–	–	–	(833)
Чиста позиція	(140 992)	265 851	(59 797)	1 508	66 570

30. Кредитний ризик

Фінансові активи Національного банку за кредитними рейтингами контрагентів, встановленими міжнародними рейтинговими компаніями Fitch IBCA, Moody's та Standard & Poor's, подані за найнижчим з присвоєних зазначеними компаніями рейтингом кожному контрагенту. Рейтинги наводяться відповідно до кодування рейтингової компанії Fitch IBCA із застосуванням таблиці відповідностей рейтингів інформаційної системи Bloomberg. Рейтинг AAA+ – це рейтинг, який використовується для ідентифікації таких високонадійних міжнародних фінансових установ, як Банк міжнародних розрахунків.

(у мільйонах гривень)

	Кредитний рейтинг	2011		2010	
		Обсяг	% у фінансових активах	Обсяг	% у фінансових активах
Фінансові активи – непрострочені і незнецінені					
Кошти та депозити в іноземній валюті					
кошти на вимогу	AAA+	2 382	2,5	12	0,0
	AAA	3 706	3,9	517	0,4
	AA+	2	0,0	16	0,0
	AA	–	0,0	4 925	4,3
	AA–	4 144	4,3	5 978	5,2
	A+	5 828	6,1	979	0,8
	A	105	0,1	176	0,2
	BBB+	–	0,0	1	0,0
	BBB	1	0,0	–	0,0
строкові депозити	AAA+	8	0,0	642	0,6
	AAA	17 794	18,5	15 851	13,7
	AA+	3	0,0	1 945	1,7
	AA	–	0,0	25 703	22,1
	AA–	25 909	27,0	44 086	38,0
	A+	6 925	7,2	4 321	3,7
	A	28 677	29,8	10 627	9,2
готівкова іноземна валюта	Без ризику	591	0,6	80	0,1
Усього коштів та депозитів в іноземній валюті		96 075	100,0	115 859	100,0
Цінні папери нерезидентів державні облігації					
	AAA	50 062	33,6	109 101	72,0
	AA+	52 278	35,0	2 730	1,8
	AA	–	–	292	0,2
	AA–	1 479	1,0	1 520	1,0
	A+	–	–	409	0,3
облігації міжнародних агенцій, банків та інших емітентів					
	AAA+	–	–	660	0,4
	AAA	30 165	20,2	24 328	16,0
	AA+	1 820	1,2	3 203	2,1
	AA	5 837	3,9	3 477	2,3
	AA–	5 260	3,5	2 976	2,0
	A+	665	0,5	2 209	1,5
	A	1 603	1,1	583	0,4
	A–	41	0,0	–	0,0
Усього боргових цінних паперів нерезидентів		149 210	100,0	151 488	100,0
Цінні папери України					
	B	74 577	98,2	53 672	97,8
	Без рейтингу	1 400	1,8	1 207	2,2
Усього цінних паперів України		75 977	100,0	54 879	100,0
Кредити банкам та іншим позичальникам кредити, надані для підтримання ліквідності					
	B	1 317	2,9	–	0,0
	B–	31 955	71,0	29 814	66,5
	ССС+	919	2,0	2 108	4,7
	Без рейтингу	10 878	24,1	12 924	28,8
кредити, надані в рамках кредитних ліній ЄБРР	Без рейтингу	1	0,0	2	–
Усього кредитів банкам та іншим позичальникам		45 070	100,0	44 848	100,0
Інші фінансові активи		478	100,0	342	100,0

Загальна сума кредитів, наданих п'ятьом банкам із найбільшою сумою кредитної заборгованості, станом на 31 грудня 2011 року становила 39 495 мільйонів гривень (2010 рік – 43 661 мільйон гривень), або 53% (2010 рік – 58%) від загальної суми кредитів, наданих банкам та іншим позичальникам до формування резерву.

31. Валютний ризик

На 31 грудня 2011 року Національний банк мав такі валютні позиції:

(у мільйонах гривень)

	Гривні	Долари США	Євро	СПЗ	Англійські фунти стерлінгів	Інші	Немонетарні	Усього
Фінансові активи								
Кошти та депозити в іноземній валюті	–	42 109	24 439	–	4 252	25 275	–	96 075
Цінні папери нерезидентів	–	83 706	48 371	–	11 945	5 188	121	149 331
Авуари в СПЗ	–	–	–	143	–	–	–	143
Цінні папери України	73 944	1 325	708	–	–	–	–	75 977
Кредити банкам та іншим позичальникам	60 154	172	–	–	–	–	–	60 326
Внутрішній державний борг	2 539	–	–	–	–	–	–	2 539
Внески в рахунок квоти МВФ	–	–	–	16 830	–	–	–	16 830
Інші фінансові активи	237	–	–	235	6	–	–	478
Усього фінансових активів	136 874	127 312	73 518	17 208	16 203	30 463	121	401 699
Фінансові зобов'язання								
Банкноти та монети в обігу	209 565	–	–	–	–	–	–	209 565
Кошти банків	29 264	1 970	194	–	–	–	–	31 428
Кошти державних та інших установ	2 405	10 134	139	–	–	–	–	12 678
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	5 529	–	–	–	–	–	–	5 529
Зобов'язання перед МВФ	–	–	–	76 811	–	–	–	76 811
Інші фінансові зобов'язання	878	3	1	–	–	–	–	882
Усього фінансових зобов'язань	247 641	12 107	334	76 811	–	–	–	336 893
Чиста балансова позиція	(110 767)	115 205	73 184	(59 603)	16 203	30 463	121	64 806

Активи і зобов'язання в інших валютах переважно складаються зі статей у швейцарських франках та японських сенах.

На 31 грудня 2010 року Національний банк мав такі валютні позиції:

(у мільйонах гривень)

	Гривні	Долари США	Євро	СПЗ	Англійські фунти стерлінгів	Інші	Немонетарні	Усього
Фінансові активи								
Кошти та депозити в іноземній валюті	–	65 049	35 129	–	5 947	9 734	–	115 859
Цінні папери нерезидентів	–	95 502	43 365	–	12 621	–	121	151 609
Авуари в СПЗ	–	–	–	63	–	–	–	63
Цінні папери України	52 570	1 487	822	–	–	–	–	54 879
Кредити банкам та іншим позичальникам	60 756	26	–	–	–	–	–	60 782
Внутрішній державний борг	2 645	–	–	–	–	–	–	2 645
Внески в рахунок квоти МВФ	–	–	–	16 823	–	–	–	16 823
Інші фінансові активи	233	4	–	105	–	–	–	342
Усього фінансових активів	116 204	162 068	79 316	16 991	18 568	9 734	121	403 002
Фінансові зобов'язання								
Банкноти та монети в обігу	200 092	–	–	–	–	–	–	200 092
Кошти банків	24 532	1 416	408	–	–	1	–	26 357
Кошти державних та інших установ	3 213	18 695	265	–	–	–	–	22 173
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	9 442	–	–	–	–	–	–	9 442
Зобов'язання перед МВФ	–	–	–	76 747	–	–	–	76 747
Інші фінансові зобов'язання	774	4	2	–	–	8	–	788
Усього фінансових зобов'язань	238 053	20 115	675	76 747	–	9	–	335 599
Чиста балансова позиція	(121 849)	141 953	78 641	(59 756)	18 568	9 725	121	67 403

32. Процентний ризик

На 31 грудня 2011 року Національний банк мав таку структуру середньозважених процентних ставок за основними валютами для монетарних фінансових інструментів, за якими нараховуються проценти. Процентні ставки за кожним фінансовим інструментом розраховувались як середньозважені процентні ставки, передбачені договорами на дату балансу.

	Гривні	Долари США	Євро	СПЗ	Англійські фунти стерлінгів	Інші	(у %) Загальна середньозважена ставка
Фінансові активи							
Строкові депозити в банках країн ОЕСР	–	0,31	0,96	–	0,81	2,28	1,09
Цінні папери нерезидентів	–	0,63	0,76	–	0,82	3,33	0,78
Авуари в СПЗ	–	–	–	0,11	–	–	0,11
Цінні папери України	9,76	6,86	4,95	–	–	–	9,66
Кредити банкам та іншим позичальникам	9,18	2,17	–	–	–	–	9,18
Внутрішній державний борг	5,00	–	–	–	–	–	5,00
Фінансові зобов'язання							
Кошти обов'язкових резервів, що перераховані банками на окремий рахунок в Національному банку	2,33	–	–	–	–	–	2,33
Фонд гарантування вкладів фізичних осіб	5,53	–	–	–	–	–	5,11
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	2,55	–	–	–	–	–	2,55
Боргові зобов'язання на користь МВФ з купівлі коштів у рамках кредитування	–	–	–	2,22	–	–	2,22

Позначка «–» у таблиці означає, що Національний банк не має відповідних активів або зобов'язань у зазначеній валюті, за якими нараховуються проценти.

За плаваючою ставкою нараховуються проценти за: авуарами в СПЗ та кредитом МВФ (процентна ставка переглядається щотижня); кредитами банкам та іншим позичальникам, наданими в рамках кредитних ліній ЄБРР (проценти нараховуються за ставками LIBOR+3% і переглядаються один раз на півроку).

Якби процентна ставка за борговими зобов'язаннями на користь МВФ з купівлі коштів у рамках кредитування була на 100 базисних пунктів вищою/нижчою, за незмінності інших умов, то консолідований прибуток і капітал Національного банку були б на 586 мільйонів гривень нижчими/вищими (у 2010 році – на 599 мільйонів гривень нижчі/вищі) у результаті збільшення/зменшення процентних витрат за зобов'язаннями перед МВФ із плаваючою ставкою.

На 31 грудня 2010 року Національний банк мав такі процентні ставки за активами та зобов'язаннями:

	Гривні	Долари США	Євро	СПЗ	Англійські фунти стерлінгів	Інші	(у %) Загальна середньо-зважена ставка
Фінансові активи							
Строкові депозити в банках країн ОЕСР	–	0,30	0,83	–	0,79	0,77	0,55
Цінні папери нерезидентів	–	0,59	1,36	–	1,03	–	0,85
Авуари в СПЗ	–	–	–	0,32	–	–	0,32
Цінні папери України	9,76	6,85	4,95	–	–	–	9,63
Облігації ДПУ	10,53	–	–	–	–	–	10,53
Кредити банкам та іншим позичальникам	9,70	1,67	–	–	–	–	9,70
Внутрішній державний борг	5,00	–	–	–	–	–	5,00
Фінансові зобов'язання							
Кошти обов'язкових резервів, що перераховані банками на окремий рахунок в Національному банку	2,33	–	–	–	–	–	2,33
Фонд гарантування вкладів фізичних осіб	5,29	–	–	–	–	–	5,29
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	5,12	–	–	–	–	–	5,12
Боргові зобов'язання на користь МВФ з купівлі коштів у рамках кредитування	–	–	–	3,16	–	–	3,16

Аналіз фінансових активів і зобов'язань за строками перегляду процентних ставок

У наведеній нижче таблиці зазначено концентрацію ризику процентних ставок за строками їх перегляду або погашення залежно від того, що настає раніше.

Для фінансових активів і зобов'язань з фіксованою процентною ставкою строковість визначалася з урахуванням періоду від дати балансу до дати погашення згідно з контрактом, для активів і зобов'язань зі змінною процентною ставкою – з урахуванням найближчого терміну перегляду процентних ставок чи дати погашення, залежно від того, що настає раніше.

На 31 грудня 2011 року аналіз фінансових активів і зобов'язань за строками перегляду процентних ставок поданий таким чином:

(у мільйонах гривень)

	На вимогу та до 1 місяця	1 – 3 місяці	3 – 12 місяців	1 – 5 років	Понад 5 років	Безпро- центні	Усього
Фінансові активи							
Кошти та депозити в іноземній валюті	55 719	38 273	426	–	–	1 657	96 075
Цінні папери нерезидентів	17 717	2 203	14 684	112 923	1 683	121	149 331
Авуари в СПЗ	143	–	–	–	–	–	143
Цінні папери України	–	2 043	6 494	24 779	42 661	–	75 977
Кредити банкам та іншим позичальникам	8 938	2 118	8 507	40 763	–	–	60 326
Внутрішній державний борг	–	27	79	423	2 010	–	2 539
Внески в рахунок квоти МВФ	–	–	–	–	–	16 830	16 830
Інші фінансові активи	1	–	–	114	120	243	478
Усього фінансових активів	82 518	44 664	30 190	179 002	46 474	18 851	401 699
Фінансові зобов'язання							
Банкноти та монети в обігу	–	–	–	–	–	209 565	209 565
Кошти банків	–	–	–	–	–	31 428	31 428
Кошти державних та інших установ	161	–	–	–	–	12 517	12 678
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	5 529	–	–	–	–	–	5 529
Зобов'язання перед МВФ	60 095	–	–	–	–	16 716	76 811
Інші фінансові зобов'язання	874	3	–	–	–	5	882
Усього фінансових зобов'язань	66 659	3	–	–	–	270 231	336 893
Чистий розрив	15 859	44 661	30 190	179 002	46 474	(251 380)	64 806
Сумарний розрив	15 859	60 520	90 710	269 712	316 186	64 806	

На 31 грудня 2010 року аналіз фінансових активів і зобов'язань за строками перегляду процентних ставок поданий таким чином:

(у мільйонах гривень)

	На вимогу та до 1 місяця	1 – 3 місяці	3 – 12 місяців	1 – 5 років	Понад 5 років	Безпро- центні	Усього
Фінансові активи							
Кошти та депозити в іноземній валюті	39 129	38 853	37 184	6	–	687	115 859
Цінні папери нерезидентів	12 237	5 843	30 615	102 263	530	121	151 609
Авуари в СПЗ	63	–	–	–	–	–	63
Цінні папери України	247	210	2 821	17 569	34 032	–	54 879
Кредити банкам та іншим позичальникам	658	3 507	5 365	48 058	3 194	–	60 782
Внутрішній державний борг	–	26	80	423	2 116	–	2 645
Внески в рахунок квоти МВФ	–	–	–	–	–	16 823	16 823
Інші фінансові активи	1	–	–	118	113	110	342
Усього фінансових активів	52 335	48 439	76 065	168 437	39 985	17 741	403 002
Фінансові зобов'язання							
Банкноти та монети в обігу	–	–	–	–	–	200 092	200 092
Кошти банків	7 659	–	–	–	–	18 698	26 357
Кошти державних та інших установ	201	–	–	–	–	21 972	22 173
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	4 088	5354	–	–	–	–	9442
Зобов'язання перед МВФ	59 924	–	–	–	–	16 823	76 747
Інші фінансові зобов'язання	769	–	–	–	–	19	788
Усього фінансових зобов'язань	72 641	5354	–	–	–	257 604	335 599
Чистий розрив	(20 306)	43 085	76 065	168 437	39 985	(239 863)	67 403
Сумарний розрив	(20 306)	22 779	98 844	267 281	307 266	67 403	

33. Ризик ліквідності

Для розрахунку ризику ліквідності строки погашення активів та зобов'язань враховуються виходячи з періоду до погашення, який залишився на дату складання консолідованого балансу згідно з контрактами.

Суми фінансових зобов'язань, наведені в таблиці ризику ліквідності, відображають недисконтовані грошові потоки за контрактами. Ці недисконтовані потоки можуть відрізнятися від сум, зазначених у консолідованому балансі, оскільки суми в балансі ґрунтуються на дисконтованих грошових потоках. Похідні контракти, розрахунки за якими проводитимуться на підставі чистої суми, наведені за чистою сумою, яка, як очікується, буде сплачена.

Наведена нижче таблиця відображає аналіз за термінами погашення непохідних фінансових активів, що зазначені за їх балансовою вартістю на основі контрактних термінів погашення. Знецінені кредити включені в таблицю за балансовою вартістю з урахуванням резервів під знецінення і на основі очікуваних термінів припливу грошових коштів.

Якщо суми, що підлягають сплаті, не є фіксованими, то такі суми наводяться в аналізі ліквідності з урахуванням умов, які були на дату звітності. Позиції в іноземній валюті перераховані за курсами спот на дату консолідованого балансу.

Оцінка ризику ліквідності Національного банку на 31 грудня 2011 року подана таким чином:

	На вимогу та до 1 місяця	1 – 3 місяці	3 – 12 місяців	1 – 5 років	Понад 5 років	(у мільйонах гривень) Строк погашення не визначений	Усього
Фінансові активи							
Кошти та депозити в іноземній валюті	57 376	38 273	426	–	–	–	96 075
Цінні папери нерезидентів	1 664	3 272	20 980	120 993	2 301	121	149 331
Авуари в СПЗ	143	–	–	–	–	–	143
Цінні папери України	–	2 043	6 494	24 779	42 661	–	75 977
Кредити банкам та іншим позичальникам	8 938	2 118	8 507	40 763	–	–	60 326
Внутрішній державний борг	–	27	79	423	2 010	–	2 539
Внески в рахунок квоти МВФ	–	–	–	–	–	16 830	16 830
Інші фінансові активи	1	–	–	114	120	243	478
Усього фінансових активів	68 122	45 733	36 486	187 072	47 092	17 194	401 699
Фінансові зобов'язання							
Банкноти та монети в обігу	209 565	–	–	–	–	–	209 565
Кошти банків	31 428	–	–	–	–	–	31 428
Кошти державних та інших установ	12 678	–	–	–	–	–	12 678
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	5 529	–	–	–	–	–	5 529
Заборгованість перед МВФ	1 043	5 155	17 316	38 452	–	16 787	78 753
Інші фінансові зобов'язання	879	3	–	–	–	–	882
Зобов'язання з надання кредитів	–	–	832	–	–	–	832
Усього потенційних майбутніх платежів за фінансовими зобов'язаннями	261 122	5 158	18 148	38 452	–	16 787	339 667
Розрив ліквідності за фінансовими інструментами	(193 000)	40 575	18 338	148 620	47 092	407	62 032

Внески в рахунок квоти МВФ і частина зобов'язань перед МВФ, що належать до боргових зобов'язань на користь МВФ зі сплати внеску за квотою, віднесені до категорії «Строк погашення не визначений» у зв'язку з природою цього залишку.

Оцінка ризику ліквідності Національного банку на 31 грудня 2010 року подана таким чином:

	<i>(у мільйонах гривень)</i>						
	На вимогу та до 1 місяця	1–3 місяці	3–12 місяців	1–5 років	Понад 5 років	Строк пога- шення не визначений	Усього
Фінансові активи							
Кошти та депозити в іноземній валюті	39 816	38 853	37 184	6	–	–	115 859
Цінні папери нерезидентів	2 541	6 878	31 248	109 450	1 371	121	151 609
Авуари в СПЗ	63	–	–	–	–	–	63
Цінні папери України	247	210	2 821	17 569	34 032	–	54 879
Кредити банкам та іншим позичальникам	658	3 507	5 365	48 058	3 194	–	60 782
Внутрішній державний борг	–	26	80	423	2 116	–	2 645
Внески в рахунок квоти МВФ	–	–	–	–	–	16 823	16 823
Інші фінансові активи	41	–	–	188	113	–	342
Усього фінансових активів	43 366	49 474	76 698	175 694	40 826	16 944	403 002
Фінансові зобов'язання							
Банкноти та монети в обігу	200 092	–	–	–	–	–	200 092
Кошти банків	26 357	–	–	–	–	–	26 357
Кошти державних та інших установ	22 173	–	–	–	–	–	22 173
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	4 093	5 395	–	–	–	–	9 488
Заборгованість перед МВФ	1 041	333	1 119	60 954	–	16 780	80 227
Інші фінансові зобов'язання	781	7	–	–	–	–	788
Зобов'язання з надання кредитів	–	–	833	–	–	–	833
Усього потенційних майбутніх платежів за фінансовими зобов'язаннями	254 537	5 735	1 952	60 954	–	16 780	339 958
Розрив ліквідності за фінансовими інструментами	(211 171)	43 739	74 746	114 740	40 826	164	63 044

34. Позабалансові зобов'язання і похідні фінансові інструменти

Зобов'язання з надання кредитів

Зобов'язання з надання кредитів включають такі статті:

	2011	2010
	<i>(у мільйонах гривень)</i>	
Зобов'язання з надання кредитів банкам для підтримання ліквідності	832	833
Усього зобов'язань з надання кредитів	832	833

Зобов'язання щодо надання кредитів – це невикористані суми, призначені для кредитування банків. Стосовно кредитного ризику за зобов'язаннями щодо надання кредитів Національний банк наражається на потенційні збитки в загальній сумі невикористаних зобов'язань у разі надання невикористаної суми таких кредитів. Проте можлива сума збитків є меншою за загальну суму невикористаних зобов'язань, оскільки виконання більшості зобов'язань щодо надання кредитів залежить від дотримання

клієнтами певних кредитних стандартів. Національний банк відстежує строки до погашення зобов'язань щодо надання кредитів, оскільки більш довгострокові зобов'язання зазвичай характеризуються вищим кредитним ризиком, ніж короткострокові. Загальна сума невиконаних зобов'язань з надання кредитів за угодою необов'язково передбачає майбутні грошові кошти, оскільки строк дії таких фінансових інструментів може закінчитися без фінансування.

Зобов'язання з капіталовкладень

За станом на 31 грудня 2011 року Національний банк мав зобов'язання з капітальних вкладень, які стосувалися придбання, будівництва та поліпшення основних засобів і нематеріальних активів, на загальну суму 1 185 мільйонів гривень (2010 рік – 143 мільйони гривень).

Похідні фінансові інструменти

У рамках Угоди про управління інвестиціями та надання консультативних послуг між Міжнародним банком реконструкції та розвитку і Національним банком з грудня 2007 року до грудня 2011 року здійснювалися операції з ф'ючерсами для регулювання процентного ризику.

За станом на 31 грудня 2011 року Національний банк не мав ф'ючерських контрактів у зв'язку з їх продажем протягом 2011 року (за станом на 31 грудня 2010 року Національний банк мав 630 довгих біржових процентних ф'ючерських контрактів з термінами виконання з березня 2011 року до червня 2014 року, умовна вартість яких становить 1 108 мільйонів гривень або 139 мільйонів доларів США. Кошти для розрахунків за ф'ючерськими операціями в сумі 6 мільйонів гривень включено до складу коштів та депозитів в іноземній валюті) (примітка 5).

Судові процедури

До Національного банку під час його діяльності пред'являються певні претензії і позови. Проте на підставі власної оцінки, а також відповідно до внутрішніх фахових висновків керівництва вважає, що Національний банк не зазнає внаслідок цього суттєвих збитків. У зв'язку з цим відповідний резерв у цій консолідованій фінансовій звітності не створювався.

35. Справедлива вартість фінансових активів та зобов'язань

Розрахункову справедливу вартість фінансових активів і зобов'язань Національний банк визначає, використовуючи ринкову інформацію (за її наявності) та відповідні методики оцінки. Проте для тлумачення ринкової інформації з метою визначення розрахункової справедливої вартості неодмінно потрібне суб'єктивне судження. Як зазначено в примітці 4, економіка України характеризується особливостями, властивими ринковій економіці перехідного періоду, і активність її фінансового ринку поки що є низькою. Таким чином, розрахунки не завжди відповідають реальним сумах, за які Національний банк міг би реалізувати фінансові активи та зобов'язання з урахуванням поточних обставин.

Фінансові активи та зобов'язання, що відображені за справедливою вартістю. Боргові цінні папери, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах, відображені в консолідованому балансі за справедливою вартістю. Справедлива вартість цих цінних паперів визначається на підставі котирувань на активному ринку. Справедлива вартість більшої частини цінних паперів України на продаж визначалася на основі даних щодо котирувань на активному ринку (2010 рік – справедлива вартість цінних паперів України на продаж визначалася на основі даних щодо котирувань на активному ринку).

Національний банк визначив, що справедлива вартість певних фінансових активів і зобов'язань суттєво не відрізняється від їх балансової вартості. До цих фінансових активів і зобов'язань належать кошти та депозити в іноземній валюті, авуари в СПЗ,

банкноти та монети в обігу, кошти банків, кошти державних та інших установ, депозитні сертифікати Національного банку, кредити отримані та зобов'язання перед МВФ.

Справедливу вартість тих фінансових активів і зобов'язань, для яких немає активного ринку, Національний банк розраховував за методом дисконтування грошових потоків. Зазначена модель враховує майбутні процентні платежі та погашення основної суми заборгованості, строки погашення та ставку дисконтування. Оскільки визначення ставки дисконтування є суб'єктивним, то для розрахунку використовували дві ставки дисконтування, у результаті чого було отримано ряд оціночних значень справедливої вартості для однієї категорії активів. Метод дисконтування грошових потоків Національний банк використовував для розрахунку справедливої вартості цінних паперів України, номінованих у національній валюті, і кредитів банкам та іншим позичальникам.

Як ставки дисконтування для визначення справедливої вартості боргових цінних паперів у національній валюті використовувалися ставки, розраховані на основі кривої дохідності.

Як ставки дисконтування для визначення справедливої вартості кредитів, наданих банкам та іншим позичальникам, використовувалися ринкова ставка, розрахована як облікова ставка Національного банку +2% – для строкових кредитів, облікова ставка Національного банку +3% – для пролонгованих та прострочених кредитів, але не менше, ніж середньозважена ставка міжбанківського кредитування (ставка KIACR) у національній валюті на строк понад 92 дні. Використані ставки дисконтування були такими:

	2011	2010
	Ставка дисконтування, у % річних	Ставка дисконтування, у % річних
Боргові цінні папери в національній валюті:		
облігації внутрішньої державної позики	7,90–16,62	7,90–11,91
облігації державної іпотечної установи	7,98–16,66	7,98–11,89
Внутрішній державний борг у національній валюті (1994–1996 роки)	7,75–8,72	7,75–8,66
Кредити банкам та іншим позичальникам	9,75–21,227	9,75–14,89

У нижченаведеній таблиці подано балансову та діапазон можливих оцінок справедливої вартості фінансових активів, які не відображаються в консолідованому балансі Національного банку за їх справедливою вартістю:

	(у мільйонах гривень)					
	2011			2010		
	Балансова вартість	Розрахункова справедлива вартість		Балансова вартість	Розрахункова справедлива вартість	
		Вище значення	Нижче значення		Вище значення	Нижче значення
Боргові цінні папери в національній валюті:						
облігації внутрішньої державної позики	52 959	71 213	58 177	43 528	62 105	54 134
облігації державної іпотечної установи	<u>1 400</u>	<u>1 445</u>	<u>1 301</u>	<u>1 207</u>	<u>1 281</u>	<u>1 182</u>
Усього цінних паперів України, які не відображаються за справедливою вартістю	<u>54 359</u>	<u>72 658</u>	<u>59 478</u>	<u>44 735</u>	<u>63 386</u>	<u>55 316</u>
Внутрішній державний борг у національній валюті (1994–1996 роки)	<u>2 539</u>	<u>2 556</u>	<u>2 384</u>	<u>2 645</u>	<u>2 649</u>	<u>2 526</u>
Усього внутрішнього державного боргу	<u>2 539</u>	<u>2 556</u>	<u>2 384</u>	<u>2 645</u>	<u>2 649</u>	<u>2 526</u>
Кредити банкам та іншим позичальникам	<u>60 326</u>	<u>57 572</u>	<u>57 572</u>	<u>60 782</u>	<u>56 597</u>	<u>56 597</u>

Беручи до уваги, що розрахунки оціночної справедливої вартості ґрунтуються на певних припущеннях, слід враховувати те, що надана інформація може не повністю відображати вартість, яка може бути реалізована.

Для фінансових інструментів, які обліковуються за справедливою вартістю, справедлива вартість фінансових інструментів за рівнями її оцінки розподілялася таким чином:

	(у мільйонах гривень)			
	2011		2010	
	Котирування на відкритому ринку (рівень 1)	Метод оцінки на підставі показників, підтверджених ринковими даними аналогічних інструментів (рівень 2)	Котирування на відкритому ринку (рівень 1)	Метод оцінки на підставі показників, підтверджених ринковими даними аналогічних інструментів (рівень 2)
Кошти та депозити в іноземній валюті (ф'ючерси)	–	–	6	–
Цінні папери нерезидентів, які обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах	149 210	–	151 488	–
Боргові цінні папери для подальшого продажу: у національній валюті				
облігації внутрішньої державної позики	14 972	4 613	6 700	1 135
в іноземній валюті				
ОЗДП, номіновані в доларах США	1 325	–	1 487	–
ОЗДП, номіновані в євро	<u>708</u>	<u>–</u>	<u>822</u>	<u>–</u>

36. Подання фінансових інструментів за категоріями оцінки

Відповідно до МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» Національний банк відносить свої фінансові активи до таких категорій: кредити та дебіторська заборгованість; активи, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах; активи, що утримуються на продаж; активи, що утримуються до погашення. Фінансові активи за справедливою вартістю, зміни якої відносяться на фінансовий результат, поділяються на дві категорії: (i) активи, включені до цієї категорії під час первісного визнання, та (ii) активи, віднесені до категорії призначених для торгівлі.

Усі фінансові зобов'язання Національного банку відображаються за амортизованою собівартістю.

На 31 грудня 2011 року фінансові інструменти розподілялися за категоріями оцінки таким чином:

	<i>(у мільйонах гривень)</i>				
	Кредити та дебіторська заборгованість	Активи, включені під час первісного визнання до тих, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах	Активи, що утримуються на продаж	Фінансові зобов'язання, оцінені за амортизованою собівартістю	Усього
Фінансові активи					
Кошти та депозити в іноземній валюті	96 075	–	–	–	96 075
Цінні папери нерезидентів	–	149 210	121	–	149 331
Авуари в СПЗ	143	–	–	–	143
Цінні папери України	54 359	–	21 618	–	75 977
Кредити банкам та іншим позичальникам	60 326	–	–	–	60 326
Внутрішній державний борг	2 539	–	–	–	2 539
Внески в рахунок квоти МВФ	–	–	16 830	–	16 830
Інші фінансові активи	478	–	–	–	478
Усього фінансових активів	213 920	149 210	38 569	–	401 699
Фінансові зобов'язання					
Банкноти та монети в обігу	–	–	–	209 565	209 565
Кошти банків	–	–	–	31 428	31 428
Кошти державних та інших установ	–	–	–	12 678	12 678
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	–	–	–	5 529	5 529
Зобов'язання перед МВФ	–	–	–	76 811	76 811
Інші фінансові зобов'язання	–	–	–	882	882
Усього фінансових зобов'язань	–	–	–	336 893	336 893

На 31 грудня 2010 року фінансові інструменти розподілялися за категоріями оцінки таким чином:

	(у мільйонах гривень)				
	Кредити та дебіторська заборгованість	Активи, включені під час первісного визнання до тих, що обліковуються за справедливою вартістю з визнанням результату переоцінки у фінансових результатах	Активи, що утримуються на продаж	Фінансові зобов'язання, оцінені за амортизованою собівартістю	Усього
Фінансові активи					
Кошти та депозити в іноземній валюті	115 853	6	–	–	115 859
Цінні папери нерезидентів	–	151 488	121	–	151 609
Авуари в СПЗ	63	–	–	–	63
Цінні папери України	44 735	–	10 144	–	54 879
Кредити банкам та іншим позичальникам	60 782	–	–	–	60 782
Внутрішній державний борг	2 645	–	–	–	2 645
Внески в рахунок квоти МВФ	–	–	16 823	–	16 823
Інші фінансові активи	342	–	–	–	342
Усього фінансових активів	<u>224 420</u>	<u>151 494</u>	<u>27 088</u>	<u>–</u>	<u>403 002</u>
Фінансові зобов'язання					
Банкноти та монети в обігу	–	–	–	200 092	200 092
Кошти банків	–	–	–	26 357	26 357
Кошти державних та інших установ	–	–	–	22 173	22 173
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком	–	–	–	9 442	9 442
Зобов'язання перед МВФ	–	–	–	76 747	76 747
Інші фінансові зобов'язання	–	–	–	788	788
Усього фінансових зобов'язань	<u>–</u>	<u>–</u>	<u>–</u>	<u>335 599</u>	<u>335 599</u>

37. Операції з пов'язаними сторонами

Для складання цієї консолідованої фінансової звітності сторони вважаються пов'язаними, якщо вони перебувають під спільним контролем або якщо одна з них має змогу контролювати іншу чи може мати суттєвий вплив на іншу сторону під час прийняття фінансових та управлінських рішень, як зазначено в МСБО 24 «Розкриття інформації про пов'язані сторони». Під час розгляду всіх відносин, що можуть виникати між пов'язаними сторонами, увага приділяється суті цих відносин, а не лише їх юридичній формі. До пов'язаних сторін Національного банку належать Уряд України, організації, які перебувають під контролем держави, провідний управлінський персонал тощо.

Національний банк під час своєї діяльності здійснює операції з пов'язаними сторонами. У цій примітці наводяться тільки суттєві операції з пов'язаними сторонами. Нижче зазначено залишки за цими операціями на кінець року:

(у мільйонах гривень)

	Примітки	2011			2010		
		Уряд та організації під контролем держави	Асоційовані компанії	Інші пов'язані сторони	Уряд та організації під контролем держави	Асоційовані компанії	Інші пов'язані сторони
Цінні папери України	8	75 977	–	–	54 879	–	–
Кредити банкам та іншим позичальникам		31 688	–	–	29 162	–	–
Резерв під кредити банкам та іншим позичальникам		(4 825)	–	–	(4 402)	–	–
Внутрішній державний борг, загальна сума	10	3 174	–	–	3 306	–	–
Резерв під внутрішній державний борг	10	(635)	–	–	(661)	–	–
Інші активи		11	103	4	54	107	3
Кошти банків		2 336	–	–	3 002	–	–
Кошти державних та інших установ		12 225	246	161	21 581	364	11
Кошти Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	15	–	–	190	–	–	190
Депозитні сертифікати, що емітовані Національним банком		1 100	–	–	158	–	–
Інші зобов'язання		6	–	–	4	–	–

Інші пов'язані сторони включають організації, на які Національний банк або провідний управлінський персонал Національного банку може мати суттєвий вплив (за винятком асоційованих компаній).

Умови вищезазначених операцій були такими:

за короткостроковими кредитами державним банкам (які включено до кредитів банкам та іншим позичальникам у вищенаведеній таблиці, а саме за операціями прямого репо з державними облігаціями України) на 31 грудня 2011 року розрахунковий розмір процентної ставки встановлено на рівні від 9,3% до 17,3% (на 31 грудня 2010 року – за короткостроковими кредитами була встановлена процентна ставка 9,75%);

за довгостроковими кредитами державним банкам (які включено до кредитів банкам та іншим позичальникам у вищенаведеній таблиці) на 31 грудня 2011 року була встановлена процентна ставка від 8,25% до 11,0% (на 31 грудня 2010 року – від 8,25% до 11%); ці кредити підлягають погашенню в термін від 1 до 5 років (2010 рік – від 1 до 6 років);

за коштами державних та інших установ відсотки не нараховуються;

за коштами Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за станом на 31 грудня 2011 року була встановлена процентна ставка 5,53% (на 31 грудня 2010 року була встановлена процентна ставка 5,29%);

за залишками коштів обов'язкових резервів що перераховані державними банками на окремий рахунок у Національному банку (які включено до коштів банків у вищенаведеній таблиці), на 31 грудня 2011 року була встановлена процентна ставка 2,33% (на 31 грудня 2010 року – 2,33%);

на 31 грудня 2011 року за депозитними сертифікатами, що емітовані Національним банком, була встановлена процентна ставка 2,5% і вони підлягали погашенню в строк до одного місяця (на 31 грудня 2010 року була встановлена процентна ставка 5% і вони підлягали погашенню в строк до одного місяця).

Умови операцій з внутрішнім державним боргом та цінними паперами України розкрито у відповідних примітках.

Нижче зазначено статті доходів і витрат за операціями з пов'язаними сторонами:

	2011			(у мільйонах гривень) 2010		
	Уряд та організації під контролем держави	Асоційовані компанії	Інші пов'язані сторони	Уряд та організації під контролем держави	Асоційовані компанії	Інші пов'язані сторони
Процентні доходи	11 555	–	–	12 152	–	–
Процентні витрати	(59)	–	(21)	(17)	–	(25)
Комісійні доходи	119	–	3	123	–	4
Інші доходи	23	1	2	51	16	2
Інші витрати	(11)	(3)	(4)	(13)	–	(3)
Чисте збільшення резервів	(423)	–	–	(2 680)	–	–

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» послуги для Державного казначейства України надаються Національним банком безоплатно.

У 2011 році короткострокові виплати (заробітна плата) провідному управлінському персоналу становили 10,1 мільйона гривень (2010 рік – 9,8 мільйона гривень). Сальдо заборгованості за виданими управлінському персоналу кредитами за станом на 31 грудня 2011 року становить 1,1 мільйона гривень (2010 рік – 1,2 мільйона гривень).

38. Розкриття значних сум за статтями активів і зобов'язань

На 31 грудня 2011 року 19% (2010 рік – 14%) від загальної суми консолідованих активів Національного банку (за винятком квоти МВФ) становила заборгованість Уряду України за наданими кредитами та державними цінними паперами України, 13% (2010 рік – 17%) – це купонні облігації Уряду США, 11% (2010 рік – 11%) – це купонні облігації Уряду Великобританії та інших держав ЄС та 15% (2010 рік – 15%) – це кредити українським банкам та іншим позичальникам.

На 31 грудня 2011 року 66% (2010 рік – 63%) від загальної суми консолідованих зобов'язань (за винятком векселів на користь МВФ зі сплати внеску в рахунок квоти) становили банкноти та монети в обігу, 10% (2010 рік – 8%) – це кошти банків, 19% – це зобов'язання перед МВФ (2010 рік – 19%).

17 квітня 2012 року

м. Київ, Україна

Зміст

Вступне слово Голови Національного банку України	3
Макроекономічний розвиток України	11
1. Огляд світової економіки та міжнародних ринків	13
2. Огляд економіки України.....	15
3. Платіжний баланс і зовнішній борг	21
4. Розвиток фінансового сектору України.....	25
Діяльність Національного банку України	45
1. Грошово-кредитна політика Національного банку України	47
2. Міжнародні резерви	56
3. Обслуговування внутрішнього боргу України	58
4. Готівковий обіг	61
5. Наглядова та регулятивна діяльність	65
6. Система валютного контролю та ліцензування.....	76
7. Інші напрями діяльності Національного банку України.....	80
Календар основних подій, які відбулися в 2011 році	101
Консолідована фінансова звітність Національного банку України	107

Річний звіт Національного банку України за 2011 рік схвалено постановою Правління Національного банку України від 15.05.2012 № 180.

Консолідована фінансова звітність Національного банку України за рік, що закінчився 31 грудня 2011 року, схвалена постановою Правління Національного банку України від 17.04.2012 № 162.

Редакційна колегія:

Прохоренко В.П. (голова)
Шумило І.А. (заступник голови)
Гальчинська Т.А.
Головко В.А.
Лукасевич Б.В.
Петрик О.І.
Щербакова О.А.

Річний звіт підготовлено
департаментом статистики
та звітності Генерального
економічного департаменту
Національного банку України

Над річним звітом працювали:

**Гриценко М.Р.,
Стаднічук М.О., Лотоцька П.В.**

Відповідальна за випуск –
начальник відділу з випуску
статистичних видань
Національного банку України
редакції періодичних видань
Національного банку України
Гриценко М.Р.

Оператор **Литвинова Н.В.**

Адреса редакції:

просп. Науки, 7
Київ-028, 03028, Україна
тел. (044) 527-30-27
тел./факс: (044) 524-96-25
E-mail: litvinova@bank.gov.ua

Оригінал-макет і друк виконано
відділом забезпечення друкованою
продукцією Головного управління
господарського забезпечення
Національного банку України

Комп'ютерна верстка та підготовка
графічних матеріалів:

Юркін О.М.

Художнє оформлення:

Горбатовська О.Ю.

Підписано до друку 16.07.2012 р.
Формат 60x84/8. Друк офсетний.
Тираж 190 прим. Зам. № 12-0559.